

СУСАННА ТИОЯН
ОЛЕГ ГРИГОРЯН
РОБЕРТ УРУТЯН

САМОУЧИТЕЛЬ

**АРМЯНСКОГО
ЯЗЫКА**

ՀԱՅՐԵՆԵՐ ԻՆՏԵՆՍԻՎՈՒՄԻՆ

ԵՐԵՎԱՆ 2007

Сусанна Тиоян, Олег Григорян, Роберт Урутян

**САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА
ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԻՆՔՆՈՒՄՈՒՅՑ**

Директор издательства
Редактор издательства
Худ. редактор
Компьютерная верстка
Компьютерный дизайн обложки

Э.С. Мкртчян
М.В. Мнацаканян
А.А. Багдасарян
Г.А. Арутюнян
Г.А. Арутюнян

ISBN 978-99941-1-347-7

Печать офсетная Формат 70x100 1/16 Бумага офсетная
Объем 24 5 п л, 14 1 усл п л 31 61 уч изд л
Тираж 500 экз Цена договорная

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЗАНГАК-97»

Республика Армения, 0051, Ереван, пр Комитаса 49/2 тел (+37410) 23-25-28,
факс (+37410) 23-25-95, эл почта info@zangak.am, эл сайт www.zangak.am
Книжный магазин ул Ханджяна 29, тел 54-06-07, эл сайт www.book.am

ՍՈՒՄԱՆՆԱ ՏԻՈՅԱՆ
ՕԼԵԳ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
ՌՈԲԵՐՏ ՌԻՌԻՏՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԻՆՔՆՈՒՍՈՒՅՑ

Ե Ր Ե Վ Ա Ն 2 0 0 7

СУСАННА ТИОЯН
ОЛЕГ ГРИГОРЯН
РОБЕРТ УРУТЯН

САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Е Р Е В А Н 2 0 0 7

УДК 809.198.1
ББК 81.2Ар
Т 429

Редактор — доктор фил. наук, проф. **Лиана Овсепян**

Тиоян Сусанна и др.
Т 429 **САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА.**/Тиоян С., Григорян О., Урутян Р.—
Ер.: Зангак-97, 2007, 392 с.

Предлагаемое пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Пособие ориентировано на самостоятельное изучение, но может быть полезно и при работе с преподавателем.

Т $\frac{4602020100}{0003(01)-2007}$ 2007

ББК 81.2Ар

ISBN 978-99941-1-347-7

© Авторы, 2007 г.
© «Зангак-97», 2007 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Предлагаемое вашему вниманию пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Хотя пособие ориентировано, в первую очередь, на самостоятельное изучение, несомненно, оно может быть пригодно и при работе с преподавателем.

Армянский язык — один из древнейших языков мира — обладает богатой лексикой, сложной, но стройной и логичной грамматикой, самобытной словообразовательной системой. Современное бытие армянского языка во многом определяется особенностями его истории, а также истории армянской письменной культуры. Будучи древнеписьменным, армянский язык содержит напластования разных эпох, что несколько затрудняет его изучение, но, вместе с тем, позволяет не просто, в определенной степени, механически изучать язык, но и, параллельно, пусть, в начале — в самых общих чертах, приобщаться к сокровищнице армянской письменной культуры.

Принципы построения самоучителя во многом определяются особенностями системы армянского языка. Богатство и сложность звукового строя диктует целесообразность его постепенного представления (через сопоставление с русской фонетикой, используя также ее периферийные — междометие, звукоподражание, диалект-элементы, а также, в отдельных случаях, через сравнение с другими языками), закрепления чтением отдельных слов, словосочетаний, фраз. Богатство лексики требует специальных способов ее усвоения: группируются *близкие по звучанию или значению*, относящиеся к одной тематической группе слова. Самобытность словообразовательной системы, обилие сложных и производных слов диктует необходимость их гнездового представления, так как легче усваиваются взаимосвязанные языковые элементы. Необходимость аналитического (от элементов — к целому) усвоения сложных и производных слов обусловлено в отдельных случаях и представлением некоторых древнеармянских слов, которые в современном языке самостоятельно не употребляются, но в качестве компонентов содержатся в сложных и производных словах.

В настоящее время армянский язык функционирует в двух литературных (восточноармянский и западноармянский) вариантах. В качестве литературного языка долгое время использовался и древнеармянский язык — грабар.

Новоармянский литературный язык (восточная ветвь) окончательно сформировался в первой половине XIX века на основе Араратского диалекта. Западноармянский литературный язык сформировался на основе константинопольского диалекта.

Значительны расхождения между современной литературной нормой и живым народно-разговорным языком, который долгое время был (а подчас и остается) “домашним” языком и образованных людей. Поэтому его особенности широко отражены в классической художественной литературе, часто встречаются в живой речи людей, вполне владеющих литературной нормой. Классическая и современная художественная литература, публицистика, журналистика и т.д. весьма неоднородны по лексической палитре: встречаются и древнеармянские, т.н. устаревшие, народные, диалектные, западноармянские слова.

Мы не сочли возможным игнорировать эти обстоятельства в построении самоучителя, чем и обусловлены некоторые отступления от классических схем языковых учебников для начинающих: наряду с лексическим минимумом, в общепринятом понимании, с самого начала мы частично вводим и единицы вышеупомянутых слоев лексики, так как одна из наших целей (наряду, естественно, с основной задачей — обучение литературному произношению, чтению, пониманию, умению вести беседу на широкий спектр тем, владению литературной устной и письменной речью) — как можно быстрее приобщить обучающихся к самостоятельному чтению классических образцов армянской литературы, современных текстов различных жанров.

Опыт преподавания армянского языка начинающим свидетельствует о том, что приобщение к классическим образцам ускоряет, стимулирует и “механическую” сторону (заучивание) процесса языкового обучения. В самоучителе используются и элементы интенсивного обучения: комплексное представление фонетики, грамматики, словообразования, лексики и т.д.

Избранный нами подход — постепенное представление звуков и букв и их закрепление на лексическом, словообразовательном и даже пунктуационном материале — обусловлен тем, что в армянском языке звуков больше, чем в знакомых читателю языках. Сначала даются звуки, общие для армянского и русского языков, затем постепенно вводятся “трудные” для русскоязычного пользователя звуки, которых нет не только в русском, но и в других знакомых обучающимся языках. Мы сочли нужным закреплять их усвоение, давая большой и разнообразный материал. Вместе с тем, подобный подход вынуждает нас (из-за ограниченности пройденного материала — букв и, как следствие этого — грамматики) в начальных уроках ограничиваться простыми, примитивными единицами, не без повторов. Постепенно, по мере расширения фонетического материала, учебный материал усложняется.

Усвоение букв незнакомого алфавита не всем обучающимся дается легко. иногда возникает как бы психологический барьер. Поэтому в на-

чальных уроках даются имена собственные, слова, совпадающие или близкие по звучанию в армянском и русском языках. Это, думается, будет способствовать преодолению психологического барьера.

В подборе текстов, а также в изложении материала мы руководствовались тем, что пособие рассчитано на самый широкий круг пользователей — от людей, имеющих опыт и навыки изучения иностранных языков, до взрослых людей, которые по роду своей профессии редко сталкиваются с лингвистическими проблемами. Поэтому мы постарались придерживаться как бы золотой середины — не очень сложно, без сугубо лингвистической терминологии, но вместе с тем — дать побольше знаний. В выборе текстов мы руководствовались тем же принципом — наряду с простыми, порой, можно сказать, примитивными текстами — классические образцы армянской литературы, усвоение которых не всегда будет легким. Представление подобных текстов имеет целью приобщение обучающихся к армянской литературе.

Каждый урок выстраивается по единой схеме: фонетика, орфография, словообразование, грамматика (разумеется, после усвоения всех букв и звуков 1-й раздел отсутствует).

Усвоению материала способствует его постепенное усложнение в рамках каждого урока: слова — словосочетания — предложения — текст. Усвоение пройденного материала проверяется упражнениями.

Так как в армянском — сложная система словообразования, мы даем обширный словообразовательный материал. Даны основные аффиксы (префиксы и суффиксы), а также основы, с которыми образовано и образуется много слов. Причем один и тот же аффикс или словообразовательная единица может представляться в нескольких уроках — по ходу изучения букв. Например, суффикс **-աւրիւր** представлен в нескольких уроках, нестандартный глагол **լսիմ** дается в уроке 1, а его спряжение во множественном числе — после прохождения буквы **բ**. В каждом уроке приводятся словосочетания с новыми словами. Эти словосочетания не только закрепляют пройденный материал, но и могут использоваться для составления простых предложений.

Пособие рассчитано на людей, свободно владеющих русским языком, поэтому, переводя на русский, мы часто ориентируемся не на правильность русской речи, а на близость армянской фразе. В ряде случаев мы не следуем принятому в русском языке порядку слов, так как симметричность фраз облегчит восприятие обучающихся.

Таким образом, обучающийся избавляется от дополнительных трудностей, обусловленных несимметричностью языков на различных уровнях. Часто, чтобы облегчить усвоение материала, мы приводим и перевод, и дословное соответствие (помета *досл*).

В пособии часть лексического и словообразовательного материала закрепляется и в текстах, но большая часть этого материала должна быть усвоена на ассоциативной основе, а также с помощью общего словаря, который дается в конце книги

Упражнения, к которым даны ответы, помечены знаком *.

Все уроки самоучителя имеют текстовые двуязычные словари и упражнения.

Усвоение грамматического материала самоучителя (он охватывает почти всю грамматику современного армянского языка) подготовит обучающегося к чтению как художественных, так и общественно-политических текстов средней, а, может, и выше средней трудности. И в этом вам поможет армянско-русский словарь самоучителя, который содержит примерно 3000 слов. Естественно, вам уже придется пользоваться и другими, большими по объему словарями.

Самоучитель предназначен прежде всего для начинающих изучение азбуки, но замысел его построения таков, что он может быть интересен и людям, уже в определенной степени владеющим языком. Представленные тексты разнообразны: классические образцы армянской литературы, тексты страноведческого характера, переводы нескольких классических и популярных русских произведений, афоризмы, шутки.

Предлагаемое вашему вниманию пособие может быть использовано и при работе с преподавателем, в вузовском преподавании – для русскоязычной аудитории. Преподаватель может выборочно, по своему усмотрению использовать материалы, скажем, по словообразованию, грамматике, отдельные тексты, которые, благодаря содержащимся в пособии материалам, обучающийся сможет усвоить и самостоятельно.

Поскольку предлагаемый вниманию читателей самоучитель является первым опытом создания пособия по армянскому языку подобного типа, авторы с благодарностью примут все замечания и предложения по его улучшению.

Желаем вам больших и быстрых успехов в изучении армянского языка, в приобщении к одной из древнейших и самобытнейших культур мира.

Как заниматься по самоучителю

Приступая к самостоятельным занятиям языком, следует заниматься регулярно, каждый день – избегая перерывов в занятиях. Все задания надо выполнять письменно и проверять по ответам. Слова, словосочетания, тексты и слова к текстам следует читать вслух не менее двух-трех раз.

Сначала рекомендуется усвоить фонетический (в первых 11-и уроках), лексический, словообразовательный и грамматический материал, читать слова и словосочетания. После этого можно ознакомиться с новыми словами текста или стихотворения и приступить к их чтению. Уяснив смысл, необходимо прочесть текст или стихотворение не менее двух раз. Затем можно приступить к выполнению заданий и упражнений.

Для того, чтобы помочь вам побыстрее научиться читать, мы решили отказаться от русской транскрипции, давать армянскую транскрипцию. Пользоваться ею легко. В армянском языке написание и произношение

близки, различаются только отдельные звуки и буквы. Поэтому целиком транскрипция дается только в первых уроках, а потом представляются только отклоняющиеся случаи. Транскрипция дается в квадратных скобках.

Усвоить возможные отклонения нетрудно. ր может произноситься [ɸ], Գ – [p], դ – [p], ղ – [u], դր – [uɟ], դ произносится [u] только в местоимении տղ դ и его производных, а также когда դ – притяжательный артикль: գիրք դ [qɦrɾɾɾɾɾɾ] твоя книга, տղ տղերք դ [tɾɾɾɾɾɾɾɾɾɾɾɾ] твой ученик.

Буквосочетания իւ и եւ могут произноситься [ju]: հեքիասք [ɦtɾɾɾɾɾɾ] сказка, հրեւի [ɦrɾɾɾɾɾɾ] еврей, а իւ – [jo]: օրհորդ [jo, p] девушка, барышня.

В литературном произношении начальная согласная не может отклоняться от написания, поэтому, если, скажем, в слове два դ, то ясно, что произнесение [p] относится ко второму դ: դիւրք [p], т. е. произносим: [ɸɾɾɾɾɾɾ].

В некоторых словах հ не произносится, что обозначается знаком [ɦ]: տղ[ɦ]տղ [ɦ].

Знак « ´ » (ударение) в армянском имеет другие функции (по сравнению с русским), мы ставим его в учебных целях, когда ударение – не на последнем слове.

В прямоугольных рамках даются случаи несоответствия армянских и русских конструкций, а также, для наглядности, – некоторые парадигмы.

В овальных рамках представлены закономерности, правила.

Урок 1

Фонетика

Буквы: ш, ու, ր, լ, գ, զ, ղ, դ, տ, բ, լ, ճ, ն.

Словообразование

Префикс шն-.

Грамматика

1. Окончание существительных в местном падеже: -ու՛մ.
2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կա՛մ (я) есть.
3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола տա՛լ давать.
4. Местоимения: դու՛ն ты, նա՛ն он, она, оно.
5. Союзы ու՛ն и, կամ՛ն или.

Пунктуация

1. Знак «՛» (ударение).
 2. Знак «:» (точка).
-

Фонетика

Многие звуки армянского и русского языков похожи. Усвойте соответствия:

ш – а	գ – г	ր – р
ու – у	կ – к	լ – л
բ – б	դ – д	մ – м
լ – л	տ – т	ն – н

Читайте имена собственные, закрепите усвоенные буквы. Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишете армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя:

Արարատ	Արարат	Ադամ	Адам
Արման	Арман	Կապան	Капан
Արգար	Абгар	Բագրատ	Баграт

Մրտ	Արա	Մրտն	Արամ
Գալալար	Գալար	Մրտալ	Արտակ
Մրտալ	Մուրադ	Մրտալն	Մարտուն
Մանուկ	Մանուկ	Մրտալ	Մարտ
Նուրար	Նոբար	Լալա	Լալա

Ударение падает, как правило,
на последний слог.

Лексика

ու	и	րալ	вишня
րու	ты	րալ	утка, селезень
րու	сова	րալ	двор
արալալ	бульон	ու	козленок
ալալ	шутка	ալալ	нож
ալալ	армия	ալալ	суп
ալալ	тонкий; тонко	ալալ	связь
ալալ	письмо	ալալ	стена
ալալ	кот, кошка	ալալ	век
ալալ	полка; ящик (стола)	ալալ	крепкий, прочный, твердый
ալալ	дом	ալալալ	ферма
ալալ	имя	ալալալալ	уровень
ալալ	шнур; провод; струна	ալալալ	веревка
ալալ	мешок	ալալալ	ребенок, дитя
ալալ	посудина, тарелка, миска	ալալ	мышь
ալալ	или	ալալալ	арка, свод

Словосочетания

ալալ	ու	րու	он(а) и ты
րու	ալալ	ալալ	ты или он(а)
արալալ	ալալ	ալալալ	бульон или суп
ալալալ	ալալ	ալալ	веревка или провод
ալալ	ալալ	ալալալ	дом или ферма
ալալ	ալալ	ալալ	крепкая стена
ալալ	ու	ալալ	мышь и кот

Словообразование

Префикс **шб-** – отрицательный. Присоединяясь к существительному, он образует прилагательное со значением отсутствия того, что обозначено существительным: **տնի** дом → **шбտնի** бездомный, **անուն** имя → **шбանուն** безымянный, анонимный, **առիտ** зуб → **шбառիտ** беззубый, **կապ** связь → **шбկապ** бессвязный, **հարկաւոր** уровень → **шбհարկաւոր** некачественный, без должного уровня, **տրակ** порок, дефект → **шбտրակ** безупречный, **արմուկ** корень → **шбарմուկ** не имеющий корня.

Грамматика

1. Окончание ед. ч. местного падежа существительных: **-ուի**

բակ двор → **բակուի** во дворе, **գիրք** письмо → **գիրքուի** в письме, **կարկ** ящик → **կարկուի** в ящике, **մաշկ** мешок → **մաշկուի** в мешке.

2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол **կաւ** (я) есть

Запомнив пройденные буквы, мы можем усвоить несколько форм данного глагола:

изъявительное наклонение, настоящее время, 1-е лицо, единственное число: **կաւ**, настоящее время, 3-е лицо, единственное число: **կա**, прошедшее несовершенное время, 3-е лицо единственное число. **կար**.
Բակուի կատու կար: Во дворе была кошка.

Ագարակուի ու կա: На ферме есть козленок

3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **տալ** давать:

տալ → **տու՛ր** дай!

4. Местоимения: **քու** ты, **նա** он, она, оно.

В армянском языке нет грамматической категории рода

5. Союзы: **ու** и, **կամ** или:

տնի ու ագարակ дом и ферма
բազ կամ ու կա утка или козленок.

Пунктуация

1. Знак «՛» (շեշտ ударение)

Знак ударения ставится:

а) при обращении – над ударным слогом:

Արման, բախում բո կա. Арман, во дворе есть сова.

б) в повелительных предложениях — над ударным гласным глагола повелительного наклонения:

Մարտուն, տու՛ր ... Мартун, дай...

в) над ударным гласным — при логическом выделении какого-либо слова:

Արտակ, դու՛ տուր: Артак, (именно) ты дай!

2. Знак «:» (վերջակետ — точка)

В конце предложения ставится знак «:»

Դարակում դանակ կա: В ящике есть нож.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արա՛, բարակ լա՛ր տուր: 2. Պարկում պարան կա: 3. Դարակում անանուն նանակ կա: 4. Բակում կատու կար: 5. Անանուն ապուր կար: 6. Բազրահ՛տ, ապուր կամ արգանակ տու՛ր: 7. Մարահ՛տ, դանակ տուր.

*II. Переведите.

1. В мешке есть веревка. 2. В ящике есть письмо. 3. В письме была шутка. 4. В ящике была миска. 5. Во дворе есть кот. 6. В миске есть вишня. 7. На ферме есть козленок.

III. Составьте сами 10-15 предложений, используя лексику и грамматику урока.

Образец: Արա՛ն, բարակ ու անոր պարան տու՛ր

Ответы

I. 1. Ара, дай тонкий шнур! 2. В мешке есть веревка. 3 В ящике есть анонимное письмо. 4 Во дворе была кошка 5. В миске был суп. 6. Багат, дай суп или бульон! 7. Марат, дай нож!

II. 1. Պարկում պարան կա: 2. Դարակում նանակ կա: 3. Նանակում կատակ կար: 4. Դարակում անան կար: 5. Բակում կատու կա: 6. Անանուն բալ կա: 7. Ազարակում ու կա:

Урок 2

Фонетика

Буквы: ի, յ, շ, ժ, ս, փ, լի, ֆ, խ, չ, ց.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-.
2. Префикс шի-.

Грамматика

1. Указательные местоимения: **այս** этот, **այդ** тот, **այն** тот.
2. Вопросительное местоимение **ի՞նչ** что?
3. Неопределенный артикль **մի**.
4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **գալ** приходить, прийти.
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол **կամ** (я) есть.

Пунктуация

Вопросительный знак «?».

Фонетика

Продолжаем усвоение звуков, похожих в армянском и русском языках:

ի – и	շ – ш	ս – с	ֆ – ф
յ – й	ժ – ж	զ – з	վ – в
խ – х	չ – ч	ց – ц	

Читайте имена собственные и слова, сходные или похожие в армянском и русском языках, закрепите усвоенные буквы Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишите армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя.

Սաիիի	Масис	Միի	Сис	Չիիի	Чили
Շափարշ	Шаварш	Մնի	Ани	Վարովան	Варужан
Վաշափի	Вачаган	Սուսի	Судан	Խաշախի	Хачатур

Ասատուր	Асатур	Ուրուգվայ	Уругвай	Ճիրայր	Жирайр
Մրնաւ	Минас	Արցախ	Арцах	Վարազդաւ	Вараздат
Ալժիր	Алжир	Վարշաւա	Варшава	Մարտին	Мартин
ֆիդաւր	фидаւր	տոֆ	туф	աւֆալտ	асфальт
ֆիրմա	фирма	րազալտ	базальт	գազ	газ

Примечание. Звонкие согласные *p, q, r, s, t, c* и др. на конце слова не оглушаются (как в русском), а остаются звонкими (как в украинском или английском): *բիր* значок, *ախոր* клуб, *արագ* быстро, *ազգ* нация, *գրից* серьга, *ալագ* песок, *աւալ* корабль, *գալ* боль и т.д. Противопоставление звонкий – глухой в конце слова смыслообразительно:

տիժ сила *աւալ* волос *ախոր* бессильный; бессильно
տիշ поздно *աւա* часть *ախոր* милый, сладкий
(Иначе в русском языке: гриб [грип] – грипп [грип]).

Согласные перед *h, j* не смягчаются: *Մրնաւ*, *խիզախ* храбрый, *խիւտ* строгий, *աւալաւ* журнал (школьный и под.); *ժր* книга, *աւալաւ* инстанция.

Лексика

<i>ախոր</i> муж, супруг	<i>շուկա</i> базар, рынок
<i>ալ</i> хороший; хорошо	<i>կին</i> женщина; жена
<i>գին</i> цена	<i>վաւ</i> плохой; плохо
<i>տատիկ</i> бабушка	<i>աւալիր</i> сыр
<i>բույս</i> растение	<i>աւալիկ</i> дедушка
<i>միս</i> мясо	<i>կալա</i> мак
<i>ազնիվ</i> честный	<i>գրի</i> вино
<i>շուշաւ</i> лилия	<i>բարի</i> добрый
<i>գույն</i> цвет	<i>մանուշակ</i> фиалка
<i>չար</i> злой	<i>կարմիր</i> красный
<i>արագիլ</i> аист	<i>տարաւ</i> брюки
<i>կանաչ</i> зеленый	<i>կարաւ</i> лебедь
<i>մուշաւ</i> шуба	<i>կարաւ</i> синий
<i>աւալաւ</i> скворец	<i>շաւիկ</i> сорочка, рубашка
<i>վարժ</i> умело, натренированно	<i>շուն</i> пес, собака
<i>գուլաւ</i> чулки	<i>վարժարան</i> училище, школа
<i>աւալաւաւ</i> заяц	<i>աւալ</i> шиповник
<i>շիշ</i> бутылка	<i>գալ</i> волк, волчица
<i>վարունգ</i> огурец	<i>րաճակ</i> стакан, чашка
<i>հույս</i> надежда	<i>տուն</i> гриб

սյախուսիկի սумка, портфель
արմալ ֆиник
լուր весть
դասարանի класс (школьный)
ժամ час
սիրունի красивый; красиво
պատասխանի ответ
ազատ свободный; свободно
խուլ глухой; глухо
տախտակի доска
շուտ быстро, рано
դուլ ведро
լույս свет
անկյունի угол

խաչ крест .
դաս урок
այգի сад
սիրտ сердце
մատիտ карандаш
ժամանակի время
խավար темный; тьма
ցուցակի список
արագ быстро; быстрый
շատ очень; много
խիստ строгий; строго
սուր острый; меч, сабля
վայր место; местность

Доброе утро. Բարի լույս:
Добро пожаловать. Բարի գալուստ:

Словосочетания и предложения

խիստ պատասխանի строгий ответ
բարի լուր добрая весть
սիրունի կարապ красивый лебедь
կապույտ մանուշակի синяя фиалка
շուն ու կատու пес и кот
բալ ու մասուր вишня и шиповник
բարի սիրտ доброе сердце
տատիկ ու պապիկ бабушка и дедушка

վատ դասարանի плохой класс
միս ու պանիր мясо и сыр
կարմիր խաչ красный крест
սուր դանակի острый нож
կանաչ այգի зеленый сад
կարմիր գինի красное вино
բաժակ ու շիշ стакан и бутылка

Այգուն կապույտ մանուշակի ու կարմիր կակաչ կար:
В саду была синяя фиалка и красный мак.

Պախուսակուն սիրունի կանաչ գուլպա կա.
В сумке есть красивые зеленые чулки.

Նամակուն խիստ պատասխանի կար.
В письме был строгий ответ.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-

Компоненты составного (сложного или производного) слова часто соединяются интерфиксом **-ш-**:

пլի плечо + ш + ւարկ мешок → пլիшւարկ рюкзак

пլի плечо + ш + ւայրուակ сумка → пլիшւայրուակ наплечная сумка

լիստ плот + ш + նավ корабль → լիստնիակ паром

դաս урок + ш + ցուցակ список → դասացուցակ расписание (уроков)

դաս + ш + տախտակ доска → դաստախտակ расписание (уроков)

դաս + ш + ժամ час → դասիժամ учебный час.

С интерфиксом **-ш-** образуются и названия цветов с компонентом գույն (цвет):

մանուշակ фиалка + ш + գույն → մանուշակազույն фиолетовый

շագանակ каштан + ш + գույն → շագանակազույն коричневый, каштановый.

2. Префикс шն-

ազնիվ → шնազնիվ бесчестный, հույս → шնհույս безнадежный, լիցս → шնլիցս беспросветный, без света, գույն → шնգույն бесцветный. սիրտ → шնսիրտ бессердечный, պատասխան → шնպատասխան безответный.

Грамматика

1. Указательные местоимения այս этот, այդ этот, այն тот.

Местоимение **այս** употребляется, когда речь идет о предмете, близком к говорящему:

Այս դասարանում կարմիր ւայրուակ կա: В этом классе есть красная сумка.

Местоимение **այդ** – о предмете, близком к собеседнику: **Այդ** այգում արագիլ կար: В том (этом) саду был аист.

Այն – о предмете, далеко и от говорящего, и от собеседника: **Այն** բաժակում կարմիր գինի կա: В том стакане есть красное вино

Эти местоимения не склоняются: **այս** դասարանում – в этом классе, **այս** դասարանից из этого класса, **այս** դասարանով этим классом.

Местоимение **այդ** произносится [այտ].

այս տարի в этом году

2. **Вопросительное местоимение** ի՞նչ **что**
– Ի՞նչ էլ արդու: – **Что есть в саду?**

3. **Неопределенный артикль** մի

Արտա՛յ, մի մատի՛ն տո՛ւր: **Артак, дай (какой-нибудь) карандаш!**

Артикль **մի** имеет омоним: *разг մի числ один (лит մեկ)*.

4. **Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола** գալ:

գալ **приходить, прийти** → արի՛ иди! **приходи!**

տուն գալ приходить домой

5. **Бытийный нестандартный, недостаточный глагол** կա՞մ (я) **есть**

Усвоив пройденные буквы, запомним еще две формы этого глагола:
изъявительное наклонение

настоящее время, 2-е лицо, единственное число: **կաս**

прошедшее несовершенное время, 2-е лицо, единственное число.

կայիր

Դու **կաս** ցուցակու: **Ты есть в списке.**

Դու **կայիր** ցուցակու: **Ты был в списке.**

Пунктуация

Вопросительный знак «°» ставится над ударным (т.е. преимущественно – последним) гласным того слова, на котором – логическое ударение. Таким образом, в письменном тексте может быть четко выражено, что именно хочет узнать спрашивающий: Այդու մանուշակ կա՞մ: **В саду есть фиалка?** Այդու մանուշակ էլ կա: **В саду есть фиалка?** Այդու՞մ մանուշակ էլ կա: **В саду есть фиалка?**

Упражнения

*I. Переведите.

1. Աշո՛ւտ, շուտ արի՛ տուն: 2. Արտա՛յ, կապույտ մատի՛ն տո՛ւր: 3. Այս լաստանակում պարան կա՞մ: 4. Այդու՞մ այս տարի արագիլ կա՞ր 5. Ուսապարկում բաժակ կա՞մ: 6. Ուսապարկում բաժակ էլ կա: 7. Նամակում բարի լուր կար: 8. Բակում շուն ու կատու կա: 9. Մարտի՛ն, մի շիշ գինի տո՛ւր:

*II. Переведите.

1. В стакане **есть** красное вино? 2. В стакане **есть** красное вино? 3. В этом году в саду **есть** заяц. 4. Варужан, дай коричневый карандаш! 5. В том ящике **есть** зеленая бутылка и красный стакан.

III. Перечислите, что есть в: 1. այգում, 2. դաշտում, 3. ուղևորում.

Ответы

I. 1. Ашот, быстро иди домой! 2. Артак, дай синий карандаш! 3. На этом пароме есть веревка? 4. В саду в этом году был аист? 5. В рюкзаке есть стакан? 6. В рюкзаке есть стакан? 7 В письме была добрая весть. 8. Во дворе есть пес и кот. 9. Мартин, дай бутылку вина!

II. 1. Բաժակում կարմիր գինի կա: 2. Բաժակում կարմիր գինի կա: 3. Այս տարի այգում նապաստակ կա: 4 Վարուժան, շագանակագույն մատիտ տուր, 5. Այդ դարակում կանաչ շիշ ու կարմիր բաժակ կա:

Урок 3

Фонетика

1. Է – Է.
2. Соединительный звук [j].

Словообразование

1. Префикс *dsh-*.
2. Суффиксы *-ի, -յա, -եցի*.

Грамматика

1. Личные местоимения: единственное число.
 2. Образование множественного числа существительных.
 3. Степени сравнения прилагательных.
 4. Нестандартный, недостаточный глагол *ninēn* имею (изъявительное наклонение, настоящее время, единственное число).
 5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов: *անել* делать, *սուել* сказать, говорить, *տեսնել* видеть, *տանել* нести, уносить, *ներ* переносить, *գալ* приходить, *ելնել* подниматься, вставать, *բերել* приносить, принести, *վերկենալ* (*վեր կենալ*) вставать, подниматься, *լալ* плакать, *ուտել* есть, кушать.
-

Фонетика

1. Է – Է

Буква Է произносится, как русское э (эхо).

Буква Է в начале слова произносится, как русское ударное е в начале слова (ехать, едкий) [jɛ]: ես [jɛs] я, երա՛մ [jɛrɑm] стая, երկու [jɛrku] два, երշիկ [jɛrʒik] колбаса, երկար [jɛrkɑr] длинный; долгий, երակ [jɛrak] жила, сосуд, вена.

При словообразовании, если слово, начинающееся с Է, становится вторым компонентом, следующим за префиксом или корнем, то Է

произносится [t]: ան- + երեսу лицо → աներես [անіріс] бессовестный, бесстыжий, երեսուն 30 + երկու 2 → երեսուներկու [јіртумінеркү] 32.

В конце слова և произносится [t]: բազե [բաқт] сокол, Մանե [Մանт], Չարե [Չարտ] (жен. имена).

В середине слова և обычно произносится [t]: սեր [սіт] любовь, սիրել [սірел] любить, բերել [բірт] приносить, կարել [կարт] шить, մեկ [մтк] один, երեկ вчера, երեխա ребенок, а [јт] произносится после частицы ամենա- самый: ամենա- + երկար длинный → ամենաերկար [ամтінայіртқар] самый длинный.

В середине и на конце слова при произнесении [t] буква և пишется только в тех случаях, когда она является первой буквой второго компонента сложного или производного слова: մանր мелкий + և (от էակ существо) → մանրէ микроб, ան + էական существенный, значимый → անէական несущественный, ամենա- самый + էփան дешевый → ամենաէփան самый дешевый.

է – [t]

էշ осел
էտ срезывание веток
էփան дешевый
Երեքունի Էребуни
Եղար Էлгар
Էդմոն Էдмон
Էմմա Էмма

և – [t]

կետ точка, пункт; кит
աշխատել работать
սենյակ комната
աշակերտ ученик
լեզու язык
բերան рот
գետ река
սեխ дыня
մեխ гвоздь
պարտեզ сад
ամեն каждый, всякий

և – [jt]

երկ произведение
երանգ оттенок
երկիր страна, земля
երաշտ засуха

ելակ клубника
երազ сон, сновидение
երաժիշտ музыкант

Словосочетания

էփան էլակ дешевая клубника
երկար գետ длинная река
երկու կետ две точки

երեսուն սեխ тридцать дынь
երկար ժամանակ долгое время
Երկիր Նաիրի Страна Наيري

2. Соединительный звук [j]. Между двумя гласными обычно произносится соединительный звук [j],

пишем:
էակ
էական
ունի

произносим:
[էjակ]
[էjакан]
[унjи]

[j] произносится и пишется, в частности, перед окончанием местного падежа, если существительное оканчивается на ш: շուկա → շուկայում на рынке.

Словообразование

1. Префикс մակ- указывает на нахождение на, над чем-либо – в прямом или переносном смысле: մակ- + երես лицо, лицевая сторона → մակերես поверхность, մակ- + նիշ знак (типографский и под.) → մակնիշ марка (заводская и под.), մակ- + անուն имя → մականուն прозвище, кличка, մակ- + րաջ глагол → մակրաջ наречие (часть речи).

2. Суффиксы -ե и -յա от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением соответствующего признака, в особенности – “сделанный из этого”: բամբակ хлопок → բամբակե, բամբակյա хлопчатобумажный, մարմար мрамор → մարմարե, մարմարյա мраморный, փայլի стекло → փայլե, փայլյա стеклянный.

От некоторых основ существительных прилагательные образуются только одним суффиксом: փշաқ песок → փշաқե песчаный.

3. Суффикс -ենի особенно активен в образовании названий деревьев, кустов: բալ вишня → բալենի вишневое дерево, մալու шиповник → մալուենի куст шиповника, արմավ финик → арմավենի пальма.

Словосочетания

բամբակյա փափա
փայլե բալակ
անպատասխան սեր
կանաչ արմավենի
սիրուն բալենի

хлопчатобумажные брюки
стеклянный стакан
безответная любовь
зеленая пальма
красивое вишневое дерево

Грамматика

1. Личные местоимения, единственное число

ես я, դու ты, նա он, она, оно.

2. Образование множественного числа существительных

Общее правило образования множ. числа существительных таково. Односложные существительные образуют множественное число окончанием **-եր**: քար քար → քարեր, մազ փուլ → մազեր, ասիկ ասիկ → ասիկեր, ամպ ամպ → ամպեր.

Существительные, состоящие из двух и более слогов, образуют множественное число окончанием **-ներ**: ամառ → ամառներ, սենյակ → սենյակներ, աշակերտ → աշակերտներ.

В армянском языке в ряде случаев, когда из контекста ясно, что речь идет о множестве предметов, существительное употребляется в единственном числе:

Նա սիրի շատ է սիրում: Он очень любит дыни.

3. Степени сравнения прилагательных

Сравнительная степень прилагательных образуется с помощью частиц **ավելի** более, **քիչա** менее:

երկար длинный → **ավելի** երկար длиннее
սիրուն красивый > **քիչա** սիրուն менее красивый.

Превосходная степень прилагательных образуется:

- а) с помощью компонента **ամենա**- самый:
սիրուն красивый → **ամենասիրուն** самый красивый
- б) с помощью суффикса **-գույն**:
լավ хороший → **լավագույն** лучший.

Не путайте суффикс превосходной степени прилагательных **-գույն** со вторым компонентом сложных слов, где **գույն** – существительное со значением “цвет”: **մանուշակագույն** фиолетовый

4. Спряжение нестандартного глагола ունենալ имею в ед.ч. из. накл.

наст. вр	пр. вр.
ես ունեն	ես ունեի
դու ունես	դու ունեիր
նա ունի	նա ուներ

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **չ** к глаголу:
ես ունեն **չ** у меня есть → **ես չունեն** у меня нет.

(формы 1-го и 2-го лица прошедшего времени произносим: [ունեի], [ունեիր]).

Русской конструкции **У меня есть...**
в армянском соответствует **Ես ունեմ...**
Дополнение часто стоит перед глаголом

Ես երկու երեխա ունեմ: У меня (есть) двое детей.

Երեկ նա շատ դա րա ունեմ: Вчера у него было много уроков.

Ես ժամանակ չունեմ: У меня нет времени.

Նա Արտաշատում տուն չունի: У него в Арташате нет дома.

5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов

անել делать → **արա՛** делай!

ասել сказать, говорить → **ասա՛** скажи! говори!

տեսնել видеть > **տե՛ս** смотри! увидь!

գալ приходить → **ե՛կ** (более *разг* – **արի՛**) иди! приходи!

ելնել подниматься, вставать → **ե՛լ** поднимайся! вставай!

բերել приносить, принести → **բե՛ր** принеси! приноси!

ուտել есть, кушать → **կե՛ր** ешь! кушай!

տանել нести, уносить, *пер* переносить → **տա՛ր** отнеси!

վերկենալ (**վեր կենալ**) вставать, подниматься → **վե՛րկաց** (**վե՛ր կաց**)
вставай! поднимайся!

լալ плакать → **լա՛ց** плачь!

Упражнения

*I. Переведите.

1. Խաչատու՛ր, երկու կարմիր մատի՛տ տուր: 2. Դասարանում երեսուներկու աշակերտ կա: 3. Նա շատ երկար մագեր ունի: 4. Ես բամբակյա կարմիր գուլպաներ ունեմ: 5. Դու մականուն չունես: 6. Երեկ դու ավելի շատ ազատ ժամանակ ունեիր: 7. Արտաշատում կանաչ այգիներ կան, Արցախում կանաչ պարտեզներ ավելի շատ կան: 8. Նա երկու սիրուն ապակե բաժակ ունի: 9. Մանե՛, սե՛խ կեր: 10. Այս պարտեզում մասրենի կար:

*II. Переведите.

1. В этом дворе есть красивый мраморный дом. 2. Арам, принеси более длинную веревку! 3. Карине, вчера у тебя был урок? 4. У меня есть коричневый рюкзак. 5. У него (нее) двое красивых детей. 6. Вчера у меня были зеленые карандаши. 7. В этой комнате много света. 8. У нее есть хлопчатобумажная фиолетовая сорочка.

*III. Переведите.

1. Այս կանաչ այգում շուշան շատ կա: 2. Արա՛ն, դու ազատ ժամանակ ունե՞ս: 3. Ասատու՛ր, երկու աման ելակ բեր: 4. Ես շագանակագույն պայուսակ ունեմ: 5. Նա կարմիր կակաչներ ունի: 6. Ես կապույտ գուլպաներ ունեմ: 7. Արարատում երկու շատ սիրուն կարմիր տուն կա: 8. Այս սենյակում ավելի շատ լույս կա:

IV. Составьте 10-15 словосочетаний.

Образец: բարի լուր, ամուր փարան.

Ответы

I. 1. Хачатур, дай два красных карандаша. 2. В классе есть тридцать два ученика. 3. У него очень длинные волосы. 4. У меня есть красные хлопчатобумажные чулки. 5. У тебя нет клички. 6. Вчера у тебя было больше свободного времени. 7. В Арташате есть зеленые сады, в Арцахе еще больше зеленых садов. 8. У него есть два красивых стеклянных стакана. 9. Мане, ешь дыню! 10. В этом саду был куст шиповника.

II. 1. Այս բակում սիրուն մարմարե տուն կա: 2. Արա՛ն, ավելի երկար պարան բեր: 3. Կարիճե՛, երեկ դու դաս ունեի՞ր: 4. Ես շագանակագույն ուսապարկ ունեմ: 5. Նա երկու սիրուն երեխա ունի: 6. Երեկ ես կանաչ մատիտներ ունեի: 7. Այս սենյակում լույս շատ կա: 8. Նա բամբակե մանուշակագույն շապիկ ունի.

III. 1. В этом зеленом саду много лилий. 2. Арам, у тебя есть свободное время? 3. Асатур, принеси две миски клубники. 4. У меня есть коричневая сумка. 5. У нее есть красные маки. 6. У меня есть синие чулки. 7. В Арарате есть два очень красивых красных дома. 8. В этой комнате больше света.

Урок 4

Фонетика. Орфография

1. **ւ.**
2. **օ, ո – [o], [ɔo].**

Словообразование

1. Слова с компонентом **-(ա)վար.**
2. Суффикс **-եցի.**

Грамматика

1. Инфинитив.
2. Сказуемое.
3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.
4. Союзы **իսկ а, րայց но, սակայն однако.**

Фонетика

1. Եվ, և

Буква **և** читается [tɛ] или [jɛ].

Не оглушайте [ɟ] (как и все другие звонкие согласные) в конце слова и перед глухим согласным
Произносите не [ɟ], а четкое [ɟ].

После согласных **և** читается [tɛ]: **արև** [artɛ] солнце, **սև** [sɛ] черный, **տերև** [tɛrtɛ] лист (дерева). В начале слова и после гласных **և** читается [jɛ]: **և** [jɛ] и **հաև** [hajtɛ] также, еще.

Буква **և** – только строчная, ее заглавное соответствие – **Եվ**. Если все слово набрано заглавными буквами, то пишется **ԵՎ**.

վերև **наверх**
բարև **здравствуй!**
բարևել **здороваться**
երևալ **виднеться, появляться**

Երևան **Ереван**
Սևան **Севан**
Չև **Зевс**
Եվա **Ева**

тpнh видимо, навeрное
пh дeмoн, бeс, чeрт

Եվրոպա Eвpoпa

2. O, П – [o], [ɤo]

Звук [o] пeрeдaeтcя бyквaми o, п.

В нaчaлe cлoвa пишeтcя o, в кoнцe cлoвa – вceгдa п, в cepeдинe cлoвa – oбычнo п.

Пpимeчaниe. Звук [o] в нaчaлe cлoвa пeрeдaeтcя бyквoй п тoлькo в cлoвax пh ктo и пhքpтp ктo – мн.ч. oт пh. (Кaк вы зaмeтилa, здeсь eсть нe пpoйдeннaя бyквa p (cм. Уpoк 8)).

В cepeдинe cлoвa звук [o] пeрeдaeтcя бyквoй o тoлькo в тeх cлyчaяx, кoгдa c o нaчaнaeтcя cocтaвляющaя в cлoжнoм или пpoизвoднoм cлoвax:

шпj этoт + op дeнь → шпop ceгoднa

hтu пoл, пoлoвинa + op дeнь → hтuop пoлдeнь

hтuop пoлдeнь → hтuophն в пoлдeнь
тpтhпн вeчep → тpтhпнշմ вeчepoм; вeчepний

Бyквa o вceгдa читaeтcя [o]: ophնշլ пpимep; нaпpимep, oւշ крахмaл, oւշիշ.

Бyквa п в кoнцe cлoвa вceгдa читaeтcя [o]. hնն [hնo], Чшpн [Чшpo], тuշիւն [тушuo].

Бyквa п в cepeдинe cлoвa oбычнo читaeтcя [o]: նւն [նo] свeчa, նշ [նo] eжсвикa, նրի [նo] мaлинa, կոշիւն [кoшuo] гpyбый.

Бyквa п в cepeдинe cлoвa пpoизнocитcя [ɤo] тoлькo в тeх cлyчaяx, кoгдa п являeтcя нaчaльнoй бyквoй кoрня, cлeдyющeгo зa пpeфикcoм или кoрнeм, oкaнчивaющимися нa глacнyю:

ամենա- сaмый + որոշակի oпpeдeлeнный → ամենաորոշակի [ամենашopoշակի] сaмый oпpeдeлeнный.

Если жe этoмy cлoвy пpeдшeствyeт пpeфикc или кoрeнь, oкaнчивaющияcя нa coглacнyю, тo пpoизнocитcя [o]: որակ [opակ] кaчecтвo → անորակ [анopակ] нeкaчecтвeнный, որոշ [opoշ] oпpeдeлeнный → անորոշ [анopoշ] нeoпpeдeлeнный.

Бyквa п в нaчaлe cлoвa читaeтcя [ɤo]: ուշի зoлoтo; зoлoтoй, որակ кaчecтвo, պզի eж, ուշ чeчeвицa, ոչ нeт (в oтвeтe, *ср* шп да), Ուշան (мужcкoe имя). Иcключeния: ու, ուքp.

Однaкo звyкocoчeтaниe [ɤo] в нaчaлe cлoвa нe вceгдa пeрeдaeтcя бyквoй п: в зaимcтвoвaннoм cлoвax, в т.ч. coбcтвeннoм имeнax звyкocoчeтaниe [ɤo] пeрeдaeтcя бyквocoчeтaниeм ɤn: ɤոմհի, ɤոէյրո, ɤոլա вoльт, ɤոյրիւ вoльфpaм, Վոմիւր, Վոլգա. П пишeтcя тoлькo в нecoкoлькox oчeнь

старых заимствованиях: Ողիսև Одиссей, Ողիսկանի Одиссея, Որմիզ (мужское имя), Որմիզուհի (женское имя).

Лексика

նոր новый	օշարակ сироп
օգոստոս август	օպերա опера
խոտ трава	օտար чужой, посторонний, чуждый
չոր сухой	շոր тряпка, <i>разг</i> одежда, платье
երեկ вечер	պզի еж
խոնավ влажный, сырой	գորշ серый
զոր лягушка	նրբ сфера, область
կով корова	խոր глубокий, глубоко
անցյալ прошлый, прошедший	շուտով скоро
տոն праздник	լոլի помидор
փայր место, местность	տի <i>бот</i> лук
րոպե минута	որ союз что
ստիպան <i>сущ</i> полицейский	

Այո: Да! Ոչ: Нет!

Словосочетания

նոր օպերա	новая опера
օտար լեզու	иностранный язык
փատ օրինակ	плохой пример
չոր խոտ	сухая трава
տոն օր	праздничный день
անորակ օշարակ	некачественный сироп
խոնավ երեկ	влажный вечер
նոր շոր	новое платье

անցյալ տարի в прошлом году

Словообразование

1. Слова с компонентом **-(ա)վար**.

Компонент **-(ա)վար** (от վարել вести, *в разн зн*) образует существительные, обозначающие должность, специальность, занятие: վազոն + ավար → վազոնավար вагонновожатый, նավ корабль + ավար → նավավար рулевой, кормчий, զննող + ավար → զննողավար гондольер, բրիգադ + ավար → բրիգադավար бригадир, արտադրող + ավար → արտադրողավար *тех* аппаратчик, ակումբ клуб + ավար → ակումբավար заведующий клубом, վերելակ лифт + ավար → վերելակավար лифтер.

Նա ակումբավար է: Он руководитель клуба.

Այդ տունը վերելակավար չունի: Этот дом не имеет лифтера.

Վենետիկում շատ զննողավարներ կան: В Венеции много гондольеров.

2. Суффикс **-ենի**.

ուլոր слива → արթենի сливовое дерево, մրրի малина → մրրենի куст малины, մշ ежевика → մշենի куст ежевики.

Грамматика

1. Инфинитив.

В армянском языке инфинитив (անորոշ դերբայ) имеет две формы: 1) с суффиксом **-ել** (I спряжение), 2) с суффиксом **-ալ** (II спряжение).

I спряжение — **-ել**

սիրել любить

ապրել жить

II спряжение — **-ալ**

ցլալ сверкать, сиять

զգալ чувствовать

Между корнем и суффиксом глаголов возможен псевдосуффикс (սովածանց), который не имеет ни лексического, ни грамматического значения. Запомним пока два псевдосуффикса, встречающихся в ряде глаголов II спряжения: **-ան-** и **-են-**.

-ան-

ուշ поздно + **-ան-** + суффикс **-ալ** → ուշանալ опаздывать

ուրախ весело, радостно + **-ան-** + суффикс **-ալ** → ուրախանալ веселиться, радоваться

-են-

վախ страх + **-են-** + суффикс **-ալ** → վախենալ бояться

մոտ у, рядом + -կի- + суффикс -ալ → մոտեցալ приблизиться.

2. Сказуемое

В армянском языке с помощью форм вспомогательного глагола образуются не только глагольные, но и именные сказуемые:

Глагольные сказуемые

Ես սովորում եմ, իսկ դու աշխատում ես:

Я учусь, а ты работаешь.

Նա պատմում էր, ես արիտաւորում էի.

Он рассказывал, я рыдала.

Նա խոսում է, իսկ ես կինո եմ նայում:

Он говорит, а я смотрю кино.

Именные сказуемые

Ես դասատու եմ, դու աշակերտ ես:

Я учитель, ты ученик.

Դու վերելակավար ես, իսկ նա վազրեակավար է:

Ты лифтер, а он вагоновожатый.

Ցուրտ է: Холодно. Շատ ուշ է: Очень поздно

В именных предложениях употребление вспомогательного глагола обязательно (ср с английским языком: 1. I'm a pupil. 2. I'm free. 3. I'm in the room. 4. It's cold).

3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.

Эти временные формы обозначают длительное, незавершенное действие по отношению к прошлому, настоящему и будущему.

Они образуются сочетанием смыслового и вспомогательного глаголов. В прошедшем времени смысловой глагол сочетается с формами прошедшего времени вспомогательного глагола, в настоящем и будущем времени смысловой глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола (форм будущего времени у вспомогательного глагола нет).

В прошедшем несовершенном и настоящем времени суффиксы инфинитива смыслового глагола -ել и -ալ заменяются на -ում: նախել → նախում, զգալ → զգում, а в будущем времени к инфинитиву прибавляется ու: նախել → նախելու, զգալ → զգալու.

Настоящее и прошедшее время вспомогательного глагола, единственное число:

наст. вр

1. лицо եմ

2. лицо ես

3. лицо է

пр. вр.

1. лицо էի

2. лицо էիր

3. лицо էր

Отрицательные формы:

1. лицо չեմ	1. лицо չէի
2. лицо չես	2. лицо չէիր
3. лицо չի, չէ	3. лицо չէր

Отрицательные формы вспомогательного глагола ставятся перед сказуемым — смысловым глаголом (չեմ նայում, չես նայում, չի նայում), но после именного сказуемого (աշակերտ չեմ, աշակերտ չես, աշակերտ չէ). В 3-м лице, единственного числа при глагольном сказуемом употребляется вспомогательный глагол չի, а при именном сказуемом — չէ.

Внимание: формы наст. вр. 1-го л. и 2-го л. произносим: [tɛ], [tu], формы прошедшего времени 1-го и 2-го лица произносим: [tʃi], [tʃir]. Если слово, предшествующее вспомогательному глаголу, оканчивается на гласную, то между ним и вспомогательным глаголом звучит несколько ослабленное [j]:

Եւ է պարում [նա'jt պարում], դու ես նայում [դու'jtս նայում].

Итак, спряжение глагола в единственном числе в прошедшем, настоящем и будущем несовершенных временах выглядит следующим образом:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես նայում եմ	ես նայում էի	ես նայելու եմ
դու նայում ես	դու նայում էիր	դու նայելու ես
նա նայում է	նա նայում էր	նա նայելու է

Отрицательные формы:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես չեմ նայում	ես չէի նայում	ես չեմ նայելու
դու չես նայում	դու չէիր նայում	դու չես նայելու
նա չի նայում	նա չէր նայում	նա չի նայելու

Формы вспомогательного глагола не имеют ударения и интонационно примыкают к предшествующему слову.

В предложении место вспомогательного глагола по отношению к смысловому не фиксировано. В основном он стоит после смыслового глагола, но при изменении логического выделения может предшествовать смысловому:

Եւ սովորում է: Он учится.

Եւ է սովորում: Он (именно он) учится.

Дополнение или обстоятельство часто предшествуют смысловому глаголу, вспомогательный глагол при этом ставится перед смысловым:

Նա օպերա շատ է սիրում: Он очень любит оперу.

Ես կինն եմ նայում: Я смотрю кино.

4. Союзы իսկ ա, բայց но, սակայն однако

Ես պարում եմ, իսկ դու նայում ես: Я танцую, а ты смотришь.

Գարուն էր, բայց շատ ցուրտ էր: Была весна, но было очень холодно.

Դու ուշանալ սիրում ես, իսկ ես չեմ սիրում: Ты любишь опаздывать, а я не люблю.

Ես քեզ սիրում եմ, սակայն դու չես տեսնում: Я тебя люблю, однако ты не видишь.

Упражнения

*I. Переведите

1. Երևանում այսօր սիրուն երեկո է, սակայն ցուրտ է. 2. Շուկայում վառուկ ու լույիկ կա, բայց ես չեմ ուտում. 3. Նա պանիր չի սիրում և չի ուտում: 4. Ես երկու օտար լեզու եմ սովորում: 5. Այս վայրերում ոգնիներ ու գորտեր շատ կան: 6. Դու աշխատելու ես մո՞ր ողորտում: 7. Շուտով մա Երևան է գալու:

*II. Переведите.

1. Ես սպրում եմ Արմավիրում, բայց սովորում եմ Արցախում: 2. Շուտով մա աշխատելու է Կապանում. 3. Ես շատ էի սիրում պարել: 4. Այսօր մա լավ է աշխատում, սակայն դու չես ուրախանում: 5. Արտամետում խոնավ է, և սույն շատ կա: 6. Այս վարձարանում սովորելու եմ ես: 7. Երեկ ես շատ դասեր ունեի: 8. Նա երկար տարիներ պարել է օտար վայրերում: 9. Մեր այգում սալորենի ու բալենի կար:

III. Проспрягайте известные вам глаголы в прошедшем, настоящем и будущем временах.

IV. Составьте 15-20 предложений с глаголами в разных временных формах.

Образец:

Նա շատ սիրուն պայուսակ և երկու կապույտ ուսապարկ ուներ:

*V. Добавьте է как вспомогательный глагол, превращая словосочетание в предложение и добавляя, где нужно, личное или указательное местоимение, и переведите.

1. Ուշ աշուն, 2. խավար գիշեր, 3. խոնավ սենյակ, 4. խիստ սուտիկան, 5. պարզ օր

Ответы

I. 1. В Ереване сегодня красивый вечер, однако холодно. 2. На базаре есть огурцы и помидоры, но я не ем. 3. Она сыр не любит и не ест. 4. Я учу два иностранных языка. 5. В этих местах есть много ежей и лягушек. 6. Ты будешь работать в новой области? 7. Скоро он приедет в Ереван.

II. 1. Я живу в Армавире, но учусь в Арцахе. 2. Скоро он будет работать в Капане. 3. Я очень любил(а) танцевать. 4. Сегодня он работает хорошо, однако ты не радуешься. 5. В Артамете сыро, и грибов — очень много. 6. В этом училище буду учиться я. 7. Вчера у меня было много уроков. 8. Он долгие годы жил на чужбине. 9. В нашем саду есть сливовое и вишневое деревья.

V. 1. Ուշ աշունն է: Поздняя осень. 2. Խափար գիշեր է: Темная ночь. 3. Սա խոնավ սենյակ է: Это — сырая комната. 4. Եւ խիստ սուրիկան է: Он строгий полицейский. 5. Պարզ օր է: Ясный день.

Урок 5

Фонетика

Буквы: **h, ɲ, n.**

Словообразование

1. Сложные слова.
2. Суффиксы **-gh, -wgh, -tgh, -wrɲɲ, -brɲɲ.**

Грамматика

1. Образование форм родительного падежа.
 2. Множественное число имен существительных.
-

Фонетика

1. [h] - h

Звук [h] произносится примерно, как английское, немецкое **h**, украинское **г**, русское **г** в междометиях **ага!**, **ого!**, **эге!**, как **г** в южнорусских говорах.

[h] произносится, как глухой кашель, исходящий из легких, с участием голоса [h] – это выдох с участием голоса – дыхание + голос, когда человек дышит на зеркало, чтобы протереть его.

В некоторых словах **h** пишется, но не произносится (или произносится очень слабо).

Запомним некоторые из таких слов: **шշjuwrh** [шշjuwr] мир, свет, **շɲprh** [շɲpr] милость, **շɲprhɲɲɲɲ** [շɲprhɲɲɲɲ] благодарный, полезный, **juɲɲwrh** [juɲɲwr] смиренный, покорный, **ʒɲɲhɲɲɲɲ** [ʒɲɲhɲɲɲɲ] (мужское имя) (двойное **ɲɲ** здесь произносится, как одно).

Лексика

hɲ армянин; армянский
ʒɲjuwrhɲɲ Армения
ɲwrh миг, момент
hɲr отец
ɲjuwr мать
hɲ хлеб

wrh страх, ужас
hɲjuwrhɲɲ армянский
ɲwrhɲɲ дубин(к)а
rwrh лоната
qrh трон, престол
ɲqrh жадный, алчный

հարց вопрос	հուր <i>выс</i> огонь
հավատ вера	հու՛ն русло
հավատալ верить	հու՛մ сырой, недоваренный
հիմա сейчас, теперь	հումոր юмор
հետո потом; после	հորիզոն горизонт
հավ курица	հին старый (не о возрасте); древний
հով прохладный; прохладно	հարևան сосед; соседний
հեռու далеко; далекий	հիվանդ больной; пациент
հասկ колос	հայելի зеркало
հիշել помнить	հիվանդանալ (за)болеть
հարուստ богатый	հայտնի известный

Словосочетания

հեռու բարեկա՛մ дальний родственник
 հին հայելի старое зеркало
 Մայր Հայաստանի Мать Армения
 հին հունարեն древнегреческий (язык)
 հայր ու մայր отец и мать
 բահ ու մահալ лопата и дуби(и)ка
 հով երեկո прохладный вечер
 հարց ու պատասխան вопрос(ы) и ответ(ы).

մայր мать → մայրենի լեզու родной язык
 օտար լեզու иностранный язык

Прочтите и постарайтесь запомнить эти простые фразы.

- Բարև, Հովհաննես, ինչպե՞ս ես: – Здравствуй, Ованнес, как ты?
- Շնորհակալ եմ, շատ լավ եմ: – Спасибо, очень хорошо.
- Ի՞նչ ես անում: – Что ты делаешь?
- Հարցեր եմ պատրաստում ու սովորում: – Готовлю вопросы и учу.
- Իսկ հետո՞: – А потом?
- Հետո ֆուտբոլ եմ նայելու: – Потом буду смотреть футбол.
- Շատ լավ. – Очень хорошо.

2. [ղ] – դ

Согласные [ղ] и [դ] – парные по глухости-звонкости. От [ղ] звук [դ] отличается наличием голоса, который напоминает звук, образующийся при полоскании горла. Звук, похожий на [ղ], произносится в русских словах Бог, Господи, бухХГалтер.

Перед глухими согласными ա, ւ, կ, ց, չ буква դ читается [д]: կոդալել [կо́дудл] запирать, կեղու [кэ́тудоу] грязь, կեղոտոտ [кэ́тудотот] грязный, բոկ [ро́кк] редиска, գեղչ [кэ́тудж] скидка.

Звонкие согласные բ, գ, դ после դ оглушаются и произносятся, как их глухие парные, соответственно [д], [к], [т]. Буквосочетания դբ, դգ, դդ, таким образом, произносятся [дуд], [дудк], [дудт]: եղբայր [кэ́тудуддир] брат, շաղգամ [жудудкуддудм] репа, խեղդել [хэ́тудудтэл] (за)душить.

Лексика

աղ соль	հող земля, почва
խաղ игра	եկեղեցի церковь
խաղալ играть	կաղնի дуб
խաղաղ тихий, мирный	գող вор
խաղող виноград	գողանալ воровать
դեղ лекарство	աղավնի голубь
տեղ место	աշտտեղ здесь
կաշաղակ сорока	աղմուկ шум
մեղ узкий; узко; тесный; тесно	մեղու пчела
ուղիղ прямой; прямо	դեղին желтый
ուղեղ мозг	աղվես лис(а)
գեղեցիկ красивый, прекрасный;	սեղան стол
красиво, прекрасно	կողմ сторона
առաւառաւ потолок	խորանանկ хитрый

Словосочетания

խորանանկ աղվես хитрая лиса
գող կաշաղակ сорока-воровка
գորշ առաւառաւ серый потолок
խաղաղ երեկո тихий, мирный вечер
աշխատասեր մեղու трудолюбивая пчела
գեղեցիկ եկեղեցի прекрасная церковь
խաղող գողանալ воровать виноград
խաղ խաղալ играть в (какую-либо) игру
ֆուտբոլ խաղալ играть в футбол
շախմատ խաղալ играть в шахматы

Отчетливо произносите [h] и [η]. Некоторые слова (как и в случае [p] и [p]) различаются только этими звуками:

առաջինը легенда
հակառակը противоположный
առաջինը парусное судно

ռուսական, տեղացի
առաջինը парус
ռուսականը русский

ամառն ամիսները летние месяцы
ամառն ամիսներին в летние месяцы

Словосочетания

համար աշխարհը упрямый осел
հին առաջինը старая легенда
լուս գիշեր тихая ночь
կարմիր նուր красный гранат
չոր ամառ сухое лето
հայկական առաջինը армянская басня
երկար բառ длинное слово
կանաչ մառնուր зеленый мох
ռուս առաջինը русский баснописец

Словообразование

Сложные слова

1. а) со словом առաջինը дом и սենյակը комната образуются сложные слова, обозначающие место (заведение, учреждение и т.п.).

դեղը лекарство → դեղատոմսը аптека

դեսպանը посол > դեսպանատոմսը посольство

խաղը игра → խաղատոմսը казино

խաղալը играть → խաղասենյակը комната для игр

լողանալը купаться → լողասենյակը ванная комната

դասը урок → դասասենյակը классная комната

աշխատելը работать > աշխատասենյակը рабочая комната, кабинет.

б) С корнем խոս- (խոսելը говорить) образуются, в частности, следующие слова: հայախոսը говорящий по-армянски, человек, для которого армянский – родной, первый язык, ռուսականը говорящий по-русски, օտարը чужой, чуждый → օտարախոսը говорящий на иностранном языке, քիչը мало, недостаточно → քիչախոսը малоразговорчивый, շատը много, очень → շատախոսը болтун, հեռուը далеко → հեռախոսը телефон.

2. Суффиксы **-ցի, -ացի, -երն, -արն**. Названия ряда национальностей образуются суффиксом **-ցի**: Անգլիա → անգլիացի англичанин, Ֆրանսիա → ֆրանսիացի француз.

Суффикс **-ցի/-ացի**, реже: **-եցի** образует также названия жителей городов, стран и т.д.: Երևան → երևանցի ереванец, Ղարաբաղ → զարաբաղցի карабахец, քաղաք город → քաղաքացի горожанин, гражданин, Գորիս → գորիսեցի горисец.

Суффикс **-երն** образует название языка от названия национальности или страны:

հայ → հայերն армянский язык. Слово հայերն (հայ + **-երն**) имеет следующие значения: армянский язык; по-армянски, на армянском языке.

ռուսский → ռուսերն русский язык, по-русски

չեխ чех → չեխերն чешский язык; по-чешски

լեհ поляк → լեհերն польский язык; по-польски

սերբ серб → սերբերն сербский язык; по-сербски

Անգլիա → անգլերն английский язык; по-английски

Ֆրանսիա → ֆրանսերն французский язык; по-французски

Գերմանիա → գերմաներն немецкий язык; по-немецки

հայերն = հայոց լեզու армянский язык ռուսերն = ռուսաց լեզու русский язык
--

От հույն грек и չինացի китаец названия соответствующих языков образуются с помощью суффикса **-արն**:

հույն → հունարն, չինացի → չինարն китайский язык; по-китайски.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В армянском языке есть несколько типов образования форм родительного падежа. Самый частотный из них – добавление окончания **ի** к исходной форме: ւալ ստա → ւալսի стены, սենյակ կոմնատա → սենյակի комнаты.

Здесь возможны и чередования: ի// \emptyset մոխիր пепел → մոխրի пепла, ւալսիր сыр → ւալսրի, միս мясо → մսի.

Такое же чередование – и при словообразовании: դարչին корица + գույն → դարչնագույն коричневый, մոխիր пепел + գույն → մոխրագույն серый, пепельного цвета, մոխիր + աման → մոխրաման пепельница.

Множественное число имен существительных

Множественное число имен существительных образуется чаще всего окончаниями **-եր** и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе – к словам, содержащим два и более слогов.

տառ → տառեր

խաղ → խաղեր

դառ → դառեր

ատամ → ատամներ

բերան → բերաններ

կարասյ → կարասյներ

Падежные формы во множественном числе обычно образуются добавлением падежных окончаний (общих для единственного и множественного числа) к форме множ. чис. им. пад.:

դառ արոկ → դառեր արոկ → դառերի արոկ, դառերում արոկ.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Հայաստանում գեղեցիկ ու հին եկեղեցիներ շատ կան: 2. Ամառվա ամիսներին մայր Հայաստան են ժամանում շատ ու շատ հայ մանուկներ: 3. Նա ամեն առավոտ հաց ու պանիր է ուտում: 4. Հայկական խաղողի բազմազան տեսակներ կան: 5. Խաղողից զինի են պատրաստում: 6. Շատ զինիներ հայտնի են աշխարհում: 7. Աշխարհում հայտնի են նաև Սևանի իշխանն ու կոդակը:

(խաղողից – из винограда)

*II. Переведите.

1. Я учился в России, но сейчас работаю в Армении. 2. Я помню, что у тебя был новый красный телефон. 3. У меня есть старый добрый сосед. 4. Он говорит на иностранном языке и малоразговорчив. 5. В Армении есть посольство Греции. 6. Я работаю в новом кабинете.

III. Составьте словарь, расположите в алфавитном порядке все слова первых шести уроков В дальнейшем продолжайте пополнять словарь.

IV. Составьте побольше предложений, используя пройденный материал. Образец:

Դու լավ ես խոսում հայերեն: Ты хорошо говоришь по-армянски.

Մեմյակում ցուրտ է: В комнате холодно.

Նա հարուստ օձիս ունի: У нее богатое приданое.

Երևանում ուշ աշուն է: В Ереване поздняя осень.

Ответы

I. 1. В Армении много красивых и древних церквей. 2. В летние месяцы на родину (*досл* мать-Армению) прибывает много-много армянских детей. 3. Он каждое утро ест хлеб и сыр. 4. Есть разнообразные сорта армянского винограда. 5. Из винограда готовят вино. 6. Многие вина известны в мире. 7. В мире известны также ишхан и кохак (сорта рыб) Севана.

II. 1. Ես սովորում էի Ռուսաստանում, բայց հիմա աշխատում եմ Հայաստանում: 2. Հիշում եմ, որ դու նոր կարմիր հեռախոս ունեիր: 3. Ես մի հին բարի հարևան ունեմ: 4. Նա օտարախոս է և սակավախոս: 5. Հայաստանում Հունաստանի դեսպանատուն կա: 6. Ես աշխատում եմ նոր աշխատասենյակում:

Урок 6

Фонетика

[ɲ] – ɲ.

Словообразование

Суффиксы -իչ, -ուիի.

Грамматика

Определенный артикль.

Фонетика

По сравнению с другими гласными звук [ɲ] короче, он очень непродолжителен. Задняя часть языка слегка приподнята, положение языка – плоское, кончик слегка упирается в основу нижних зубов. Верхняя губа не движется, нижняя – слегка приоткрывается, при этом губы – прямые и параллельные. Звук [ɲ] звучит примерно как русское безударное а или о во втором предударном (мОлоко), заударных (шапОчка) слогах, в первом предударном слоге после ж или ш (жАкет, шАлун) – по строгой литературной, московской норме. Звук [ɲ] невольно произносится при заикании или когда человек хочет что-то сказать, но не может подобрать нужное слово.

Произнесите выделенные выше русские слова – и сразу переходите к словам с ɲ.

ընկեր друг, товарищ

ընտրել выбирать, избирать

ընտիր отборный

ընրիչ спорт борец

ընկույզ орех

ընըշմանք спорт борьба

ընտանի домашний (о животных)

Для армянской речи не характерно скопление согласных. Между ними часто произносится [ɲ]. Соответствующая буква пишется только при переносе и часто – в поэтических текстах. Это – ɲ скрытого слога (զաղընեալանի ɲ).

Усвоить произношение скрытого [ɲ] непросто, пока что постарайтесь запомнить следующие закономерности:

ɲ произносится, когда в корне имеет место чередование, и в данном случае ɲ заменяет соответствующую гласную: ցառիմի՞ наказание →

սլանժվել [սլանըժվել] быть наказанным, սուս ложь; лживый → ստել [սըրտել] лгать, շիտակ прямой, правдивый → շտկել [շըրտկել] выправлять, поправлять.

По прежней норме перед начальными сочетаниями սվ, սւ, սս, գր, գգ, շս, սթ, սր произносилось [ր], которое сейчас чаще не произносится, но пишется при переносе (ըս-կիրк начало, ըս-սիս-տել ждать, ըս-տիս-նալ получать, ըգ-րիդ-վել заниматься). [ր] произносится только при скоплении согласных на стыке слов, в сочетаниях, где подлежащее оканчивается определенным артиклем ն: դասն-ըսըսվեց урок начался, Արամն-ըշտիստում է Арам торопится, երեխան-ըգգայում է ребенок – чувствительный.

Когда слово начинается с двух согласных (кроме сочетаний սվ, սւ, սս, գր, գգ, շս, սթ, սր), между ними, как правило, произносится [ը]: գլուխ [գը-լուխ] голова, ժպիտ [ժը-պիտ] улыбка, լսել [լըսել] слушать, գնալ итд, ехать, մնալ оставаться, բլր սլ холм, կրակ огонь, ցտուղ плод, խմել пить.

Иногда [ը] ослабевает вплоть до непроизнесения в сочетании һр (например, в мужских именах Հրաշա, Հրահն, Հրայր).

Если слово начинается с трех согласных, [ը] произносится между первым и вторым: նստել [նըստել] сидеть, садиться, մըրիտ [մըրիտ] ножницы, կրկես [կըրկես] цирк.

В словах, начинающихся с четырех согласных, [ը] произносится после первого и после второго: մըրտել [մըրըրտել] крестить.

Когда слово оканчивается двумя согласными, [ը] произносится перед последним согласным, если это – р, н, ն или լ.

[ը] произносится

[ը] не произносится

- վագր [վագըր] тигр
- տետր [տետըր] тетрадь
- համր [համըր] немой
- սանր [սանըր] расческа
- մանր [մանըր] мелкий
- նեկ [նեյըր] некий; некто
- հյուսն [հյուսըն] столяр

- միշտ всегда
- հաստ толстый (не о человеке)
- արվեստ искусство
- արհեստ ремесло
- դաշտ поле
- ներկ краска
- հանդարտ тихо, спокойно, ровно

Словосочетания

- բարի վագր добрый тигр
- համր կին немое кино
- մանր սանր мелкая расческа (с мелкими зубцами)
- հաստ տետր толстая тетрадь
- հմուտ հյուսն умелый столяр

шрџташ n шрџташ искусство и ремесло
шннннн џџџ безбрежное горе (ннн русло)
шннннн нннн бесцветная краска.

Примечание: **п** не бывает ударным.

Когда в последнем слоге звучит [п], ударение падает на предпоследний слог: џшпн [џш'пнн].

Когда слово начинается с сочетания **согласный + j** или оканчивается на **j + согласный**, [п] между ними не произносится: џпнш другой, нпнп гость, рннн гнездо, нннн тот же.

Прочтите слова, которые начинаются с двух согласных и оканчиваются двумя согласными. В начале [п] произносится, в конце — нет.

нџшпн [нрџшпн] гордый, нннннн журавль, нннннн пятка; каблук, нрџџнн рай, нџшшшн пособие (денежное).

Когда слово оканчивается тремя согласными, [п] произносится (но не всегда) между вторым и третьим: нпшшп [нпшшпн] дочь, џшпн император.

Звук [п] произносится, когда слово оканчивается двумя согласными, последняя из которых **-и** или **-н**: и которые являются притяжательным артиклем 1-го и 2-го лица: ннннш [нннншпн] моя голова. Притяжательный артикль 2-го лица **н** произносим: [н]: ннннш [нннншпн] твоя голова. Ударение здесь, естественно, — на предпоследнем гласном: [ннн'шпн], [ннн'шпн].

Если в слове конечное **и** и **н** не являются притяжательным артиклем, [п] не произносится, *ср*:

притяжательный артикль и, н

џшпн [џш'пнн] моя пахота

(от слова џшп пахота)

ншпн [нш'пнн] твой век

нпнн [но'пнн] твоего отца

конечные и, н

џшпн [џш'пн] *поэт* волос (женский)

ншпн [нш'пн] *разг* горе

нпнн [но'пн] проливной, обильный

Когда за словом с [п] в последнем слоге следует вспомогательный глагол, который, как вы помните, не имеет ударения и интонационно примыкает к предыдущему слову, [п] не произносится: Ыш ншпн т [нш нш'пн т]: Он немой. Ыш ншпн нн рпнннн [нш нш'пн нн рпнннн]: Я приношу тетрадь. Ыш џшпн т [нш џш'пн т]: Он император.

Если сочетание двух или трех согласных букв – в середине слова, между ними обычно [ɲ] не произносится: Կաճճճ [Կաճճճ] встать; стоять. [ɲ] произносится в тех случаях, когда сочетание двух или трех согласных – начало корня: աճ-գրուիս [աճգրուիս безголовый].

В поэтических текстах [ɲ] часто пишется.

Лексика

հրաճաճիկ приказ	դպրոց школа
հրաճաճել приказывать	սպիտակ белый
ժպիտ улыбка	մրսել мерзнуть
ժպտալ улыбаться	խիստ строгий; строго
վաղը завтра	սխուր грустный; грустно
գրել писать	սխրել грустить
գնալ идти, ехать	սրահ зал
գնել покупать	զաղտնի тайный; тайно
կրտսեր младший	

Словосочетания

սրախ ժպիտ веселая улыбка	վատ սկիզբ плохое начало
լավ սկիզբ хорошее начало	խիստ հրաճաճ строгий приказ
Կեղտոտ տետր грязная тетрадь	սուր մկրատ острые ножницы
սպիտակ կրունկ белый журавль	խաղատուն գնալ идти в казино
կրկես գնալ идти в цирк	վատ զգալ чувствовать (себя) плохо
նամակ գրել писать письмо	զաղտնի լսել тайно слушать, подслушивать

Словообразование

Суффиксы -իչ, -ուհի

Суффикс **-իչ** очень распространен и обозначает, в частности, действующее лицо: հսկել контролировать → հսկիչ контролер, վարել вести (в разн зн) → վարիչ заведующий, ցրել разбрасывать, рассеивать → ցրիչ курьер, рассылный, а суффикс **-ուհի** – женщину по специальности, занятию, при этом **-ուհի** может присоединяться к суффиксу **-իչ**: նկարիչ рисунок, картина → նկարել рисовать → նկարիչ художник → նկարչուհի художница, ասուցանել преподавать, обучать → ասուցիչ учитель → ասուցչուհի учительница (чередование ի // Օ (ноль звука). Суффикс **-ուհի** присоединяется и к основе: գեղեցիկ → գեղեցկուհի красавица, հայ →

հայրնիի армянка, ընկեր → ընկերուսիի подруга, աշակերտը ученик → աշակերտուսիի ученица, պարել танцевать → պարուսիի танцовщица.

Суффикс **-իչ** обозначает и предметы, инструменты: գրել писать → գրիչ ручка (пишущая), ւրել заострять, точить → ւրիչ точилка, դակել компостировать → դակիչ компостер, а также образует прилагательные: հմայել очаровывать → հմայիչ очаровательный, обворожительный, հուզել волновать → հուզիչ волнующий, համոզել убеждать → համոզիչ убедительный, գրավել привлекать → գրավիչ привлекательный.

Грамматика

Определенный артикль

Определенный артикль — постпозитивный, пишется слитно со словом, имеет две формы: **ը** и **ն**.

Если слово оканчивается гласным, употребляется **ն**. տարի → տարին, այգի → այգին.

Если слово оканчивается согласным, то употребляется **ը**: տեղան → տեղանը, դաս → դասը.

Если следующее слово начинается с гласного или звукосочетания սվ, սւ, սո и т. д, то имеем следующее произношение: Արամն ուսում է: Арам ест. Դասն սկսվեց: Урок начинается Պատն սպիտակ է: Стена — белая. [արամն ուսում է], [դասն ըսկսվեց], [պատն ըսպիտակ է].

Учтите, что это — особенность строгой литературной нормы, а в живой речи обычно употребляется **ը**.

Артикль обязательно употребляется, если слову предшествует:

1. указательные местоимения այս, այդ, այն: այս տունը этот дом, այդ պայուսակը, այն դասարանը,

2. притяжательные местоимения: իմ мой, նրա его, եւ եւ др. (իմ պայուսակը, նրա դասարանը),

3. порядковые числительные: առաջին первый, երկրորդ второй и др.: առաջին դասը первый урок, երկրորդ դասարանը второй класс.

Упражнения

*I. Переведите.

1 Արամն ամեն օր խաղատում է գնում: 2. Նրա մայրը գոհ չէ: 3. Այս տունը ամենահինն է: 4. Երևանի դպրոցներում դասերն սկսվում են վաղ առավոտյան: 5. Մեր ուսուցիչը Հրայր Կարապետյանն է 6. Այս տարի մեր այգին շատ գեղեցիկ էր: 7. Ղազարոսի կրտսեր եղբայրը դեռ դպրոց չի գնում: 8. Նա շատ է սիրում ֆուտբոլ խաղալ: 9. Իմ հարևանը ուսասիրտ է:

*II. Переведите.

1. Еще осень, но в комнате очень холодно. 2. Я иду в посольство. 3. Он пьет красное вино. 4. Я плохо говорю по-армянски. 5. Я хочу купить лекарство и иду в аптеку. 6. Вчера ты был болен и очень мерз в этой холодной комнате. 7. Сегодня я пойду в цирк. 8. Завтра – праздник, и ты получишь прекрасную картину (рисунок). 9. Я люблю смотреть немое кино.

III. Выпишите все сложные и производные слова, составьте с ними 20-30 предложений.

Образец:

Ես կոկիկ աշխատանքայլ ունեմ: У меня есть аккуратный кабинет.

Արամը սիրում է խաղատուն գնալ: Арам любит ходить в казино.

Հայաստանում աշունը երկար է ու շատ գեղեցիկ: В Армении осень – долгая и красивая.

Ответы

I. 1. Арам каждый день ходит в казино. 2. Его мать недовольна. 3. Этот дом - самый старый. 4. В школах Еревана уроки начинаются рано утром. 5. Наш учитель – Грайр Карапетян. 6. В этом году наш сад был очень красивым. 7. Младший брат Газароса еще не ходит в школу. 8. Он очень любит играть в футбол. 9. Мой сосед – русскоязычный.

II. 1. Դեռ աշուն է, բայց սենյակում շատ ցուրտ է: 2. Ես գնում եմ դեպքանատուն: 3. Նա կարմիր գինի է խմում: 4. Ես վատ եմ խոսում հայերեն. 5. Ես դեղ եմ ուզում գնել և գնում եմ դեղատուն: 6. Երեկ դու հիվանդ էիր և շատ էիր մրսում այս ցուրտ սենյակում: 7. Այսօր ես կրկես եմ գնալու: 8. Վաղը տոն է, և դու գեղեցիկ նկար ես ստանալու: 9. Ես սիրում եմ խամր կլինո դիտել:

Урок 7

Фонетика

1. [ɸ].
2. Чередования.

Словообразование

1. Суффикс -ոյ.
2. Сложные слова.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола, единственное число.

Фонетика

1. [ɸ]

В системе согласных звуков армянского языка есть несколько трехчленных рядов: звонкий — глухой — глухой придыхательный (ср в русском языке: звонкий — глухой: б-п, в-ф и т.д.: в английском и немецком пару образуют звонкий и глухой придыхательный b-p, d-t).

По образованию придыхательные близки к глухим данного ряда. Они часто произносятся, когда пишется звонкая соответствующего ряда: р [ɸ] и т.д. Иногда пишется звонкая, а произносится глухая: р [ɥ], դ [ɥn] и т.д. Вспомним: Էրբայր — [ɛɸbajr].

Звук [ɸ] входит в ряд [p] (звонкий) — [ɥ] (глухой) — [ɸ] (глухой придыхательный). Он образуется, как [ɥ], резким размыканием губ, отличаясь от [ɥ] резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса). По звучанию [ɸ] напоминает английское, немецкое р. Нечто подобное [ɸ] звучит в русских словах перед ш: Пшено, Пшеница, междометиях Пши, Пшт.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [ɥ] и [ɸ]:

ɥɸjɥn подкова

ɸɸjɥn дерево, древесина

ɥɸh миг, мгновение

ɸɸh межд ну-у!

Лексика

փաստ факт	սափրել брить
փայլ блеск	փաստաբլ аргумент
սափրվել бриться	փայլել блестеть
փեշ подол; юбка	փողոց улица
փռշի пыль	փայլուն блестящий, <i>տՅ քեր</i>
փռշուտ пыльный	փեղկ [փեխկ] створка (окна)
փափուկ мягкий	փիղ слон
փակ закрытый	փոխել менять
ափ берег; ладонь	փակել закрывать
փաստ почта	ափսուս жаль
տուփ коробка	փուստափուս почтамп
ափսուսալ жалеть	փոր живот
փարուս маяк	փուստափար почтальон
փրփուր пена	փուս яма
փողկապ галстук	փչել дуть; <i>разգ քեր</i> , привирать

Словосочетания

խոր փուս глубокая яма
նոր փաստ новая почта
համոզիչ փաստաբլ убедительный аргумент
փակ փեղկ закрытая створка
փայլուն պատասխան блестящий ответ
գեղեցիկ ափ красивый берег
դեղին փեշ желтая юбка
փողկապ կապել завязать, носить галстук

Есть слова, в которых пишется *ր*, а произносится [փ]. Запомним часть из них:

երբ когда	սուրբ святой
երբեմն иногда	սրբել чистить, вытирать
համբույր поцелуй	սրբիչ полотенце
համբուրել целовать	երեսսրբիչ полотенце (лицевое)
համբերել переждать, потерпеть	սրբ сирота
անհամբեր нетерпеливый; нетерпеливо	հասրբել пьянеть
դարբին кузнец	նուրբ тонкий, утонченный
դարբնոց кузница	նրբերչիկ сосиска

Հակոբ (мужское имя)
Գարրիել (мужское имя)

Հակոբյան (фамилия)
Գարրիելյան (фамилия)

Հակոբ Հակոբյան Акоп Акопян
դարրին Գարրիել кузнец Габриел
Սուրբ Պետրոս եկեղեցի Церковь Святого Петра
անհամբեր երեխա нетерпеливый ребенок
որը մանուկ дитя-сирота
փափուկ սրրիչ мягкое полотенце
կրտսեր եղբայր младший брат

Словообразование

1. Суффикс -ոյ

Суффикс **-ոյ** образует от глаголов действительные причастия:

խոսել говорить → խոսոյ գоворящий, փազել бежать → փազոյ бегущий,
գրել писать → գրոյ пишущий.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом добавляется **սց**: խաղալ играть → խաղասցոյ играющий.

Многие из этих причастий перешли в существительные со значением действующего лица или обозначения человека, занимающегося той или иной деятельностью, специалиста:

աշխատել работать → աշխատոյ работник, գրել писать → գրոյ писатель, դիմել обращаться (к кому-либо) → դիմոյ 'обращающийся, заявитель, զեկուցել докладывать, читать доклад → զեկուցոյ докладчик, ընտրել выбирать, избирать → ընտրոյ избиратель, ընթերցել *выс* читать → ընթերցոյ читатель, հետազոտել исследовать → հետազոտոյ исследователь, մատուցել приносить, подносить → մատուցոյ официант, գոյել проводить сварку → գոյոյ сварщик, հորատել бурить → հորատոյ бурильщик, մերսել массировать → մերսոյ массажист, ուսնել учиться, обучаться → ուսնոյ студент, սպանել потреблять, исчерпывать → սպանոյ потребитель.

2. Сложные слова

Сложные слова образуются:

а) с интерфиксом **-ս-**: փուստ почта + ս + տուն дом → փուստատուն почтамт, գրավ залога, заклад + ս + տուն дом → գրավատուն ломбард, լող плавание + զգեստ одежда, платье → լողզգեստ купальный костюм, լող плавание + սենյակ комната → լողսենյակ ванная комната,

б) слова, оканчивающиеся на **ի**, образуют сложные слова с интерфиксом **-ե-**: գինի вино + ե + տուն дом → գինետուն винный кабак, գինի + ե + գույն цвет → գինեգույն бордовый, винного цвета, փոշի пыль + կուլ տալ глотать → փոշեկուլ пылесос,

в) без интерфикса: գետ րեка + ափ берег → գետափ берег реки, լող плавание + ափ берег → լողափ пляж, երես лицо + արքիշ полотенце → երեսարքիշ полотенце (для лица и рук), փակ закрытый + ուղի дорога → փակուղի тупик, փող горло + կապել завязывать, связывать → փողկապ галстук.

Грамматика

Повелительное наклонение, единственное число (հրահայտական եղանակ)

Единственное число повелительного наклонения стандартных глаголов образуется:

а) у глаголов 1-го спряжения – добавлением окончания **իր** к основе инфинитива: փակել закрывать → փակիր закрой!

б) у глаголов 2-го спряжения – добавлением окончания **ի** к основе инфинитива: խաղալ играть → խաղա՛իր играй

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **մի՛** к этим формам: Մի՛ փակիր: Не закрывай! Մի՛ խաղա: Не играй!

– Հակոբ, փակիր դուռը: – Акоп, закрой дверь!

– Սրբուհի՛, բաց պատուհանը: – Србуи, открой окно!

Упражнения

*I. Переведите.

1. Սվետլանա Նավասարդյանը հայտնի դաշնակահարուհի է: 2. Հակոբ Հակոբյանը միշտ համոզիչ փաստարկներ է բերում: 3. Պետրոսն ամեն առավոտ սափրվում է: 4. Նա միշտ փողկապ է կապում: 5. Ջեկուցողն ուշանում էր, իսկ ուսանողները անհամբեր սպասում էին: 6. Աշոտիկը փափուկ ու նուրբ երեսարքիշ ունի: 7. Հովիկը շատ անհամբեր երեխա է: 8. Փոստատունն աշտոր փակ է: 9. Փոստատարը ամեն օր նամակ է բերում:

Новые слова

դաշնամուր пианино, фортепьяно

դաշնակահար пианист

դաշնակահարուհի пианистка

*II. Переведите.

1. Арпине каждый день чистит пыль стола 2 У Саркиса четыре брата. 3. Габриел опытный кузнец. 4. Он работает в кузнице. 5. Погос купил новый пылесос. 6. Когда ты принесешь полотенце (для лица)? 7. У ребенка болит живот 8. Почему зеркало этой ванной комнаты грязное? 9.

В нашей квартире нет пыльных комнат. 10. Почему этот вопрос всегда заходит в тупик.

Ответы

I. 1. Светлана Навасардян – известная пианистка. 2. Акоп Акопян всегда приводит убедительные аргументы. 3. Петрос каждое утро бреется. 4. Он всегда носит (*до сл* завязывает) галстук. 5. Докладчик опаздывал, а студенты нетерпеливо ждали. 6. У Ашотика ест мягкое и тонкое полотенце (лицевое). 7. Овик – очень нетерпеливый ребенок. 8. Почтамт сегодня закрыт. 9. Почтальон каждый день приносит письма.

II. 1. Արփիներն ամեն օր սրբում է սեղանի փոշին: 2. Սարգիսը չորս երթայրունի: 3. Գարրիելը հմուտ դարբին է: 4. Նա աշխատում է դարբնոցում: 5. Պողոսը նոր փոշեկույ է գնել: 6. Ե՞րբ ես երեսարբիչ բերելու: 7. Երեխայի փորը ցավում է: 8. Ինչու՞ է այս լողասենյակի հայելին կեղտոտ: 9. Մեր բնակարանում փոշոտ սենյակներ չկան: 10. Ինչու՞ է այս հարցը միշտ փակուղի մտնում:

Урок 8

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

1. Сложные слова с **-pwni, -qhtn, -ntu.**
2. Суффиксы **-shhi** и **-(sh)hwn, p.**

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число).
 2. Вспомогательный глагол **t** (множественное число).
 3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.
 4. Нестандартные глаголы **hwn** (я есть), **qhntu** (я знаю), **nntu** (я имею), **shntu** (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.
-

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [q] (звонкий) – [q̥] (глухой) – [p] (глухой придыхательный). Он образуется, как [q̥], но с резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса),

По звучанию [p] похож на английское, немецкое k. Нечто подобное [p] звучит в междометиях кс-кс, кш-ш и именах Ксюша, Ксения, Ксеркс, в словах ксерокс, ксенофобия, такси.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [q̥] и [p]

hwn шов; был, имелся	q̥hwn камень
hntu вчера	qhntu три
shwn под	shpwn теплый; тепло
hntu слепой	qhntu сестра

Лексика

րոնի сон (процесс)	քնել спать
քիչ мало	քեռի дядя (по матери)
փոքր маленький	գիրք книга
արքա король	քայլ шаг
քո твой	քայլել шагать
քանոն линейка	մաքրել чистить
աչք глаз	մաքուր чистый
քամի ветер	քնքուշ нежный
քանի сколько	պայքար борьба
քսան двадцать	պայքարել бороться
քառասուն сорок	հավաքել собирать
գեներ оружие	քաղաք город
հերքել опровергать	մայրաքաղաք столица
ամենուրեք везде, повсюду	քաղաքացի горожанин; гражданин
քաղաքային городской	քաղաքական политический
հետաքրքիր интересный	աղմուկ шум
	աղմկել шуметь

Словосочетания

փաստը հերքել	опровергать факт
համառ պայքար	упорная борьба
մորաքույր ու քեռի	тетя (по матери) и дядя (по матери)
տաք քամի	теплый ветер
փոքր տուփ	маленькая коробка
գետի ափ	берег реки
քառասուն տարի	сорок лет
հետաքրքիր գիրք	интересная книга

գարունն весна

աշունն осень

ափ բերդ

գարնանը весной

աշնանը осенью

ափին на берегу

Есть слова, в которых пишется **գ**, а произносится **[ք]**. Запомним часть из них:

քոն дух

միրք фрукты

հոգի душа

քույր пара

հոգալ заботиться

երգ песня

օգուտ польза

երգել петь

օգնել помогать
ալիսա старший
հագնել надевать
հագցնել одевать (кого-либо)
հագուստ одежда
շոգ жаркий, жарко
կարագ масло (сливочное)
վարագույր занавеска, штора
Սարգիս (мужское имя)
Գրիգոր (мужское имя)

երգիչ певец
երգչուհի певица
մարգարե пророк
ւատարագ литургия, месса
մարգարիտ жемчуг
արգելել запрещать
կարգ ряд; категория
շոգի пар
Սարգսյան (фамилия)
Գրիգորյան (фамилия)

Словосочетания

նոր հագուստ հագնել	надевать новую одежду
հոգայ ալիսաների մասին	заботиться о старших
շար ոգի	злой дух
մարգարիտ գնել	покупать жемчуг
ալիսա եղբայր	старший брат
մաքուր հագուստ	чистая одежда

2. Чередования

При словообразовании и формообразовании **ն** и **ի** могут чередоваться с [ը], которое произносится, но пишется только при переносе (часто – в поэтическом тексте).

սուրբ святой → սրբալիցաներ [սրբալիցաներ] икона (սլաներ картина)

միքո ֆրուկտ → միքանալ [միքանալ] богатый, изобилующий фруктами

մուգ темный (о цвете) → մուցանալ [մուցանալ] темнеть

ն между двумя согласными во втором слоге может выпадать. մաքուր чистый → մաքրել чистить, մաքուր шиповник → մաքրեցի куст шиповника, а **ի** при словообразовании, теряя ударение, чередуется с **ի**.

սիր любовь → սիրել любить

կես пол-, половина → կիսել делить

գեղ толстый (о человеке) → գիւցանալ толстеть

տեր хозяин, владелец → տիրել властвовать.

Словообразование

1. Сложные слова.

1. Слова, в которых второй компонент – **-բան**, **-գետ**, **-տես**, выражают значения “специалист, знаток, занимающийся чем-либо, носитель определенного признака”:

պատմութիւնի исторія → պատմաբան историк, հոգի душа → հոգեբան психолог, սիրտ сердце → արտաբան кардиолог, աստղ звезда → աստղագետ астроном, հին старый; древний → հնագետ археолог, գեղեցիկ прекрасный → գեղագետ эстетик, քաղաք город, полис → քաղաքագետ политик; политолог, լուր новость, весть → լրետա шпигон, հանդես представление, праздник → հանդիսատես зритель, հեռու далеко → հեռատես дальновидный; дальнозоркий, անհեռատես недальновидный, լավ хороший; хорошо → լավատես оптимист.

Примечание. տես – от нестандартного глагола տեսնել видеть, գետ – от գիտնելի знать, уметь, բան слово, дело, вещь (ср греческое логос). С новыми словами этого урока образуются сложные слова: շերտ полоса, слой + վարագույր занавеска, штора → շերտավարագույր жалюзи, շոգի пар + նավ корабль → շոգեճավ теплоход, երգիչ певец + խումբ группа → երգչախումբ хор, капелла, գույգ пара + գուլպա чулки → գուլպուցիս колготки.

2. Суффиксы **-ային** и **-(ա)կան** от существительных образуют прилагательные со значением признака:

լար струна → լարային струнный
 տուն дом → տնային домашний
 քաղաք город → քաղաքային городской
 սիրտ сердце → արտային сердечный
 նյարդ нерв → նյարդային нервный
 տուն дом → տնային домашний
 տուն дом → տնական домашний, изготовленный дома
 մանուկ ребенок → մանկական детский
 աշակերտ ученик → աշակերտական ученический
 քաղաք город → քաղաքական политический.

Словосочетания

տնային աշխատանք	домашняя работа
տնային հագուստ	домашняя одежда
տնական պանիր	сыр домашнего изготовления
տնական օդի	самогон
աշակերտական տետր	ученическая тетрадь
մանկական հագուստ	детская одежда
լարային քառյակ	струнный квартет
քաղաքային տրանսպորտ	городской транспорт
քաղաքական մեկնարան	политический обозреватель

Суффикс -ր

Присоединяясь к основе инфинитива или словам других частей речи, суффикс **-ր** образует существительные со значением действия (отглагольные существительные), либо результата или орудия действия, а также с другими значениями: վազել бежать → վազք бег, արգելի запрещать → արգելք запрет, գովել хвалить → գովք хвала, զինել вооружать → զենք оружие, խոսել говорить → խոսք речь, գրել писать → գիրք книга, բերել приносить → բերք урожай, մտնել входить → մուտք вход, հմայել очаровывать → հմայք очарование, հոսել течь → հոսք течение, խելացի умный → խելք ум, խոր глубокий → խորք глубина, տեսնել видеть → տեսք вид (внешний).

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число)

մենք мы դուք вы նրանք они

2. Вспомогательный глагол է (множественное число)

наст. вр.	пр. вр.
1 л. ենք	1 л. էինք
2 л. եք	2 л. էիք
3 л. են	3 л. էին

3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число

Настоящее время

I спряжение	II спряжение
մենք գրում ենք	մենք խաղում ենք
դուք գրում եք	դուք խաղում եք
նրանք գրում են	նրանք խաղում են

Прошедшее время

մենք գրում էինք	մենք խաղում էինք
դուք գրում էիք	դուք խաղում էիք
նրանք գրում էին	նրանք խաղում էին

Будущее время

մենք գրելու ենք	մենք խաղալու ենք
դուք գրելու եք	դուք խաղալու եք
նրանք գրելու են	նրանք խաղալու են

Отрицательные формы образуются добавлением частицы չ к вспомогательному глаголу, который ставится перед смысловым:

մենք խաղում ենք мы играем → մենք չենք խաղում мы не играем
դուք գրում էիք вы писали → դուք չէիք գրում вы не писали

նրանք խաղալու են они будут играть → նրանք չեն խաղալու они не будут играть.

4. Нестандартные недостаточные глаголы կամ я есть, գիտեմ я знаю, ունեմ я имею, արժեմ я стою.

Нестандартность этих глаголов состоит в том, что формы несовершенных времен изъявительного наклонения образуются без вспомогательного глагола. Недостаточность этих глаголов выражается в том, что они имеют формы только настоящего и прошедшего несовершенного времен, остальные формы изъявительного и других наклонений восполняются, соответственно, формами следующих глаголов: լինել быть, գիտենալ знать, уметь, ունենալ иметь, արժենալ стоять.

կամ я есть

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես կամ	մենք կանք	ես կայի	մենք կայինք
դու կաս	դուք կարք	դու կայիր	դուք կայիք
նա կա	նրանք կան	նա կար	նրանք կային

գիտեմ я знаю

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես գիտեմ	մենք գիտենք	ես գիտեի	մենք գիտեինք
դու գիտես	դուք գիտեք	դու գիտեիր	դուք գիտեիք
նա գիտի (գիտեն)	նրանք գիտեն	նա գիտեր	նրանք գիտեին

ունեմ я имею

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես ունեմ	մենք ունենք	ես ունեի	մենք ունեինք
դու ունես	դուք ունեք	դու ունեիր	դուք ունեիք
նա ունի	նրանք ունեն	նա ուներ	նրանք ունեին

արժեմ я стою

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես արժեմ	մենք արժենք	ես արժեի	մենք արժեինք
դու արժես	դուք արժեք	դու արժեիր	դուք արժեիք
նա արժի (արժեն)	նրանք արժեն	նա արժեր	նրանք արժեին

Все отрицательные формы этих нестандартных глаголов образуются добавлением перед глаголом отрицательной частицы չ-: արժեն → չարժեն

Դուք ընտրական ցուցակներում չկաք, իսկ մենք կանք:

Вас нет в избирательных списках, а мы есть.

Սոնան ու Մանեն այս տարի նոր դասագրքեր չունեին:

У Сона и Мане в этом году не было новых учебников.

Այդ դասը Արամը լավ գիտի, իսկ մենք չգիտենք:

Этот урок Арам знает хорошо, а мы не знаем.

Այս գիրքն արժի 100 դրամ: Այդ կինոնկարի մասին չարժե խոսել:

Эта книга стоит 100 драмов. Об этом фильме не стоит говорить.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ես և քո-քեռին հին ընկերներ ենք: 2. Մենք մտնում ենք Արարս գետի ափին ու երազում ենք: 3. Մեղմ ու տաք քամի է փչում գետի հակառակ կողմից. 4. Գետը մաքուր ու խաղաղ է: 5. Արաքսը չի աղմկում: 6. Աշնանը մենք քիչ ենք լինում այս գետի ափին:

հակառակ կողմից с противоположной стороны.

*II. Переведите.

1. Я и моя старшая сестра учимся в одной школе, которая — в центре города. 2. Наш учитель — Геворг Сарксян. 3. Он очень известный педагог и политический обозреватель. 4. Сарксян иногда опаздывает, видимо у него много забот. 5. Мы нетерпеливо ждем его. 6. Наша классная комната всегда чистая. 7. Сарксян доволен своими учениками.

доволен учениками գոհ է աշակերտներից.

III. Составьте предложения с данными словосочетаниями: հայտնի երգիչ, փակ դուռ, տաք քամի, խաղաղ երեկո, հին առակ:

Афоризмы

Աֆորիզմներ

Ով խոսել գիտե, գիտե մահ խոսելու ժամանակը:

Արքիդամիդաս Սպարապաղի

Խելացիների բերանը իրենց սրտում է, հիմարների սիրտը՝ բերանում:

(անգլիական)

Խավարը մայրն է քառսի.

Վահրամ Փափագյան

Новые слова и выражения

խոսելու ժամանակը время говорить
խելացի умный
իրենց их
հիմար глупый
ընքա хаос

Ответы

I. 1. Я и твой дядя (по матери) – старые друзья. 2. Мы сидим на берегу реки Аракс и мечтаем. 3. Мягкий и теплый ветер дует с противоположной стороны реки 4. Река – чистая и тихая. 5. Аракс не шумит. 6. Осенью мы мало бываем на берегу этой реки.

II. 1. Ես և իմ ավագ քույրը սովորում ենք նույն դպրոցում, որը քաղաքի կենտրոնում է: 2. Մեր ուսուցիչը Քևորգ Սարգսյանն է. 3. Նա շատ հայտնի մանկավարժ ու քաղաքական մեկնարան է: 4. Սարգսյանը երբեմն ուշանում է, երևի շատ հոգսեր ունի: 5. Մենք անհամբեր սպասում ենք նրան: 6. Մեր դասատենյակը միշտ մաքուր է: 7. Սարգսյանը գոհ է իր աշակերտներից:

Урок 9

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

Суффиксы -juш, -t, -npu, -npujnib.

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число.

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [q] (звонкий) – [un] (глухой) – [p] (глухой придыхательный). [p] образуется, как [un]. По звучанию [p] напоминает английское, немецкое t, а также русское т в слове ткач и междометиях тьфу, тсс.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [un] и [p]:

unsh буква	phsh тар (музыкальный инструмент)
unp'ir дай!	ppir меч, сабля
unq строка	pnq пусть, пусти!, отпусти!
unqib входять, заходить	upqib темнеть (о дневном свете)

Лексика

phq корона	phrqunib [phrpunib] переводить
phqshp [phshqon] царь, король	phrqunibh переводчик
ppn внук, внучка	phrqunibh' переводчица
phru свежий	phrquniprnib перевод
phq мокрый	phn команда
zphsh [zphsh] цепь	phshpnib театр
shpn стул	pphp [pnihp] бумага
phru настойка	phhp лист (бумаги); газета
phshq попугай	ophhp ежедневная газета

կար молоко
 կարիլ капля
 քիթ нос
 քի рука, крыло
 քույլ слабый; слабо
 բշտամի враг
 բիլ число, номер
 բերի неполный, недостаточный
 մազաղար пергамент

շարշարերը еженедельная газета
 շարք суббота, неделя
 բերի неполный, недостаточный
 մշակույթ культура
 մշակութային культурный
 քիթն бабочка
 խանութ магазин
 բեյ чай
 քաշկինակ платок

Словосочетания

գունավոր քույր цветная бумага
 քարն քուրн свежая настойка
 քութակների խանութ магазин попугаяв
 բերի քարգմանություն неполный перевод
 տիկնիկային քարոնի кукольный театр
 քազավորական քրոն царский престол
 ֆուտբոլի ազգային թիմ национальная футбольная команда.

Есть слова, в которых пишется **ր**, а произносится [բ]. Запомним часть

из них:

մարդ человек	ժողովուրդ народ
մարդիկ [մարթիք] люди	արդյունք результат
մարդկությունը человечество	կարդալ читать
մարդկային человеческий	խորհուրդ [խորուրթ] совет, <i>в разн зн</i>
արդար справедливый; справедливо	վարդ роза
արդարությունը справедливость	վարդագույն розовый
կենդանի живой, <i>սու</i> животное	քրիի сын
րարդ сложный	օրիորդ [օրյօրթ] девушка, барышня
կոկորդ горло	բարդանալ осложняться, усложняться
բարդությունը сложность	նյարդ нерв
զարդ украшение	նյարդային нервный
զարդարել украшать	խնդիր задача
Նվարդ [նրվարթ] (женское имя)	խնդրել [խրնթրել] просить
Վարդան (мужское имя)	Վարդանյան (фамилия)
Թաղևու [թարթվու] (мужское имя)	Թաղևույան (фамилия)

Запомним, что **ր** может произноситься [բ] только в середине и на конце слова, а если **ր** — первая буква слова, то она всегда произносится [ր], քար, դարձակ, դաժան, Պալիր, դուր, դուրեկան и т.п.

Буква **ը** произносится [р] в составе суффикса **-որը** (о значении см. в разделе “Словообразование”): **ըրի օտա** → **ըրիորը օտոնոկ**.

2. Чередования

Обратите внимание на чередования:

а) **-ու-** при словообразовании, теряя ударение, переходит в **ու**:

ըրիւն яд → **ըրիւնաւոր** ядовитый

ըրիւլ слабый → **ըրիւնաւ** слабеет

մշակութիւն культура → **մշակութաւոր** культурный

б) **-ու-**, **-ի-**, теряя ударение, переходят в [ը], которое не пишется:

ըրիւր бумага → **ըրիւ** бумажный

տուն дом → **տնաւոր** домашний, **տնաւոր** домашнего изготовления

ըրիւ дверь → **ըրիւ** дверца

գին цена → **գնաւորաւ** прейскурант (**ցուցակ** список)

հին старый → **հնաւոր** стареть (не о человеке), устаревать

ւին сустный, пустой → **ւնաւորաւ** суверный

в) **-ու-**, и **-ի-** во 2-ом, 3-ем слоге, теряя ударение, выпадают:

մանուկ ребенок → **մանկութիւն** детство

հատուկ особенный → **հատկութիւն** особенность

մարդիկ люди → **մարդկութիւն** человечество

գեղեցիկ красивый, прекрасный → **գեղեցկաւոր** стать красивым,

хорошенький, **գեղեցկութիւն** красота

Словообразование

Суффиксы **-աւ**, **-ի**, **-որը**, **-ութիւն**

1. Суффиксы **-աւ** и **-ի** от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением признака, соответствующего существительному, в особенности. “сделанный из этого”:

ըրիւր шерсть → **ըրիւրաւ**, **ըրիւ** шерстяной

ըրիւր бумага → **ըրիւրաւ**, **ըրիւ** бумажный

երկաթ железо → **երկաթաւ**, **երկաթ** железный

մաշկաթ пергамент → **մաշկաթաւ**, **մաշկաթ** пергаментный

մետաքս шелк → **մետաքսաւ**, **մետաքս** шелковый.

2. Суффикс **-որը** от существительных и глаголов образует существительные со значением действующего лица (занятие, профессия, специальность): **ըրի օտա** → **ըրիորը օտոնոկ**, **զմուշկ** конек → **զմուշկորը** конькобежец, **ըրիւր** плыть → **ըրիւր** плавание → **ըրիւր** пловец, **գին** цена → **գնել** покупать → **գնորը** покупатель, **վարել** вести → **վարորը** водитель, **ըրիւր** обращаться → **ըրիւր** абитуриент, **ուսու** телега, воз → **ուսուորը** возчик, **ըրիւր** смотреть, наблюдать → **ըրիւր** наблюдатель, **ըրիւր** лыжи

→ դահուկորդ łyжник, գեղաշահք фигурное катание (գեղեցիկ красивый, прескрасный, ահեկ скользить) → գեղաշահորդ фигурист.

К некоторым из этих слов добавляется суффикс -ուիի: ճնշկորդուիի конькобежица, լողորդուիի пловчиха, դահուկորդուիի лыжница, գեղաշահորդուիի фигуристка.

3. Суффикс -ություն образует

а) абстрактные существительные:

ընկեր друг, товарищ → ընկերություն дружба; товарищество, общество

խիզախ храбрый → խիզախություն храбрость

արդար справедливый → արդարություն справедливость

խելք умный, разумный, послушный → խելքություն разумность, послушность

անհրաժեշտ необходимый → անհրաժեշտություն необходимость

հերոս герой → հերոսություն героизм

թարգմանել переводить → թարգմանություն перевод

համբերել терпеть, не торопиться → համբերություն терпение

մրցել соревноваться, соперничать → մրցություն соревнование

րազատել объяснять → րազատություն объяснение

պատմել рассказывать, повествовать → պատմություն история, рассказ

ընդունել принимать, признавать → ընդունելություն прием

б) собирательные существительные:

կրիտիկական молодой, молодой человек → կրիտիկականություն молодость; молодежь

մարդ человек → մարդիկ люди → մարդկություն человечество

ստիպանստական полицейский → ստիպանստականություն полиция

ստանդանտ студент → ստանդանտություն студенчество,

в) также сложно-производные слова:

նղիղ прямой, прямо + գրել писать → նղղագրություն орфография

նղիղ прямой, прямо + խոսել писать → նղղախոսություն орфоэпия

րան + ստեղծել → րանաստեղծ поэт → րանաստեղծություն стихотворение; поэзия

Обратите внимание на то, что одно и то же слово может иметь как абстрактное, так и собирательное значение: կրիտիկականություն молодость; молодежь.

Словосочетания

մշակութային կյանք культурная жизнь

հաշտ ու խաղաղ մարդկություն примиренное и мирное человечество

խելացի դմորդ умный абитуриент

թուճալոր սուճկ ядовитый гриб
խիզախ քուրդ храбрый охотник
բարդ խնդիր сложная задача
կապույտ բանար синие чернила

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число

Множественное число повелительного наклонения глаголов образуется прибавлением окончания **-եք** к основе инфинитива:

а) у глаголов 1-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **եց**: փակել → փակեցեք закройте!

б) у глаголов 2-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **աց**: խաղալ → խաղացեք играйте!.

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **մի՛** перед данными формами: մի՛ փակեցեք не закрывайте!, մի՛ խաղացեք не играйте!

В положительных и отрицательных формах множественного числа повелительного наклонения глаголов 1-го спряжения есть параллельная форма без **-եց-**, которая преобладает в устной речи: փակեք, մի՛ փակեք:

– Երեխաներ, փակեք դուր: – Дети, закройте дверь!.

Ձեռքը

(Կարիսկ)

Կիսագրագետ ու ինքնահավան մի գրող Մարտել Պրուստին մենամարտի է կանչում և, տալով նրան իր այցետոմսը, արհամարհանքով ասում է.

– Թույլ եմ տալիս ընտրել զենքի տեսակը:

– Հիանալի է, – բացականչում է հայտնի գրողը, – ընտրում եմ ուղղագրությունը: Դուք սպանված եք:

Новые слова и выражения

կիսագրագետ полуграмотный

ինքնահավան самодовольный

մենամարտ ноединок, дуэль

կանչել звать, вызывать

տալով նրան իր այցետոմսը дав ему свою визитную карточку

թույլ եմ տալիս разрешаю

սպանված убитый

ԱՓՈՐԻԶՄՆԵՐ ԱՖՈՐԻԶՄՆԵՐ

Շատ խոսելը խելքության նշան չէ:

Թալև Միլեբազի

Խոսքերը հոգու շունչն են:

Պյոթագորաս

Բերանի պտուղներով է, որ սնվում է մարդը:

(Ավերարան)

Համբերությունը դառն է, բայց քաղցր է նրա պտուղը:

Ժան Ժակ Աուստ

Ով անցյալ ունի, չի կարող հիշողություն չունենալ:

Ով պատմություն ունի, չի կարող ետ չնայել:

Պարույր Սևակ

Новые слова

խելքություն послушность, разг ум
նշան знак

խոսք речь, эд слово

հոգու души (род над от հոգի)

շունչ дыхание

պտուղներով плодами

սնվել питаться

Ավետարան Евангелие

անցյալ прошлый; прошлое

հիշողություն память

պատմություն история

ետ назад

դառը (դառն) горький; горько

պտուղ плод

У существительных, оканчивающихся на **ի**, при образовании форм ед. числ. род. падежа в большинстве случаев **ի** выпадает и до-
бавляется окончание **ու**: այգի → այգու

В древнеармянском не было звука ф, поэтому в старых заимствованиях он передается через փ или ք: Фалес Թալես, Пифагор Պյութագորաս, Афины Աթենք, фарос (маяк) փարոս, фараон փարավոն, Вифлеем Բեթлехեմ, Голиаф Գողիաթ, эфир եթեր, эфирное масло եթերային յուղ.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Նվարդը շատ է սիրում կարդալ ու քարգմանություններ անել: 2. Նա միշտ ընկերներին խորհուրդ է տալիս տարբեր թերթեր ու գրքեր կարդալ: 3. Շատ է սիրում ընտանի կենդանիներ: 4. Թաթուլ անունով մի մեծ խոսող թութակ ունի: 5 Նվարդը նաև լավ լողորդ է: 6. Ամեն ամառ նա Վարդանի հետ մեկնում է Հրազդան: 7. Իսկ Սևանում նա առազաստանավ է վարում:

խորհուրդ է տալիս советует.

*II. Переведите.

1. Талевос Варданян — очень умный абитуриент. 2. В ежедневной газете есть интересная весть. 3. Люди любят справедливость. 4. Завтра Вардан пойдет в театр. 5. В детском магазине была цветная бумага. 6. Домашнюю работу Нвард будет писать в субботу.

III. Используя пройденный материал, составьте 20-30 подобных предложений, связанных по смыслу.

Ответы

I. Нвард очень любит читать и делать переводы. 2. Она всегда совету-ет друзьям (товарищам) читать разные газеты и книги. 3. Очень любит домашних животных. 4 У не есть большой говорящий попугай по кличке Татул. 5. Она еще и хорошая пловчиха. 6. Каждое лето она с Варганом ездит на Раздан. 7. А на Севане она водит парусник

II. 1. Թադևոս Վարդանյանը շատ խելացի դիմորդ է: 2. Օրաթերթում հետաքրքիր լուր կա: 3. Մարդիկ արդարություն են սիրում: 4. Վաղը Վարդանը քատրոն է գնալու: 5. Մանկական խանութում գունավոր թուղթ կար: 6. Տնային աշխատանքը Նվարդը գրելու է շաբաթ օրը:

Урок 10

Фонетика

[á], [ð].

Словообразование

1. Сложные и производные слова.

2. Суффикс -(ш)վոր.

Грамматика

Множественное число существительных

Фонетика

1. [á]

Звук [á] входит в ряд [á] (звонкий) – [ð] (глухой) – [g] (глухой придыхательный). Звук, похожий на [á] произносится на стыке слов при быстром, слитном произнесении фразы Отец дома (озвонченное ц). По звучанию [á] похож на дз в междометии дзинь-дзинь (имитация звучания колокольчика):

áր конь, лошадь

áռ яйцо

áռկ рыба

áշխ голос

áեր масло (растительное)

áր ущелье

աճարն дождь

áև форма (не об одежде)

áմեռ зима

áշխ левый; налево

áրաւիպուկ оливка

áյուն снег

Есть слова, в которых пишется á, а произносится [g]. Запомним часть из них:

oá змея

վարá плата

վարáել нанимать

աշխատավարá зарплата

արáյալ [արգյալ] снова

րարáր [րարգր] высокий

համարáալ [համարգալ] смелый

դեղá [դէլյո] персик

դաղá [դալյո] мята

դերáալ портной

դերáալուհի портниха

րարá подушка

արáալ свободный, просторный; проза

արáալուրդ [թ] отпуск

փորձ [փորց] опыт
անփորձ [անփորց] неопытный
վրձին кисть
վրձնիկ кисточка
վերափարձ [վերափարց] возвращенис

արձակել освобождать, отпускать;
распускать; расстегивать
փորձել [փորցել] пробовать, нытаться
փորձնական [փորցնական] опытный,
экспериментальный

Словосочетания

ծի փարձել нанять лошадь
աշխատավարձ ստանալ получать зарплату
հերթական արձակուրդ очередной отпуск
հմուտ դերձակ опытный портной
համարձակ արձակագիր смелый прозаик
փորձնական աշխատանք пробная работа
բարի վերափարձ доброе возвращение
դադա հավաքել собирать мяту
բարձր աշխատավարձ высокая зарплата
դժվար խնդիր трудная задача.
փափուկ բարձ мягкая подушка

2. [ծ]

Звук [ծ] – глухая пара [ձ]. Кончик языка плотно примыкает к небу, слышится как бы присвист. По звучанию напоминает мягкое т в словах тир, тигр, Тигран. Признсите эти слова – и сразу приступайте к произнесению армянских слов с ծ.

ծիրան абрикос
ծիրանենի абрикосовое дерево
ծառ սлуга
ծառայել служить
ծով море
ծանոթ знакомый, тж суц
անծանոթ незнакомый
ծանոթանալ знакомиться
ծանոթություն знакомство
ծուլ ленивый
ծուլանալ лениться
ծուրություն лень
ծամել жевать
ծամնի жвачка

ծառ дерево
ծիծաղ смех
ծիծեռնակ ласточка
ծոճրակ затылок
ծունկ колена
ծաղիկ цветок
ծաղկել цвести
ծոց пазуха; залив
ծեր старый (о человеке)
ծերանալ стареть
ծերություն старость
ծիածան радуга
արծիվ орел
ծանր тяжелый; тяжело

Словообразование

1. Сложные и производные слова.

ծաղիկ цветок + փուխք букет → ծաղիկփուխք букет цветов

ծաղիկ + ձոր ушелье → Ծաղիկաձոր (город в Армении)

ծոց пазуха + տետր тетрадь → ծոցատետր блокнот

հանգստանալ отдыхать → հանգստափայր место отдыха, курорт

նավ корабль → նավահանգիստ порт, гавань

օձ змея + ձուկ рыба → օձաձուկ угорь

արձակ проза + գրել писать → արձակագիր прозаик

տղա мальчик + մարդ человек → տղամարդ мужчина

սաղարթ листва + խիտ густой → սաղարթախիտ густолиственный

նորր тонкий + անցնել проходить, переходить → նրանցք переулок

մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիչ тренер, մարզիկ спортсмен,

մարզուհի спортсменка, մարզանք тренировка, մարզադաշտ стадион,

մարզադահլ спортзал

հրապարակ площадь, площадкa → մարզահրապարակ спортплощадка

Лексика

ձեռք рука

օձիք воротник

նախանձ зависть

նախանձել завидовать

խնձոր яблоко

տանձ груша

ձմերուկ арбуз

բրինձ рис

հնձել косить

բանձր густой, плотный

գործ дело

գործել действовать, функционировать;

вязать

գործիչ деятель

դժվար трудный

աշձ коза

կաշձ искра

կաշձակ молния

արծար серебро

մեծ большой; великий

առյուծ лев

ծայր конец, кончик

կուրծք грудь

ծախել *разг* продавать

ծրար конверт; пододеяльник

կծու острый, горький

կծել кусать

լուծել решать (задачу и т.п.)

լուծում решение (чего-л.)

Словосочетания

գերազանց մարզիկ отличный спортсмен

սմառաչին մարզադաշտ летний стадион

սաղարթախիտ անտառ густолиственный лес

գեղևցիկ ծաղկեփունջ красивый букет цветов
 հնչուն ծիծաղ звонкий смех
 ծիծեռնակների երան стая ласточек
 Սև ծով Черное море
 խոնարհ ծառш покорный слуга
 վնասված ծունկ поврежденное колено
 ծիրանի ծառ = ծիրանենի абрикосовое дерево
 ծամոն ծամել жевать жвачку
 ծաղիկ քաղել срывать цветок, цветы
 ծանր պարկ тяжелый мешок

Տարվա եղանակները ̈́ Времена года

գարուն весна → գարնանը весной, աշուն осень - > աշնանը осенью,
 ամառ лето → ամռանը летом, ձմեռ зима → ձմռանը зимой

գարնանային весенний, ամառային летний, աշնանային осенний,
 ձմեռային зимний, ամեն գարուն каждая весна, каждой весной

Ամիսներ ̈́ Месяцы

հունվար январь	փետրվար февраль	մարտ март
ապրիլ апрель	մայիս май	հունիս июнь
հուլիս июль	օգոստոս август	սեպտեմբեր сентябрь
հոկտեմբեր октябрь	նոյեմբեր ноябрь	դեկտեմբեր декабрь

հունվարին в январе, հունիսին в июне, հուլիսին в июле,
 դեկտեմբերին в декабре

2. Суффикс -(ա)վոր

Суффикс -(ա)վոր образует от существительных и глаголов прилагательные со значением признака, обладания

ուսիտա горб → **ուսիտավոր** горбатый.

խորհուրդ совет; таинство, скрытый смысл → **խորհրդավոր** таинственный

մեղք вина → **մեղավոր** виноватый

քի крыло → **քիավոր** крылатый

գլուխ голова → **գլխավոր** главный

գույն цвет → **գունավոր** цветной

քույն яд → **քույնավոր** ядовитый

լույս свет → **լուսավոր** светлый

В последних трех словах – чередование: ударное **ույ**// безударное **ու**.

Суффикс **-(ա)վոր** образует и существительные:

ծի конь, лошадь → **ծիավոր** всадник

արհեստ ремесло → **արհեստավոր** ремесленник

զինել вооружать → **զինվոր** солдат

դատ суд → **դատել** судить → **դատավոր** судья

(*ср* спортивный судья – **մրցավար** от **մրցել** соревноваться, **մրցում** соревнование)

Образуются и слова, являющиеся и прилагательными, и существительными:

աշխատել работать → **աշխատավոր** трудящийся; труженик

բանել *уст* работать → **բանվոր** рабочий, *тж суш*

բողբոջել жаловаться, протестовать → **բողբոջավոր** протестующий, *рел* протестант

աղանդ секта, ересь → **աղանդավոր** сектантский, еретический

Грамматика

Множественное число имен существительных

Множественное число имен существительных образуется чаще всего окончаниями

-եր и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе – к словам, содержащим два и более слогов

ծառ – ծառեր	դերձակ – դերձակներ
աչք – աչքեր	ձմերուկ – ձմերուկներ
տուն – տներ	ծանոթ – ծանոթներ
բարձ – բարձեր	ծրար – ծրարներ

Слово может на письме иметь одну гласную букву, но произноситься как двусложное – из-за скрытого [ը]: տներ [տնոր] тетрадь, գրվի [գրվի]. Тогда слово получает окончание **ներ**, если скрытое [ը] – в предударном слоге: գրվի → **գրվիներ**. Если же скрытое [ը] – в заударном слоге (տներ [տնոր], վազ [վազ]), то слово получает окончание **-եր**: տներ → **տներեր**, վազ → **վազեր**.

Некоторые односложные существительные (в древнеармянском языке они оканчивались на **-ն**, которое потом утратили) получают окончание **-ներ**, т. е., **ն** восстанавливается при образовании форм множественного числа: ակ исток, источник, драгоценный камень → **ակներ**, բեռ груз, ноша → **բեռներ**, գառ ягненок → **գառներ**, դուռ дверь → **դուռներ**, եզ вол → **եզներ**, բոն внук, внучка → **բոններ**, ծոռ правнук, правнучка → **ծոռներ**, լեռ гора

→ լեռներ, ծուկ կոлено → ծնկներ, կոտ *уст* рука, крыло → կռներ, հարս невестка → հարսներ, ձուկ рыба → ձկներ, մատ палец → մատներ, մուկ мышь → մկներ, նուր гранат → նռներ, ձեռն *др* рука → ձեռներ, ոտ нога → ոտներ.

Последние два слова – устаревшие и свойственны в большей степени народной речи, а в литературном языке – ձեռք рука → ձեռքեր, ոտք нога → ոտքեր.

Учтите, что это **ն** может восстанавливаться и при словообразовании: ձեռք + փայլ дерево, древесина, палка → ձեռնափայլ палка, трость, մուկ + դեղ лекарство → մկնդեղ мышьяк, դուր → դռնակ дверца, բոռ → բոռնիկ внучек, внучка, ձուկ + որսալ ловить, որ охота → ձկնորս рыбаки, նուր → նռնենի гранатовое дерево.

Запомним формы образования множественного числа, отклоняющиеся от нормы:

մարդ человек → մարդիկ [մարիք]
տղամարդ мужчина → տղամարդիկ [ք]
կին женщина, жена → կանայք
տիկին госпожа, хозяйка, супруга → տիկնայք
պարոն господин → պարոնայք
անձ лицо, личность → անձինք

Афоризмы Աֆորիզմներ

Մեր բոլոր մագաղաթները մորճի պես հարվածում են անարդար պատմության ճակատին:

Լ. Խաչիկյան

Ազգի ապագան մայրերի ձեռքում է:

Օնորե դը Բալզակ

Աշխատասիրությունը բախտի աջ ձեռքն է:

(հնդկական)

Մայր ունենալու համար արժե ծնվել:

Ավեդիք Իսահակյան

մայրերի ձեռքում в руках (*досл* в руке) матерей

Упражнения

*I. Переведите

1. Արսենը համարձակ տղա է: 2. Ամռանը նա հանգստանում է Սև ծովի ափին, իսկ ձմռանը՝ դեկտեմբերին, գնում է Ծաղկածոր՝ դահուկ քշելու: 3. Ծաղկածորում բարձր լեռներ կան: 4. Դա մարզիկների համար հիանալի վայր է: 5. Այստեղ կա նաև սպորտային բազա: 6. Այդ բազայում մարզվոմ են Ռուսաստանի հայտնի դահուկորդները, չմկորդները և ուրիշ շատ մարզիկներ: 7. Ծաղկածորը գերազանց ձմեռային հանգստավայր է:

դահուկ քշելու *разг* чтобы кататься на лыжах
մարզիկների համար для спортсменов
հանձնարարել поручать
ծովի ափին на берегу моря

*II. Переведите.

1 Младший брат Артака, хотя (он) и опытный портной, но не получает высокой зарплаты. 2. На летних каникулах студенты иногда работают. 3. В этом году наши знакомые ласточки не вернутся. 4. Известный баснописец Вартан Айгекци говорил, что тяжелые работы нужно поручать не пожилым людям, а молодым — в цветущем возрасте.

Ответы

I. 1. Арсен — смелый парень. 2. Летом он отдыхает на берегу Черного моря, а зимой, в декабре, уезжает в Цахкадзор кататься на лыжах. 3. В Цахкадзоре есть высокие горы. 4. Это — прекрасное место для спортсменов. 5. Здесь есть и спортивная база. 6. На этой базе тренируюсь известные лыжники, конькобежцы и другие спортсмены из России. 7. Цахкадзор — отличный зимний курорт.

II. 1. Արտակի կրտսեր եղբայրը թեև հմուտ դերձակ է, բայց բարձր աշխատավարձ չի ստանում: 2. Ամառային արձակուրդներին ուսանողները երբեմն աշխատում են: 3. Այս տարի մեր ծանոթ ծիծեռնակները չեն վերադառնալու: 4. Հայտնի առակագիր Վարդան Այգեկցին ասում էր, որ ծանր աշխատանքները պետք է հանձնարարել ոչ թե հասակն առած ծերունուն, այլ ծաղկուն տարիքի երիտասարդին:

Урок 11

Фонетика

1. [ɤ].

2. [ɑ].

Словообразование

Суффиксы -հնի, -ալ, -իլ.

Грамматика

Каузативные глаголы.

Фонетика

1. [ɤ]

Звук [ɤ] входит в ряд [ɤ] (звонкий) – [ɑ] (глухой) – [ɤ] (глухой придыхательный).

Эти звуки, подобно согласным [ɑ], [ø], [g], образуются прикосновением кончика языка к небу, только не у основы верхних зубов, а несколько выше. Напряженность соприкосновения языка с небом при произнесении [ɑ] значительно сильнее, чем при произнесении [ɤ] и [ɤ]. По звучанию [ɤ] похож на английское J (Jane, John), украинское дж.

ջուր вода

ջրիլ поливать

էջ страница

ջինջ ясный, чистый

ջնջիլ стирать, зачеркивать

խնջույր пир.

Будьте внимательны: четко произносите [ɤ] во всех позициях, не произносите [ɤ] (кроме указанных ниже случаев).

Есть слова, в которых пишется ջ, а произносится [ɤ]. Запомним часть из них:

աջ правый

աջիլ правша

մեջք спина; талия

մեջ в (чем-л.)

վերջ конец

վերջանիլ кончаться

աղջիկ [aɤiɤiɤ] девочка

մեջտեղ середина

միջև [mɤɤtɤ] между

միջին средний, срединный

միջնադար средневековье

միջազգային международный

անվերջ бесконечный
 անվերջություն бесконечность
 միջնորդ посредник
 առաջ вперед; раньше; прежде;
 до, перед
 առաջին первый
 առաջնորդ лидер, вождь
 առջև перед
 միջամտել вмешиваться
 միշտп насекомое
 իջնել спускаться

միջանցք коридор
 վերջնական окончательный
 զիջել уступать
 անմիջապես сразу, непосредственно
 առողջ [առօխչ] здоровый
 առջ медведь
 առողջություն [առօխչություն] здоровье
 առողջանալ [առօխչանալ] выздоравливать
 ողջույն [վօխչույն] приветствие, привет
 ողջունել [վօխչունել] приветствовать
 միջավայր среда, окружение

Словосочетания

առաջին գարնն first spring
 ջիւնց երկինք clear (pure) sky
 արարար պահանջ fair demand
 քաջ զինվոր brave soldier
 առաջ գնալ go forward
 միջնորդ լեզու language-mediator
 անառողջ միջավայր unhealthy environment
 վերջնական պատասխան final answer.

2. [ճ]

Звук [ճ] — глухая пара [ջ]. При произнесении [ճ] кончик языка упирается в верхнее небо — плотнее и напряженнее, чем при произнесении [ջ]. В отличие от [չ], [ճ] образуется в верхней полости рта. При произнесении [չ] воздух проходит под языком, а при произнесении [ճ] — между верхним небом и языком, одновременно язык отрывается от неба.

Буква ճ всегда произносится [ճ].

ճառ speech, выступление	նճ стиль
ճախ лоб	սոճի сосна
ճագար кролик	կնճի кипарис

Лексика

օջախ очаг, дом; печь
 ջառ лампада, светильник;
 ֆакел; люстра
 ախանջ ухо

աճ growth, increase
 սոճ soap
 աճել grow; increase
 կարճ short

լուրջ серьезный; серьезно
ւախահնջ требование
վեճ спор
վիճել спорить
ճաշակ вкус (но не еды)
ճաշ обед
ճաշել обедать
ճաշատենյակ столовая комната
ջանք усилие
դահլիճ зал
խրճիք изба
ննջել дремать
ճարպիկ ловкий; ловко
բաջ смелый; смельчак
ջերմ теплый; тепло, *тж пер*
ճանաչել узнавать; признавать
վճարել платить
անվճար бесплатный; бесплатно
վաճառել продавать
նարինջ апельсин
հաղարջ смородина
ջութակ скрипка
սուրճ кофе

հակիրճ краткий
լիճ озеро
ճահիճ болото
հաջող удачный; удачно
հաջողություն удача, успех
երջանկություն счастье
ճաշարան столовая в городе
ջանալ стараться
ջարդ [թ] избивание, резня
հաջորդ следующий
ւախահնջել требовать
ճիշտ правильный; правильно
ճշգրիտ точный
ճշգրտել уточнять
ճաղատ лысый, плешивый
ճառագայթ луч
ճանապարհ дорога, путь
կամուրջ мост
վիճակ состояние, положение
ճանաչել узнать
հաճելի приятный; приятно
ճանճ муха
կնճիռ морщина

Антонимы

բույլ слабый; слабо — ուժեղ сильный; сильно
կարճ короткий; коротко — երկար длинный; длинно; долгий; долго
նեղ узкий — լայն широкий
փոքր маленький — մեծ большой; великий
երբեք никогда — միշտ всегда
դանդաղ медленный; медленно — արագ быстрый; быстро
մտուիկ близкий; близко — հեռու далекий; далеко
նիհար худой — գեթ, *разг* շաղ толстый (о человеке)
բարակ тонкий — հաստ толстый (не о человеке)
կրտսեր младший — ավագ старший (կրտսեր քույր — ավագ քույր, = *разг*
փոքր քույր — մեծ քույր)

Словосочетания

կարիճ զինվոր храбрый солдат
կարճ ճանապարհ короткая дорога
մեծ դահլիճ большой зал
մանկական ծառն детское мыло
հաճելի ժամանց приятное времяпровождение (досуг)
հակիրճ ծառ краткая речь
ծանր վիճակ тяжелое положение
միջազգային ճանաչում международное признание
քսան տարի առաջ двадцать лет назад
ութ տարի առաջ спустя восемь лет
տասը տարի հետո через десять лет

Словообразование

Суффиксы -ենի (продолжение), -ակ, -իկ

Суффикс **-ենի** активен в образовании названий деревьев, кустов: խնձորնիկ яблоко → խնձորենիկ яблоня, տանձնիկ груша → տանձենիկ грушевое дерево, կեռասիկ черешня → կեռասենիկ черешневое дерево, նարինջնիկ апельсин → նարինջենիկ апельсиновое дерево, հաղարջնիկ смородина → հաղարջենիկ куст смородины, ընկույզնիկ орех → ընկույզենիկ ореховое дерево

Суффикс **-ակ** выражает следующие значения:

а) присоединяясь к существительным, — уменьшительно-ласкательное: ձորնիկ ущелье → ձորակ овраг, նավնիկ корабль → նավակ лодка, հյուսիսնիկ хибара → հյուսիսակ хибарка,

б) от глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента и т. д.: բուժելնիկ лечить → բուժակ фельдшер, պահելնիկ держать, хранить → պահակ сторож, հենվելնիկ опираться → հենակ костыль, պտտելնիկ вращать → պտտակ винт, а также сложно-производные слова:

հեռուիցնիկ далеко + դիտելնիկ смотреть, наблюдать → հեռադիտակ подзорная труба, бинокль

մանրնիկ мелкий + դիտելնիկ → մանրադիտակ микроскоп

աստղնիկ звезда + դիտելնիկ → աստղադիտակ телескоп.

Суффикс **-իկ** придает существительным:

а) уменьшительно-ласкательное значение. բալնիկ утка → բալիկ уточка, ճուղնիկ птенец → ճուղիկ птеник, քույրնիկ сестра → քույրիկ сестричка, պապիկ дедушка, տատիկ бабушка, бабуля. Присоединяется и к именам собственным: Վահանիկ, Աշոտիկ, Ստեփանիկ.

б) от некоторых глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента, присоединяясь в частности

к производным словам: $\dot{u}shrq(\dot{u})t\dot{e}$ тренировать(ся) → $\dot{u}shrq\dot{h}t\dot{e}$ спортсмен, $\dot{u}shrp$ бой → $\dot{u}shrp\dot{h}t\dot{e}$ боец, $qnrshq\dot{h}t\dot{e}$ призывать (в армию) → $qnrshq\dot{h}t\dot{e}$ призывник.

Грамматика

Каузативные глаголы

Каузативные глаголы ($\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$) обозначают действия, в результате которого соответствующее действие совершает другой субъект: $\dot{D}sh\dot{h}t\dot{e}nr\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$: Цветы растут. → $\dot{D}sh\dot{h}t\dot{e}nr\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$: Растить цветы.

$\dot{E}u\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$: Я злюсь (гнеплюсь). → $\dot{E}u\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$: Я злю (гнеплю).

К каузативным относятся и те глаголы, которые не выражают подобного значения, но совпадают с ними по форме: $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ брать, $\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ усваивать, присваивать.

Образование каузативных глаголов:

От стандартных глаголов I спряжения между основной и суффиксом инфинитива добавляется **-tgn-**: $\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ сидеть, садиться → $\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ сажать.

От псевдосуффиксальных глаголов I спряжения: псевдосуффиксы **-h-** и **-z-** заменяются на **-gn-**: $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ входить → $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ засовывать, $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ убежать → $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ похищать.

От стандартных глаголов II спряжения: между основной и суффиксом инфинитива добавляется **-shgn-**, а показатель типа спряжения **-shp** заменяется на **-t**: $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ читать → $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ побуждать к чтению.

От псевдосуффиксальных глаголов II спряжения: псевдосуффикс **-shh-** заменяется на **-shgn-**, а показатель типа спряжения **-shp** заменяется на **-t**: $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ радоваться, веселиться → $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ радовать, веселить псевдосуффикс **-hh-** заменяется на **-hgn-**. $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ бояться → $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ пугать.

К псевдосуффиксальным относятся и глаголы, не имеющие соответствующего парного инфинитива. $\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ усваивать, присваивать (от *уст мест* $\dot{h}shp$ свой), $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ брать.

<p>$\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ играть на пианино $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ играть на гитаре $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ $\dot{u}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp\dot{h}shp$ играть на трубе и т. д.</p>

Խորհրդավոր սեր

Ես սիրում եմ քո մեղավոր աչքերը խոր,
 Գիշերի պես խորհրդավոր.
 Զո մեղավոր, խորհրդավոր աչքերը մութ,
 Որպես թովիչ իրիկնամուտ:
 Զո աչքերի անծայր ծովում մեղքն է դողում,
 Որպես գարնան մթնշաղում.
 Զո աչքերում կա մի քնքուշ բախտի վերիուշ,
 Արբեցումի ոսկե մշուշ:
 Մոլորվածին անխոս կանչող – փարոսի շող
 Զո աչքերը հոգի տանջող,
 Ես սիրում եմ զգվող – անգութ աչքերըդ մութ,
 Որպես գարնան իրիկնամուտ...

Новые слова

գիշերի պես как ночь (нормативное: գիշերվա պես)
 իրիկնամուտ вечерний закат
 դողալ дрожать
 մթնշաղ(ում) закат, рассвет
 վերիուշ вспоминание, воспоминание
 արբեցում *пер* опьянение
 մշուշ туман, мгла
 մոլորվածին заблудившегося; заблудшего
 կանչող зовущий
 տանջել мучить
 զգվել ласкать, обвивать
 անգութ немилосердный

**Վատ միջավայր
 Կարակ**

Դատավարության ժամանակ դատավորը հարցնում է մեղադրյալին.
 – Դուք վաղու՞ց է, որ վատ միջավայրում եք:
 – Աստվա՛ծ գիտի,– պատասխանում է մեղադրյալը,– արդեն քսան տարի է, որ շփվում եմ ոստիկանության ու դատավորների հետ:

Новые слова и выражения

դատափորձիչի փամփանակ во время судебного процесса
մեղադրյալ обвиняемый
վաղուց давно
որ что (союз)
Աստված գիտի Бог знает
շփվել соприкасаться; общаться
դատափորձիչի հետ с судьями

Упражнения

*I. Переведите.

1. Քաջ զինվորը երկու տարի անց վերադառնում է տուն: 2. Մովսեսը ջութակ է նվագում: 3. Համառ աղջիկները ոչ մի հարցում չեն զիջում: 4. Սոնայի պապիկը ճաղատ է: 5. Երեխաները ճաշում են դպրոցում: 6. Վահանիկը պարտեզում փոքրիկ ճուտիկ ունի: 7. Ննջասենյակում այս ամառ ճանճեր չկան: 8. Անահիտի եղբայրը բուժակ է:

ջութակ նվագել играть на скрипке

*II. Переведите.

1. Раньше здесь было озеро, а сейчас — болото. 2. В лесах Арцаха много ореховых, черешневых деревьев. 3. У Цовинар тонкий вкус. 4. Асмик — серьезная девушка. 5. Желтый мел хорошо пишет. 6. Девочка хотела играть в столовой. 7. Перед Геворком открывается широкая дорога.

Ответы

I. 1. Храбрый солдат спустя два года возвращается домой. 2. Мовсес играет на скрипке. 3. Упрямые девочки ни в одном вопросе не уступают. 4. Дедушка Соны — лысый. 5. Дети обедают в школе. 6. У Вааника в саду есть маленький птенец. 7. В спальне в этом году нет мух. 8. Брат Анаит — фельдшер.

II. 1. Առաջ այստեղ լիճ էր, իսկ հիմա ճահիճ է: 2. Արցախի անտառներում ղնկույզի, կեռասի ծառեր շատ կան. 3. Ծովինարը նուրբ ճաշակ ունի: 4. Հասմիկը լուրջ աղջիկ է: 5. Դեղին կավիճը լավ է գրում: 7. Աղջիկն ուզում էր ճաշասենյակում խաղալ: 7. Գևորգի առջև բացվում է լայն ճանապարհ:

АРМЯНСКИЙ АЛФАВИТ

Армянский алфавит был создан Месропом Маштоцом в начале V в. В месроповом алфавите было 36 букв. В разные времена были добавлены буквы о, ф и и. В настоящее время армянский алфавит состоит из 39 букв.

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
Ա, ա	Ա, ա	ալր	а	1
Բ, բ	Բ, բ	բեւ	б	2
Գ, գ	Գ, գ	գրծ	г	3
Դ, դ	Դ, դ	դա	д	4
Ե, ե	Ե, ե	եչ	е, йэ, э	5
Զ, զ	Զ, զ	զա	з	6
Է, է	Է, է	է	э	7
Ը, ը	Ը, ը	ըբ	безудар. а (мода)	8
Թ, թ	Թ, թ	թր	англ., нем. t	9
Ժ, ժ	Ժ, ժ	ժե	ж	10
Ի, ի	Ի, ի	իւր	и	20
Լ, լ	Լ, լ	լրու	тverd. л (лом)	30
Խ, խ	Խ, խ	խե	тverd. х (хор)	40
Օ, օ	Օ, օ	օա	мягк. т (тиран)	50
Կ, կ	Կ, կ	կեւ	к	60
Հ, հ	Հ, հ	հր	англ., нем. h	70
Ձ, ձ	Ձ, ձ	ձա	слитно дз (дебри)	80
Ղ, ղ	Ղ, ղ	ղաւ	г в господи	90
Ճ, ճ	Ճ, ճ	ճե	слитно тш, мягк. ч	100
Ս, ս	Ս, ս	սեւ	м	200
Յ, չ	Յ, չ	հր	й (май)	300
Ն, ն	Ն, ն	նր	н	400
Շ, շ	Շ, շ	շա	ш	500
Ո, ո	Ո, ո	ո (օ)	о, во	600
Չ, չ	Չ, չ	չա	ч	700
Պ, պ	Պ, պ	պե	п	800
Ջ, յ	Ջ, յ	յե	слитно дж, англ. j	900
Ռ, ռ	Ռ, ռ	րա	тverd. р (рыба)	1000

(продолжение на след. странице)

(продолжение)

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
U, u	U, u	ut	с	2000
Ч, ч	Ч, ч	чѣч	в	3000
S, s	S, s	stjst	т	4000
Р, р	Р, р	rt	мягк. р (премия)	5000
g, g	g, g	gn	ц	6000
т, т	т	тjnt	—	7000
nt, nt	nt, nt	nt	у	—
Ф,	Ф, ф	фjnt	англ., нем. р	8000
р,	р, р	pt	англ., нем. q, k	9000
тѣ, тѣ	тѣ, тѣ	te	ев, йев	—
О, о	О, о	o	о	—
Ф, ф	Ф, ф	ft	ф	—

Примечание. В рукописном варианте буква Т (тjnt) имеет только строчное написание.

Старые алфавиты служили и для обозначения чисел. 36 букв месропова алфавита четырьмя рядами представляли единицы (U-Ů → 1-9), десятки (Ů-Ů → 10-90), сотни (Ů-Ů → 100-900), тысячи (Ů-Ů → 1000-9000). Например, 1988 – ŮŮŮŮ, 1995 – ŮŮŮŮ, 301 – ŮU, 18 – ŮŮ.

Знак ~ над буквой увеличивает ее числовое значение в 10 000 раз: например, Ů – 10 000, Ů – 30 000, Ů – 2 000 000.

Эта система используется иногда и сейчас, поэтому постарайтесь ее усвоить.

Урок 12

Фонетика

Сочетания гласных.

Словообразование

1. Суффикс **-րիւմի**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Падежи.

Фонетика

Сочетания гласных

Сочетания гласных (**երկինչյուններ**) не частотны в армянском произношении. Чаще между ними произносится [j] (**ունեի** [унэ́й]), или же первая гласная (если это **ի** или **ե**) произносится [j] (**Իտալիա** [итал'я]).

Рассмотрим наиболее употребительные сочетания гласных:

Примечание. Здесь и далее знак ударения ставится, когда оно не на последнем слоге.

իա произносится [jа] в следующих словах:

а) **օվկիանոս** [о́вл'янóу] океан, **կրիա** [к'р'я] черепаха, **խավիար** [х'ав'я́р] кул икра, **փասիան** [ф'аш'я́ն] фазан,

б) в именах: **Անանիա**, **Բենիամին**, **Եղիա**, **Երեմիա**, **Եղիազար**, **Մուրիա**, **Չաքրիա**, **Մարիամ**. (Все эти имена, кроме **Մարիամ**, – мужские).

в) в названии армянского города: **Սիսիան**,

г) в заимствованных словах: **քիմիա** [к'х'и́я] химия, **էնե'րգիա**, **ստու'դիա**, **բի'լիարդ**, **մի'լիарդ**, **հիստե'րիա** истерия, **սո'նե'րգիա** поэзия,

д) в названиях стран: **Մեծ Բրիտանիա** Великобритания, **Գերմանիա** Германия, **Իտալիա** Италия, **Ֆրանսիա** Франция, **Բուլղարիա** Болгария, **Հունգարիա** Венгрия, **Հոլանդիա** Голландия.

Запомним. **Միլիա** Азия – **Միլя** (жен. имя), **Սոֆիա** столица Болгарии – **Սоֆ'я** (жен. имя), **Վիկտորիա** (водопад) – **Վи'к'т'ор'я** (жен. имя). Эти пары произносятся одинаково: [ш'и́я], [со'ф'я], [в'и'к'то'р'я].

իւ իւ արհա [Մարհ'յա], Անաստասիա [Անաստասի'յա], Լիւ [Լի'յա].

Запомните! Перед [h], [j]
согласный не смягчается:

В остальных случаях իւ իւ произносится, как пишется: ծիւծիւն, միւսկ
единственный, քիւսկ весло.

իւ իւ произносится [jo] в слове օրիորդ [օրյօրթ] девушка, барышня (при
обращении), а также в заимствованных словах: չենպիոն, ամբիոն кафедра,
մարմարիոն *уст* мрамор (совр: մարմար), միլիոն.

իւ իւ произносится [jw] в слове հրեա [հրյա] еврей.

իւ, էւ իւ произносится [tjw]:

ա) в словах: էւսկ существо (конкретное), էւսկան существенный,
անէանալ исчезать, րոպէանալ минутный.

б) в заимствованиях: ասամբիւ, Կորեա, Գվինեա.

իի, էի произносится [tji] в формах вспомогательного глагола: էի, էինք
и родительного падежа, единственного числа: րոպէի, հասցէի, քաղէի, а
также в формах сослагательного наклонения: գրէի, սիրէի, լսէի.

էու, եու произносится [tju]:

а) էուքոն сущность, խաբէուքոն обман, но: Սեուլ [սեуль].

б) в формах местного падежа, единственного числа: րոպէում и т.д.

Сочетания шш, тт, һһ, нн, ոււ обычно произносятся без [j]:

[шш], [тт], [һһ], [оо], [ոււ]:

Հասագա Гаага, Սասաի, Գավրիիլ, Վատեոլոո, վակուում.

Словосочетания

Հարավային Կորեա Южная Корея
ռուսերենի ամբիոն кафедра русского языка
մեծ քիմիա большая химия
օրգանական քիմիա органическая химия
Վատեոլոոյի կամուրջ мост Ватерлоо
Մաշտոցի պողոտա проспект Маштоца
Վիկտորիա ջրվեժ водопад Виктория
աշխարհի չենպիոն чемпион мира
հանելի օրիորդ приятная девушка

Словообразование

1. Суффикс -արան

Суффикс **-արան** выражает, в основном, значения “место, помещени; предмет мебели; учреждение”: դաս → դասարան класс, ննջել спать, дремать → ննջարան спальня, ճաշ обед → ճաշարան столовая (в городе, учреждении), բնակվել проживать → բնակարան квартира, լսել слушать → լսարան аудитория, համալսարան университет (**համ(ա)-** – префикс со значением совместности), общности, սուրճ кофе → սրճարան кафе, բեյ чай → բեյարան чайная, խաշ → խաշարան хашная, խորտիկ закуска → խորտկարան закусовая, վարժվել упражняться, учиться → վարժարան учебное заведение (не высшее), ուսում (*ծր ուսումն*) учеба → ուսումնարան училище, техникум, առողջ здоровый → առողջարան здравница, курорт, ծխել курить → ծխարան комната для курения, պահել держать, хранить → պահարան шкаф, գիրք книга → գրասպարան книжный шкаф, զգեստ одежда → զգեստասպարան гардероб (о других значениях суффикса **-արան** – см. Уроки 19 и 20).

2. Сложные слова

ջուր вода + վիժել выкидывать (плод); низвергаться → ջրվեժ водопад, ծով море + ծոց пазуха; залив → ծովածոց морской залив, հաստ толстый + բուն ствол (дерева) → հաստաբուն толстоствольный, հայելի зеркало + պատել покрывать, обволакивать → հայելիպատել уставленный зеркалами, зеркальный.

Грамматика

Падежи

В армянском языке падежные формы единственного числа образуются от форм именительного или родительного падежа, а формы множественного числа – преимущественно от форм именительного падежа множественного числа.

При образовании форм множественного числа обычно к форме единственного числа добавляется показатель множественного числа, а затем – показатель падежа:

սեղան (им.п., ед.ч.) → սեղաններ (им.п., мн.ч.) → սեղանների (род.п., мн.ч.).

Однако у некоторых существительных (մարդ, տղամարդ, կին, տիկին, անասուն и անձ անձ, личность), образование множественного числа им. пад. которых отклоняется от нормы (см. Урок 10), родительный и соответственно другие падежи мн.ч. образуются иначе:

մարդ → մարդիկ [р] (*им мн*) → մարդկանց (*род, дат, вин*), մարդկանցից, մարդկանցով (*инстр*),

լին → կանայք (им мн) → կանանց (род, дат, вин), կանանցից (отлож), կանանցով (инстр),

տղամարդ мужчина → տղամարդիկ [ք] (им мн) → տղամարդկանց (род, дат, вин) → տղամարդկանցից, տղամարդկանցով, տիկին → տիկնայք → տիկնանց, անձ > անձինք (им мн) → անձանց (род, дат, вин) и т. д.

Форма родительного падежа определяет тип
склонения существительного.

Родительный падеж большей части существительных образуется от именительного падежа окончанием **-ի**: ծով → ծովի, մազ → մազի, քար → քարի.

Прим. В некоторых словах конечное **-ու** переходит в **-վ**: անուրից → անվի, կատու кошка → կատվի, լեզու → լեզվի, ձու яйцо → ձվի, но գնչու цыган → գնչուի, լոբուսի уж → լոբուսուի, **-ու** переходит в **-վ** и в местном падеже: լեզու → լեզվում, անուրից → անվում (а также при словообразовании. լեզու → լեզվաբան языковед, лингвист, անուրից → անվակ ручеек).

Основное значение род. падежа – принадлежность, отнесенность: քառասունի գիրքը книга студента, արքայի քարը ножка стула, Հայաստանի բնությունը природа Армении.

Существительные в родительном падеже сочетаются с послелогоми, например:

սեղանի վրա на столе:

Սեղանի վրա ծաղկամանի մեջ մեխակների մի մեծ փունջ կա: **На столе** в цветочной вазе есть большой букет гвоздик.

սեղանի տակ под столом:

Փոքրիկները շատ են սիրում խաղալ **սեղանի տակ**: **Маленькие (дети)** очень любят играть **под столом**.

սեղանի մոտ у стола:

Սեղանի մոտ զրուցում էին ժողովի մասնակիցները: **У стола** беседовали участники собрания.

պայուսակի մեջ в сумке:

Մեր տեղամասի բժիշկը ջերմաչափը միշտ **պայուսակի մեջ է պահում**: **Наш участковый врач** всегда держит градусник **в сумке**

գրքի մասին о книге:

Սակի շատ **գրքերի մասին** հաճախ հակասական կարծիքներ են հնչում: **О многих книгах** Севака часто звучат противоречивые мнения.

երեխայի հետ с ребенком

Նա սիրում էր **երեխաների հետ** զրուսանքի գնալ: **Он любил** ходить **с детьми** на прогулку.

երեխայի պես как ребенок

Ուրախությամբ երեխայի պես լաց էր լինում: От радости (он) плакал, как ребенок.

Երեխայի նման подобно (похоже) ребенку

Երեխայի նման ուրախանում է ամեն ինչի համար: Подобно ребенку (он) радуется всему.

Երեխայի համար для ребенка

Ծնողներն ամեն ինչ անում են **երեխաների համար**: Родители делают все для детей.

Дательный падеж (окончание **-ին**) выражает значение объекта, к которому направлено действие:

Գիրքը տալու ենք Արամին: Книгу дадим Араму.

Ուսուցիչը դիմում է երեխային: Учитель обращается к ребенку.

Աշակերտը մոտենում է սեղանին: Ученик подходит к столу.

Նա նայում է տառատաղին: Он смотрит в потолок.

Возможны параллельные формы:

Տետրը սեղանի վրա է: Տետրը սեղանին է: Тетрадь на столе.

Винительный падеж указывает на предмет или лицо, на которые переходит действие субъекта, обозначенного подлежащим.

По форме существительное в винительном падеже совпадает с формой дательного падежа, если это – лицо, или с формой именительного падежа, если это – предмет.

Արտակը գովում է մեր հարևանին: Артак хвалит нашего соседа.

Արտակը գովում է երգչուհու վերջին ելույթը: Артак хвалит последнее выступление певицы.

Существительное в винительном падеже может быть определенным или неопределенным, т. е. – иметь или не иметь определенный артикль:

Ամեն օր ես սովորում եմ իմ դասը. Каждый день я учу свой урок.

Ամեն օր ես դաս եմ սովորում: Каждый день я учу урок(и).

Նա վերադառնալու է Երևան: Он вернется в Ереван.

Այստեղ նա երկու տարի է ապրելու: Здесь он будет жить два года.

Отложительный падеж. Формы отложительного падежа выражают значение отделения, исходной точки с разными смысловыми оттенками: причина и основание, воздействующий субъект, место, время, сравнение, происхождение, материал (из которого что-либо сделано), частичность, выделение, тема (о чем говорится).

Существительные, прилагательные, местоимения образуют отлож. падеж, в основном, окончанием **-ից** (սեղան → սեղանից, սալիտակ → սալիտակից, ում → ումից), а инфинитивы, а также существительные, оканчивающиеся на ի, и слово սեր – окончанием **-ուց**: գրել → գրելուց, գինի → գինուց, սեր → սիրուց.

Окончание **-ուց** встречается и в некоторых застывших формах: **վաղուց** давно, издавна, **մանկուց** с детства.

Արտաշեսը վաղուց է ապրում այս փողոցում: Арташес давно живет на этой улице.

Դեռ մանկուց Տիգրան Պետրոսյանը սիրում էր շախմատ խաղալ: Еще с детства Тигран Петросян любил играть в шахматы.

Ես երբեք չեմ հոգնում գիտական ծանր աշխատանքից: Я никогда не устаю от трудной научной работы.

Ընկերս նույնպես չի հոգնում մեզ հետ աշխատակցելուց: Мой друг тоже не устает от совместной работы с нами.

Примеры употребления отложительного падежа:

Արամիկը երբեք չի հոգնում զբոսանքից. Арамик никогда не устает от прогулки.

Սմբատը ամեն առիթով ներողություն է խնդրում եղբորից: Смбат по каждому поводу просит прощения у брата.

Հեռվում ապրելով՝ Տիգրանը տանջվում էր կարոտից: Живя далеко, Тигран страдал от тоски.

Ընկերուհիս շատ զոհ է իր ամուսնուց: Моя подруга очень довольна мужем.

Ամեն օր դասի գալուց առաջ հանդիպում եմ ընկերոջս: Каждый день, перед тем, как прийти на урок, встречаю своего друга.

Չորսից ոչ մեկը ինձ ծանոթ չէր: Из четверых ни один не был мне знаком.

Ալեքսանդրը ցանկացած գիրք բարգմանում է միայն բնագրից: Александр любую книгу переводит только с оригинала.

Աշոտը Մոսկվայից մեկնելու է վաղ առավոտյան: Ашот выедет (вылетит) из Москвы ранним утром.

Պապա ամեն գարուն ծառերից կտրում է չորացած բարակ ճյուղերը: Мой дед каждой весной срезает с деревьев засохшие тонкие ветки.

Արսենը հացից մի կտոր է պոկում ու տալիս եղբորը: Арсен отрывает от хлеба кусок и дает брату.

Երևանի շատ շենքեր կառուցվում են կարմիր տուֆից: Многие здания Еревана строятся из красного туфа.

Երեխաներից մեկը նման էր հորը: Один из детей был похож на отца.

Անդրանիկը հաճախ է նեղանում Անահիտից: Андраник часто обижается на Анаит.

Չեմ սիրում բամբասել հարևանից: Не люблю сплетничать о соседе.

Գասերից առաջ մենք սովորաբար վարժություններ ենք անում: Перед уроками мы обычно делаем упражнения.

Վարդանից բացի բոլորը ներկա էին: Кроме Вардана, все присутствовали.

Инструментальный падеж (окончание **-ով)** указывает на предмет (в широком смысле), с помощью которого производится действие:

Սիրում եմ գրել մատիտով: Люблю писать карандашом.

Նա հպարտանում է իր ծնողներով: Он гордится своими родителями.

Ընկերներով երեկոյան համերգ ենք զնալու: (С) друзьями вечером пойдем на концерт.

Խնձորով կարկանդակ ես շատ եմ սիրում: Я очень люблю пирожки с яблоками.

Существительные с суффиксом **-ություն** формы инструментального падежа образуют иначе: **-ություն** → **-ությամբ**: ազատություն → ազատությամբ, խաղաղություն → խաղաղությամբ, արտադրություն → արտադրությամբ, հյուրասիրություն гостеприимство → հյուրասիրությամբ.

Местный падеж (окончание **-ում**) указывает нахождение в, на чем-либо:

Երեխան խաղում է ննջասենյակում: Ребенок играет в спальне.

Սուրենը բանալին գրպանում է պահում: Сурен держит ключ в кармане.

Մատիտը դարակում է: Карандаш – в ящике.

Մարդիկ հավաքվել են փողոցում: Люди собрались на улице.

Афоризмы

Աֆորիզմներ

Ճառը իմացականության դեմքն է:

Սենեկա

Խոսիր, որպեսզի ճանաչեն քեզ:

Լիխպեներո

Новые слова

իմացականությունն **познаваемость**, **познавание**
որպեսզի ճանաչեն **чтобы (я) узнал**

Упражнения

*I. Переведите.

1. Բենիամին Մուքիսայանը աշխատում է համալսարանի օտար լեզուների ամբիոնում: 2. Չարսրիան սև խավիար չի սիրում: 3. Մարիան շատ հաճելի օրհորդ է: 4. Վիկտորիան աշխարհի ամենաբարձր ու ամենագեղեցիկ ջրվեժն է: 5. Մոֆիան Բուլղարիայի մայրաքաղաքն է: 6. Երևանում անօրգանական քիմիայի մեծ գիտական ինստիտուտ կար: 7 Աշխարհի չեմպիոնը հարյուր մետր տարածությունը վազում է վայրկյանների ընթացքում.

*II. Переведите.

1. В училище института есть десять классов. 2. В квартире Еремии две спальни. 3. В здравнице Дилижана сейчас отдыхают и лечатся также граждане зарубежных стран. 4. Многие молодые люди организуют приятные застоля в кафе и чайных. 5. В Сисиане есть мощный завод большой химии. 6. В Тихом океане есть гигантские морские черепахи.

Ответы

I. 1. Бениамин Сукиасян работает на кафедре иностранных языков университета. 2. Закария не любит черную икру. 3. Мария – очень приятная девушка. 4. Виктория – самый высокий и красивый водопад в мире. 5. София – столица Болгарии. 6. В Ереване был большой научный институт неорганической химии. 7. Чемпион мира по легкой атлетике пробегает стометровую дистанцию за (считанные) секунды.

II. 1. Ինստիտուտի վարժարանում տասը դասարան կա: 2. Երեմիայի բնակարանը երկու ննջարան ունի: 3. Դիլիջանի առողջարանում այժմ հանգստանում ու բուժվում են մասն օտար երկրների քաղաքացիներ: 4. Շատ երիտասարդներ հաճելի խնջույքներ են կազմակերպում սրճարաններում ու թեյարաններում: 5. Սիսիանում մեծ քիմիայի հզոր գործարան կա: 6. Խաղաղ օվկիանոսում ծովային հսկա կրիաներ կան.

Урок 13

Словообразование

1. Суффиксы **-ունդ, -ուսո.**
2. Сложные слова.

Грамматика

Личные местоимения.

Словообразование

1. Суффиксы **-ունդ, -ուսո.**

1. Суффикс **-ունդ**

Этот непродуктивный суффикс образует несколько употребительных существительных:

ծնել рожать, породить → ծնվել родиться → ծնունդ рождение,

ср Սուրբ Ծնունդ Святое Рождество и վերածնունդ возрождение,

սնել → кормить, питать → սնվել кормиться, питаться → սնունդ

питание, пища, տրել давать жизнь, производить, происходить (от, из) → տրունդ поколение

երջանիկ տրունդ счастливое поколение

օգտակար սնունդ полезная пища

վաղուց սպասված ծնունդ давно ожидаемое рождение

2. Суффикс **-ուսո**

Не очень продуктивный суффикс **-ուսո** образует, в основном, существительные:

կորցնել терять → կորուսո потеря, փախչել убежать → փախուսո побег, бегство,

հագնել одевать, надевать → հագուսո одежда, ապրել жить → ապրուսո житье.

մոդայիկ հագուսո модная одежда

անվերականգնելի կորուսո невозполнимая утрата

աղքատիկ ապրուսո бедненькое житье

փախուսո մարդկանցից бегство от людей

2. Сложные слова

հեռու далеко + դիտել смотреть, подзорная труба → հեռադիտակ
бинокль

մանր мелкий + դիտել → մանրադիտակ микроскоп

աստղ звезда + դիտել → աստղադիտակ телескоп

ժամանակ время + շրջան круг, район, период → ժամանակաշրջան
эпоха

գրքսնել гулять + նավ → գրքանավ яхта.

ծառ дерево + ուղի дорога → ծառուղի аллея

ծուշան канат, трос + ուղի дорога → ծուշանուղի фуникулер

Грамматика

Личные местоимения

Вы уже знаете некоторые исходные и косвенные формы личных местоимений (անձնական դերանուններ). Рассмотрим их подробнее.

Личные местоимения имеют формы 1-го, 2-го и 3-го лица.

1 лицо		2 лицо		3 лицо	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	մն.ч.	ед.ч.	մն.ч.
ես	մենք	դու	դուք	նա	նրանք
ինքս	ինքներս	ինքդ	ինքներդ	ինքը	իրենք, ինքները

Обратим внимание на произношение: ինքս [h'նքս], ինքդ [h'նքդ], ինքներդ [h'նքներդ].

Личные местоимения (кроме ինքս, ինքներս, ինքդ, ինքներդ, ինքները) склоняются, но не так, как существительные.

Падежей в армянском языке семь:

1. ուղղական именительный, 2. սեռական родительный, 3. տրական дательный, 4. հայցական винительный, 5. բացառական отложительный, 6. գործիական инструментальный, 7. ներգոյական местный.

	1 лицо		2 лицо	
	ед.ч.	մն.ч.	ед.ч.	մն.ч.
Им.	ես	մենք	դու	դուք
Род.	իմ	մեր	քո	ձեր
Дат.	ինձ	մեզ	քեզ	ձեզ
Вин.	ինձ	մեզ	քեզ	ձեզ
Отл.	ինձնից	մեզնից	քեզնից	ձեզնից
	ինձանից	մեզանից	քեզանից	ձեզանից
Инстр.	ինձնով	մեզնով	քեզնով	ձեզնով
	ինձանով	մեզանով	քեզանով	ձեզանով

Мест.	ինձնում ինձանում	մեզնում մեզանում	քեզնում քեզանում	ձեզնում ձեզանում
-------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------

3 лицо

	ед.ч.	мн.ч.		
Им.	նա	իրքը	նրանք	իրենք
Род.	նրա	իր	նրանց	իրենց
Дат	նրան	իրեն	նրանց	իրենց
Вин.	նրան	իրեն	նրանց	իրենց
Отл.	նրանից	իրենից	նրանցից	իրենցից
Инстр.	նրանով	իրենով	նրանցով	իրենցով
Мест.	նրանում	իրենում	նրանցում	իրենցում

Рассмотрим смысловые различия между параллельными формами:

Ես գիտեմ: Я знаю.

Ինքս գիտեմ: Сам знаю.

Ես ինքս գիտեմ. Я сам знаю.

Ինքդ ասա: Сам скажи!

Դու ինքդ գիտես: Ты сам знаешь.

Ինքդ գիտես: Сам знаешь.

Դուք ինքներդ կարդացե՛ք: Вы сами прочтите!

Параллельные формы 1-го и 2-го лица относятся к одному и тому же субъекту.

Несколько иначе обстоит дело с личными местоимениями 3-го лица:

Նա իր համար սեղան ու պահարան գնեց: Он для себя купил стол и шкаф.

Պետրոսը նրա համար արձուներ գնեց: Петрос для него купил стулья.

Նա բերեց իր պայուսակը: Он принес свою сумку.

Նա բերեց նրա պայուսակը: Он принес его (кого-то другого) сумку.

Վահան Տերյան

Երկու ուրվական

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյութական,
Մենք մենակ ենք, – ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...

Չըկան օրերն ահարկու,
Չըկա ժամ ու ժամանակ,
Ուրվական ենք մենք երկու
Միշտ իրար հետ, միշտ մենակ ..

Մոռացել ենք անցյալում
Տրտունց, քախիծ ու խավար.–
Մի ուրիշ լույս է ցոլում
Մեղմ ու անուշ մեզ համար...

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյուրական,
Մենք մենակ ենք, – ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ. .

Новые слова

նրվական призрак, привидение, фантом
դյուրական колдовской; чарующий, обворожительный
մենակ один, одни (без никого)
էլ то же, также
ախարկու ужасающий, страшный
իրար հետ вместе, друг с другом
մոռացել ենք (мы) забыли
տրտունց сетование, ропот
քախիծ печаль
ուրիշ другой, иной
ցոլալ сверкать, сиять
մեղմ мягкий, тихий, нежный; мягко, тихо, нежно
անուշ сладкий, сладостный, любимый; сладко, сладостно
մեզ համար для нас

Вспомним, что [ը] скрытого слога пишется при переносе и часто – в поэтическом тексте: շըկամ, շըկան.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արարատն ամենուրեք է՝ հայոց լեզվում, հայերի հիշողության մեջ, պե-
զիայում և կյանքում: 2. Այն այժմ մեր հանրապետության տարածքում չէ.
3. Մինչդեռ ժամանակին Արարատը Հայկական պետության կենտրոնում էր
4. Արարատը, իրոք, աշխարհի գեղեցկագույն լեռներից է: 5. Այն ունի 5165
մետր բարձրություն: 6. Նրա վեհաշուք գլխավոր գագաթից ամռանը և ձմռանը
սահուն են ձյան նուրբ շերտերը:

*II. Переведите.

1. В литературном наследии Ованнеса Туманяна важное место занимают переводы. 2. С 1880-х годов до конца своей жизни он занимался переводами. 3. За этот довольно длинный период Туманян из поэзии других народов перевел примерно восемьдесят произведений: стихотворения, детские стихи, поэмы, баллады. 4. По количеству не так много, но по жанрам и “географии” – достаточно разнообразно.

Ответы

I. 1. Арарат – везде: в армянском языке, в памяти армян, в поэзии и жизни. 2. Он сейчас не на территории нашей республики. 3. Между тем, в свое время Арарат был в центре Армянского государства. 4. Арарат, действительно, (одна) из самых красивых гор мира. 5. Ее (*досл* она имеет) высота – 5165 метров. 6. С ее величественной главной вершины летом и зимой скользят тонкие слои снега.

II. 1. Հ. Թումանյանի գրական ժառանգության մեջ կարևոր տեղ են գրավում բարգմանությունները: 2. Սկսած 1880-ական թվականներից մինչև իր կյանքի վերջը նա զբաղվել է բարգմանություններով: 3. Այդ բավական երկար ժամանակաշրջանում Թումանյանն ուրիշ ժողովուրդների պոեզիայից բարգմանել է շուրջ ութսուն ստեղծագործություն՝ բանաստեղծություններ, մանկական ոտանավորներ, պոեմներ, բալլադներ. 4. Քանակով ոչ այնքան շատ, բայց ժանրերով ու «աշխարհագրությամբ» բավական բազմազան.

Афоризмы Աֆորիզմներ

Սերը նայում է հեռադիտակով, նախանձը՝ մանրադիտակով:

Քեռնարդ Շոռ

Այն ժողովուրդը, որ չի խոնարհվում զավթիչների առաջ, զավթիչների աչքում բարբարոս ժողովուրդ է:

Լուի Արազոն

Իմաստուն մարդը հասունանում է, բայց չի ծերանում:

Վիկտոր Հյուգո

Новые слова

զավթիչների աչքում в глазах (*досл* в глазу) завоевателей
բարբարոս варвар
հասունանալ созреть, *тэж пер*

Урок 14

Словообразование

Суффиксы **-ոն**, **-ովի**.

Грамматика

1. Глагольные времена:
 давнопрошедшее I,
 давнопрошедшее II.
 2. Отрицательные предложения.
-

Словообразование

Суффиксы **-ոն**, **-ովի**

1. Суффикс **-ոն** непродуктивен, но некоторые образованные им слова весьма употребительны: կտրել резать → կտրոն талон, բախել выливать, выбрасывать → բախոն отбросы, отходы, ջարդել [թ] ломать, крушить → ջարդոն [թ] лом, ծանել жевать → ծանոն жвачка, գողանալ воровать → գողոն краденные вещи, զգալ чувствовать → զգոն бдительный.

Многие заимствованные слова оканчиваются на **ոն**, но здесь это – не суффикс: հորիզոն горизонт, չեմպիոն чемпион, միլիոն миллион, պոլիգոն полигон, ավիացիոն авиационный.

2. Суффикс **-ովի** образует прилагательные со значением “подвергаемый, подверженный чему-либо”: ընտրել выбирать, избирать → ընտրովի выборный, избираемый, նշանակել значить, назначать > նշանակովի назначаемый, ծախել складывать → ծախովի складной, բացել открывать → բացովի раскладной, հնարել придумывать, изобретать → հնարովի выдуманный, միտք мысль, մտածել думать → մտովի мысленный, կախել вешать → կախովի подвесной, դնել ставить, класть → դնովի вставной, приставной, կիսել делить → կիսովի наполовину, ցանել сеять > ցանովի посевной.

Словосочетания

մանկական ծանոն детская жвачка

մետաղի ջարդոն металлолом

զգոն և ողջամիտ գործիչ бдительный и здравомыслящий деятель
ընտրովի կամ նշանակովի պաշտոնն выборная или назначаемая
должность

կախովի առաստաղ подвесной потолок

ծալովի մահճակալ կամ բազմոց складная кровать или диван

հնարովի պատմությունն выдуманная история.

Грамматика

1. Глагольные времена: давнопрошедшее I վաղակատար, давнопрошедшее II անցյալ վաղակատար

Глаголы первого из рассматриваемых времен обозначают действие, завершённое к моменту говорения. Они противопоставлены глаголам прошедшего совершенного времени (անցյալ կատարյալ) Рассматриваемые глаголы, как правило, обозначают действие, свидетелем которого говорящий не был. Глаголы же прошедшего совершенного времени (см. Урок 15) обозначают действие, свидетелем которого был или мыслит себя говорящий. Անցյալ կատարյալ, в отличие от վաղակատար, образуется без вспомогательного глагола.

վաղակատար

Նա ասել է, թե Պետրոսը
նամակ է բերել:
Он сказал, что Петрос
принес письмо.

անցյալ կատարյալ

Ես տեսա, որ Պետրոսը
նամակ բերեց:
Я увидел, что Петрос
принес письмо.

Глаголы рассматриваемого времени в той или иной степени обозначают действие, результат которого налицо, ощущается в момент говорения:

Ես մոռացել եմ գրիչ բերել: — Я забыл принести ручку. (Подразумевается: я забыл принести ручку и поэтому сейчас, в момент говорения, у меня ручки нет).

Վաղակատար (давнопрошедшее I) образуется сочетанием смыслового глагола со вспомогательным.

У глаголов I спряжения форма վաղակատար совпадает с инфинитивом: գրել → գրել: գրել եմ.

У глаголов I спряжения с псевдосуффиксом -ն- или -չ- при образовании վաղակատար псевдосуффиксы выпадают: մտնել → մտել, փախչել → փախել.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом инфинитива добавляется -աց- կարդալ → կարդացել

У глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-ան-** и **-եմ-**, последние заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**.

նրախ-ան-ալ → նրախ-աց-ել

վախ-եմ-ալ → վախ-եց-ել

В формах վաղախախախտի смысловый глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола.

Каузативные (պատճառական) глаголы образуют վաղախախտի с чередованием **ն//ր**.

նրախացնել → նրախացրել

Итак, в վաղախախտի глаголы спрягаются следующим образом:

глаголы I спряжения – գրել

глаголы II спряжения – կարդալ

ես գրել եմ

մենք գրել ենք

ես կարդացել եմ

մենք կարդացել ենք

դու գրել ես

դուք գրել եք

դու կարդացել ես

դուք կարդացել եք

նա գրել է

նրանք գրել են

նա կարդացել է

նրանք կարդացել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами **-ան, -եմ**

ես նրախացել եմ

մենք նրախացել ենք

դու նրախացել ես

դուք նրախացել եք

նա նրախացել է

նրանք նրախացել են

ես վախեցել եմ

մենք վախեցել ենք

դու վախեցել ես

դուք վախեցել եք

նա վախեցել է

նրանք վախեցել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами **-ն, -չ**

ես տեսել եմ

մենք տեսել ենք

ես փախել եմ

մենք փախել ենք

դու տեսել ես

դուք տեսել եք

դու փախել ես

դուք փախել եք

նա տեսել է

նրանք տեսել են

նա փախել է

նրանք փախել են

Каузативные глаголы

նրախացնել радовать

ես նրախացրել եմ

մենք նրախացրել ենք

դու նրախացրել ես

դուք նրախացրել եք

նա նրախացրել է

նրանք նրախացրել են

Образование վաղակատար нестандартных глаголов (անկանոն բայեր)

լինել – եղել	տալ – տվել
գալ – եկել	բառնալ – բարձել (чередов. ոն//րձ)
ուտել – կերել	դառնալ – դարձել (чередов. ոն//րձ)
անել – արել	վերադառնալ – վերադարձել
դնել – դրել	տանել – տարել

Глаголы в անգյալ վաղակատար (давнопрошедшее II) обозначают действие, завершённое к определенному моменту в прошлом.

Глаголы անգյալ վաղակատար образуются сочетанием смыслового глагола с формами прошедшего времени вспомогательного глагола:

ես գրել էի	կարդացել էի
դու գրել էիր	կարդացել էիր
նա գրել էր	կարդացել էր
մենք գրել էինք	կարդացել էինք
դուք գրել էիք	կարդացել էիք
նրանք գրել էին	կարդացել էին

2. Отрицательные предложения (ծխտական նախադասություններ)

В современном армянском языке отрицательные формы образуются добавлением частицы չ-: 1) к вспомогательному глаголу, 2) при отсутствии вспомогательного глагола – к смысловому:

ես գրում եմ	→	ես չեմ գրում
ես գրեցի	→	ես չգրեցի

При отрицании вспомогательный глагол всегда стоит перед смысловым глаголом:

Երեխաները խաղում են: Дети играют. → Երեխաները չեն խաղում: Дети не играют.

Ուսանողները սովորում են: Студенты учатся. → Ուսանողները չեն սովորում: Студенты не учатся.

Вспомогательный глагол 3 л. ед.ч. в глагольных сказуемых при отрицании принимает форму չի:

Շուշանը կարդում է: → Շուշանը չի կարդում:

Սարգիսը շատ է ծխում, իսկ Արամը չի ծխում:

Саркис курит много, а Арам не курит.

Отрицательные формы именных сказуемых образуются прибавлением չ к вспомогательному глаголу:

Գրիգորը աշակերտ է: Григор – ученик. → Գրիգորը աշակերտ չէ: Григор не ученик.

Դրսում ցուրտ է: На улице (досл. снаружи) холодно. → Դրսում ցուրտ չէ: На улице не холодно.

Հայրս սենյակում էր: Мой отец был в комнате. → Հայրս սենյակում չէր: Мой отец не был в комнате.

Կատակ

Մի անգամ անգլիացի նշանավոր ֆիզիկոս Ռեզերֆորդը մտնում է լաբորատորիան և այնտեղ տեսնում իր բազմաթիվ աշակերտներից մեկին:

– Ի՞նչ եք անում դուք այսքան ուշ, – հարցնում է Ռեզերֆորդը:

– Աշխատում եմ, – պատասխանում է աշակերտը:

– Իսկ ցերեկով դուք ի՞նչ եք անում:

– Նույնպես աշխատում եմ:

– Վաղ առավոտյա՞ն էլ եք աշխատում:

– Այո՛, պրոֆեսոր, առավոտյան էլ եմ աշխատում, – հաստատում է աշակերտը:

Ռեզերֆորդը սնայլվում է.

– Լսեցե՛ք, իսկ դուք ե՞րբ եք մտածում՝

Новые слова и выражения

նշանավոր ֆիզիկոս знаменитый физик

աշակերտներից մեկին одного из учеников

այսքան ուշ так, настолько поздно

նույնպես также, тоже

վաղ առավոտյան էլ и ранним утром (тоже)

մտայլվել мрачнеть (մռայլ мрачный)

Афоризмы

Աֆորիզմներ

Հավատարիմները ոչ թե գալիս են իրար ընդառաջ, այլ գնում են միասին: Խորամանկը՝ բոլորի հաշվին՝ միայն իրեն, խելոքը՝ բոլորի համար՝ առաջ իրեն.

Ջրեղ Աֆրիկյան

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ես հասա կայարան, կրք գնացքն արդեն մեկնել էր. 2. Դուք երևի նկատել եք, թե ժամանակը որքան արագ է անցնում. 3 Ես կարողացել եմ Հովհան-

նես Թումանյանի բոլոր քառյակները, ուրախացել ու տխրել եմ նրա հետ: 4. Խորհելու առիթ եմ տվել նաև Պարույր Սևակի ութնյակները: 5. Միս պահանջից մեկը.

Ի՞նչ անենք,
Թե առուն բարակել և,
Բայց չէ՞ որ
Նա մի օր ռոռգել է,

Բայց չէ՞ որ
Ավերված այս դաշտերը
Նա մի օր՝
Մեռնելով՝ նորոգել է:

Новые слова

ռոռգել орошать
չէ՞ որ ведь, же
բարակել статья тоньше

*II. Переведите.

1. Армяне поселились в Крыму в 7-9 веках. 2. Они там построили деревянные и города, храмы, церкви, монастыри. 3. Монастыри имели богатые библиотеки-хранилища рукописей, школы. 4. В средневековье армянское население Крыма составляло такое большое число, что приморские районы полуострова в древних генуэзских источниках именовались Armenia maritima – морская Армения.

Ответы

1. 1. Я добрался до вокзала, когда поезд уже отбыл. 2. Вы наверное заметили, как быстро проходит время. 3. Я прочел все четверостишия Ованнеса Туманяна, радовался и грустил вместе с ним. 4. Мы размышляли и о восьмистишиях Паруйра Севака. 5. Вот одно из них:

Что поделать,
Что ручей стал тонким,
Но ведь когда-то
Он орошал.

Но ведь
Разоренные эти поля
Он в какой-то день –
Умирая, восстановил (обновил).

II. 1. Հայերը Գրիմում բնակություն էին հաստատել 7-9-րդ դարերում: 3. Նրանք այնտեղ կառուցել են գյուղեր ու քաղաքներ, ճանապարհներ և կանուրջներ, տաճարներ, եկեղեցիներ, վանքեր: 3. Վանքերն ունեցել են հարուստ գրադարան-ձեռագրատներ, դպրոցներ: 4 Միջնադարում հայ ազգաբնակչությունը Գրիմում այնքան մեծաթիվ և եղել, որ թերակողմ ծովամերձ շրջանները ճենովական հին աղբյուրներում կոչվել են Armenia maritima՝ ծովափնյա Հայաստան:

Урок 15

Словообразование

Слова с компонентом **ցոյց**.

Грамматика

Прошедшее совершенное время.

Словообразование

Слова с компонентом **ցոյց**

Ցոյց տալ – составной глагол, означает “показывать”. *Տր ցոյցադրել* показывать, демонстрировать.

С его первым компонентом **ցոյց** образуется множество слов, где он может быть как первым, так и вторым компонентом: **ցոյց** демонстрация, **նստացոյց** сидячая демонстрация, **ցոյցալ** список, **ցոյցանալ** указатель, вывеска, **ցոյցանլ** – показушный, показушник (**մոլի** рьяный, фанатичный), **ցոյցանդրերուն** показуха, страсть к показухе, **ցոյցով** указание, **ցոյցովեր** показание, **ցոյցանալ** указательный палец, **մալնացոյց անել** указывать, выявлять, **ցոյցանիշ** показатель, **ցոյցանմուշ** экспонат (**նմուշ** образец), **ցոյցաբառ** демонстрационный зал, **ցոյցահանդես** выставка, **ցոյցափայտ** указка, **ցոյցափեղկ** витрина (**փեղկ** створка), **ժամացոյց** часы, **օրացոյց** календарь, **կողմնացոյց** компас, **հեռուստացոյց** телевизор, **հարացոյց** парадигма.

Словосочетания

բարձր ցոյցանիշ высокий показатель
գունավոր հեռուստացոյց цветной телевизор
տեղանի օրացոյց настольный календарь
բողոքի ցոյց демонстрация протеста
պատի ժամացոյց настенные часы
հորելանակալան ցոյցահանդես юбилейная выставка

Грамматика

Прошедшее совершенное время

Глаголы прошедшего совершенного времени обозначают законченное действие, исполнителем или свидетелем которого был или мыслит себя говорящий.

Глаголы рассматриваемого времени, в зависимости от типа спряжения, имеют разные способы образования форм.

К глаголам 1-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-եց**: նայել → նայեց смотреть → посмотрел.

К глаголам 2-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-աց**: զգալ → զգաց чувствовать → почувствовал.

В остальных формах к ним добавляются следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ի	-ինք
2 л.	-իր	-իրք
3 л.	–	-ին

1-е спряжение

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես գրեցի	մենք գրեցինք
2 л.	դու գրեցիր	դուք գրեցիք
3 л.	նա գրեց	նրանք գրեցին

2-е спряжение

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես կարդացի	մենք կարդացինք
2 л.	դու կարդացիր	դուք կարդացիք
3 л.	նա կարդաց	նրանք կարդացին

Глаголы 1-го спряжения, имеющие псевдосuffixы **-ն-** или **-չ-**, в формах անցյալ կատարյալ утрачивают их и получают следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ա	-անք
2 л.	-ար	-արք
3 л.	-ավ	-ան

Спряжения глаголов с псевдосuffixами

-ն- (մտնել входить) и **-չ-** (փախչել убежать, сбежать):

	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես մտա	մենք մտանք	ես փախա	մենք փախանք
2 л.	դու մտար	դուք մտարք	դու փախար	դուք փախարք
3 л.	նա մտավ	նրանք մտան	նա փախավ	նրանք փախան

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами **-ան-** и **-ն-** происходит аналогичным образом, только сначала эти псевдосуффиксы заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**, а потом добавляются те же окончания, что и при спряжения глаголов с псевдосуффиксами **-ն-** и **-չ-**.

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами
-ան- (ուրախանալ радоваться), **-են-** (վախենալ бояться):

	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես ուրախացա	մենք ուրախացանք	ես վախեցա	մենք վախեցանք
2 л.	դու ուրախացար	դուք ուրախացարք	դու վախեցար	դուք վախեցարք
3 л.	նա ուրախացավ	նրանք ուրախացան	նա վախեցավ	նրանք վախեցան

Հովհաննես Թումանյան

Երազեցի շարունակ
 Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց,
 Ու մընացի միշտ մենակ՝
 Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Ես չըզտա ոչ մեկին
 Երազներից իմ շրքեղ,
 Եվ ոչ մի մարդ, ոչ մի կին՝
 Հերոսներից իմ շրքեղ:

Երազեցի շարունակ
 Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց,
 Ու մընացի միշտ մենակ՝
 Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Новые слова

- երազել мечтать
- շարունակ продолжительно, долго
- պատրանք иллюзия
- շրքեղ роскошный, пышный
- ոչ մեկին никого
- մանկուց с детства (մանուկ ребенок)

Մրցութիւն Կարակ

Փարիզի փողոցներից մեկում իրար կողքի գտնվում են երեք կարի արհեստանոցներ: Յանկանալով առաջ անցնել իր մրցակիցներից՝ արհեստանոցներից մեկի տերը կախում է այսպիսի ցուցանակ. «Փարիզի լավագույն դերձակը»:

Երկրորդ արհեստանոցի տերը ավելի ցայտուն ցուցանակ է կախում. «Աշխարհի լավագույն դերձակը»:

Թվում է, թե երրորդն արդեն նոր բան հնարել չի կարող: Բայց նա անձնատուր չի լինում. իր արհեստանոցի ճակատին կախում է հետևյալ ցուցանակը. «Այս փողոցի լավագույն դերձակը»:

Новые слова и выражения

կարի արհեստանոց ателье (կար шитье; шов)
առաջ անցնել опередить, пройти вперед
մրցակից соперник
ցուցանակ вывеска, указатель
ցայտուն брызжущий; яркий, выразительный
հնարել выдумать, придумать
անձնատուր լինել сдаваться
արհեստանոցի ճակատին на фасаде мастерской (ателье)
հետևյալ следующий

Упражнения

*I. Переведите.

1 Ֆրանսիայի ուսանողները որոշեցին ցույց անել: 2 Նրանք դժգոհ էին իրենց երկրի նախագահից: 3 Նա երեկոյան ասել էր, թե ցուցում է տվել իր օգնակալին, որ վերջինս նվազեցնի ուսանողների փորձնական աշխատանքի ժամկետը: 4 Ամբողջ երկրի ուսանողները դիմեցին ծայրահեղ միջոցի՝ նստացույցի:

*II. Переведите.

1 Я увидел, как один старый человек упал на улице. 2 Некоторые испугались подойти к нему. 3 Я и мой друг подошли, подняли его. 4 Он затруднялся говорить. 5. (Он) сказал только, что плохо (себя) чувствует. 6 Я сразу посадил его в свою машину, и (мы) быстро помчались к ближайшей больнице. 7. К счастью, (мы) вовремя добрались, и ему была оказана правильная помощь.

III. Составьте несколько предложений со следующими глаголами и их формами: փախչել, մտնել, վախենալ, ուրախանալ, ընկնել, տեսնել.

Ответы

I. 1. Студенты Франции решили организовать (*до*сл сделать) демонстрацию. 2. Они были недовольны президентом своей страны. 3. Он вечером сказал, что дал указание своему помощнику, чтобы он (*до*сл последний) сократил срок испытательной работы студентов. 4. Студенты всей страны обратились к крайнему средству — сидячей демонстрации.

II. 1. Ես տեսա, թե ինչպես մի ծեր մարդ փողոցում ընկավ: 2. Մի քանիսը վախեցան մոտենալ նրան: 3. Ես ու ընկերս մոտեցանք, նրան բարձրագրիներ: 4. Նա դժվարանում էր խոսել: 5. Միայն ասաց, որ վատ է զգում: 6. Ես անմիջապես նրան նստեցրի իմ մեքենան, ու արագ սլացանք դեպի մոտակա հիվանդանոցը: 7. Բարեբախտաբար ժամանակին հասանք, ու նրան ճիշտ օգնություն ցուցաբերվեց:

Урок 16

Словообразование

Суффикс **-ալի**.

Грамматика

Количественные, порядковые и распределительные числительные.

Словообразование

Суффикс **-ալի**

Суффикс **-ալի**, присоединяясь:

1. к существительным, прилагательным, глаголам и наречиям, образует прилагательные и новые наречия: կողմ (*ծր կողմն*) сторона → կողմն**ալի** посторонний, համառոտ կраткий, лаконичный → համառոտ**ալի** кратко, лаконично, որոշել решать, принимать решение → որոշ**ալի** определенный, հանկարծ вдруг, внезапно → հանկարծ**ալի** внезапно, неожиданно, врасплох; внезапный, неожиданный,

2. к числительным, выражает значение многократности: երեք три → եռ**ալի** трижды, тройной, трехкратный, երկու два → երկ**ալի** дважды, двукратный, չորս четыре → քառ**ալի** четырежды, четырехкратный.

աշխարհի եռալի չեմպիոն երեքкратный чемпион мира

կարճի համառոտալի ներկայացում краткос предствавленис материала

Վրդմնալի անձանց նուրբ արգելվում է. Посторонним вход запрещен (*досл.* посторонних лиц вход запрещается).

Грамматика

Количественные и порядковые числительные

Количественные числительные – քանակական թվականներ

1 – մեկ, մի

10 – տասը/տասն

11 – տասնմեկ

2 – երկու

20 – քառ

12 – տասներկու

3 – երեք	30 – երեսուն	18 – տասնութ
4 – չորս	40 – քառասուն	19 – տասնինը, տասնինն
5 – հինգ	50 – հիսուն	21 – քսանմեկ
6 – վեց	60 – վաթսուն	51 – հիսունմեկ
7 – յոթ	70 – յոթանասուն	58 – հիսուներեք
8 – ութ	80 – ութսուն	100 – հարյուր
9 – ինը/ինն	90 – իննսուն	150 – հարյուր հիսուն

200 – երկու հարյուր
 1 000 – հազար
 10 000 – տասը հազար
 100 000 – հարյուր հազար
 1 000 000 – միլիոն
 1 000 000 000 – միլիարդ

Количественные числительные от 11-и по 19 образуются прибавлением соответствующего числа к десятке (выступающей в форме տասն). 25, 37 и подобные количественные числительные образуются прибавлением единиц к десяткам: քսանհինգ, երեսունյոթ.

Порядковые числительные от основ երկու (2), երեք (3) и չորս (4) образуются суффиксом -րորդ: երկրորդ, երրորդ, չորրորդ. (конечные -ու, -եր и -ս при этом отпадают). Количественные числительные от 30-и до 90-а содержат компонент -սուն: երեսուն – 30, քառասուն – 40 и т.д. Обратите внимание на изменения первого корня.

Количественному числительному մեկ (1) соответствует порядковое տասըին.

Порядковые числительные от 5-и и далее образуются от соответствующих количественных прибавлением суффикса -երորդ: հինգերորդ, վեցերորդ, ..., հարյուրմեկերորդ, ..., հազարերորդ ...

Порядковое числительное տասըին произносим [տասըին]

Конечное -դ в компонентах -րորդ и -երորդ произносим [թ]: երկրորդ [jɛɾkɾorɔθ], հինգերորդ [hɪnɔkɛɾorɔθ]. В компоненте -երորդ է произносится [t]: ութերորդ [uθɛɾorɔθ]. Если -երկու, -երեք – второй компонент, то -ե произносим [t]: [քսաներկու], [քառասուներեք]. При скоплении трех согласных в середине числительных после 2-го произносим [ը]: 14 – [տասներչորս].

Двойное -րր- произносится, как одно. Двойное -նն- в слове ինն и компоненте -ինն- (իննսուն) произносится удлинненно. Сочетания -իւ-, -իա- в словах միլիոն, միլիարդ произносятся соответственно [jo], [jɑ]: [միլjoն], [միլjɑթ].

У количественных числительных от 11-и по 99-и составляющие пишутся слитно: տասնմեկ, տասնվեց, տասնութ, а слова միլիոն, միլիարդ –

с одним ր. Из порядковых числительных только երրորդ и չորրորդ пишутся с двойным րր.

Формы ինը и տասը (а также տասնինը и т.п.) употребляются, когда следующее за ними слово начинается с согласного звука, а формы ինն и տասն (а также տասնինն и т.п.) — когда следующее за ними слово начинается с гласного звука:

Ինը դաս շատ լավ եմ սովորել: 9 уроков я выучил очень хорошо.

Ինն անգամ կրկնել եմ դասը: 9 раз я повторил урок.

Впрочем, возможны и отклонения, но только -ը вместо -ն:

Նկարիչը ինը օր աշխատել է այդ նկարի վրա: Художник над этой картиной работал 9 дней.

Числительные могут выступать в функции существительных. При этом они, естественно, склоняются. Тогда числительное տասը (տասն) утрачивает -ը (-ն). К числительному երկու добавляется -ու:

Տասից հանած երեք հավասար է յոթի: От десяти отнять три равно семи.

Երկուսը սովորել են նույն դպրոցում: Двое учились в той же школе.

Сочетаясь с количественными числительными, существительные часто употребляются в единственном числе.

Ընկերս երկու երեխա ունի: У моего друга двое детей.

Հարյուր քսանհինգ տարի է անցել: Прошло 125 лет.

Գրադարանում վեց երկկեզվյան քառաքան կա: В библиотеке есть шесть двуязычных словарей.

Существительные употребляются в единственном числе и в сочетании с մի քանի (несколько).

Ասուցչուհին մի քանի առաջին դասարան ունի: У учительницы есть несколько первых классов.

Существительные, обозначающие не один, а несколько предметов, в армянском языке, в отличие от русского, употребляются в ед. числе в тех случаях, когда из ситуации очевидно, что речь идет не об одном, а о нескольких или многих предметах:

Ձեր բանջարանցում լոլիկ անու՞մ է: В вашем огороде помидоры растут?

Այս խանութում վարունգ կա՞: В этом магазине есть огурцы?

Տր օրո՞ր:

Պետք է ձմերուկ գնել: Нужно купить арбуз.

Ձմերուկները չեն տեղավորվում սառնարանում: Арбузы не помещаются в холодильнике.

Существительное ставится во множественном числе при подчеркивании множественности, а также при необходимости согласования:

Ասուցիչը խոսել է չորս աշակերտների հետ: Учитель поговорил с четырьмя учениками.

Երեք աշակերտները արագ էին քայլում: Трое учеников шагали быстро.

Երկու լուծումներից ընտրում ենք մեկը: Из двух решений выбираем одно.

Распределительные числительные

Распределительные числительные (բաշխական բվականներ) образуются двумя способами.

1. Повторением количественного числительного:

Զինվորները վեց-վեց շարվեցին: Солдаты построились по шестеро.

Աշակերտները երեք-երեք կանգնեցին: Ученики встали по трое.

2. Добавлением к количественному числительному суффикса **-ական**.

յոթ → յոթական, ութ → ութական.

Ուսուցիչը աշակերտներին հնգական տետր բաժանեց: Учитель раздал ученикам по 5 тетрадей.

Ուսանողներին կինոյի երկուական տոմս տվեցին: Студентам дали по два билета в кино.

От числительных образуются сложные слова, описывающие объект с количественной точки зрения:

երեք + հատոր том → եռահատոր վեպ трехтомный роман

երեք + -յակ → եռյակ трио

երկու + փեղկ створка → երկփեղկ պատուհան двустворчатое окно

հինգ + նիշ знак → հնգանիշ թիվ пятизначное число

չորս + հարկ этаж → քառահարկ շենք четырехэтажное здание

չորս + -յակ → քառյակ квартет, четверостишие

ութ + -յակ → ութնյակ восьмистишие.

Здесь եռ-, քառ- — варианты основ երեք, չորս.

Հովհաննես Թումանյան

Հին աշխարհը ամեն օր

Հազար մարդ է մտնում նոր,

Հազար տարվան փորձն ու գործ

Ըսկըսվում է ամեն օր:

Новые слова

աշխարհը *нар* = աշխարհ

տարվան *нар* = տարվա — *род над* от տարի

ըսկըսվում = սկսվում начинается

Упражнения

*I. Переведите.

1. Պարզ է, որ քսանը տասից մեծ է: 2. Երկուսը զույգ թիվ է: 3. Յոթից հինգը հիվանդ էին: 4. Ութն էլ լավ են սովորել դասը: 5. Այս գիրքը երկուսով ենք կարդալու: 7. Աշակերտը յոթերը լավ էր գրել, իսկ ինները՝ ոչ այնքան լավ: 7. Նա տեսել էր երեխաներից երեքին: 8. Չորրորդը երկրորդից լավ էր վագում: 9. Մրցավարը նայում էր երրորդին: 10. Դատավորը սպասում էր հինգերորդին:

*II. Переведите.

Диалог

- Арам, можешь купить полкило колбасы?
- В ближайшем магазине есть?
- Да, дорогой.
- Хорошо, какого сорта?
- Нежирного (*досл* безжирного) и молочного сорта.
- Прямо сейчас иду.

(мой) дорогой (в обращение) սիրելի

Ответы

I. 1. Ясно, что двадцать больше десяти. 2. Два — четное число. 3. Из семи пятеро были больны. 4. Все восемь (учеников и под.) хорошо выучили урок. 5. Эту книгу будем читать вдвоем. 6. Ученик семерки написал хорошо, а девятки — не так хорошо. 7. Он видел троих из детей. 8. Четвертый бежал лучше второго. 9. Судья смотрел на третьего. 10. Судья ждал пятого.

II. Երկխոսություն

- Արամ, կարո՞ղ ես կես կիլո երշիկ գնել:
- Մոտիկ խանութում կա՞:
- Այո՛, սիրելի:
- Բարի, իսկ ո՞ր տեսակից:
- Անյուղ և կարճային տեսակից:
- Հենց հիմա գնում եմ:

Урок 17

Словообразование

Суффикс **-յան**.

Грамматика

Образование форм родительного падежа.

Словообразование

Суффикс **-յան**

Суффикс **-յան** в основном образует прилагательные:

Մերոպ Մաշտոց → մերոպյան այբուբեն Месропов алфавит, նորեկյան նրցանակ нобелевская премия, արիլեայան զարշապար ахиллесова пята, սիզիֆյան աշխատանք сизифов труд, երևանյան գիշերներ ереванские ночи, փարիզյան սուրճ парижский кофе, կովկասյան լեռներ кавказские горы, եռալեզվյան բառարան трехязычный словарь, աշակողմյան սրիբունա правосторонняя трибуна, ձախակողմյան սրիբունա левосторонняя трибуна, փետրվարյան ցրտեր февральские холода, հնադարյան ձեռագիր древняя рукопись.

С помощью суффикса **-յան** образуются и некоторые наречия: առավոտյան утром, утренняя, երեկոյան вечером, вечерний.

Суффикс **-յան** в наше время является самым распространенным показателем армянских фамилий: Ավագյան, Սարգսյան, Սարսիբոսյան, Փափագյան, Խաչատրյան, Սարյան.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В современном армянском языке большинство существительных при склонении в единственном числе родительного падежа (սեռական հոլով) получает окончание **-ի**, как, например, աշակերտ → աշակերտի, քաղաք → քաղաքի, Արմեն → Արմենի и т.п.

Ниже приводятся другие типы склонения, которые подразделяются на два вида: внешнее и внутреннее. В первом случае изменения происходят вне слова, а во втором – внутри слова.

1. Внешнее склонение

I. -ու

Здесь различаем два варианта:

1. Конечное **-ի** переходит в **-ու**:

այգի сад → այգու, ապակի стекло → ապակու, աղավնի голубь → աղավնու, պատանի юноша → պատանու и т.п.

Примечание. Не все существительные, оканчивающиеся на **-ի**, получают в *род пад* окончание **-ու**:

Անի (древняя столица Армении) → Անիի

պապի дед, бабушка → պապիի

Պապանիսի → Պապանիսիի

Թրիխի → Թրիխիի

Սոչի → Սոչիի

Возможна и вариантность:

Սեդրի (город в Армении) → Սեդրիի, Սեդրու

այրի вдова → այրիի, այրու.

2. К корню добавляется окончание **-ու**:

а) մարդ человек → մարդու, ամուսին муж, супруг → ամուսնու, անկողին постель → անկողնու, Աստված Бог → Աստծու.

б) Инфинитив в армянском склоняется. Все инфинитивы в *род пад* получают окончание **-ու**: գրել писать → գրելու, կարդալ читать → կարդալու.

Մենյակ մտնելու համար... Для того, чтобы войти в комнату...

Նրանք զրուցում էին կարդալու մասին. Они беседовали о чтении.

Արամը լսել չէր ուզում գնալու մասին: Арам и слышать не хотел о том, чтобы уйти.

II. -ան

а) Отглагольные существительные с суффиксом **-ան**:

որոշում решение → որոշման, գեկուցում доклад → գեկուցման, հարցում опрос → հարցման: Обратите внимание на выпадение **ու**.

б) Односложные слова, которые в грабаре оканчивались на **-ն** (դուռն, ծռան, մուկն, կզն и т.п.), позднее выпавшее в им. п. (Вспомним, что это конечное **-ն** восстанавливается при образовании мн. ч. и при словообразовании).

դուռ дверь → դռան, բոբ внук → բոբան, ծոռ правнук → ծոռան, լեռ гора → լեռան, ձուկ рыба → ձկան, մուկ мышь → մկան, նոռ гранат → նռան

Обратите вниманис на чередования.

в) Названия времен года: գարուն → գարնան, ամառ → ամռան, աշուն → աշնան, ձմեռ → ձմռան

В разговорном языке (нередко и в литературной речи) возможно и
սմառ → սմառվա, ձմեռ → ձմեռվա.

Здесь также твердо запоминайте чередования.

Հայաստանում շատ ու բազմազան են աշնան մրգերը:

В Армении многочисленны и разнообразны осенние фрукты.

Զմռան ցրտերը երկար են տևում:

Зимние холода длятся долго.

г) Слово մանուկ ребенок → մանկան.

III. -վա

Это окончание получают многие слова с временным значением: օր
день → օրվա, այսօր сегодня → այսօրվա, վաղը завтра → վաղվա, երեկ
вчера → երեկվա, ամիս месяц → ամսվա, տարի год → տարվա, գիշեր ночь
→ գիշերվա, շաբաթ неделя, суббота → շաբաթվա.

IV. -ոջ [օջ]

Это окончание получает несколько слов: կին женщина, жена → կնոջ,
տիկին госпожа, хозяйка, супруга → տիկնոջ, քույր сестра → քրոջ, ընկեր
друг, товарищ → ընկերոջ, տեր хозяин, владелец → տիրոջ, աներ тесть →
աներոջ, а также образованные от них сложные слова:

հորաքույր тетья по отцу → հորաքրոջ

մորաքույր тетья по матери → մորաքրոջ

դասընկեր → դասընկերոջ и т.п.

V. -ա

աղջիկ девочка → աղջկա

Это архаичное окончание употребляется и в следующих случаях.

Սևանա լիճ озеро Севан

Վանա ծով Ванское море

Գեղամա լեռներ Гегамовы горы

VI. -վան

մահ смерть → մահվան

Запомним: անուն имя → անվան

ազգանուն фамилия → ազգանվան

2. Внутреннее склонение

I. ու // ա

а) Слова с суффиксом -ություն:

պետություն государство → պետության

б) Слова, оканчивающиеся на -ուն:

շուն собака → շան, տուն дом → տան, ձյուն снег → ձյան, սյուն колонна → սյան, արյուն кровь → արյան, անկյուն угол → անկյան.

II. այ // ո

Несколько слов: հայր отец → հոր, մայր мать → մոր, եղբայր брат → եղբոր, կնքահայր крестный отец (կնքել крестить) → կնքահոր, հորեղբայր дядя (по отцу) → հորեղբոր.

Упражнения

I. Прочтите, попытайтесь в своей речи употреблять подобные выражения:

1. Չեկուցման ընթացքում Արուսին ոչ ոք չընդհատեց:

Во время доклада Арус никто не прервал.

2. Ստուգման արդյունքները դեկավարին գոհացրին:

Результаты проверки удовлетворили руководителя.

3. Խնդրի լուծման ուղիները տրված չէին:

Пути решения задачи не были даны.

*II. Переведите.

1. Տիգրանը լավ է սովորել այսօրվա ու վաղվա դասերը: 2. Երևանում ամառը ցերեկվա ժամերին շատ շոգ է լինում: 3. Տարվա բոլոր եղանակներից Հաստատում ամենագեղեցիկը աշունն է: 4. Երեկվա դեպքը չեմ մոռանա: 5. Աշխարհում բոլորին հայտնի է Պազանիսիի ջութակը: 6. Դրանով նվագում են միայն ամենաապստոսի ջութակահարները:

Новые слова

եղանակ погода, время года; способ; мелодия; *грам* наклонение
ջութակ скрипка → ջութակահար скрипач

*III. Переведите.

1. В Феодосии Айвазовский продолжает писать (рисовать) и приступает к строительству усадьбы. 2. Выбирает приморское место и начинает работы. 3. После закладки фундамента и постройки стен он дальнейшие работы передает одному знакомому и срочно уезжает в Петербург. 4. Айвазовский берет с собой несколько картин, из которых четыре больших полотна покупает император

Новые слова

Феодосия Թեոդոսիա
приступать ձեռնամուխ լինել

усадьба անանճատուն
холст, плотно կտավ

IV. Переведите.

1. Մեսրոպյան այբուբենը համարվում է կատարյալ այբուբեններից մեկը:
2. Հինգերորդ դարից առ այսօր այն աննշան փոփոխություններ է կրել: 3. Երևանում Մեսրոպ Մաշտոցի անունը կրող հնադարյան ձեռագրերի ինստիտուտում՝ Մատենադարանում պահպանվում են տարբեր լեզուներով հարյուրավոր մատյաններ: 4. Նորելյան մրցանակը ամենամյա միջազգային մրցանակ է: 5. Նորելյան մրցանակ է շնորհվում անկախ ազգությունից, ցեղից, սեռից: 6. Առաջին նորելյան մրցանակները շնորհվել են 1901 թվականին:

Ответы

II. 1. Тигран хорошо выучил сегодняшний и завтрашний уроки. 2. В Ереване летом в дневные часы бывает очень жарко. 3. Из всех времен года в Армении самое красивое – осень. 4. Вчерашнее происшествие (случай) не забуду. 5. В мире всем известна скрипка Паганини. 6. На ней играют только самые известные скрипачи.

III. 1. Թեոդոսիայում Այվազովսկին շարունակում է նկարել ու ձեռնամուխ է լինում իր առանձնատան կառուցմանը: 2. Ընտրում է ծովամերձ մի վայր և սկսում աշխատանքները: 3. Շենքի հիմքը դնելուց և պատերը կառուցելուց հետո նա հետագա աշխատանքները վստահում է մի ծանոթի և շտապ մեկնում է Պետերբուրգ: 4. Այվազովսկին իր հետ տանում է մի քանի նկար, որոնցից չորս մեծ կտավներ գնում է կայսրը:

IV 1. Месропов алфавит считается одним из совершенных алфавитов. 2. С пятого века по сей день он подвергся незначительным изменениям. 3. В Ереване в Институте древних рукописей, носящем имя Месропа Маштоца – Матенадаране – хранятся сотни книг на разных языках. 4. Нобелевская премия – ежегодная международная премия. 5. Нобелевская премия присваивается независимо от расы, национальности, пола. 6. Первые Нобелевские премии были присуждены в 1901 году.

Урок 18

Словообразование

Суффиксы **-եղ, -եղեն**.

Грамматика

1. Составные глаголы

2. Залог глагола

Глаголы страдательного залога

Словообразование

Суффиксы **-եղ, -եղեն**

1. Суффикс **-եղ** от существительных образует прилагательные со значением “имеющий, содержащий в большом количестве, много, обильно, в высокой степени то, что обозначено производящим существительным”: ուժ сила → ուժեղ сильный, ձայն звук, голос → ձայնեղ звучный; голосистый, համ вкус (пищи) → համեղ вкусный, մարմին тело → մարմնեղ полный, толстый, քիչուր спина, тыл → քիչնեղ широкоплечий, плечистый, հյութ сок → հյութեղ сочный, շքր роскошь → շքեղ роскошный.

Տատիկս համեղ ճաշեր է պատրաստում: Моя бабушка готовит вкусные обеды.

Հորեղբայրս քիչնեղ և շատ ուժեղ տղամարդ է: Мой дядя (по отцу) – плечистый и очень сильный мужчина.

2. Суффикс **-եղեն** образует от существительных прилагательные со значением “сделанный из того, что обозначено производящим существительным”: բրդը шерсть → բրդեղեն шерстяной, բամբակ хлопок; вата → բամբակեղեն хлопчатобумажный, չիբ ситец → չիբեղեն ситцевый, փայլի стекло → փայլեղեն изделия из стекла, խեցի раковина, ракушка, черепок, панцирь животных → խեցեղեն керамический, глиняный; керамика, гончарные изделия, ոսկի золото → ոսկեղեն изделия из золота, արծաթ серебро → արծաթեղեն изделия из серебра.

Суффикс **-եղեն** от существительных образует существительные со значением “совокупность однородных предметов, либо сделанных из определенного материала, կոշիկ обувь, туфли → կոշիկեղեն *соб* обувь, կաթ (от ծր կաթն) молоко → կաթնեղեն молочные продукты, երշիկ колбаса →

երշիկեղենі колбасные изделия, ձուկ рыба → ձկնեղենі рыбные изделия, զարդ украшение → զարդեղենі украшения, ювелирные изделия.

Образуются и некоторые слова с метафорическим значением: հոգի душа → հոգեղենі духовный, характеризуемый высокой духовной силой, լույս свет → լուսեղենі светлый, лучезарный, հող (земля) → հողեղենі земной, из земли, из праха.

Մարդուն ֆակ հոգեղենі սնունդ է անհրաժեշտ: Человеку необходима и духовная пища.

Մի լուսեղենі աղջիկ տեսա: (Я) увидел одну лучезарную девушку.

Грамматика

1. Составные глаголы – Հարադրաբար բայեր

В современном армянском языке много составных глаголов. Сочетанием глагола с другим глаголом или словом другой части речи (в основном с существительным) выражается целостное, одно глагольное значение.

Значение многих составных глаголов может быть выражено одним словом:

խաղ անել – խաղալ играть
խույս տալ – խուսափել избегать
շուռ տալ – շրջել переворачивать
բույլ տալ – բույլատրել разрешать
հոգ տանել – հոգալ[ը] заботиться
զրույց անել – զրուցել беседовать
եռ գալ – եռալ кипеть
լաց լինել – լալ плакать

Փոքրիկը նստել էր սենյակի անկյունում ու լաց էր լինում:

Маленький (ребенок) сидел в углу комнаты и плакал.

Արամիկը շուռ տվեց ջրով լի անանի: Арамик перевернул наполненную водой миску.

Զգում եմ, որ նա խույս է տալիս ինձանից: Чувствую, что он избегает меня.

В то же время есть составные глаголы, значение которых не может быть выражено одним словом. Это – промежуточные формы между свободными словосочетаниями и фразеологизмами:

դառնալ անել учить урок(и)
դուրս գալ выходить
դուր գալ нравиться
վեր կենալ вставать, подниматься
ծառու լինել вставать на дыбы

գլուխի պահել уклоняться от работы (не работать, когда другие работают)

աչքից ընկնել потерять чье-либо расположение

Выучите эти фразеологизмы:

Սկանջին օղ անել: Зарубить на носу.

Սկանջը տանել: Прожужжать (протрубить) все уши кому-то.

Բերանը լիզու դնել: Подстрекать, подучивать.

Աչքը վրան մնալ: Не в силах, нельзя оторвать глаз от кого-то, чего-то.

Աչքի լույսի պես պահել: Хранить как зеницу ока.

Աչքը տեսածից է վախենում: Обжегся на молоке, дует на воду.

Գույն տալ գույն տանել: Меняться в лице.

Запомните:

составные глаголы имеют жесткую
конструкцию и переставлять компоненты
нельзя!

խաղ անել ↔ անել խաղ

3. Категория залога (սեռ)

Категория залога выражает различные отношения между производителем и объектом действия, предметом, на которое оно направлено.

1) Երկրաշարժը քանդեց բազմաթիվ շենքեր:

Землетрясение разрушило множество зданий.

2) Բազմաթիվ շենքեր քանդվեցին երկրաշարժից.

Множество зданий было разрушено землетрясением.

3) Ծառերը ծաղկեցին:

Деревья расцвели.

В 1-ом предложении действие непосредственно переходит на объект, во 2-ом объект действия представлен как его субъект, в 3-ем субъект производит действие сам по себе.

В соответствие с этим различаем три залога: 1 – действительный (ներգործական), 2 – страдательный (կրավորական), 3 – нейтральный (չեզոք).

Глаголы действительного залога могут либо не иметь формальных показателей (կարդալ – читать, ազատել – освободить), либо иметь показатели -ացն, -եցն, -ցն, в последнем случае это – разновидность глаголов действительного залога – каузативные глаголы: խոսել → խոսեցնել, կարդալ → կարդացնել, հազնել → հազցնել, փախչել → փախցնել:

Глаголы страдательного залога (կրավորական սեռի բայեր)

Формальный показатель глаголов страдательного залога – -վ-.

В глаголах 1-го спряжения -վ- ставится после основы инфинитива перед показателем типа спряжения: խոսել говорить → խոսվել говориться, գրել писать → գրվել писаться, բացել открывать → բացվել открываться, բերել приносить → բերվել приноситься, быть принесенным, հուզել волновать → հուզվել волноваться, դնել положить → դրվել ставиться, քննարկել обсуждать → քննարկվել обсуждаться, հրավիրել приглашать → հրավիրվել приглашаться, быть приглашенным, ընդունել принимать → ընդունվել приниматься, поступать.

В глаголах 2-го спряжения -վ- ставится после основы прошедшего времени перед показателем типа спряжения խաղալ играть → խաղաց → խաղացվել игратьсь, կարդալ читать → կարդաց → կարդացվել читатьсясь, զգալ чувствовать → զգացվել чувствоватьсясь, մոռանալ забывать → մոռացվել забыватьсясь, быть забытым, հասկանալ понимать → հասկացվել пониматьсясь.

В каузативных глаголах -վ- ставится перед показателем типа спряжения, при этом ն выпадает: հեռացնել → հեռացվել, փախցնել → փախցվել.

Այս բառը գրվում է առանց յ-ի: Это слово пишется без յ.

Զո ձեռագիրը վատ է կարդացվում: Твой почерк читается с трудом.

Լուսամուտը չի փակվում: Окно не закрывается.

Խնդրի պատասխանը չի ստացվում: Решение задачи не получается.

Կամրջին

Կարիշ

Կամրջին կանգնած է մի տղամարդ. Նրա տարօրինակ վարմունքը կասկած չի առաջացնում, որ պատրաստվում է ինքնասպան լինել:

Անծանոթի շուրջը պտտվում է հայտնի լրագրողը: Նա նյարդային վիճակում շարունակ նայում է ժամացույցին, վերջապես ասում.

– Ստիպված եմ ձեզ նախազգուշացնել, որ եթե իսկույն նեթ չնետվեք ջուրը, այսօր արդեն չեք ընկնի երեկոյան թերթերի մեջ:

Новые слова и выражения

տարօրինակ странный

վարմունք поведение, действие

կասկած сомнение

առաջացնել вызывать (что)

ստորաստվել готовиться
ինքնասպան լինել покончить с собой
շուրջը вокруг
ստուվել крутиться, вертеться
շարունակ продолжительно, все время
ստիպված вынужденный; вынужденно
նախազգուշացնել предупредить
եթե если
իսկույն նեթ сразу же, немедленно
նետվել ջուրը броситься в воду

Упражнения

*I. Переведите.

1. Աղջիկները արժաթյա զարդեղեն են սիրում, իսկ կանայք գերադասում են ոսկեղենը: 2. Մեր մթերային խանութում աշխատում է մի շատ թիկնեղ բանվոր: 3. Ապակեղենի սրահում շատ հետաքրքիր նմուշներ կային: 4. Ամեն օր՝ առավոտյան, Երևանի բոլոր խանութները բարձր կաթնեղեն ու ձկնեղեն են ստանում:

*II. Переведите.

1. Вечером Анушик пошла на прогулку в легкой хлопчатобумажной одежде. 2. Она хотела отдохнуть после напряженной работы. 3. Изменения погоды не ожидалось. 4. Вдруг (она) заметила, что на улице один малыш плачет. 5. (Она) подошла к нему. 6. Он потерял маму. 7. Анушик помогла ему и скоро (они) нашли его маму. 8. Новые приятели поцеловались и расстались. 9. Анушик с облегченным сердцем продолжила свою дорогу.

напряженный; напряженно լարված
потерял(а) կորցրել էր
облегченный; облегченно, с облегчением բեթաշուծ

Ответы

I. 1. Девушки любят серебряные ювелирные изделия, а женщины предпочитают золотые украшения. 2. В нашем продуктовом магазине работает один плечистый рабочий. 3. В зале изделий из стекла были очень интересные образцы. 4. Каждый день утром все магазины Еревана получают свежие молочные и рыбные продукты.

II. 1. Երեկոյան Անուշիկը զբոսանքի գնաց բամբակյա թեթև հագուստով: 2. Ուզում էր հանգստանալ լարված աշխատանքից հետո: 3. Եղանակի փոփոխություն չէր սպասվում: 4. Հանկարծ նկատեց, որ փողոցում մի փոքրիկ լաց էլիներում: 5. Մոտեցավ նրան: 6. Նա մայրիկին էր կորցրել: 7. Անուշիկը նրան օգնեց, ու շուտով գտան նրա մայրիկին: 8. Նոր բարեկամները համբուրվեցին ու բաժանվեցին: 9. Անուշիկը թեթևացած սրտով շարունակեց իր ճանապարհը:

Урок 19

Словообразование

Суффикс **-արան**.

Грамматика

Указательные местоимения.

Словообразование

Суффикс **-արան**

В современном армянском языке суффикс **-արան** имеет разные значения. В первом значении суффиксу **-արան** синонимичны компоненты **տուն** дом, **սենյակ** комната, **սրահ**, **դահլիճ** зал, т.е. со всеми этими компонентами образуются слова с общим значением “место, помещение” (см. Урок 12): **դասարան** класс, **ճաշ** обед → **ճաշարան** столовая (в городе, учреждении) – **ճաշասենյակ** столовая (в квартире) – **ճաշարահ** обеденный зал, **խաղարան** место для игр – **խաղասենյակ** комната для игр – **խաղարահ** зал для игр – **խաղատուն** казино, **ննջել** спать, дремать → **ննջարան** = **ննջասենյակ** спальня, **լող** плавание, (**լողալ** плавать), **լողննջալ** купаться, мыться → **լողարան** = **լողասենյակ** ванная (комната) (**լողարան** означает также “купальня, бассейн”), **ճննել** ходить, прохаживаться → **ճննարան** академия, учебное заведение (*սր ճննարահ* фойе, вестибюль), **րանգարան** музей, **տուն-րանգարան** дом-музей.

В другом значении этот суффикс образует названия книг, изданий и т.п: **ընթերցել** *выс* читать → **ընթերցարան** хрестоматия, книга для чтения, **զրուցել** беседовать → **զրուցարան** разговорник; сборник бесед, **երգ** песня → **երգարան** песенник (книга), **ալբ** + **բեն** → **ալբուրեն** алфавит → **ալբրենարան** букварь, **րառ** слово → **րառարան** словарь, **սաղմու** псалом → **սաղմուարան** псалтырь, **հիշել** помнить → **հիշատակ** память (о чем-л.) → **հիշատակարան** воспоминания, мемуары.

Словосочетания

լուսավոր դասարան светлый класс
հին սաղմուարան старый псалтырь

նկարագրող ընթերցարանի иллюстрированная книга для чтения
բացատրական բառարանի толковый словарь
ժողովրդական երգերի երգարանի песенник народных песен

Грамматика

Указательные местоимения

Указательные местоимения (ցուցական դերանուններ) подразделяются на простые и сложные.

Простые: *ուш*, *դիш*, *նիш*, *աշյ*, *աշյը*, *աշյն*, *նույն*, *սույն*, *մյուս*.

Сложные: *աշյալես*, *աշյալես*, *աշյալես*, *նույնալես*, *աշյալիսի*, *աշյալիսի*, *աշյալիսի*, *նույնալիսի*, *աշյրան*, *աշյրան*, *աշյնրան*, *նույնրան*, *աշյչալի*, *աշյչալի*, *աշյնչալի*, *աշյստեղ*, *աշյստեղ*, *աշյնտեղ*, *միևնույն*.

Местоимение *ուш* переводится – “это”, *դիш* – в зависимости от контекста – “это” или “то”, *նիш* – “то”.

Местоимение *նիш* совпадает по форме с личным местоимением 3 лица единственного числа.

Местоимения *ուш* и *դիш* в одинаковой степени употребляются относительно как людей, так и не людей (животных и предметов), *նիш* же преимущественно людей.

Տիգրանը ուսանող է, *Սոնան նույնալես ուսանող է*: Тигран – студент, Со́на также студентка.

Ամեն օր հանդիպում ենք միևնույն տեղում: Каждый день встречаемся в одном и том же месте.

Աշյրան գեղեցիկ աղջիկ դեռ չէր տեսել: Настолько красивой девушки он еще не видел.

Այս նկարից մենք էլ ունենք: Эта (такая) картина у нас тоже есть.

Местоимение *աշյ* переводится – “этот”, *աշյը* – в зависимости от контекста “этот” или “тот”, *աշյն* – “тот”.

(В местоимении *աշյը* и производных от него *դ* произносится [ւ]: *աշյը* [աշյւ], *աշյալես* [աշյւալես] и т.д.)

В армянском языке нет грамматической категории
рода: **աշյ** этот, эта, это и т.п.

Նույն тот же, *սույն* сей, *մյուս* другой.

Местоимения *ուш*, *աշյ* (а также его производные) употребляются, когда речь идет о находящемся (или мыслимом как находящемся) близко (в пространстве, во времени) от говорящего Мест. *դիш*, *աշյը* (а также его производные) употребляются, когда говорится о находящемся (или мыс-

лимом как находящееся) близко от слушающего. Мест. бш, шјі употребляется относительного отдаленного и от говорящего, и от слушающего.

Выбор указательного местоимения в монологической речи (когда нет диалога, собеседника) определяется контекстом, степенью близости (временной или пространственной) от 1-го лица. В определенных контекстах иш (шји), џш (шјџ), с одной стороны, и џш (шјџ), бш (шјі), с другой, — взаимозаменяемы. Это относится и к их производным.

Сложные указательные местоимения образуются от шји, шјџ, шјі, бшјі.

К ним присоединяются следующие слова:

щџш как, подобно

ршн(н) сколько

չшџ мера, размер, степень

шнџ место

щџш → шјищџш, шјџщџш, шјіщџш (так), бшјіщџш (также, тоже)

щџш → (с чередованием ь//н и добавлением суффикса -н) образуются: шјищџшн, шјџщџшн, шјіщџшн (такой), бшјіщџшн (такой же).

ршн(н) → шјиршн, шјџршн, шјіршн (столько), бшјіршн (столько же, столь же)

չшџ → шјиչшџ, шјџչшџ, шјіչшџ (столько, в такой же мере), бшјіչшџ (столько же, столь же, в той же мере)

шнџ → шјишнџ (здесь), шјџшнџ, шјішнџ (там)

бшјі → ыһнбшјі (один и тот же, тот же самый)

В народно-разговорном языке указательные местоимения шји, шјџ, шјі (и их производные) принимают форму ь, џ [u], ь. Здесь, как видим, имеет место соответствие ш/ь.

Подобное соответствие (литературный → народно-разговорный язык) наблюдается и в словах других частей речи:

литературный	народно-разговорный
հայր	һёр
մայր	мёр
ձայն՝ голос, звук	дён
լայն՝ широкий	льн
փայլ՝ дерево, древесина, палка	фёл
այսօր	ёор
այսպես	ёуьш и др.

Хотя эти формы характерны для разговорной речи, они часто встречаются и в художественной литературе, в частности у классика армянской литературы Ованнеса Туманяна (1869-1923).

Էն Լոռվա ձորն է, ուր հանդիպակաց
Ժայռերը՝ խորունկ նոթերը կհտած,
Դեմ ու դեմ կանգնած, համառ ու անթարթ
Հայացքով իրար նայում են հանդարտ՝
Էն ձորի միջին ահա մի տընակ:
Էնտեղ այս գիշեր Սաքուն է մենակ...

Новые слова и выражения

խորունկ глубокая
նոթերը կհտած нахмурил брови
ձորի միջին *нар* в ущелье
անթարթ не моргая

Հաջողվեց Կարակ

Հոռմի փողոցներից մեկում, սրճարանի առաջ, կանգնած է մի շքեղ ավտոմեքենա: Վարորդը, որ նստել է դեկի մոտ, սպասում է տիրոջը:

Հանկարծ նրան է մոտենում մի մարդ ու հանձնում է մի ծրար:

– Խնդրում եմ այս նամակը շտապ հանձնեք ավտոմեքենայի տիրոջը:

Վարորդը նամակը տանում է տիրոջը, որը սրճարանում էր: Տերը բացում է ծրարն ու կարդում. «Եթե հաջողվի, հիանալի է, եթե չհաջողվի, ինչ արած»:

– Սա ի՞նչ է նշանակում, – զարմանում է տերը:

Վարորդը կարդում է գրությունը, միտք է անում և վազում է փողոց: Մի րոպեից նա վերադառնում է և բացականչում.

– Հաջողվեց:

– Ի՞նչը հաջողվեց, – հարցնում է տերը:

Ձեր ավտոմեքենան փախցնելը.

Новые слова и выражения

հաջողվել удаваться
Հոռմ Рим
սրճարանի առաջ перед кафе
շքեղ роскошный
ավտոմեքենա автомашина
դեկ руль

շտալ սրոչո
հիանալի чудесно, прекрасно
ինչ արած что поделаешь
նշանակել значить
զարմանալ удивляться
տեր хозяин, владелец
բացականչել восклицать
փախցնել похитить, украсть

Միլվա Կապուրիկյան

Սիրո երգ

Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ,
Ինչու՞ է ձմեռն այսքան գարուն,
Չմռան արևը՝ այսքան այրո՞ւմ,
Անխոս երկինքը՝ այսքան անհո՞ւն,
Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ:

Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ,
Հապա ինչու՞ են ձեր փողոցում
Այդքան սիրո՞ւլ ինձ ճամփա բացում
Անցորդներ, տներ, մայթեր ու ձյուն,
Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ:

Ու թե չենք սիրում մենք իրարու,
Ինչու՞ են աստղերն այսքան անթիվ,
Այսքան գեղեցիկ գիշեր ու տիվ,
Աշխարհը այսքան հա՞շտ ու ազնիվ,
Եթե չենք սիրում մենք իրարու ..

Новые слова

թե эд если
անխոս безмолвный
անհուն бездонный, безграничный
հալա значит, а, же
ճամփա разг дорога
անցորդ прохожий
մայթ тротуар
աստղ звезда
անթիվ бесчисленный

տիվ *уст* день
հաշտ мирный, дружный

Упражнения

*I. Прочтите текст и его перевод.

1. Հոր հուշերը իր կրտսեր որդու մասին: 2. Ինչպես նշեց իմ որդին դպրոցն ավարտելը: 3. Դպրոցի պատերը թողնելու հաջորդ օրը նա եկավ ինձ մոտ՝ Բյուրական: 4. Այնտեղից առանց ժամանակ կորցնելու շարժվեցինք դեպի ֆիզիկոսների կոմիկական կայանը: 5. Դա երեք հազար երկու հարյուր մետր բարձրության վրա է և գտնվում է Արագածի ստորոտում, բյուրեղի պես մաքուր լճի ավիին: 6. Ֆիզիկոսները մեզ ընդունեցին խանդավառությամբ: 7. Նրանք այդ բարձրության վրա ճաշարան էին ստեղծել, որը հայտնի է ամենուր: 8. Մենք նստեցինք սեղանի շուրջը ու մեծ ախորժակով ճաշակեցինք տաք բորշը:

(Ըստ Գ. Գուրգադյանի)

*II. Переведите.

1. Երևանի կենտրոնում է գտնվում Հովհաննես Թումանյանի տուն-թանգարանը: 2. Այն մույնությամբ կրկնում է մեծ գրողի թիֆլիսյան բնակարանը: 3. Առաջին հարկում նրա աշխատասենյակն է և ննջարանը: 4. Երկրորդ հարկում է մեծ ճաշասենյակը, որը նաև հյուրասենյակ էր: 5. Թումանյանի տունը միշտ լիքն էր հյուրերով: 6. Նրան այցելում էին գրողներ, նկարիչներ, գիտնականներ: 7. Նա հայտնի էր իր հյուրասիրությամբ և խնջույքներ վարելու իր շնորհքով: 8. Այդ առիթով նրան «շնորհվել էր» հայոց մեծ թամադա «տիտղոսը»:

Новые выражения

լիքն էր հյուրերով был полон гостей
այդ առիթով по этому поводу

Ответы

I. 1. Воспоминания отца о сыне. 2. Как отметил мой сын окончание школы. 3. На следующий день после того, как покинул стены школы, он приехал ко мне – в Бюракан. 4. Оттуда, не теряя времени, мы двинулись к космической станции физиков. 5. Она находится на высоте 3200 метров, у подножья Арагаца, на берегу чистого, как кристалл, озера. 6. Физики встретили нас с энтузиазмом. 7. Они на этой высоте создали столовую, которая известна повсюду. 8. Мы сели за стол (*до сл* вокруг стола) и с хорошим (*до сл* большим) аппетитом отведали горячего борща.

II. 1. В центре Еревана находится дом-музей Ованнеса Туманяна. 2. Он полностью повторяет тифлисскую квартиру великого писателя. 3. На первом этаже — его кабинет и спальня. 4. на втором этаже большая столовая, которая (служит) — и (как) гостиная. 5. Дом Туманяна всегда был полон гостей. 6. Его посещали писатели, художники, ученые. 7. Он был известен своим гостеприимством и даром вести пиры. 8. По этому поводу ему был присвоен титул “великий армянский тамада”.

Урок 20

Словообразование

Суффикс **-արա՛նի** (продолжение).

Грамматика

Склонение указательных местоимений.

Словообразование

Суффикс **-արա՛նի** (начало см. Урок 12 и Урок 19)

Суффикс **-արա՛նի** образует также названия инструментов, приспособлений, предметов мебели и посуды: նստա՛նի сидеть → նստարա՛նի скамья, скамейка, парта, նվագա՛նի играть на муз. инструменте → նվագարա՛նի музыкальный инструмент, պահա՛նի держать, содержать, хранить → պահարա՛նի шкаф, լվացա՛նի умыться → լվացարա՛նի раковина, умывальник, վառա՛նի жечь, сжигать → վառարա՛նի печь, սառը (սառն) холодный → սառնարա՛նի холодильник, կախա՛նի вешать → կախարա՛նի вешалка, նստուցա՛նի подавать, подносить → նստուցարա՛նի поднос.

Грамматика

Склонение указательных местоимений

В современном армянском языке склонение свойственно не только существительным. Слова, относящиеся к другим частям речи, склоняются, когда выступают в роли существительного. Следовательно, указательные местоимения (ցուցա՛նի դրա՛նիսնինի), близкие к существительным, склоняются, а указательные местоимения, близкие к прилагательным, наречиям и числительным, склоняются только в том случае, когда употребляются самостоятельно, без определяемого слова, как существительные. Указательные местоимения, которые, как правило, не употребляются самостоятельно (ա՛յս, ա՛յդ, ա՛յն, а также содержащие компоненты ա՛յս и ա՛յդ), не склоняются.

Образцы склонения:

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	աա	արանք
Род.	արա	արանց
Дат.	արան	արանց
Вин.	աա, արան	արանց
Отл.	արանից	արանցից
Инстр.	արանով	արանցով
Мест.	արանում	արանցում

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	մյուսը	մյուսները
Род.	մյուսի	մյուսների
Дат.	մյուսին	մյուսներին
Вин.	մյուսը, մյուսին	մյուսները, մյուսներին
Отл.	մյուսից	մյուսներից
Инстр.	մյուսով	մյուսներով
Мест.	մյուսում	մյուսներում

Местоимения с компонентом տեղ (այստեղ здесь, այնտեղ там, որտեղ где и т.п.) не имеют форм местного падежа, поскольку их исходные формы уже указывают на место.

Այստեղ ծնվել է մեծ բանաստեղծը: Здесь родился великий поэт.

Внимательно прочтите предложения с указательными местоимениями:

Աա իմ գրիչն է, իսկ նա՝ քոնը:

Это – моя ручка, а та – твоя.

Այդ օրվանից նա չէր աշխատում.

С того дня он не работал.

Այն դեպքից հետո մենք չենք հանդիպում:

После того случая мы не встречаемся.

Այնտեղ ձուկ շատ կար:

Там было много рыбы.

Նույն օրը նրանք գնացին քաղաքն.

В тот же день они пошли в театр.

Այդպիսի մեծ քար նա դեռ չէր տեսել:

Он не видел еще такого большого камня.

Վարդանը նույնպես չէր ուզում գնալ:

Вардан тоже не хотел уходить.

Նույնքան բարի էր նաև եղբայրը:

Столь же добр был и брат.

Միևնույնն է, ես չեմ կարդալու այդ նամակը:

Все равно я не буду читать это письмо.

Այստեղով անաջ գնացք էր գնում:

Здесь (*дося по этому месту*) раньше проходил поезд.

Այդպիսիներին ամեն ինչ հաջողվում է:

Таким (подобным) все удается.

Վահան Տերյան

(ИЗ ЦИКЛА «Երկիր Նաիրի»)

Բարակիրան նաիրուհին ինձ ժպտաց,
Նաիրուհին տխուրաչյա և համեստ.
Այնպես վառ էր լեռնադստեր դեմքը բաց,
Նայվածն այնպես հրեղեն ու անարվեստ:
Եվ հյուսիսյան հեռուներում ու ցրտում,
Կարծես ցոլաց իմ նաիրյան արևն ալ,
Կարծես բոցե մի վարդ բացվեց իմ սրտում,
Եվ չի կարող արբած հոգիս լուռ մնալ,
Եվ չի կարող սիրտըս չերգել այդ անբիծ
Հուրը, որ ինձ ժպտաց այսօր ցուրտ հեռվում.
Այդպես արևն է դուրս նայում մութ ամպից
Իմ նաիրյան բարձր, բարձր աշխարհում. .

Новые слова и выражения

բարակիրան тонкостанная
նաիրուհի наирийка
տխուրաչյա печальноокая
լեռնադստեր (*род надеж*) дочери гор
նայված взгляд (обычно: հայացք)
հրեղեն огненный
հյուսիսյան северный
կարծես словно
ցոլալ сверкать, сиять
նաիրյան наирийский
բոցե пламенный
արբած *пер* опьяненный
մնալ оставаться
հեռվում далеко, вдали
դուրս նայել выглядывать
մութ ամպ туча
մութ ամպից из, из-под тучи

Запомните произношение: լեռնադասեր [լեռնադասեր], չերգել [չերքել].

Տեղին խնդրանք Կարակ

Եվրոպայում կատարած հյուրախաղերից մեկի ժամանակ Շալյապինի մոտ՝ հյուրանոց է գալիս մի հանրահայտ երաժշտական քննադատ: Նրան դիմավորում է Շալյապինի բարեկամը.

– Ֆեոդոր Իվանովիչը զբաղված է, բայց ձեր բոլոր հարցերին ես կարող եմ պատասխանել:

– Առաջիկայում Շալյապինը ի՞նչ ծրագրեր ունի:

– Մենք մեկնելու ենք Միլան, որտեղ «Լա Սկալայում» պետք է երգենք Մեֆիստոֆել, որից հետո Լոնդոնում համերգ պետք է տանք, հետո. .

– Ամեն ինչ գերազանց է, Պյոտր,– բնդում է Շալյապինի ձայնը հարևան սենյակից,– միայն չմոռանաս ինձ էլ հետո տանել:

Новые слова

տեղին уместный
խնդրանք просьба
հյուրախաղ астроль
հանրահայտ известный, общеизвестный
երաժշտական музыкальный
քննադատ критик
բարեկամ приятель, родственник
զբաղված занятой; занят
առաջիկայում в ближайшее время
ծրագիր программа
որից հետո после чего
պետք է տանք (мы) должны дать
գերազանց отличный; отлично
բնդալ прохотать
չմոռանաս не забудь
ինձ էլ меня тоже
հետո տանել с собой взять

Упражнения

*1. Переведите.

1. Դպրոց հաճախելու և դասարան մտնելու առաջին օրը հայ մանուկները իրենց ձեռքն են վերցնում այբբենարանը: 2. Դա նրանց համար միայն դասա-

գիրք չէ: 3. Այբբենարանը նաև գրուցարան ու երգարան է, քանի որ ընդգրկում է ժողովրդական հեքիաթներ ու մանկական երգեր: 4. Փոքրիկները այբբենարանից բացի օգտվում են տարբեր բառարաններից՝ պատկերազարդ, բացատրական, քարզմանական:

*II. Переведите

1. Портрет Анны Бурназян – второй жены Айвазовского – маринист создал с таким мастерством, что он считается одним из лучших его произведений. 2. Анна изображена в армянском национальном костюме, с шелковой косынкой на голове. 3. Глубоко выразительны ее большие черные глаза. 4. Такой взгляд навсегда запечатлевается в мозгу зрителя. 5. Портрет Анны Бурназян имеет и обобщающие черты. 6. Ованнес Айвазовский создал здесь образ молодой армянки, образ армянской женщины. 7. И как таковой он интересен для истории национальной портретистики.

*III. Переведите.

1. Հայկական տպագրության հիմնադիր Հակոբ Մեղապարտը 1512 թվականին հրատարակեց հայերեն առաջին տպագիր գիրքը 2. Այդ գրքից մեկական օրինակ պահպանվել է Երևանի ազգային գրադարանում և Եղիշե Չարենցի անվան գրականության թանգարանում: 4. Գրքի հինգ օրինակներից պահպանվել են չորսը, իսկ հինգերորդը հրդեհից այրվել է Իզմիրում 4. Երկրորդ հայ տպագրիչը 1560-ական թվականներին նախ Վենետիկում, ապա Կոստանդնուպոլսում տպագրեց մի շարք գրքեր, այդ թվում առաջին տպագիր այբբենարանը:

Названия городов

Վենետիկ Венеция

Կոստանդնուպոլիս Константинополь

Ответы

I. 1. В первый день посещения школы и входа в класс армянские дети берут в свои руки букварь. 2. Это для них не только учебник. 3. Букварь также (является) разговорником и песенником, так как охватывает народные сказки и детские песни. 4. Маленькие (дети), кроме азбуки, пользуются разными словарями: картинными, толковыми, переводными.

II. 1. Աննա Բուրնազյանի՝ Այվազովսկու երկրորդ կնոջ դիմանկարը ծովանկարիչը կերտել է այնպիսի վարպետությամբ, որ այն համարվում է նրա լավագույն ստեղծագործություններից մեկը: 2. Աննան պատկերված է հայկական ազգային տարագով, սետաքսե գլխաշորը գլխին: 3. Խորապես արտահայտիչ են նրա մեծ, սև աչքերը: 4. Այդպիսի հայացքը ընդմիշտ տպավորվում

է դիտողի ուղեղում: 5. Աննա Բուռնազյանի դիմանկարը միաժամանակ ունի ընդհանրացնող գծեր: 6. Հովհաննես Այվազովսկին այստեղ ստեղծել է երիտասարդ հայտնու՝ հայ կնոջ կերպարը: 7. Եվ որպես այդպիսին այն հետաքրքրական է ազգային դիմանկարչության պատմության համար:

III. 1. Основатель армянского (книго)печатания Акоп Мегапарт в 1512 году издал первую печатную книгу на армянском языке. 2. По одному экземпляру этой книги сохранилось в Национальной библиотеке Армении и в Музее литературы имени Егише Чаренца. 3. Из пяти экземпляров книги сохранилось четыре, а пятый сгорел от пожара в Измире. 4. Второй армянский (книго)печатник в 1560-х годах сначала в Венеции, потом — в Константинополе издал ряд книг, в том числе и первый печатный букварь.

Урок 21

Словообразование

Суффиксы **-անց / -նց / -ոց, -անի**.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола.

Словообразование

Суффиксы **-անց (-նց) -ոց, -անի**

Суффикс **-անց**, выступающий в трех вариантах (**-անց, -նց, -ոց**), весьма продуктивен, с ним и сейчас могут образовываться новые слова.

Он выражает общее значение места, помещения, заведения, учреждения:

հյուր гость → հյուրանոց гостиница, отель, հիվանդ больно́й; пациент → հիվանդանոց больница, ուսուցիչ учитель → ուսուցչանոց учительская (комната), փրփուփր парикмахер → փրփուփրանոց парикмахерская, զորք войско → զորանոց казарма, զենք оружие, զինել вооружать → զինանոց оружейный склад, арсенал, քրտիս гончар → քրտիսանոց гончарная, զազանь зверь → զազանանոց зоопарк, ծաղիկ цветок → ծաղկանոց цветник, բանջար овощ, зелень → բանջարանոց огород, անասն лето → անասնանոց дача, աղբ мусор → աղբանոց мусорная свалка, ցախ хворост, сушняк, дрова → ցախանոց дровяник, дровяной сарай, խոհ *уст* еда, пища → խոհանոց кухня, խորովել жарить → խորոված жареный; шашлык → խորովածանոց *сущ* шашлыкная, դպր *уст* дьяк, псаломщик, писец, переписчик, грамотей, книжник → դպրոց школа, դարբին кузнец → դարբնոց кузница.

Словосочетания

հարմարափես խոհանոց удобная (комфортабельная) кухня

ազգային դպրոց национальная школа

մանկական հիվանդանոց детская больница

զեղեցիկ ծաղկանոց красивый цветник

ժամանակակից շքեղ հյուրանոց современная роскошная гостиница

Суффикс **-wíng/-líng/-ng** образует названия предметов одежды, украшений, инструментов и т.п.

Цы́г др глаз (совр шэр) → **ш́ы́нг** очки.

Если слово относится к одиночному предмету (**ш́ы́нг**), не употребляйте его во множественном числе по аналогии с русской формой.

Әтінгі др рука (совр átınp) → **átınlíng** перчатка, **ұшынгі** др палец (совр ұшын) → **ұшынlíng** наперсток, **һи́л** прохладный, прохлада → **һи́лш́ы́нг** зонтик (от солнца), **ш́и́дэрш́ы́нг** зонтик (от дождя), дождевик, непромокаемый плащ, **қһзёр** ночь → **қһзёрш́ы́нг** ночная рубашка, **рһлпнёр** спина → **рһл́ы́нг** планд, накидка, манто, **цһг** шея → **цһ́ы́нг** ожерелье, колье, шарф, кашне, **қнқ[р]** колени и бедра (когда человек сидит), **подол** → **қнқ́ы́нг[р]** фартук, **зһзёл** зачеркивать, вычеркивать, стирать → **зһзёнг** резинка (ластик); тряпка.

Суффикс **-wíng** образует и существительные со значением денежной единицы, прилагательные со значением стоимости и т.п. **һушэр 1000** → **һушэрш́ы́нг** суц ассигнация достоинством в 1000 ..., **прил** стоящий 1000 ..., **лпшёл** копейка → **лпшёлш́ы́нг** копеечный, а также прилагательные со значением “содержащий, могущий содержать, состоящий из чего-л.”: **лһар** литр → **лһарш́ы́нг** литровый, **һшһпн** том → **һһнқһшһпнш́ы́нг** пятитомный

Суффикс **-ng** образует существительные от глаголов звукоподражательного типа:

цққш просвистеть (о пуле, плети) → **цққнг** свист

цққцқш [цһқцһқш] посвистывать → **цқцқнг** посвистывание

цһқушш [цһнқһушш] скулить → **цһқушшнг** скуление

цззш монотонно, однозвучно шуметь (о поток рски и т.п.) → **цззнг** монотонный, однозвучный шум

цззш постоянно, непрерывно шуметь → **цзцзнг** постоянный, непрерывный шум

лһзлһш шуршать, шелестеть → **лһзлһнг** шелест, шуршание

лһззш шуршать, шелестеть, шуметь → **лһззнг** шелест, шуршание, шум

зццш посвистывать → **зццнг** свист

ррлшлш шлепнуться, трахнуть → **ррлшлшнг** стук, бряканье, шлепанье

зрлшлш шелкать, позвякивать → **зрлшлшнг** шелканье, звяканье; постукивание

зһлзһлш шелестеть; веять **зһлзһлш** шелестящий, веящий → **зһлзһлшнг** шелест; всянис

փսփսիւմը шептать; шептаться, шушукаться; *пер* нашептывать →
փսփսոց шепот; *пер* шушуканье
նվնվիւմը ныть → նվնվոց нытье

Суффикс -անի

Присоединяясь к существительному, суффикс **-անի** образует производные со значением “имеющий что-л., содержащий что-л., характеризуемый чем-л.” При этом первым компонентом часто бывает числительное, прилагательное или существительное:

չորս 4 + հարկ этаж → չորսհարկանի четырехэтажный,
երեք 3 + ոտք нога → երեքոտանի трехножный; треножник,
երկու 2 + կողմ сторона → երկկողմ(անի) двусторонний,
երկու 2 + երես лицо; лицевая сторона → երկերեսանի двуличный,
երկու 2 + դուռ дверь → երկդուռանի с двумя дверьми,
երկու 2 + փեղկ створка → երկփեղկ(անի) двустворчатый,
ախտք надобность → ախտանի полезный, нужный, пригодный.

Суффикс **-անի** имеет и собирательное значение: ալիսք старший, староста → ալիսքանի знать, вельможи, старейшины, ազատ свободный, свободно → ազատանի знать, дворянство.

Суффикс **-անի** образует и названия книг, изданий, сборников, разделов книги:

առիթբ пословица → առիթբանի сборник пословиц, առիթբ басня, притча → առիթբանի сборник басен, притч, նամակ письмо → նամականի собрание писем.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола

Вы уже знаете, как образуются формы повелительного наклонения многих глаголов (Уроки 1, 2, 3).

Повелительное наклонение (հրահայտական եղանակ) имеет одно лицо (2-е) и 2 числа (ед. и мн.).

Формы ед. числа образуются добавлением окончаний **-իր**, **-ա**, **-ու** к основе инфинитива или прошедшего времени.

Основа инфинитива – это инфинитив без суффиксов **-ել**, **-ալ**: գրել → գր, խաղալ → խաղ, գտնել → գտն, համոզվել → համոզվ.

Основа прошедшего времени образуется следующим образом: у стандартных глаголов I спряжения к основе инфинитива добавляется **-եց**: գր + եց, а II спряжения **-աց**: խաղ + աց, у глаголов с псевдосуффиксами **-նի**, **-չ** основа прошедшего времени образуется их выпадением: գտնել → գտն, բռնել → բռ, у глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-անի**, **-եցնի** они заменяются, соответственно, на: **-աց**, **-եց**: գործանիւմը → գործանաց,

ɔpɔn-tɛn-ɔl → ɔpɔn-tɛg, у каузативных глаголов ɛ заменяется на p:
qɔrɔ-ɔgɛ-tɛl → qɔrɔ-ɔgr.

Глаголы I спряжения образуют формы пов. накл. ед. ч. добавлением -hɔr (кроме глаголов с псевдосуффиксами ɛ, ʒ и каузативных глаголов) к основе инфинитива: qɔr-tɛl → qɔr + hɔr, hɔɔnqɛl убеждать → hɔɔnq + hɔr, hɔɔnqɛl-tɛl убеждаться → hɔɔnqɛl + hɔr.

Глаголы I спряжения с псевдосуффиксами ɛ, ʒ образуют форму повелительного наклонения присоединением hɔr к основе прош. вр.:

qɔnɛtɛl находить → qɔnhɔr (ед.ч.) → qɔntɛp (мн.ч.)

pɔzɛl летать, прыгать → pɔzhɔr (ед.ч.), → pɔtɛp (мн.ч.)

По этой же модели образуются формы глаголов II спряжения с псевдосуффиксами -ɔn-, -tɛn-: qɔrɔ-ɔn-ɔl удивляться → qɔrɔ-ɔg-ɔ → qɔrɔ-ɔg-hɔr, ɔpɔn-tɛn-ɔl приближаться, подходить → ɔpɔn-tɛg-ɔ → ɔpɔn-tɛg-hɔr.

Таким образом, псевдосуффиксы -ɛ- и -ʒ- отпадают, а -ɔn- и -tɛn- заменяются, соответственно, на -ɔg- и -tɛg-.

Каузативные глаголы образуют формы повелительного наклонения добавлением nɛ к основе прошедшего вр.: qɔrɔ-ɔgɛ-tɛl удивлять → qɔrɔ-ɔgr- (основа прошедшего вр.) → qɔrɔ-ɔgr+nɛ.

По той же модели — глаголы ɕɛrgɛnɛl брать → ɕɛrgɔnɛ', hɔpɔgɛnɛl спрашивать → hɔpɔgɔnɛ', ɟɔnɛl наливать → ɟɔnɛ', tɔpɔɔnɛl превращать → tɔpɔɔnɛ', ɕɛrɔɔpɔɔnɛl возвращать → ɕɛrɔɔpɔɔnɛ'.

Глаголы II спряжения без псевдосуффиксов образуют формы повелительного накл. присоединением ɔ к основе инфинитива: ʃɔɔɔ-ɔl → ʃɔɔɔ-ɔ', ɕɔpɔɔ-ɔl → ɕɔpɔɔ-ɔ'

Формы множественного числа повелительного накл. образуются присоединением -tɛp к основе прош. вр.: qɔr-tɛl → qɔr-tɛg → qɔr-tɛg + tɛp, ɕɔpɔɔ-ɔl → ɕɔpɔɔ-ɔg → ɕɔpɔɔ-ɔg + tɛp, qɔn-tɛl → qɔn-ɔ → qɔn + tɛp, ɕɔɔɔ-ʒ-tɛl → ɕɔɔɔ-ɔ → ɕɔɔɔ + tɛp, qɔrɔ-ɔgɛ-tɛl → qɔrɔ-ɔgr-hɔ → qɔrɔ-ɔgr + tɛp.

В разговорной речи (а в последнее время это приобретает все более нормативный характер) глаголы I спряжения (кроме каузативных и с псевдосуффиксами -ɛ-, -ʒ-) образуют формы пов. накл. мн.ч. добавлением -tɛp к основе инфинитива: qɔr-tɛl → qɔr-tɛp.

Отрицательные формы (или ɔpɔɕɛɕɔɕɔnɛ — запретительные, ɔpɔɕɛɕɔɕɔɕɔl запрещать) образуется добавлением частицы ɔhɔ к положительным формам: ɔhɔ qɔhɔr, ɔhɔ qɔhɛp//ɔhɔ qɔhɛgɛp. В функции запретительных форм часто употребляются отр. формы инфинитивас: ʒɛɔɔnɛl не сидеть! ʒɔhɔnɛl не курить!

Для усиления, подчеркивания над последней гласной повелительных форм ставится знак «՛» (շեշտ): կարդա՛. В отрицательных формах этот знак ставится над частицей: մի՛ կարդա.

Прочтите и постарайтесь выучить наизусть:

Միվա Կապուրիկյան

**Խոսք իմ որդուն
(հարված)**

... – Լսի՛ր, որդի՛ս, պատգամ որպես
Միրող քո մոր խոսքը սրտանց,
Այսօրվանից հանձնում եմ քեզ
Հայոց լեզուն հազարազանձ:

Ու տե՛ս, որդի՛ս, ու՛ր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ու՛ր էլ գնաս,
Թե մո՛րդ անգամ մտքից հանես,
Քո մա՛յր լեզուն չմոռանա՛ս:

Новые слова и выражения

պատգամ որպես как завет
այսօրվանից отныне, с сегодняшнего дня
հանձնել сдать, передавать
հազարազանձ *дос* тысячесокровищный (հազար тысяча, զանձ
сокровище)
ուր էլ լինես (զնա) где бы ты не был (куда бы ты не пошел)
լուսնի տակ под луной
անգամ даже
մտքից հանել забыть
չմոռանա *ши* не забывай

Նաիրի Զարյան

**Հայերեն
(Մի հայուհու)**

Ինչու՞ չես խոսում հայերեն...
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Հոնքերդդ հպարտ ու կամար՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչու՞ չես խոսում հայերեն:

Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն:
Ես խորթ եմ, օտար քո հոգուն,
Բայց քո տեսիլով խանդավառ՝
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար:

Հոնքերըդ հպարտ ու կամար
Հանց վեհ տաճարները հայոց:
Հայացքըդ մաղում է ամառ,
Հայկից եմ աչքերը քո բոց,
Հոնքերըդ հպարտ ու կամար:

Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչպես թեթևոտ մեր պախրան,
Նազանքըդ այնպես նախրյան,
Հրմայքըդ այնպես հայերեն՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն:

Ինչու՞ չես խոսում հայերեն:
Նորքից ես քրոել դու, իմ լոր,
Չանգուն է երգել քեզ օրոր,
Մասիսն է հսկել վեհորեն,
Ինչու՞ չես խոսում հայերեն:

Новые слова и выражения

մի հայրուհու одной армянке
հյուսել плести, заплетать, вить
հոնք бровь
կամար арка, свод
հայոց армянский
լեռներեն с гор (-ենի- окончание *отл над* в западноармянском)
տեսիլ вид, зрелище, видение, призрак, греза
խանդավառ восторженный, вдохновенный; восторженно,
вдохновенно
հանց *диал* как, словно
վեհ высокий, возвышенный, величественный
մաղել просеивать, *пер* моросить, кропить
Հայկ легендарный родоначальник армян
թեթևոտ легконогий, быстроногий (թեթև легкий, քիթ нога)
պախրш козуля, козуля

Նորք район в Ереване
լոր перепел(ка)
Չանգուի րեка Раздан (Հրազդան)
Մաախու гора Арарат
վեհորեն արեալ, արեալաբար, արեալաբար

Упражнения

*I. Переведите.

1. Գարնանը արեալ արեալներին երեխաներին տանում են գազանանոց: 2. Երրորդ ու չորրորդ դասարանները հավաքվել էին ուսուցչանոցի մոտ: 3. Նրանց ուսուցչուհին՝ Սոնա Գրիգորյանը, մեքենա էր պատվիրել, և երեխաները շուտով գազանանոցի մոտ էին: 4. Ճանապարհն անցնում էր գեղեցիկ ծաղկանոցով: 5. Երեխաներից մի քանիսն առաջին անգամ էր լինում գազանանոցում և զարմանում ու ուրախանում էր կենդանիների խաղերով:

*II. Переведите.

1. Друзьями (мы) решили поехать (пойти) на дачу. 2. В этом году (мы) хотели отдохнуть вместе. 3. В этой дачной местности была дождливая погода. 4. С другой стороны, нас очень беспокоил холодный ветер. 5. А мы приехали без зонтиков и плащей. 6. В ближайшем магазине все было. 7. Мы купили необходимые вещи, и все уладилось. 8. Конечно, на это дело (мы) потратили несколько тысячных ассигнаций.

*III. Переведите

1. Մենք բնակվում ենք չորսհարկանի (քառահարկ) տան երրորդ հարկում: 2. Մեր բնակարանը մի քանի տարի չէինք նորոգել: 3. Երեք սենյակներում դռներն ու պատուհանները շատ էին հնացել ու պիտանի չէին: 4. Մենք որոշեցինք երկփեղկանի պատուհաններ ու դռներ դնել: 5. Դրանք ավելի ժամանակակից տեսք ունեն: 6. Իսկապես, գեղեցիկ ու հարմարավետ բնակարան ստացվեց:

Ответы

I. 1. Школы на летних каникулах водят детей в зоопарк. 2. Третьи и четвертые классы собрались около учительской. 3. Их учительница – Со-на Григорян – заказала машину, и дети скоро были у зоопарка. 4. Доро-га проходила через красивый цветник. 5. Некоторые из детей в первый раз были в зоопарке, и (они) удивлялись и радовались играм зверей.

II. 1. Ընկերներով որոշեցինք ամառանոց գնալ: 2. Ուզում էինք այս տարի միասին հանգստանալ. 3. Ամառանոցային այս վայրում անձրևային եղանակ-ներ էին: 4. Քանիև էլ մյուս կողմից էր մեզ անհանգստացնում: 5. Իսկ մենք եկել

էինք առանց անձրևանոցների ու քիւնոցների: 6. Մոտակա խանութում անեմ ինչ կար: 7. Բհարկէ, այդ գործի համար մի քանի հազարանոց ծախսվեց:

III. 1. Мы проживаем на третьем этаже четырехэтажного дома. 2. Нашу квартиру (мы) несколько лет не ремонтировали. 3. В трех комнатах двери и окна очень потрепались (досл устарели) и были негодными. 4. Мы решили поставить двустворчатые окна и двери. 5. У них (они имеют) более современный вид. 6. Действительно, получилась красивая и удобная (комфортабельная) квартира.

Урок 22

Словообразование

Суффиксы **-ելի, -ալի**.

Грамматика

Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки.

Знаки «՝» (**շէշտ**) и «[˘]» (**բացականչական (նշան)**).

Словообразование

Суффиксы **-ելի, -ալի**

Образованные суффиксами **-ելի, -ալի** прилагательные соответствуют действию, обозначенному глаголом: տանել нести, вести; *пер* выносить → տանելի выносимый, переносимый, ատել ненавидеть → ատելի ненавистный, խղճալ жалеть, сострадать → խղճալի жалкий, достойный жалости, բնակվել проживать → բնակելի жилой, գարնանալ удивляться → գարնանալի удивительный, հասկանալ понимать → հասկանալի-понятный, ուսանել учиться → ուսանելի поучительный.

Подобные образования частотны особенно с отрицательным префиксом **ան**: անցնել проходить; переходить → անանցանելի непроходимый, բուժել лечить → անբուժելի неизлечимый, դառնալ вернуться → անդառնալի безвозвратный, необратимый, տանելի выносимый, переносимый → անտանելի невыносимый, լռել молчать → անլռելի несумокасмый, ընդունել принимать → անընդունելի неприемлемый, իմանալ знать → անիմանալի непознаваемый, непостижимый.

Словосочетания

գարնանալի մարդ удивительный человек
բազմահարկ բնակելի շենք многоэтажный жилой дом
անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
անտանելի վիշտ невыносимое горе (скорбь)

ուսանելի վարք поучительное поведение
 անընդունելի առաջարկ неприемлемое предложение
 անդառնալի կորուստ безвозвратная потеря

Грамматика

Повелительное наклонение нестандартных глаголов

Нестандартные глаголы (անկանոն բայեր) образуют формы повелительного наклонения следующим образом:

Անորոշ դերբայ (инфинитив)	Единст. число	Множ. число
ասել сказать	ասա՛	ասացե՛ք (բազ ասե՛ք)
բերել принести; привезти	բե՛ր	բերե՛ք
տեսնել видеть	տե՛ս	տեսե՛ք
թողնել оставить, (от)пускать	թո՛ղ	թողե՛ք
առնել брать; покупать	ա՛ռ	առե՛ք
բացել открывать	բա՛ց	բացե՛ք
բացալ <i>уст</i> открывать	բա՛ց	բացե՛ք
տանել (у)нести, (у)вести, (у)везти	տա՛ր	տարե՛ք
դնել класть, ставить	դի՛ր	դրե՛ք
տալ давать	տո՛ւր	տվե՛ք
անել делать	առա՛	արե՛ք
լալ плакать	լա՛ց	լացե՛ք
լվանալ мыть, стирать	լվա՛	լվացե՛ք
կենալ ждать, оставаться; <i>уст</i> обитать, жить	կա՛ց	կացե՛ք
վեր կենալ вставать, подниматься	վե՛ր կաց	վե՛ր կացե՛ք
դառնալ стать; реже: возвращаться	դարձի՛ր	դարձե՛ք
վերադառնալ возвращаться	վերադարձի՛ր	վերադարձե՛ք
բառնալ грузить	բարձի՛ր	բարձե՛ք
ուտել есть, кушать	կե՛ր	կերե՛ք
լինել быть	եղի՛ր	եղե՛ք
գալ приходить	եկ՛ (բազ արի՛)	եկե՛ք
ելնել выходить; всходить; подниматься; взбираться	ել՛	ելե՛ք

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки

Знаки «'» (շեշտ) и «~»

Знак «'» (շեշտ) ставится:

1. При обращении:

– Կարինե՛, ես արդեն եկել եմ: – Каринс, я уже пришел.

Если обращение имеет зависимое слово, то знак ударения переносится на него:

– Միտի՛ր Կարինե, քեզ եմ սպասում: – Дорогая Карине, тебя жду.

– Տիկին՛ն Եվարդ, մենք պատրաստ ենք: – Госпожа Нвард, мы готовы.

Если обращение сильно не выделяется, имеет место не призыв, а скорее просьба и т.п., то знак ударения не ставится.

– Պարոն Կարդանյան, ծանոթացե՛ք, խնդրեմ, ուսանողներին հետ:

– Господин Варданян, познакомьтесь, пожалуйста, со студентами.

2. В повелительном предложении – над глаголом повелительного наклонения:

Կերպարձե՛ք, արդեն ուշ է: Возвращайтесь, уже поздно.

При отсутствии четко выраженной повелительной интонации знак ударения не ставится.

Если глагол повелительного наклонения – в отрицательной форме, то знак ударения ставится над отрицательной частицей:

Մի՛ կարդա: Не читай!

Если знак ударения стоит над глаголом, то меняется смысл высказывания

Մի կարդա: Прочти-ка!

Если глагол в повелительном наклонении имеет зависимое слово, на котором – логическое ударение, то знак ударения переносится на него:

Շու՛տ կերպարձե՛ք: Быстро (скоро) возвращайтесь!

Արա՛ց քայլե՛ք: Быстро шагайте!

Если глагол в повелительном наклонении – составной, то знак ударения падает на первый компонент.

Եկե՛ք ստե՛ք: Заходите!

Դու՛րս եկե՛ք: Выходите!

Թու՛յլ սվե՛ք: Разрешите!

Վե՛ր կացե՛ք: Вставайте!

Բա՛ց արե՛ք: Откройте!

Ձայն՛ սվե՛ք: Откликнитесь! Подайте голос!

Անա՛ջ անցե՛ք: Проходите!

Учтите, что во всех этих случаях, если нет четко выраженной повелительной интонации, знак ударения может не ставиться.

В безличных повелительных предложениях ударение ставится над словом, выражающим призыв:

Ուրի՛: Встать!

Զգա՛ստ: Смирно!

3. При повторении союза:

Նա չէր ուզում ո՛չ կարդալ, ո՛չ գրել: Он не хотел ни читать, ни писать.

4. При логическом выделении:

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ. Всех пригласите в зал!

«[˘]» (բացականչական նշան) – восклицательный знак ставится над словом, произносимым с восклицательной интонацией, выражающим сильное чувство, эмоцию:

– Ափսո՛ւ, ափսո՛ւ, որ չեկար: – Жаль, жаль, что вы не пришли.

Учите, что восклицательный знак ставится и при обращении, и в повелительных предложениях, если интонация – восклицательная:

Ա՛խ, Անու՛շ, Անու՛շ, է՛դ ի՞նչ ես ասում: – Ах, Ануш, Ануш, что это ты говоришь?

Հե՛յ, օգնեցե՛ք: – Эй, помогите!

Запомним, что рассмотренные знаки препинания ставятся над ударным (т.е., в большинстве случаев – последним) гласным слова.

Հովհաննես Թումանյան

Ամեն անգամ Զո տրվածից երբ մի բան ես Դու տանում,
Ամեն անգամ, երբ նայում եմ, թե ինչքա՛ն է դեռ մնում,–
Զարմանում եմ, թե՛ ո՛վ Շրթայլ, ինչքա՛ն շատ ես տրվել ինձ,
Ինչքա՛ն և շատ եմ դեռ Զեզ տալու, որ միանանք մենք նորից:

Новые слова

շոալլ щедрый, расточительный
միանալ соединиться, объединиться

Միլիա Կասուրիկյան

Մի՛ մռայլվիր, ի՛ն սիրելի,
Թե՛ հոգնել ես, էլ մի՛ մնա.
Թե՛ գերում եմ քեզ աշխարհի
Հեռուները, այնտե՛ղ գնա.

Թե՛ դաշտերին ես կարոտել
էլ մի՛ փակվիր դու իմ հովտում,

Թե լեռներն են հեռվից դյուրեյ,
Մի՛ թախծիր այս ստորոտում:

Թե աչքեր կան աչքերիդ մեջ,
Էլ ինձ նայել զուր մի՛ ջանա.
Գնա՛, ու թե սերդ է անշեջ,
Դու ե՛տ կգաս, չե՛ս մոռանա...

Գիտե արդեն իմ լուռ հոգին՝
Նրա համար է աշխարհում
Վանդակը միշտ վանում թռչնին,
Որ դռները փա՛կ են պահում...

Новые слова

մռայլվել мрачность, хмуриться (մռայլ хмурый, утрюмый; пасмурный, сумрачный)

գերել пленить, *тж пер*
դաշտ поле, *в разн зн*
հովիտ долина
ստորոտ подножие, подгорье
(ի)զուր зря, напрасно
ջանալ стремиться, стараться
անշեջ неугасимый
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять

Վահան Տերյան

Վարուսեյ

Պտտվիր, պտտվիր կարուսեյ,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Հեքիաթ էր և հմայք և անձիր
Խնդություն մշուշում վարդագույն,
Դու նենգոտ քնքշությամբ ժպտացիր
Արևոտ ժրպիտով իմ հոգուն...

Միրո խոսք և համբույր և խոստում...
– Արբեցե՛ք այս անուշ համերգում,—

Արդյոք մե՞նք, թե՞ խոսքերն են ստում,
Արդյոք մե՞նք, թե՞ աշխարհն է երգում:

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսեյ,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար հեռու մի երկիր թովչական,
Արև էր ոսկեղեն աշխարհում.
Շողացին, ժպտացին – էլ չըկան,
Էլ չըկան պատրանքները սիրուն:
Եվ թախիժ, և տրտունջ, և տանջանք,
– Դու՞ ես այն, թե՞ աշխարհն է լացում.–
Խավարիի, խարուսիկ անրջանք,
Հեռավոր օրերի հիացում...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսեյ,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար մի երգ հեռավոր աշխարհում,–
Դու այն երգն ես կրկնում հեռավոր –
«Ես սիրում եմ, դու ինձ չես սիրում»,
Եվ հին են քո խոսքերը բոլոր...

Եվ այն վալսը – «Անդարձ ժամանակ»,
Ծառուղին ամայի պտրակում,
Եվ գիշեր, և համբույր և լուսնյակ...
Տաղտկալի՛, ձանձրալի պատմություն...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսեյ,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել. .

Պարում են խելագար խնջույքում,
– Ով կուզե՛ թող գաղտնիքն իմանա, –
Ոչ վերջ կա, ոչ ըսկիզբ այս երգում, –
Երեկ ես, այսօր դու, վաղը նա...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսեյ,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Новые слова и выражения

կարուսել карусель
ստուգել крутиться, вертеться, вращаться
վաղուց давно, издавна
հմայր очарование, обаяние
անծիր бескрайный, беспредельный
խնդրոթյուն ликование, радость
նենգոտ коварный, вероломный
քնքշությամբ с нежностью
խոստում обещание
երդվել клясться
արդյոք ли (вопр. частица)
ստել лгать, врать
թովչական = թովիչ обворожительный, чарующий, очаровательный
շողալ сверкать, сиять, блистать
սխառամբ иллюзия
թախիծ грусть, тоска
տրտունց ропот, сетование
խավարել темнеть; меркнуть
խարուսիկ обманчивый, иллюзорный
անրջամբ = անրջ греза
հիացում восхищение
անդարձ безвозвратный
անալի пустой, пустынный
սուրակ сквер; роша
խելագար умалишенный, безумный
խնջույք пир, пиршество
ով կուգե кто захочет
թող իմանա пусть знает
զաղտնիք тайна, секрет

Упражнения

*1. Переведите.

1. Աստծո գործերն անիմանալի են: 2. Պարույր Սևակի «Անյուելի զանգակատուն» ստեղծագործությունը մինչև այժմ էլ ցնցում է շատերին: 3. Իմ աշխատանքը ծանր է, բայց տանելի է: 4. Երևանում կառուցվում են ժամանակակից բնակելի շենքեր: 5. Թեև արագ, բայց հասկանալի է խոսում մեր դասախոսը: 6 Մեր ուղեկիցը մեզ տանում էր գրեթե անանցանելի անտառով: 7 Չարմանալի

արարած է մարդը: 8. Որքան էլ մեծանում է, շատ հարցեր նրա համար դեռ մնում են անբացատրելի ու անհասկանալի:

*II. Данные в скобках нестандартные глаголы употребите в формах ед. и мн. числа пов. накл. и переведите предложения.

1. Ավելորդ իրերը (տանել) այստեղից: 2. Այս դեղը սեղանին (դնել): 3. Գաւսերին ուշադիր (լինել): 4. Վարժություններդ արագ (անել): 5. – (Վերադառնալ), շատ եմ խնդրում: 6. Աշխատանքից հետո տուն (գալ): 7. Ինձ մի քանի գիրք (տալ) պարապելու համար: 8. Խնդրում եմ, ինձ ծաղիկներ էլ (չբերել):

Образец: – Այսօր շոգ է, պատուհանը (բացել):

– Այսօր շոգ է, պատուհանը բաց // բացե՛ք: – Сегодня жарко, открой //откройте окно!

*III. Переведите.

В книжном магазине

– Дайте, мне, пожалуйста, какой-нибудь русско-армянский школьный словарь.

– В нашем книжном магазине такого отдела нет, ищите в каком-нибудь другом магазине.

– Спасибо, а поблизости есть другой магазин?

– Да, сверните налево и увидите большой книжный магазин, имеющий отдел учебников и словарей.

– Большое спасибо.

русско-армянский րուս-հայերեն

пожалуйста խնդրեմ

отдел բաժին

поблизости մոտակայքում

увидите կոնսնեք

свернуть բերվել

налево դեպի ձախ

Ответы

1. 1. Дела Господни неисповедимы. 2. Произведение Паруйра Севака “Неумолкаемая колокольня” до сих пор потрясает многих. 3. Моя работа – тяжелая, но выносимая. 4. В Ереване строятся современные жилые здания. 5. Хотя и быстро, но понятно говорит наш лектор. 6. Наш попутчик вел нас по почти непроходимому лесу. 7. Удивительное существо человек. 8. Сколько ни взрослеет, многие вопросы для него все еще остаются необъяснимыми и непонятными.

- II. 1. տար //տարե՛ք. Лишние вещи унеси // унесите отсюда!
 2. դի՛ր / դրե՛ք. Это лекарство положи // положите на стол!
 3. եղի՛ր, եղե՛ք. На уроках будь // будьте внимательны!
 4. արա՛//արե՛ք. Упражнения быстро делай // делайте!
 5. վերադարձի՛ր// վերադարձե՛ք. Возвращайся // возвращайтесь,
 очень прошу!
 6. արի՛//եկե՛ք. После работы домой приди// придите!
 7. տու՛ր//տվե՛ք. Мне несколько книг дай // дайте для занятий!
 8. մի՛ բեր //մի՛ բերե՛ք. Мне цветов больше не приноси // не приносите!

III.

Գրախանություն

- Տվե՛ք ինձ, խնդրեմ, որևէ ռուս-հայերեն դպրոցական բառարան:
- Մեր գրախանություն այդպիսի բաժին չկա, փնտրե՛ք մի ուրիշ խանութում:
- Շնորհակալություն, իսկ մոտակայքում այլ խանութ կա՞:
- Այո՛, քեզվե՛ք դեպի ձախ ու կտեսնե՛ք դասագրքերի ու բառարանների բաժին ունեցող մի ուրիշ խանութ:
- Շատ շնորհակալ եմ:

Урок 23

Словообразование

Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола.

Словообразование

Сложные слова – Բարդ բառեր

Многие сложные существительные (բարդ գոյականներ) образованы сочетанием прилагательного и существительного, причем второй компонент употребляется в своем собственном значении, а прилагательное характеризует его с той или иной точки зрения: բուն собственно + ш + գիր (от գրել писать) → բնագիր оригинал, подлинник, բուն + աշխարհ мир, свет → բնաշխարհ природа, բուն + նկար картина, рисунок → բնանկար жив пейзаж, բրն кислый, соленья + սեր сливки → բրնսեր сметана, լի полный + լուսին луна, месяц → լիալուսին полнолуние; полнолунный, սև черный + հող земля → սևահող чернозем, հարթ ровный + վայր место, местность → հարթավայր равнина, վեր вверх, навверх (վերին верхний) + գիր → վերնագիր заглавие, վեր (վերին) + զգեստ одежда, платье → վերնզգեստ верхняя одежда, մանր мелкий + դրամ деньги → մանրադրամ мелкая монета, մանր + նկար → մանրանկար миниатюра (живопись), նոր новый + լուսին луна, месяц → նորալուսին новолуние; новолунный, նոր + հարս невестка → նորահարս молодая невестка.

Словосочетания

գրքի վերնագիր заглавие книги

միջնադարյան հայկական մանրանկարներ средневековые армянские миниатюры

կանաչ հարթավայր зеленая долина

սևահողյին գոտի черноземный пояс

նոր վերնզգեստ новая верхняя одежда

բարձր բրձաւեր свежая сметана
գեղեցիկ բնանկար красивый пейзаж

Грамматика

Безличные формы глагола

Глаголы в армянском языке имеют личные (դիմաւոր) и безличные (անդն) формы.

Личные формы, помимо общего значения действия, выражают категории наклонения, времени, лица, числа. С некоторыми личными формами вы уже знакомы.

Безличные формы – անդն ձևեր – обозначаются термином դերբայ (дербай).

Функции, выполняемые дербаями, в русском языке выполняют глаголы, причастия, деепричастия. Названия разновидностей дербаев переводятся по-русски по-разному, соответствующие термины не всегда точны. Мы будем ориентироваться на армянские термины.

Дербаи подразделяются на две группы: անկախ (независимые) и կախյալ или ձևակազմիչ դերբայներ (зависимые, или формообразующие дербаи).

Независимые дербаи употребляются самостоятельно. Из них только հարակաշար (результативное причастие) употребляется и самостоятельно, и участвует в образовании личных форм.

Зависимые дербаи в предложении самостоятельно не употребляются: сочетаясь с формами вспомогательного глагола, они образуют личные формы (դիմաւոր ձևեր: напр., անցյալ անկաշար – см. Урок 4).

Зависимые дербаи

անկաշար (причастие несовершенного действия),
վաղակաշար (причастие давнопрошедшего действия),
աշարնի I (причастие последующего действия I),
ծիտակաշար (отрицательное причастие).

Независимые дербаи

անբար (инфинитив), հանկաշար (деепричастие сопутствующего действия), ենթակաշարնի (субъектное причастие), հարակաշար (результативное причастие), աշարնի II (причастие последующего действия II).

Здесь рассмотрим зависимые дербаи, а независимые – в последующих уроках.

Зависимые дербаи Կախյալ դերբայներ

1. Անկաշար դերբայ

Անկաշար դերբայ выражает значение совершаемого действия. Он образуется от инфинитива заменой суффиксов ել и ալ на ում: գր-ել → գր-

ում, կարդ-ալ → կարդ-ում. Неправильные глаголы գալ приходить, տալ давать и լալ плакать образуют անկատար դերրայ присоединением -իս: գալ → գալիս, տալ → տալիս, լալ → լալիս.

Անկատար դերրայ, соединяясь с формами вспомогательного глагола, образует глаголы настоящего и прошедшего несовершенных времен изъявительного наклонения (см. Урок 4).

2. Վաղակատար դերրայ

Վաղակատար դերրայ выражает значение совершенного действия. Он образуется присоединением -ել.

Глаголы I спряжения (на -ել) образуют վաղակատար присоединением -ել к основе инфинитива: գր-ել → գր-ել. Так же образуются глаголы страдательного залога: գր-վ-ել → գր-վ-ել.

Глаголы I спряжения с наращенными ն, չ также образуют վաղակատար от основы прош. вр., т. е. с выпадением ն, չ: տես-ն-ել → տես-ել, փախ-չ-ել → փախ-ել.

Примечание. -ն- и -չ- не всегда являются псевдосуффиксами, они могут быть частью основы (последней буквой) и, естественно, не будут выпадать при формообразовании и словообразовании: *սր հոգնել* уставать > *հոգնել* (վաղակատար), *հոգնեց* (անցյալ կատարյալ), *հոգնատանջ* измученный и усталый, но *հազնել* → *հազել* (վաղակատար), *հազավ* (անցյալ կատարյալ, 3 лицо единственное число), *հազուստ* одежда, т. е., в глаголе *հոգնել* ն — часть основы, а в глаголе *հազնել* — псевдосуффикс.

ն и չ не являются наращенными в словах *մատնել* предавать, выдавать > *մատնիչ* — предатель, *կանչել* — звать, вызвать, *հնչել* — звучать, *կանչել* — ухватываться, цепляться, *տէք քեր*.

Каузативные глаголы I спряжения (с суффиксами -եցն, -ացն, -ցն) образуют վաղակատար от основы прошедшего времени, т. е. конечное ն заменяется на ր: *հազցն* (основа инфинитива) → *հազցր* (основа прош. вр.): *հազցնել* одеть кого-то, кому-то → *հազցրել*, *նրախանալ* > *նրախացնել* радовать, веселить → *նրախացրել*.

Առավոտյան Աշոտիկին արագ հազցրի ու շտապեցի աշխատանքի:

Утром (я) Ашотика быстро одел и поспешил на работу.

Նրա բարձր գնահատականը ինձ շատ նրախացրեց:

Его высокая оценка меня очень обрадовала.

Глаголы II спряжения (на -ալ) образуют վաղակատար от основы пр. вр.: կարդալ → կարդ-աց → կարդ-աց-ել (см. Урок 14).

Запомним некоторые отклоняющиеся формы: անել делать → արել, դնել класть, ставить → դրել, տալ давать → տվել, տանել унести, отнести →

տարել, լալ плакать → լացել, դառնալ становиться → դարձել, վերադառնալ
возвращаться → վերադարձել.

В отдельных случаях при образовании վաղակատար целиком
меняется основа: լինել быть → եղել (Նա երբեք չի եղել Երևանում. Он
никогда не был в Ереванс), ուտել кушать, есть → կերել, գալ приходить →
եկել. (ср образующие от этих глаголов формы 3 л. ед. ч. — т.е. основы —
անցյալ կատարյալ: արեց, դրեց, տվեց, տարավ, լացեց, դարձավ,
վերադարձավ, եղավ, կերավ, եկավ)

Հովհաննես Թումանյան

Ինչքա՛ն նի ցավ եմ տեսել ես,
Նենգ ու դավ եմ տեսել ես.
Տարել, ներել ու սիրել,
Վատը լավ եմ տեսել ես:

Վաղակատար դերբայ, соединяясь с формами вспомогательного
глагола, образует личные формы: վաղակատար и անցյալ վաղակատար
(см. Урок 14).

3. Ապառնի դերբայ

Ապառնի դերբայ выражает значение будущего, последующего
действия. Он образуется одинаково для всех глаголов: присоединением к
инфинитиву ու: գրել → գրելու, կարդալ → կարդալու.

Այսօր ես գնալու եմ գյուղ: Сегодня я должен (собираюсь) поехать
(пойти) в деревню.

Այնտեղ հանդիպելու եմ իմ մանկության ընկերոջը: Там (я) встречусь с
другом моего детства.

Ապառնի դերբայ, соединяясь с формами наст. вр. вспомогательного
глагола, образует глаголы будущего несов. вр (см. Урок 4), а соединяясь
с формами прош. вр. вспомогательного глагола — անցյալ ապառնի
будущее в прошедшем. Это время выражает действие, мыслимое как
должнствовавшее или могущее быть совершенным в будущем по
отношению к определенному моменту в прошлом (по отношению к
моменту говорения):

4. Ժխտական դերբայ

Ժխտական դերբայ (ժխտել отрицать) выражает значение отрицаемого
будущего действия. Он образуется присоединением к основе инфинитива
ի (I спряжения) գր-ել → գր-ի, ա (II спряжения): կարդ-ալ → կարդ-ա.

Запомним образование этого дербая от нестандартных глаголов: տալ
давать → տա, գալ приходить → գա, լալ плакать → լա.

Ժխտական դերբայ с добавлением отрицательной формы
вспомогательного глагола образует отрицательные формы будущего

времени условного наклонения: չեմ գրի не напишу, չեմ կարդա не прочту, չեմ գա не приду.

Կատակ

Մի անգամ Ալբերտ Էյնշտեյնին հարցրին

– Հիմա ինչպե՞ս են հայտնագործությունները երևան գալիս:

– Շատ պարզ, – պատասխանեց Էյնշտեյնը, – բոլորը գիտեն, որ հայտնագործություն կատարելը անհնարին է: Պատահմամբ գտնվում է մի անգետ, որն այդ չգիտի: Նա էլ հայտնագործություն է անում:

Новые слова и выражения

մի անգամ один раз, однажды
հայտնագործություն изобретение, открытие
երևան գալ появляться, обнаруживаться
անհնարին невозможно
պատահմամբ случайно
գտնվում է находится, появляется
անգետ неуч, незнайка
նա էլ и он, именно он; он тоже

Упражнения

*I. Переведите.

1. Իմ մանկության օրերին քեռիս ամեն առավոտ գալիս էր մեր տուն: 2. Միրում էր նստել պարտեզի փոքրիկ աթոռին: 3. Խոսում էր անցած օրվա լուրերի մասին: 4. Իր հետ բերում ու ինձ էր տալիս իմ սիրած հեքիաթների գիրքը: 5. Հեռանում էր շատ անսպասելի: 6. Հիմա արդեն հուշ է դարձել իմ մանկությունը:

*II. Переведите.

1. Об аварии вчера написали все газеты. 2. Случай произошел вечером. 3. Все пассажиры погибли. 4. Их родные были безутешны (досл в безутешном состоянии) 5 (Они) не хотели возвращаться домой.

безутешный անսպասելի
возвращаться домой տուն վերադառնալ

*III. Переведите.

1. 1844 թ. սեպտեմբերի 24-ին Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիայում բացվելու էր ցուցահանդես: 2. Այվազովսկին մասնակցելու էր չորս նկարներով: 3. Դրանցից հասարակության վրա առանձնապես ուժեղ տպավորություն բո-

դեցին «Գիշերը ծովի վրա» և «Գիշերը Իսպանիայում» նկարները: 4. «Ավելի լուսավոր պատկերներ չեմ տեսել»,– հետո գրելու էր այդ նկարներով հիացած մի նկարիչ:

Отвѣты

I. 1. В дни моего детства мой дядя (по матери) каждое утро приходил к нам домой. 2. (Он) любил сидеть в саду (досл сада) на маленьком стуле. 3. Дядя говорил о вестях прошедшего дня. 4. (Он) приносил с собой и давал мне мою любимую книгу сказок. 5. Уходил очень неожиданно. 6. Теперь уже воспоминанием стало мое детство.

II. 1. Վթարի մասին երեկ գրել էին բոլոր թերթերը: 2. Դեպքը կատարվել էր երեկոյան: 3. Բոլոր ուղևորները զոհվել էին: 4. Նրանց հարազատները անսփռփեղի վիճակում էին: 5. Չէին ցանկանում տուն վերադառնալ:

III. 1. 24-го сентября 1844-го года в Академии художеств Петербурга должна была открыться выставка. 2. Айвазовский должен был быть представлен (досл участвовать) четырьмя картинами. 3. Из них на публику особенно сильное впечатление оставили картины “Ночью на море” и “Ночь в Испании”. 4. “Более светлых картин (я) не видел”,– написал (досл должен был писать) потом восхищенный этими картинами художник.

Урок 24

Словообразование

1. Префикс **փոխ(ա)-**
- 2 Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Префикс (**փոխաձանց**) **փոխ(ա)-**

Префикс **փոխ(ա)-** выражает следующие значения:

1) перемещение: **անցնել** проходить, переходить → **փոխանցել** передавать (кому-либо), **դնել** (основа прош. вр.: **դր**) класть, ставить → **փոխադրել** переводить, перевозить,

2) вместо, взаимно: **հատուցել** воздавать, расплачиваться → **փոխհատուցել** возмещать, **շահափես** выгодный, прибыльный → **փոխշահափես** взаимовыгодный, **այց** посещение, визит → **փոխայց** ответный визит, **ազդեցություն** влияние, воздействие → **փոխազդեցություն** взаимовлияние, **առնել** брать → **փոխառնել** заимствовать, **ստատիստիկական** доверие → **փոխստատիստիկական** взаимное доверие, **ստորագրություն** договоренность → **փոխստորագրություն** взаимодоговоренность, **օգնություն** помощь → **փոխօգնություն** взаимопомощь,

3) должность, пост, замещение: **փոխազգեստ** председатель, президент → **փոխփոխազգեստ** заместитель председателя, вице-президент, **արքա** король → **փոխարքա** вице-король, **հյուպատոս** консул → **փոխհյուպատոս** вице-консул, **փոխարար** министр → **փոխփոխարար** заместитель министра, **տնօրեն** директор → **փոխտնօրեն** заместитель директора.

Словосочетания

դրամական փոխանցումներ денежные переводы
աշտտոնական փոխայցեր официальные взаимные визиты
փոխշահափես գործարք взаимовыгодная сделка

գիտության և կրթության փոխնախարար замминистра науки и образования

ինստիտուտի կամ դպրոցի փոխտնօրենի замдиректора института или школы.

2. Сложные слова

По модели инфинитив + существительное образуется много употребительных сложных слов:

գրծել *действовать* + կերպ *способ, вид* → գրծելակերպ *способ действий*, գրել + ձև *форма* → գրելաձև *манера письма*, ոճ *стиль* → գրելաոճ *стиль письма*, մտածել *думать* + կերպ → մտածելակերպ *способ мышления*, մտածել + ձև → մտածելաձև *способ мышления*, վարվել *вести(себя)*, поступать + կերպ → վարվելակերպ *манера, стиль поведения*, վառել *жечь*, сжигать + փայտ *дерево, древесина* → վառելափայտ *дрова*, վառել + նյութ *материал, в разн зн* → վառելանյութ *горючее*, պատմել *рассказывать* + ոճ *стиль* → պատմելաոճ *стиль, манера повествования, рассказа*, խոսել + ձև → խոսելաձև *манера говорить*.

Словосочетания

գեղեցիկ խոսելաձև *красивая манера говорения*

պատշաճ վարվելակերպ *подобающий стиль поведения*

չոր վառելափայտ *сухие дрова*

ուրույն մտածելակերպ *своеобразный стиль мышления*

հասկանալի պատմելաոճ *понятная манера повествования, рассказа*

Грамматика

Независимые дербан (անկախ դերբայներ)

1. Անորոշ դերբայ (неопределенная форма глагола – инфинитив)

Общее представление об инфинитиве вы уже имеете (Урок 4). Рассмотрим его подробнее.

В современном армянском языке անորոշ դերբայ не участвует в образовании личных форм, в предложении выступает самостоятельно.

Նա ցանկանում է ապրել գյուղացիների հետ: Он желает жить с крестьянами.

Աշոտը որոշել է մեկնել արտափոխման: Ашот решил выехать за границу.

Տիգրանիկը ուզում է խաղալ պարտեզում: Тиграник хочет играть в саду.

Զեմ կարող տանել ուրիշի ցավը: Не могу переносить чужую (досл чужого) боль.

Անորոշ դերբայ, как существительное, может принимать артикль, что придает ему большую определенность:

Ամառն ծովում լողալը օգտակար է: Летом в море купаться (купание) полезно.

Ծխելը վնասակար է: Курить (курение) вредно.

Անորոշ դերբայ может принимать и притяжательный артикль: խաղալի = իմ խաղալը, խաղալի = քո խաղալը.

Անորոշ դերբայ склоняется, приобретая тем самым признаки, отличительные для существительного. Значения, выражаемые падежными формами, сходны с падежами существительных (см. Урок 13)

Именительный	կարդալ(ը)
Родительный	կարդալու
Дательный	կարդալու(ն)
Винительный	կարդալ(ը)
Отложительный	կարդալուց
Инструментальный	կարդալով
Местный	կարդալում

Определенный артикль инфинитив принимает в именительном, дательном и винительном падежах. Անորոշ դերբայ (инфинитив) в литературном языке не образует форм множественного числа.

Рассмотрим употребление падежных форм инфинитива.

Местный падеж употребляется крайне редко:

Ես ծուլ եմ նստակ գրելում: Я ленив в писании писем.

Для выражения этого значения обычно употребляется родительный падеж с послелогом մեզ:

Սովորելու մեզ նա հավասարը չուներ: В учебе он не имел равных.

Падежные формы инфинитива употребляются с послелогам:

գրելու համար чтобы писать,

խաղալու մասին об игре (о том, чтобы играть)

խոսելուց առաջ перед тем, как заговорить

ուտելուց հետո после того, как поел

նկարելուց բացի кроме рисования

սիրելով հանդերձ любя

Родительный падеж употребляется и в функции обстоятельства цели:

գնալ ջուր խմելու итди пить воду

Եկել էր մեզ տեսնելու: Он пришел, чтобы повидать нас.

Дательный падеж:

Նա սպասում էր դռան բացվելուն: Он ждал, чтоб открылась (открыли) дверь. (Ср: Նա սպասում էր ուսուցչին: Он ждал учителя).

Отложительный падеж:

Նա խուսափում էր մեզ հետ հանդիպելուց: Он избегал встречаться с нами.

Շատ աշխատելուց չէր կարողանում քնել: От того, что много работал, он не мог уснуть.

Эта же мысль выражается с помощью формы инструментального падежа слова *աշխտեալ* причина с родительным падежом инфинитива *Շատ աշխատելու* *աշխտեալով* չէր կարողանում քնել: Из-за того (по причине), что много работал, (он) не мог заснуть.

Инструментальный падеж:

Ուսուցչին նկատելով՝ աշակերտը ներս մտավ: Заметив учителя, ученик вошел.

Вместе с зависимыми словами форма инструментального падежа инфинитива образует оборот, который обычно выделяется знаком «`» (*ընթ*), если он – в начале или в конце предложения, и запятыми, если он – в середине:

Զգալով նրա դուրբունը՝ ես դուրս եկա սենյակից: Чувствуя его состояние, я вышел из комнаты.

Ես դուրս եկա սենյակից՝ զգալով նրա դուրբունը:

Ես, զգալով նրա դուրբունը, դուրս եկա սենյակից:

Подобные употребления инструментального падежа инфинитива в функции обстоятельства образа действия, причины, основания, времени весьма распространены.

Վահան Տերյան

Ապրելուց քաղցր է սեռնել քեզ համար
Զգալ, որ դու կաս և լինել հեռու,
Երկրպագել քեզ առանց սիրվելու,
Երագել միշտ քեզ – լինել քեզ օտար...

Ստվերդ փնտրել ամեն տեղ, ուր խենթ
Հոգին կարող է թռիչքով չափել
Անանց կարոտում անվերջ տառապել
Եվ սիրել քեզնից բաժանված հավետ...

Ու գերեզմանում սև հողերի տակ
Զգալ, որ անցար և քեզ չըկանչել,
Եվ ոչ մի հուշով սիրտդ չըտանջել,
Ու չըխոսվել բերկրանքդ հստակ...

Новые слова и выражения

երկրպագել поклоняться, боготворить
ստվեր тень

ամնն տեղ везде, всюду
քոհչք полет
կարոտ тоска (по кому-либо)
տառապել страдать
բեզնից բաժանված отдаленный от тебя, разлученный с тобой
հավեառ навсегда
գերեզման могила
չկանչել не звать
ոչ մի հուշով ни одним воспоминанием
խռովել волновать, тревожить, возмущать (покой); ссориться, обижаться
բերկրանք отрада, восторг, ликование
հստակ чистый, ясный, прозрачный; четкий

Աֆորիզմներ

Ով չի սիրում իր երկիրը, նա ոչինչ սիրել չի կարող:

Չորջ Բայրոն

Սենտիմենտալ մարդը նա է, ով կարողանում է ազատ լինել նույնիսկ ստրկության մեջ:

Յոնթեննեյ

Упражнения

*I. Переведите.

1. Գրելու (ստեղծագործելու) համար պետք է ձիրք ունենալ: 2. Խաղալու մասին դասերդ անելուց հետո կխոսենք: 3. Խոսելուց առաջ պետք է մի փոքր մտածել: 4. Ուտելուց առաջ և հետո լվանում են ձեռքերը: 5. Նկարելուց բացի ուրիշ շնորհք չունի: 6. Սիրելով հանդերձ բաժանվեցի նրանից: 7. Չարմանալու հերթն ինձ հասավ:

*II. Переведите.

1. Տասը տարի առաջ, Մոսկվայում ինստիտուտը ավարտելուց և լուրջ մասնագետ դառնալուց հետո Վահանը վերադարձավ հայրենի տուն: 2. Նրա մասնագիտությունը ճշգրիտ գիտությունների ոլորտից էր: 3 Նա կարող էր մեծ հաջողությունների հասնել ու երջանիկ կյանք վարել այնտեղ, սակայն գերադասեց ապրել հայրենիքում: 4. Այստեղ էլ առանց շատ ջանքեր թափելու Վահանը աշխատանքի անցավ մի շատ կարևոր ձեռնարկությունում: 5. Նա հակիրճ ներկայացրեց իր կենսագրությունը, ապա կարճ զրույց ունեցավ ձեռնարկության ղեկավարի հետ: 6. Վահանին անմիջապես նշանակեցին բաժնի վարիչ: 7. Հիմա նա ընտանիք է կազմել և կալուղանում է օգնել նաև ծանր վիճակում գտնվող իր ծնողներին:

Новые выражения

ընտանիք կազմել создать семью
կյանք վարել вести жизнь
շատ ջանքեր բախել приложить много усилий
աշխատանքի անցնել приступить к работе

*III. Переведите

1. От чтения еще никто не уставал. 2. Дойдя домой, (я) снял свою шубу. 3. “Нет ничего лучше еды”, – любят шутить подростки. 4. Зайдя в свою комнату, Сона быстро включила телевизор. 5. На улицах Еревана есть много фонтанчиков с питьевой водой. 6. Понимая суть дела, Анна предпочла молчать.

Ответы

I. 1. Для того, чтобы писать (творить) нужно иметь дарование. 2. О том, чтобы поиграть, поговорим после того, как сделаешь уроки. 3. Перед тем, как говорить, нужно немного подумать. 4. Перед и после еды моют руки. 5. Кроме рисования у него нет других дарований. 6. Любя, расстался с ней. 7. Очередь удивляться дошла до меня.

II. 1. Десять лет назад, после окончания института в Москве и после того, как стал серьезным специалистом, Ваан вернулся в отчий дом. 2. Его специальность была из сферы точных наук. 3. Он мог достичь больших успехов и жить там счастливой жизнью, однако предпочел жить на родине. 4. Здесь же, не прилагая больших усилий, Ваан приступил к работе в очень важном предприятии. 5. Он кратко представил свою биографию, потом имел недолгую беседу с руководителем предприятия. 6. Ваана сразу же назначили заведующим отделом. 7. Теперь он создал семью и может помогать находящимся в тяжелом положении родителям.

III. 1. Կարդալուց դեռ ոչ որ չի ձանձրացել: 2. Տուն հասնելով՝ հանեցի մուշտակս: 3. «Ուտելուց լավ բան չկա», – սիրում են կատակել դեռահասները: 4. Մտնելով իր սենյակը՝ Սոնան շտապ միացրեց հեռուստացույցը: 5. Երևանի փողոցներում խմելու ջրի շատ ցայտադրյուններ կան: 6. Հասկանալով գործի էությունը՝ Աննան գերադասեց լռել:

Урок 25

Словообразование

1. Суффикс **-nɪn**.

2. Производные и сложные слова с основой **ŋɛ//ŋɪ//ŋɪr**.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс **-nɪn**

Суффикс **-nɪn** образует, в основном, прилагательные от существительных, глаголов и прилагательных. Некоторые из образованных прилагательных могут выступать и в функции наречия или существительного.

1. От названий веществ, материалов и т.п. образуются производные со значением “покрытый, испачканный чем-л., содержащий что-л.”: **ɕwɪŋ** ржавчина → **ɕwɪŋnɪn** ржавый, **ɕwɪɕɪɕ** мел → **ɕwɪɕɪɕnɪn** покрытый, испачканный мелом, **ɕɛɕɪɕ** грязь → **ɕɛɕɪɕnɪn** грязный, **ɕɪɕɪɕ** пыль → **ɕɪɕɪɕnɪn** пыльный, **ɕɛɕɪ** слякоть, грязь → **ɕɛɕɪnɪn** слякотный, грязный, **ɕɪɕɪ** копоть, сажа → **ɕɪɕɪnɪn** закопченный, **ɕɪɕ** масло (*топленое, техническое*), жир → **ɕɪɕnɪn** жирный, **ɕɪɕ** смола, деготь → **ɕɪɕnɪn** смолистый, засмоленный

2. От названий явлений природы, растений и под. образуются производные со значением “характеризуемый, изобилующий чем-л.”: **ɕɪɕɪɕ** дождь → **ɕɪɕɪɕnɪn** дождливый, **ɕɪɕɪɕ** туман → **ɕɪɕɪɕnɪn** туманный, **ɕɪɕɪɕ** облако → **ɕɪɕɪɕnɪn** облачный, **ɕɪɕɪɕ** туча → **ɕɪɕɪɕnɪn** пасмурный, **ɕɪɕ** (*ɕɪɕɪɕ*) гора → **ɕɪɕnɪn** гористый, **ɕɪɕ** скала, утес → **ɕɪɕnɪn** скалистый, **ɕɪɕɪɕ** холм → **ɕɪɕnɪn** холмистый, **ɕɪɕ** камень → **ɕɪɕnɪn** каменистый, **ɕɪɕɪɕ** болото → **ɕɪɕɪɕnɪn** болотистый, **ɕɪɕɪɕ** тина, ил → **ɕɪɕnɪn** илистый, **ɕɪɕɪɕ** песок → **ɕɪɕɪɕnɪn** песчаный, **ɕɪɕɪɕ** тень → **ɕɪɕɪɕnɪn** тенистый.

3. От названий частей тела и под. образуются производные со значением “имеющий, характеризующий, имеющий сверх нормы что-л.”. **ɕɪɕɪɕ** морщина → **ɕɪɕɪɕnɪn** морщинистый, **ɕɪɕ** сложный, запутанный (*вопрос, проблема*), **ɕɪɕɪɕ** веснушка → **ɕɪɕɪɕnɪn** веснушчатый, **ɕɪɕɪɕ**

кость → **սկրքոս** костлявый, костистый (n//Ø), միս **мясо** → **մսոս** мясистый, մազ **волос** → **մազոս** волосатый

Словосочетания

սեպեմոս դեմք **веснушчатое лицо**
կնճռոս ճակատ **морщинистый лоб**
լեռնոս երկիր **гористая страна**
ժանգոս դանակ **ржавый нож**
անձրևոս եղանակ **дождливая погода**
ցեխոս փողոց **слякотная улица**
մշուշոս լեռներ **туманные горы**
րրոս տեղանք **холмистая местность**

4. Названия качеств, состояний человека: րախիժ **грусть, тоска**, րախիժել **тосковать, грустить** → րախիժոս **грустный, тоскливый**, վիշտ **горе, скорбь** → վշտոս **горестный, скорбный**, քեմ **затаенная злоба, жажда мести** → քինոս **мстительный, злопамятный**, նախանձ **зависть**, նախանձել **завидовать** → նախանձոս **завистливый**, խանդ **ревность**, խանդել **ревновать** → խանդոս **ревнивый**, կասկած **сомнение**, կասկածել **сомневаться**; **подозревать** → կասկածոս **сомневающийся**; **подозрительный, подозревающий**, եռանդ **энергия, задор** → եռանդոս **энергичный, задористый**, հիվանդ **больной; пациент** → հիվանդոս **болезненный, предрасположенный к болезням**, ցավ **боль** → ցավոս **болевым, болезненным**, վարանել **колебаться, сомневаться**; **робеть** → վարանոս **колеблющийся, сомневающийся; робеющий, боящийся**.

Различайте слова с суффиксом **ոս** и те слова, где **ոս** — часть корня: ծնոս **челюсть**, ծղոս **солома**, լակոս **шенок**; **молокосос**, ճիւղոս **прут, хворостинка**, **розга**, վարոս **тоска (по ком-л.)**; **стосковавшийся**.

հիվանդոս տեսք **болезненный вид**
խանդոս ամուսին **ревнивый муж**
քինոս քնափորքոս **мстительный характер**
ցավոս տեղ **больное место**
րախիժոս աչքեր **грустные глаза**

2. Ածանցավոր և բարդ բառեր դն//դր//դիր հիմքով Производные и сложные слова с основой **դն//դր//դիր**

От глагола **դնել** (класть, ставить, вставлять, прикладывать) образуется множество производных и сложных слов.

Приводим наиболее распространенные слова, образованные от основы прошедшего времени **դը-** (**դը + եց**) и от основы инфинитива – **դն-** (**դն + ել**):

դրածը ставленник, **հույս** надежда → **հուսադրել** обнадеживать, **դնովի** вставной, приставной, с префиксом **արև-**: **արևադրել** производить, изготавливать → **արևադրություն** производство, изготовление, **արևադրող** производитель, с префиксом **ներ-**: **ներդնել** вкладывать; инвестировать → **ներդրում** вклад; инвестиция, **ներդրող** вкладчик; инвестор.

Если основа **դը-** оказывается в ударном положении (последний компонент сложных слов), то она принимает форму **դիր**: **սահման** граница → **սահմանադիր** учредительный, конституционный → **սահմանադրություն** конституция, **գործ** дело → **գործադիր** исполнительный; исполнительная власть, **րագ** корона → **րագադրել** короновать → **րագադիր** коронуемый, возлагающий корону, **ուշք** внимание, сознание → **ուշադիր** внимательный, внимательно → **ուշադրություն** внимание, **օրենք** закон → **օրենսդիր** законодательный; законодатель → **օրենսդրություն** законодательство, **օրենսդրական** законодательный, **ունկն** *уст* ухо → **ունկնդիր** слушатель → **ունկնդրել** (внимательно) слушать, **դավ** козни, интриги → **դավադիր** заговорщик, интриган; заговорнический → **դավադրություն** заговор, происки, **բարձր** → **բարձրադիր** расположенный высоко, **ցածր** → **ցածրադիր** расположенный низко, **ուս** плечо → **ուսադիր** погон, **քարն** *уст* (каменная) стена → **քարնադիր** каменщик, кладчик.

Словосочетания

դնովի սանդուղք приставная лестница
արատ ունկնդիր вольный слушатель
ուշադիր ուսանող внимательный студент
սահմանադիր կամ օրենսդիր մարմին учредительный или законодательный орган
նոր սահմանադրություն новая конституция
Используя эти словосочетания, составьте предложения.

սկսնոց դնել надевать, носить очки
գլխարկ դնել надевать, носить шляпу
ձեռնոց դնել надевать, носить перчатки
հույս դնել возлагать надежды

Աֆորизմ Աֆորիզմ

Օրենսդիր իշխանությունը պետության սիրտն է, գործադիր իշխանությունը՝ նրա ուղեղը.

Ժան Ժակ Ռուսո

Новые слова

օրենսդիր законодательный (о власти)
գործադիր исполнительный (о власти)
ուղեղ мозг

Грамматика

Независимые дербай Անկախ դերբայներ

Причастие сопутствующего действия Հանկատար դերբայ

Հանկատար դերբայ образуется одинаково для всех глаголов: прибавлением к инфинитиву -իւ: գրել → գրելիւ, կարդալ → կարդալիւ. Հանկատար դերբայ обозначает действие, проходящее параллельно с другим действием, обозначенным сказуемым предложения. В предложении этот дербай выполняет функцию обстоятельства времени:

Կարդալիս նա կախազում է: Читая, он заикается

Տուն վերադառնալիս նա տեսավ ուսուցչին: Возвращаясь домой, он увидел учителя.

Аналогичную функцию может выполнять и форма род. пад. инфинитива с послелогом ժամանակ время, во время: Կարդալու ժամանակ նա կախազում է: Во время чтения он заикается.

Рассматриваемый дербай в функции обстоятельства времени близок к одному из употреблений формы инструментального падежа инфинитива.

В определенных случаях эти три формы выражения обстоятельства времени эквивалентны:

1. Այս փողոցով անցնելիս նա հիշում է իր մանկությունը:
2. Այս փողոցով անցնելու ժամանակ նա հիշում է իր մանկությունը:
3. Այս փողոցով անցնելով՝ նա հիշում է իր մանկությունը:

Проходя по этой улице, он вспоминает свое детство.

**Մոր ձեռքերը
(ОТРЫВОК)**

Այս ձեռքերը՝ մո՛ր ձեռքերը,
Հինավուրց ու նոր ձեռքերը...
Ինչե՛ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը...
Պսակվելիս ո՛նց են պարել այս ձեռքերը՝
Ի՛նչ նազանքով,
Երազանքով:

Աֆորիզմ

Ուտելիս շտապես՝ մարմինդ կվնասես, իսկ թև խոսելիս շտապես՝ հոգիդ:
(Ժողովրդական)

Упражнения

*I. Переведите.

1. Վահան Տերյանն իր կարճ կյանքի վերջին տարիներին, ընկերների պատմելով, հիվանդոտ տեսք ուներ: 2. Դատավորը շատ համառոտ ներկայացրեց գործը: 3. Ասում են, թե հայերի աչքերը քախտոտ են: 5. Մեր երկրում քաղաքական բազմաթիվ կնճռոտ հարցեր դեռ լուծված չեն: 6. Խանդոտ ամուսինները կատարյալ պատիժ են իրենց կանանց համար: 7. Քարերի կամ քարքարոտ երկիր է մեր սիրելի Հայաստանը:

*II. Переведите.

1. Уезжая в командировку, я целовал своих детей. 2. Во время еды нельзя разговаривать. 3. Когда пела, Гоар Гаспарян волновалась. 4. Рисуя, он словно не видел окружающих себя людей. 5. Творя, многие пьют кофе и курят.

Ответы

I. 1. Ваан Терян в последние годы своей короткой жизни, по словам друзей, выглядел болезненно. 2. Судья очень кратко представил дело. 3. Говорят, что глаза армян грустные. 4. В нашей стране многочисленные сложные (запутанные) вопросы еще не решены. 5. Ревнивые мужья – сущее наказание для своих жен. 6. Наша любимая Армения – страна камней или каменистая страна.

II. 1. Գործուղման մեկնելիս ես համբուրում էի երեխաներին: 2 Ուտելիս չի կարելի խոսել: 3. Երգելիս Գոհար Գասպարյանը հուզվում էր: 4. Նկարելիս նա կարծես թե չէր տեսնում իրեն շրջապատող մարդկանց: 5. Ստեղծագործելիս շատերը սուրճ են խմում ու ծխում են:

Урок 26

Словообразование

1. Суффикс **-ոյ**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс **-ոյ**

Суффикс **-ոյ** образует от глаголов существительные со значением “действующее лицо, наименование специальности, занятия” и т.п. В этом плане он синонимичен суффиксам **-իչ** (**հսկող** = **հսկիչ**), **-(ա)վոր** (**հնձող** = **հնձվոր**), **-որդ** (**սահող** = **սահորդ**), **-արար** (**ձևող** = **ձևարար**, **փրկող** = **փրկարար**).

Как словообразовательная единица суффикс **-ոյ** весьма продуктивен:

գրել писать → **գրող** писатель, **սովորել** обучаться → **սովորող** студент, **ծառայ** слуга → **ծառայել** служить → **ծառայող** служащий, **գողել** паять → **գողող** паяльщик, **հերկել** пахать → **հերկող** пахарь, **գիծ** линия + **գրել** писать → **գծագրել** чертить → **գծագրող** чертежник, **մեքենա** машина, машинка + **գրել** писать → **մեքենագրել** печатать (на машинке) → **մեքենագրող**, **վաճառել** продавать → **վաճառող** продавец, **ծնել** рож(д)ать → **ծնող** родитель, **ընթերցել** читать → **ընթերցող** читатель, **հեռուստացույց** телевизор + **դիտող** → **հեռուստադիտող** телезритель (*ср.* **դիտել** смотреть, посмотреть, **դիտորդ** наблюдатель), **պարել** танцевать → **պարող** танцор (*ср.* **պարուհի** танцовщица), **ընտրել** выбирать, избирать → **ընտրող** избиратель, **մատուցել** подносить, преподносить → **մատուցող** официант, **մեղադրել** обвинять → **մեղադրող** обвинитель, **սիրել** любить → **սիրող** любитель, **ռադիոսիրող** радиолубитель, **կինոսիրող** кинолюбитель.

Словосочетания

հոգատար ծնողներ заботливые родители
կինոսիրողների խմբակ кружок кинолюбителей

մեղադրող կողմ сторона обвинения
պետական ծառայող государственный служащий
բարձր կարգի զոհող паяльщик высокой квалификации
ընտրողների ցուցակ список избирателей
անփորձ վաճառող неопытный продавец

2. Сложные слова

Сложные слова, образованные сочетанием основ существительного и глагола, обозначают действующее лицо, а также инструмент: բանի слово, дело + սեր любовь, սիրել любить → բանասեր филолог, պատմությունիս история + գրել писать → պատմագիր историк, историограф, բեռ (ծր բեռն) + կրել нести → բեռնակիր носильщик, դասի урок + խոսել говорить → դասախոս преподаватель, лектор, հայ армянин + սեր → հայասեր любящий армян, գրել писать (գիր) + գող вор → գրագող плагиатор, հարթ ровный (հարթություն плоскость) + չափ мера, размер → հարթաչափ нивелир, ժամ час + ցույց տալ показывать → ժամացույց часы, շրջան период, круг, окружность, район + ավարտ (ավարտել) заканчивать, завершать → շրջանավարտ выпускник, շահ выгода, польза + բեր (բերել) приносить → շահաբեր выгодный, прибыльный, ական мина + նետել, бросать, метать → ականանետ миномет.

Словосочетания

ձեռքի ժամացույց наручные часы
բեռնակիր (բեռնատար) մեքենա грузовая машина
վաստակաշատ դասախոս имеющий много заслуг преподаватель
հմուտ բանասեր ու բարձրագիշ многоопытный филолог и переводчик.

Грамматика

Независимые причастия Անկախ դերբայներ

Действительное причастие (եմբաղայական դերբայ)

Եմբաղայական դերբայ обозначает действие как признак лица или предмета – его производителя Он образуется от всех глаголов, сохраняя при этом все глагольные признаки.

От глаголов I спряжения он образуется прибавлением **-ող** к основе инфинитива: գր-ել → գր-ող, а от глаголов II спряжения прибавлением **-ող** к основе прошедшего времени: կարդ-ալ → կարդաց → կարդաց-ող

Обратим внимание на то, что глаголы I спряжения сохраняют псевдосуффиксы

-ն- и -չ-: տես-ն-ող → տես-ն-ող, փախ-չ-ել → փախ-չ-ող.

Глаголы II спряжения с псевдосуффиксами -ան- и -են- заменяют их на -աց- и -եց-: ուրախ-ան-ալ → ուրախ-աց-ող, վախ-են-ալ → վախեցող.

Запомним:

դառնալ → դարձող

վերադառնալ → վերադարձող

լալ → լացող

գալ → եկող

տալ → տվող

լինել → լինող, եղող

Рассматриваемый дербай может употребляться и как определение существительного, и отдельно:

Նա տեսավ վազող երեխաներին: Он увидел бегущих детей.

Նա տեսավ վազողներին: Он увидел бегущих.

Употребляясь с существительным, ենթակայական դերբայ, как и другие определения, не склоняется, употребляясь отдельно, склоняется в ед и мн. ч.:

Մենք խոսում էինք վազող երեխայի մասին: Мы говорили о бегущем ребенке.

Մենք խոսում էինք վազողների մասին: Мы говорили о бегущих.

Վազողներից մեկն ընկավ: Один из бегущих упал.

Действительное причастие может обозначать как ситуативный, так и постоянный признак:

Ես տեսա կարդացող երեխային: Я увидел читающего (в данный момент) ребенка.

Ուսուցիչը սիրում է կարդացող երեխաներին: Учитель любит читающих (любящих читать) детей.

Սա ջարդվող բաժակ է: Это — бьющийся стакан.

Սա չջարդվող բաժակ է: Это — небьющийся стакан

Այս բաժակը ջարդվող է: Этот стакан — бьющийся (может разбиться).

Употребленный с существительным ենթակայական դերբայ переводится причастием наст. вр. Նա ուզում էր տեսնել մամակները բերրով փոստատարին: Он хотел увидеть приносящего письма почтальона.

Պարույր Սևակ

Հիշենք մաս մրանց ծնող

Նրանց սնող,

Նրանց զինող

Հայրենիքը հերոսամայր:

Новые слова

հիշենք запомним
ծնող родивший
սնող кормящий
զինող вооружающий

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դպրոցի տնօրենն ուզում է տեսնել այդ թելադրությունը գրողին: 2. Նա փնտրում էր իր ձագերը սպանողին: 3. Շատ կարդացողները սովորաբար բարի մարդիկ են: 4. Այգում ճաշելիս հարմար է օգտագործել չջարդվող բաժակներ: 5. Ժողովուրդն ասում է, թե շտապողը ուշ է տեղ հասնում: 6. Մատուցողը անզուշարար շրջեց մատուցարանը:

*II. Переведите.

1. В нашей стране уменьшается число служащих. 2. Араик посещает кружок радиолобителей. 3. Телезрители предпочитают развлекательные программы. 4. Среди абитуриентов (я) увидел своего друга. 5. Чтобы оплатить свою учебу, многие студенты летом работают официантами.

Ответы

I. 1. Директор школы хочет увидеть написавшего этот диктант. 2. Он искал убившего его детенышей (птенцов). 3. Те, кто много читают, обычно добрые люди. 4. Во время обеда в саду удобно употреблять небьющиеся стаканы. 5. В народе говорят, что торопящийся поздно добирается (до сл. до места). 6. Официант по неосторожности перевернул поднос.

II. 1. Մեր երկրում պակասում է ծառայողների թիվը: 2. Արայիկը հաճախում է ռադիոսիրողների խմբակ: 3. Հեռուստադիտողները գերադասում են զվարճալի ծրագրերը: 4. Դիմորդների մեջ տեսա ընկերոջս: 5. Շատ ուսանողներ իրենց ուսման վարձը վճարելու նպատակով անռանը աշխատում են որպես մատուցողներ:

Урок 27

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие.

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие (հարակալաւոր դերբայ)

Հարակալաւոր դերբայ выражает результат завершённого действия как длительный или временный признак произведшего или подвергнутого ему лица или предмета.

Հարակալաւոր դերբայ употребляется 1) самостоятельно, 2) соединяясь с формами настоящего и прошедшего времени вспомогательного глагола, образует формы настоящего и прошедшего результативного времен изъявительного наклонения.

Образование результативного причастия

Результативное причастие образуется суффиксом -ած от основы (в зависимости от типа глагола) инфинитива или прошедшего времени. Глаголы I спряжения без наращения (в том числе возвратные и многократные) образуют հարակալաւոր от основы инфинитива, глаголы остальных типов – от основы прошедшего времени.

Инфинитив	Основа инфинитива	Հարակալաւոր դերբայ
<i>I спряжение, глаголы без псевдосуффикса</i>		
գրել	գր	գրած
<i>I спряжение, возвратные глаголы</i>		
բացվել	բացվ	բացված
<i>I спряжение, многократные глаголы</i>		
պոկոտակ	պոկոտ	պոկոտած
<i>I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом ն</i>		
գտնել	գտ	գտած
<i>I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом չ</i>		
փախչել	փախ	փախած

I спряжения, каузативные глаголы

նստեցել	նստեցր	նստեցրած
եռացնել	եռացր	եռացրած
կորցնել	կորցր	կորցրած

II спряжение

կարդալ	կարդաց	կարդացած
--------	--------	----------

III спряжение, глаголы с псевдосуффиксом աւն

որախանալ	որախաց	որախացած
----------	--------	----------

III спряжение, глаголы с псевдосуффиксом եւն

մոտենալ	մոտեց	մոտեցած
---------	-------	---------

Нестандартные глаголы образуют **հարախատար դերբայ** следующим образом:

Некоторые простые глаголы I спряжения образуют **հարախատար** регулярным способом:

ասել → աս → **ասած**
բերել → բեր → **բերած**

Регулярно образуют **հարախատար դերբայ** и нестандартные глаголы I спряжения с наращением **-ւն-**:

թողնել → թող → **թողած**
առնել → առ → **առած**
ելնել → ել → **ելած**
տեսնել → տես → **տեսած**

Ряд простых глаголов I спряжения образует **հարախատար դերբայ** нерегулярно, т.е. от основы не инфинитива, а прошедшего вр:

անել → ար → **արած**
դնել → դր → **դրած**
տանել → տար → **տարած**
լինել → եղ → **եղած**

Ряд нестандартных глаголов II спряжения образует **հարախատար դերբայ** от основы прош. вр.:

գալ → եկ → **եկած**
տալ → տվ → **տված**
բառնալ → բարձ → **բարձած**
(վերա)դառնալ → (վերա)դարձ → **(վերա)դարձած**
(վեր)կենալ → (վեր)կաց → **(վեր)կացած**

Употребление результативного причастия

В предложении результативное причастие употребляется и с существительным, и, реже, как существительное. Оно выполняет функцию определения, обстоятельства (переводится причастием, деепричастием, наречием):

1) как подлежащее:

ժամանածը դիվանագետ էր прибывший был дипломатом
նկարածն անհաջող էր нарисованное было неудачно
գրածդ հետաքրքիր էր то, что ты написал, было интересно

2) как определение.

զարգացած երեխա развитой ребенок
կարդացած ուսանող начитанный студент
խմած մարդ пьяный человек,
բացված վարդ распустившаяся роза

3) как обстоятельство:

հուզված երգում է поет взволнованно
զայրացած խոսում է говорит разгневанно
լարված աշխատում է работает напряженно
սառկած կադում է читает лежа

Употребляясь с существительным в функции определения, результативное причастие, как и другие определения, не склоняется:

չորացած ճյուղ засохшая ветка
չորացած ճյուղի засохшей ветки
չորացած ճյուղից от засохшей ветки
չորացած ճյուղով засохшей веткой

В функции существительного результативное причастие склоняется по типу склонения на -ի:

Քնածն արթնացավ: Спящий проснулся.

Խոսում էին **եկածների** մասին: (Они) говорили о пришедших.

Մտեցանք **կանգնածների**: (Мы) подошли к стоящим.

Նստածներից ոմանք վեր կացան: Некоторые из сидевших встали.

Տեքստ

Արևոտ, պայծառ օր է:

Արմենը ուղղում է մարմինը. հաճույքից կկոցում աչքերը.

Մի նրբանցքում խաղում է մի փոքրիկ տղա:

Արմենին տեսնելով՝ բարձրացնում է փայտե հրացանը և ուրախ ճշում.

– Քեռի՛, ձեռքերդ վեր:

Երեխան դուր է գալիս Արմենին: Նա բարձրացնում է ձեռքերը:

Երեխան, «թղխ, թղխ, թղխ» ասելով, կրակում է և ոգևորված բացականշում:

– Զեռի՛, դու մեռար:

Արմենն ընկնում է: Երեխան ուրախանում է ու երջանիկ զգում իրեն:

Արմենը վեր չի կենում տեղից: Դա էլ ավելի հրճվանք է պատճառում երեխային:

Անցորդները նկատում են ընկած մայրուն, անմիջապես մոտենում են, կռանում:

Ի՞նչ է պատահել,– հարցնում են չորս կողմից:

– Մեռած է,– զարմացած ասում է ինչ-որ մեկը՝ բաց թողնելով Արմենի ավիր:

Երեխան ժպտում է և ներողամտությամբ նրանց նայում: Գետնին ընկած մարդու շուրջը հետզհետե ավելի շատ մարդիկ էին հավաքվում:

Երեխան, մի կողմ քաշված, քմծիծաղ է տալիս

Մարդիկ դեպքի մասին հուզված պատմում են իրար, պատմում են ավստ-սանքով ու ցավով:

Ամբոխն աստիճանաբար ցրվում է:

Երեխան կանգնած է մայթի վրա ու մեկ առ մեկ ուշադիր նայում անցորդներին՝ հայտնագործած, որ բոլորն էլ դյուրահավատ են ու ծիծաղելի:

Ըստ Պերն Չեյթունցյանի

Новые слова

ուշադիր внимательный; внимательно

հաճույք удовольствие

կկոցել шурить

հրճվանք удовольствие, восторг

ներողամտություն снисходительность

քմծիծաղ усмешка

հետզհետե постепенно, с течением времени

հայտնագործել обнаруживать, открывать

դյուրահավատ легковерный (դյուրին легкий, нетрудный հավատ вера)

ծիծաղելի смешной (ծիծաղել смеяться)

Պարույր Սևակ

Մոր ձեռքերը

(отрывок)

... Եկեք այսօր մենք համբուրենք որդիաբար՝

Մեզ աշխարհում ծնած-սնած,

Մեզ աշխարհում շահած-պահած,

Սևզնից կրքեր չկշտացած,

Փռչի սրբող – լվացք անող,

Անվերջ դատող անվերջ բանող

Այս ձեռքերը,
Թող որ ճարած ու կոշտացած,
Բայց մեզ համար մետաքսի պես
Խա՛ս ձեռքերը...

Новые слова

որդիարար по-сыновьи
շահած-պահած лелеянный
կշտանալ насыщаться (կուշտ сытый)
լվացք стирка
ճաքել трескаться
կոշտանալ затвердевать
խա՛ս *нар* тонкий, нежный

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանը Երևանի գլխավոր հատակագծի հեղինակն է: 2. Նրա ստեղծած այդ հատակագիծը Երևանի հետագա բոլոր գլխավոր հատակագծերի համար հիմք է ծառայում, քանի որ կանխանշում է ապագա զարգացումը: 3. Ալեքսանդր Թամանյանը պարբերաբար անդրադարձել է իր կատարած այդ աշխատանքին, մշակել ու կատարելագործել է այն: 4. 1934-ին նա սկսել էր նախագծել «Մեծ Երևանի» հատակագիծը, որը, ցավոք սրտի, մնացել է անավարտ: 5. Ռուսաստանում ու Հայաստանում Ալեքսանդր Թամանյանի կառուցած շենքերը սկզբունքորեն տարբերվում են մյուս շենքերից նախ և առաջ ճարտարապետական ազգային ավանդույթներով: 6. Այսօր Երևանում՝ նրա անունը կրող քանդարանում, պահվում են իր նախագծած, բայց դեռ չկառուցված շենքերի բազմաթիվ գծագրեր:

կանխանշել предусматривать, намечать

*II Данные в скобках глаголы используйте в форме Harperakhatap դերբայ и переведите предложения.

1. Մայրը մոտեցավ օրորոցում (քնել) երեխային:
2. Գետնին (թափվել) էին աշնան (ղեղնել) տերևները:
3. Դա իմ (կարդալ) գրքերից է:
4. Աշտը շնկատեց բազկաթռոխն (նստել) ընկերոջը:
5. Գարբիելը, բազմոցին (պառկել), հեռուստացույց էր նայում:
6. Մեր հարևանը շատ (զարգանալ) մարդ էր:
7. Բանակից ընկերս վերադարձավ հասուն տղամարդ (դառնալ):
8. Ես չէի ճանաչում (զալ) մարդկանցից ոչ մեկին:

9. Կանգառում (կանգնել) մի խումբ մարդիկ սպասում էին տրամվայի:
10. Ընթերցումը (չափարտել)՝ մենք դուրս եկանք գրադարանից:
11. Նա հեռացավ ինձանից (նկղանալ):
12. Պատուհանի մոտ (կանգնել)՝ Աստղիկը նայում էր անցորդներին:

Ответы

I. 1. Архитектор Александр Таманян – автор генерального плана Еревана. 2. Этот созданный им проект служит основой для всех последующих генеральных планов, так как предусматривает последующее развитие. 3. Александр Таманян периодически возвращался к этой проделанной им работе, обрабатывал и совершенствовал ее. 4. В 1934-м он начал проектировать план “Большого Еревана”, который, к сожалению, остался незавершенным. 5. Построенные Александром Таманяном в России и Армении здания отличаются от других зданий прежде всего национальными традициями. 6. Сегодня в Ереване, в музее, носящем его имя, хранятся многочисленные чертежи спроектированных им, но еще не построенных зданий.

- II. 1. բիւժ. Мать подошла к спящему в колыбели ребенку.
2. քիչիւժ, դիբիւժ. На земле были рассыпаны осенние (до сл. осени) пожелтевшие листья.
3. փորձիւժ. Это – из прочитанных мною книг.
4. նիւժ. Ашот не заметил сидящего в кресле друга.
5. ւիւնիւժ. Габриел, лежа на диване, смотрел телевизор.
6. քիրքիւժ. Наш сосед был очень развитым человеком.
7. դիրձիւժ. Из армии мой друг вернулся ставшим зрелым мужчиной.
8. ելիւժ. Я не знал ни одного из пришедших людей.
9. կիւնգիւժ. Стоящая на остановке группа людей ждала трамвая.
10. չափարտիւժ. Не окончив чтения, мы вышли из библиотеки.
11. նկղանալիւժ. Она удалилась, обиженная на меня.
12. կանգնելիւժ. Стоя у окна, Астхик смотрела на прохожих

Урок 28

Словообразование

Суффиксы **-իր, -ր**.

Грамматика

Безличные формы глагола (окончание).

Пунктуация

Знак «,» (**ստորակետ**).

Словообразование

Суффиксы **-իր, -ր**

Суффикс **-իր**, присоединяясь к инфинитиву или основе инфинитива, образует существительные со значением инструмента, предмета, результата, последствия, объекта действия:

գործել действовать, функционировать > գործիր инструмент, գիտենալ знать → գիտելիր знание, կարծել думать, полагать → կարծիր мнение, կեղծել подделывать, фальсифицировать; притворяться, фальшивить → կեղծիր подделка, фальсификация; ложь, притворство, ընթրել ужинать → ընթրիր ужин, ըմպել *выс* пить → ըմպելիր напиток, ուտել есть, кушать → ուտելիր еда, пища, վառել жечь, сжигать → վառելիր топливо, ծխել курить → ծխելիր курево, խաղալ играть → խաղալիր игрушка, հոտի запах → հոտոտելիր нюхать, обнюхивать → հոտոտելիր орган обоняния, օծանել *уст* (совр օծլ) душить, опрыскивать духами, *церк* святить, освящать, *церк* помазывать → օծանելիր духи, парфюмерия.

Суффикс **-ր**, присоединяясь к основе инфинитива, образует существительные со значением действия (отглагольные существительные), а также с более конкретными значениями: աղբրել молиться → աղբր մолитва. անիծել проклинать → անիծք проклятие, աննել брать, покупать → անք купля, արգելել запрещать → արգելք запрет, վաճառել продавать → վաճառք продажа, մտածել думать → միտք мысль, վարել вести, *в разн зн* → վարք поведение, *церк* житие.

Словосочетания

առք ու վաճառք купля и продажа
հարուստ գիտելիքներ богатые знания
հաճելի օժանելիք приятные духи
պաշտոնական ընթրիք официальный ужин
փափուկ խաղալիք мягкая игрушка
նախընտրական կեղծիքներ предвыборные фальсификации
հանճարեղ միտք гениальная мысль
շահարեր վաճառք выгодная продажа
գեղեցիկ սրվակ красивый флакон (склянка)
սեփական կարծիք собственное мнение

Грамматика

Безличные формы глагола. Независимые дербаи Причастие последующего действия Աշխարհի դերբայ

· Աշխարհի դերբայ выражает понятие действия, которое будет совершено в будущем. Оно образуется добавлением -իք к инфинитиву:
անել → անել-իք, գնալ → գնալ-իք.

գրելիք նամակ письмо, которое будет написано

անելիք գործ дело, которое будет сделано

կատարելիք այց предстоящий визит

В предложении первичная функция рассматриваемого дербая — определение.

Նրանք խոսում էին անելիք գործերի մասին: Они говорили о предстоящих делах (*досл* которые будут сделаны, должны быть сделаны).

Այդ մասին խոսելու եմ քեզ հետ նրանց տուն կատարելիք այցից հետո: Об этом я буду говорить с тобой после предстоящего к ним домой визита.

Հեղինակը մտադիր էր այդ նկարը ուղարկել վաղը բացվելիք ցուցահանդեսին: Автор намеревался послать эту картину на выставку, которая откроется завтра.

Рассматриваемое причастие может употребляться и как существительное (*ср* с հարակառար), склоняясь при этом в ед. и мн. ч., он может получать притяжательные артикли.

– Ես գիտեմ անելիքս: Я знаю, что я буду делать (должен делать).

– Քեզ հետ խոսելիք տես: У меня есть к тебе разговор.

– Ես ոչինչ չգիտեմ անելիքներիդ մասին: Я ничего не знаю о том (о тех вещах), что ты будешь делать.

Пунктуация

Знак «,» ստորակետ

Постановка знака «,» в армянской и русской пунктуации во многом совпадает.

I Ես համոզված եմ, որ նա կգա: Я уверен, что он придет.

Если подчинительный союз не присутствует, то ставится знак «`» (րոք): Ես համոզված եմ` նա կգա:

II Ես գիրք եմ կարդում, իսկ նա հեռուստացույց է նայում: Я читаю книгу, а он смотрит телевизор.

III Նրանք անհամբեր սպասում էին տնօրենին, և վերջապես նա եկավ: Они с нетерпением ждали директора, и, наконец, он пришел.

IV Մենք, իհարկև, օգնելու ենք մեր դասախոսին: Мы, конечно, будем помогать нашему преподавателю (лектору).

V – Գևորգ, և՞րբ ես վերադառնալու: – Геворг, когда ты вернешься?

VI Նա աշխատում է թե՛ հիմնարկում, թե՛ տանը: Он работает и в учреждении, и дома.

VII Սավառնակը, ըստ վերջին տվյալների, դեռ վայրէջք չի կատարել: Самолет, по последним данным, еще не совершил посадки.

VIII Վաղը մենք՝ շրջանավարտներս, սկսելու ենք աշխատել: Завтра мы, выпускники, начнем работать.

IX Ավագյանին՝ որպես դասախոսի, ուսանողները բարձր էին գնահատում: Авакяна как преподавателя студенты оценивали высоко.

Աֆորիզմներ

Գալիքը դպրոցական ուսուցչի ձեռքերում է:

Վիկտոր Հյուգո

Փառքը աշխատանքի ձեռքում է:

Լեոնարդո դա Վինչի

Հայոց վիշտը

Հայոց վիշտը անհուն մի ծով,
Խավար մի ծով ահագին,
Էն սև ծովում տառապելով,
Լող է տալիս իմ հոգին.

Մերք զայրացկոտ ծառս է լինում
Մինչև երկինք կապուտակ,
Ու մերք հոգնած սուզվում, իջնում
Դեպի խորքերն անհատակ:

Ոչ հատակն է գտնում անվերջ
Ու ոչ հասնում երկնքին...
Հայոց վշտի մեծ ծովի մեջ
Տառապում է իմ հոգին.

Новые слова и выражения

վիշտ скорбь, горе
ահագին огромный, громадный
տառապելով страдая (տառապել страдать)
լող է տալիս плывет
մերք...մերք то...то
զայրացկոտ гневный, гневно (զայրացիլ злиться, гневаться)
ծառս է լինում встает на дыбы
սուզվել погружаться, нырять
անհատակ бездонный (հատակ дно, пол)

Упражнения

*I. Переведите.

1. Երևանի Մաշտոցի պողոտայում կան օձանելիքի ու մանկական խաղալիքների մի քանի խանութներ: 2. Այդ խանութների տեսքը շատ գրավիչ է: 3. Այնտեղ վաճառքը կատարում են հայկական դրամով: 4. Մանկական խանութում փափուկ խաղալիքներ կան: 5. Իսկ օձանելիքի խանութում գեղեցիկ սրվակներ կան: 6 Այսօր թերթում շնորհակալական խոսք կար և դրա մասին ես ասացի իմ կարծիքը: 7. Նոր գիտելիքներ ստանալու նպատակով դպրոցների շրջանավարտները համալսարան են ընդունվում:

*II. Переведите.

1. Предстоящий визит Амбарцумяна был отложен. 2. Если не имеешь что сказать, то молчи. 3. Рабочие имеют зарплату, которую должны получить. 4. Взрослые любят по любому поводу предупреждать детей (*досл* маленьких), что это не то, что они должны знать.

Ответы

I. 1. На проспекте Маштоца Еревана есть несколько магазинов парфюмерии и детских игрушек. 2. Вид этих магазинов весьма притягателен. 3. Там продажу ведут в армянских драмах. 4. В детском магазине есть мягкие игрушки. 5. А в магазине парфюмерии есть красивые флаконы. 6. Сегодня в газете было благодарственное слово, и об этом я высказал свое мнение. 7. С целью получения новых знаний выпускники школ поступают в университет.

II. 1. Համբարձումյանի կատարելիք այցը հետաձգվեց: 2. Եթե ասելիք չունես, ապա լռիր: 3. Բանվորները ստանալիք աշխատավարձ ունեն: 4. Մեծերը սիրում են ամեն առիթով փոքրերին զգուշացնել, որ դա իրենց իմանալիք բանը չէ:

Урок 29

Словообразование

Префикс **шрип(ш)-**.

Грамматика

Изъявительное наклонение: настоящее результативное, прошедшее результативное времена.

Словообразование

Префикс **шрип(ш)-**

Префикс **шрип(ш)-** выражает значения “движение из, вовне”, “нахождение вне”, а также “отличность, несхожесть” (**шрипшарі** переписывать, **шрипшһші** вывозить).

Этот префикс имеет форму **шрип** перед гласным и **шрипш-** перед согласным.

Запомним слова с префиксом **шрип(ш)-**:

шрипшёр артикулировать, произносить, **шрипшар** эмиграция; исход (**шрипшар** переселение, миграция, исход), **шрипшар** производить, вырабатывать, **шрипшар** производство, **шрипшар** цех, **шрипшар** продукция, выработка, **шрипшар** *мат* множитель, **шрипшар** *мат* произведение, **шрипшар** чрезвычайный; необычный, экстраординарный, **шрипшар** выражать, высказывать, **шрипшар** выражение, **шрипшар** выразительный, **шрипшар** вывозить, экспортировать (**шрипшар** ввозить, импортировать), **шрипшар** внебрачный (**шрипшар** брак, супружество), **шрипшар** внешний мир, **шрипшар** выдыхать, **шрипшар** заграничная, зарубежная, **шрипшар** заграничный, зарубежный, **шрипшар** иностранец, **шрипшар** заграничный, зарубежный, **шрипшар** иностранец, **шрипшар** непривычный, необычный, **шрипшар** перепечатывать (**шрипшар** печатать, издавать).

Различайте этот префикс и слово **шрип** поле, нива, **шрипшар** хозяин поля, **шрипшар** край поля.

Словосочетания

արտասահմանցի ուսանող օտարազգի ուսանող
студент-иностранец
արտասովոր պատմություն необычная история
արտանոսնական երեխա внебрачный ребенок
հարգանքի արտահայտություն выражение почтения
արտադրանքի արտահանում экспорт продукции
արտագաղթի պայմաններ условия эмиграции
գրքի արտատպում перепечатывание книги
Արտակարգ և լիազոր դեսպան Чрезвычайный и полномочный посол

Грамматика

Изъявительное наклонение: наст. результативное, прош. результативное времена

Սահմանական եղանակ. ներկա հարակատար, անցյալ հարակատար ժամանակներ

Соединяясь с формами вспомогательного глагола настоящего и прошедшего времен, հարակատար դերբայ образует формы настоящего и прошедшего результативных времен (կտարյալ) изъявительного наклонения (սահմանական եղանակ).

Эти времена отличаются от настоящего и прошедшего несовершенных времен (см. Урок 4) тем, что обозначают скорее не действие, а состояние, положение.

Տր երեխան նեղանում է ուսուցչից: Երեխան նեղացած է ուսուցչից:

Ребенок обижается на учителя. Ребенок обижен на учителя.

Երեխան նեղանում էր ուսուցչից: Երեխան նեղացած էր ուսուցչից:

Ребенок обижался на учителя. Ребенок был обижен на учителя.

Образование настоящего результативного времени

Настоящее результативное время образуется: հարակատար դերբայ + формы настоящего времени вспомогательного глагола.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած եմ	մենք նստած ենք
2 л.	դու նստած ես	դուք նստած եք
3 л.	նա նստած է	նրանք նստած են

Отрицательные формы

Отрицательные формы результативных времен отличаются от других отрицательных временных форм позицией вспомогательного глагола: он стоит после смыслового глагола.

Տր Դու չես նստում: Դու նստած չես:

	ед.ч.	МН.ч.
1 л.	ես նստած չեմ	մենք նստած չենք
2 л.	դու նստած չես	դուք նստած չեք
3 л.	նա նստած չէ (նա նստած չի)	նրանք նստած չեն

В 3 л., ед.ч. возможны формы и չէ, и չի:

Образование прошедшего результативного времени

Прош. результативное время образуется: հարակառար դերբայ +
формы прошедшего времени вспомогательного глагола.:

	ед.ч.	МН.ч.
1 л.	ես նստած էի	մենք նստած էինք
2 л.	դու նստած էիր	դուք նստած էիք
3 л.	նա նստած էր	նրանք նստած էին

Отрицательные формы

	ед.ч.	МН.ч.
1 л.	ես նստած չէի	մենք նստած չէինք
2 л.	դու նստած չէիր	դուք նստած չէիք
3 л.	նա նստած չէր	նրանք նստած չէին

Կատակ

Դարվինը հրավիրված էր ճաշի: Սեղանի մոտ նստած էր երիտասարդ գեղեցիկ մի տիկնոջ կողքին:

– Մի՛ստր Դարվին, – հարցրեց գիտնականին հարևանուհին, – դուք պնդում եք, որ մարդը առաջացել է կապկից: Մի՞թե այդ պնդումը ինձ էլ է վերաբերում:

– Անպայման, – պատասխանեց գիտնականը, – բայց դուք ոչ թե սովորական կապկից եք առաջացել, այլ հմայիչ:

Новые слова и выражения

հրավիրված էր ճաշի был приглашен на обед

տիկնոջ կողքին рядом с дамой

դուք պնդում եք, որ... вы настаиваете (на том), что...

առաջացել է կապկից возник, произошел от обезьяны

սովորական обычный, обыкновенный

Լուսավորչի կանթեղը
Лампада Просветителя*

(Перевод В. Брюсова)

Կես գիշերին կանթեղը վառ
Կախ է ընկած երկրնքից,
Լուսավորչի կանթեղն անմար
Հայոց մըթնած երկրնքից:

Կախ է ընկած առանց պարան
Արագածի կատարին,
Ու սեղանից հրսկայական
Լույս է տալիս աշխարհին.

Լույս է տալիս երկար դարեր
Ու վառվում են միշտ անշեջ
Սուրբի մաքուր արցունքները
Յուդի տեղակ նրբա մեջ:

Ոչ մարդկային ձեռ կրհասնի
Էն ահավոր բարձունքին,
Եվ ոչ քամին կրհանգցրնի—
Վիշապ-քամին ահագին:

Երբ պատում է մութ լավարը
Չընաշխարհիկ մեր երկրին,
Երբ տիրում է ահն ու վախը
Թույլ, կասկածոտ սրբտերին,

Ով անմեղ է, լիքը սիրով
Ու հավատով անսասան,
Ով նայում է վառ հույսերով
Դեպի Հայոց ապագան,

Նա կըտեսնի էն մշտավառ
Ջահը կախված երկրնքից,
Ասես՝ Աստծո աչքը պայծառ
Հրսկում է ցած երկրնքից:

Лампада в полночь, меж светил,
Висит, блистая, в небесах,
Что Просветитель утвердил
В армянских темных небесах.

Хоть без веревки взнесена
Над Арагацем высоко,
С престола вышнего она
Мир озаряет далеко.

И теплится столетий ряд,
Неугасима в смене дней:
Святого слезы в ней горят —
Благоухающий елей.

Руке людей не досягнуть
До той бессметной высоты,
Ее и ветру не задуть,
Бродяге вихрю темноты.

Когда наш дивный край лежит
Под черным мраком без конца,
Когда унылый страх томит
Людские слабые сердца,

Тот, кто невинен, в ком любовь,
Кто твердой верой осиян,
Кто бодро ждет, что вспыхнет вновь
День лучезарный для армян,

Взглянув на небо, видит тот,
Что вечный светоч там повис,
Как око Господа, с высот
Глядящее на землю вниз!

* Легенда рассказывает, что на вершине горы Арагац горит таинственная лампада, возженная Григорием, Просветителем армян. Свет этой лампы зрим только для чистых сердцем (Прим. переводчика).

Новые слова и выражения

լուսափորիչ просветитель: լուսափորչականի отн. к церкви, канонам, основанным Григорием Просветителем (Գրիգոր Լուսափորիչ)

կանթեղ светильник, лампада

կես գիշերին в полночь

կախ է ընկած висит, свисает

անմար негаснувший, негасимый, неугасимый

մթնած потемневший

առանց ցարանի без веревки

հսկայական огромный, громадный

լույս է տալիս дает свет, освещает

անշեջ неугасимый; неугасимо

յուղի տեղակ вместо масла (лампадного) (տեղակ *нар-разг*, *лит*: փոխարեն)

կհասնի дойдет, достигнет

ահավոր ужасный, жуткий, страшный

կհանգցնի потушит

վիշապ-քամի смерч, вихрь (վիշապ дракон)

տիրել властвовать, овладевать

կասկածոս сомневающийся

անմեղ невинный, невинно

լիքը полный, исполненный

հավատ вера

անսասան неколебимый, непоколебимый

դեպի ապագան к будущему, на будущее

մշտավառ вечно горящий

ջահ светильник; факел; люстра

Աստծո *rod nad ed* Կ от Աստված Бог

Упражнение

* Переведите.

1. Արտասահմանում այսօր բնակվում է հայերի մեծ մասը: 2. Արտագաղթելու պատճառներ հայերն ունեցել են և ունեն: 3. Այսօր Հայաստանը շատ երկրներ և արտահանում իր արտադրանքը: 4. Թերթերը հաճախ են գրում արտասովոր պատմությունների մասին: 5. Երևանի պետական համալսարանում սովորում են մասն արտասահմանցի ուսանողներ: 6. Ուսանողներն իրենց անհրաժեշտ գրքերը արտասպում են:

Ответы

1. За границей сегодня проживает большая часть армян. 2. Причины для эмиграции армяне имели и имеют. 3. Сегодня Армения во многие страны экспортирует свою продукцию. 4. Газеты часто пишут о необычных историях. 5. В Ереванском государственном университете учатся также студенты-иностранцы. 6. Студенты необходимые им книги перепечатывают (ксерокопируют).

Урок 30

Словообразование

Префикс նախ (ա)-.

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения.

Словообразование

Префикс նախ(ա)-

Префикс նախ(ա)- выражает значение предшествования, нахождения перед чем-либо. (Տր наречие նախ “прежде, сперва, сначала”):

նախաբանի предисловие, նախաբեմ авансцена (բեմ сцена), նախաբևեռային предполярный (բևեռ полюс), նախագահ председатель, президент, նախագահություն президиум; председательство; президентство, նախագիծ проект, նախադրյալ предпосылка, նախազգալ предчувствовать, նախազգուշացնել предупреждать, предостерегать, նախազգուշացում предупреждение, предостережение, նախալեզու праязык, язык-основа, նախալեռնային предгорный, նախածանց приставка, префикс, նախալրրական дошкольный, предобразовательный, նախալրրարան дошкольное заведение, նախահայր родоначальник, предок, прародитель, նախահաշիվ смета, նախածեղնել предпринимать, быть инициатором, նախածեղնություն инициатива, նախածեղնող խումբ инициативная группа, նախածաշ завтрак, նախածաշել завтракать, նախամայր родоначальница, прародительница, նախանշան примета, симптом, предзнаменование, նախանցյալ позапрошлый, նախաշեմ преддверие, порог (շեմ порог), նախապատճառ предпричина, նախապատրաստել готовить, подготавливать (պատրաստել готовить), նախասենյակ передняя, прихожая, նախասկիզբ первоначало, նախարահ вестибюль, фойе (սրահ зал), նախատեսել предусматривать, предвидеть, учитывать (տեսնել видеть, обратит внимание на выпадение псевдосуффикса -ն), նախատոնական предпраздничный (տոն праздник), նախերգանք пролог, прелюдия, увертюра, նախընթաց предыдущий, предшествующий, իր աննախընթաց беспрецедентный, նախընտրել предпочитать, նախընտրական предвыборный.

(Տր: նախապատերազմյան довоенный, հետպատերազմյան послевоенный).

Словосочетания

նախընտրական քարոզարարչավ քարոզարարչավ предвыборная (пропагандистская) кампания

նախապատրաստական աշխատանքներ подготовительные работы
աննախընթաց զարգացում беспрецедентное развитие
վերջին նախազուշացում последнее предупреждение

նախակրթական ուսումնական հաստատություն дошкольное учебное заведение

նախագծային ինստիտուտ проектный институт
ժողովի նախագահություն президиум собрания
վատ նախազգացում плохое предчувствие

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения

Взаимно-возвратные местоимения (փոխադարձ դերանուններ) միմյանց, իրար, մեկմեկու (մեկ մեկի) обозначают лиц, находящихся во взаимоотношении, взаимной связи. Наряду с **իրար** употребляется также народно-разговорная форма **իրարու**.

ընդառաջել, զիջել միմյանց идти навстречу, уступать друг другу
հարգել, խնայել մեկմեկու уважать, беречь друг друга
հասկանալ, լսել իրար понимать, слушать друг друга

Ավելիք Իսահակյան

Վահան Տերյան

(Отрывки из воспоминаний, с сокращениями)

Վահանի եղբայրներին՝ Ջավախեցուն և Արամին, ճանաչում էի վաղուց և զիտեի, որ նրանք եղբայր ունեն Լազարյան ճեմարանում, իսկ իրեն՝ Վահանին, առաջին անգամ տեսա Մոսկվայում՝ 1904 թ. մարտ ամսին.

1908 թվին, ամռանը, Թիֆլիսում պատահեցի Վահանին: Իր բանաստեղծությունների առաջին գրքույկը՝ «Մթնշաղի անուրջները», տպելուց առաջ Հովի. Թումանյանի մոտ կարդացել էր ձեռագիրը, ուզեց ինձ մոտ էլ կարդալ՝ «անկեղծ կարծիքս» իմանալու համար:

Երկու տարվա ընթացքում հրաշքը կատարվել էր, Վահանը գտել էր իրեն և արվեստի գաղտնիքը: Մեր քնարերգության մեջ մի նոր էջ բացվեց, նոր մեկնակետ՝ սինվոլիզմը, որից ծայր առան նոր բանաստեղծներ, որոնք ավելի կամ նվազ շնորհքով սկսեցին նմանվել ու կրկնել այս անգերազանցելի տաղանդին:

Վահանը հաճախ գրում էր ինձ Մոսկվայից: Հայտնում էր իր ծրագրերի, իր գրածների և գրելիքների մասին: Գրում էր, որ սկսել է թարգմանել Էրազմ Ռոտերդամցու «Հիմարության գովքը» նշանավոր գիրքը:

1909 թվին, ամառը, Վահանը Ախալքալակ գնալիս կանգ առավ Ալեքսպոլում, մի քանի օր ինձ մոտ հյուր մնալով՝ կարդաց իր նոր գրած «Ոսկի հեքիաթ» ցիկլից: Ես էլ գրել էի «Աբու-լալա-Մահարին», ցույց տվի նրան, հավանեց: Նրա խորհրդով նախերգանքի մեջ՝ Մահարու հակիրճ կենսագրականում փոփոխություն մտցրի, որ մինչև այսօր չգիտեմ լավ արեցի, թե վատ:

Այս տեսակցությունը, դժբախտաբար, վերջինը եղավ. էլ չտեսանք իրար: Պատերազմի առաջին տարիներին, Ժնևում, մի երկու նամակ ստացա Վահանից: Վերջինը գրված էր 1917 թվին, հունվար-փետրվար ամիսներին (ամսաթիվ չկա): Գրում էր իր չարաբաստիկ հիվանդության մասին, սակայն լավատես է, հույս ունի, որ հայրենի սարերը պիտի բուժեն իրեն, ուր ամառը պիտի գնա, այն բարձրագահ սարերը, ուր հովիվները կրակ են անում, ձայնում են իրար հայրենի բարբառով, այն ազատ սարերը, ուր թռչում է անհայտին ավար իր գերի, տանջված հոգին...

Новые слова и выражения

քնարերգություն лирика
մեկնակետ отправная, исходная точка (пункт)
ծայր առնել братъ начало
ավելի կամ նվազ больше или меньше
հիմարություն глупость
կանգ առնել осгановиться
հյուր մնալ гостить
(նա) հավանեց ему понравилось
հակիրճ (= համառոտ) краткий
կենսագրական биографический; биография
փոփոխություն изменение
տեսակցություն свидание
էլ չտեսանք իրար больше не увиделись
չարաբաստիկ злополучный, злосчастный
հույս ունենալ = հուսալ надеяться
պիտի բուժեն вылечат, должны вылечить
բարձրագահ возвышенный, высокий
կրակ անել разводить огонь, разжигать костер
ձայնել окликать, подавать голос
բարբառ диалект
ավար добыча
գերի пленный; пленник

Упражнения

*I. Переведите.

1. Սովորաբար գրքերը նախարան են ունենում: 2. Նախագծային ինստիտուտներում մեր քաղաքի նոր շենքերի նախագծեր են ստեղծվում: 3. Հյուրերը հավաքվել էին օպերայի նախասրահում: 4. Ուշացած աշխատողը վերջին նախագգուշացումը ստացավ: 5. Երևանի նախակրթարաններում սովորում են 5-6 տարեկան երեխաները: 6. Ժողովի նախագահությունում նստել էին հյուրերը: 7. Նախատոնական Երևանը սեպտեմբերյան օրերին արտակարգ գեղեցիկ տեսք է ստանում:

*II. Переведите.

1. Они стояли друг перед другом. 2. Сестры всегда были друг с другом (вместе). 3. Арам и Ашот часто помогают друг другу. 4. Учитель и ученики недовольны друг другом. 5. Обычно соседи сплетничают друг о друге. 6. Хорошие друзья гордятся друг другом. 7. Мы не хотим мучить друг друга.

Ответы

I. 1. Обычно книги имеют предисловие. 2. В проектных институтах создаются проекты для новых зданий нашего города. 3. Гости собрались в фойе оперы. 4. Опоздавший работник получил последнее предупреждение. 5. В дошкольных учебных заведениях Еревана учатся дети 5-6 лет. 6. В президиуме собрания сидели гости. 7. Предпраздничный Ереван в сентябрьские дни принимает исключительно красивый вид.

II. 1. Նրանք կանգնած էին իրար դիմաց: 2. Քույրերը միշտ իրար հետ էին: 3. Արամն ու Աշոտը հաճախ օգնում էին միմյանց: 4. Ուսուցիչն ու աշակերտները դժգոհ են միմյանցից: 5. Սովորաբար հարևանները բամբասում են իրարից: 6. Լավ ընկերները հպարտանում են միմյանցով: 7. Մենք չենք ուզում տանջել մեկմեկու:

Урок 31

Словообразование

1. Префикс **hալ(ա)-**.
2. Слова с основой **բույժ//բուծ//բժ**.

Грамматика

Определительные и отрицательные местоимения.

Словообразование

1. Префикс **hալ(ա)-**

Префикс **hալ(ա)-** употребляется обычно с интерфиксом **ա** перед согласными и без интерфикса – перед гласными. Он выражает значения “против”, “анти-”, “контр-”:

հակաբնական противоположенный, **հակադրոհ** контратака, **հակադիր** противоположный, противостоящий, контрастный, **հակադրել** противопоставлять, **հակադրել** противодействовать, **հակաբույն** противоядие, **հակակրակն** антипатия (*սր համակրակն* симпатия), **հակակշիռ** противовес, **հակահետախույզ** контрразведчик (*հետախույզ* разведчик), **հակահետախույզություն** контрразведка, **հակահրդեհային** противопожарный (*հրդեհ* пожар), **հակաձայնել** возражать, **հակամարդկային** античеловеческий, **հակահարված** контрудар, **հակաօդային** противовоздушный, **հակազաչ** противогаз.

Словосочетания

փոխադարձ հակակրակն взаимная антипатия
անսպասելի հակահարված неожиданный контрудар
հակահրդեհային միջոցառումներ противопожарные мероприятия
հակադիր տեսակետներ противоположные точки зрения
ազգային հակահետախույզություն национальная контрразведка
համակրակնի արժանի դերառան достойный симпатии актер

2. Слова с основой բուժ//բուժ//բժ

Բուժել лечить → բուժվել лечиться → բուժում лечение, անբուժելի неизлечимый, բժիշկ врач, доктор → բժշկուհի женщина-врач, բժշկություն медицина, վերք → վիրաբույժ хирург, վիրաբուծություն хирургия, մանուկ ребенок → մանկաբույժ педиатр, մանկաբուծություն педиатрия, բուժքույր медсестра, բուժակ фельдшер, ատամ зуб → ատամաբույժ стоматолог, հոգի душа → հոգեբույժ психиатр, հոգեբուծություն психиатрия, ակնաբույժ окулист, բուժարան амбулатория, лечебница, ընտանիք семья → ընտանեկան բժշկություն семейная медицина.

Словосочетания

բժշկական հիմնարկություն медицинское учреждение
լիարժեք բուժում полноценное лечение
անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
մանկական բժշկուհի детский врач (женщина)
ընտանեկան բժիշկ семейный врач
բժշկական համալսարան медицинский университет

Грамматика

Определительные местоимения

Определительные местоимения (որոշյալ դերանուններ) указывают количественную целостность (совокупность) предметов или целостность отдельного предмета.

Определительные местоимения подразделяются на три группы.

1) Указывающие количественную целостность, не отмечая отдельно входящих в нее: բոլոր(ը), ամենքը.

Բոլոր մարզիկները պատրաստ էին: Все спортсмены были готовы.

Բոլորը կանայք և աղջիկներ էին: Все они были женщины и девушки.

Ամենքը խոսում էին հուզված: Все говорили взволнованно.

Эти местоимения могут употребляться с притяжательными артиклями:

– **Բոլորս** ուրախ ենք, որ դուք եկաք: Мы все рады, что вы пришли.

Սներ ամենքս հյուր ենք կյանքում: Все мы гости в жизни.

Նա մտածում է **բոլորիդ** մասին: Он думает о всех вас.

2) Указывающие совокупность предметов или их количества, подчеркивая входящие в нее отдельно: ամեն, յուրաքանչյուր, ամեն որ каждый, ամեն ինչ всё, ամեն մի. ամեն մեկը, յուրաքանչյուր որ каждый

3) Указывающие целостность отдельного предмета, явления:

Ամբողջ ջոկատը հետևեց նրան: Весь отряд последовал за ним.

Ամբողջ քաղաքը խոսում էր նոր բժշկի մասին: Весь город говорил о новом враче.

Ամբողջ օրը սպասում էր եղբորը: Весь день он ждал твоего брата.

Համայն աշխարհի բախտն են սգում: Я скорблю о судьбе всего мира.

Նա ամենայն անկեղծությամբ խոստովանեց իր մեղքը: Он со всей искренностью признал свою вину.

Местоимения **ամենք, յուրքանչյուրք** не склоняются.

Отрицательные местоимения

Отрицательные местоимения (ծխտական դերանուններ) по смыслу соответствуют определительным, отличаясь от них отрицательным значением:

определительные	отрицательные
ամենք	ոչք
ամենինչ	ոչինչ
ամենմի	ոչմի
ամենմեկը	ոչմեկը

Отрицательные местоимения, кроме **ոչմի**, склоняются.

Վահան Տերյան

Յնորք

Ինձ չես սիրում, ուրիշին,
Ուրիշին ես սիրում դու -
Եվ անգոր է ու չնչին
Քո դեմ տանջանքն իմ հոգու՝

Դու անցնում ես ամեն օր,
Անցնում՝ ինձ չես նկատում -
Եվ դարձել եմ ես սովոր
Քամափրանքիդ անհատնում՝

Քեզ խոնարհ, ամեն անգամ
Գլուխ եմ տալիս խոնարհ,
Բայց ես աղքատ եմ այնքան,
Այնքան բշվառ քեզ համար...

Ամենքինն ես, իմը չես,
Ամենքին ես սիրում դու.
Ախ, ոսկով եմ գնում քեզ,
Անհաս ցնորք իմ հոգու

Новые слова и выражения

ցնորք греза, мечта
չնշին незначительный, неважный
սովոր привыкший, привычный
քանակազրկում пренебрежение
անհասանելի неиссякаемый, неисчерпаемый
զուլի տալ поклониться, кивнуть (в знак приветствия)
բշտակ несчастный, отверженный
ամենքինեսես ты ты “всехняя”
ամենքին всех
անհասնելի недостижимый, недосыгаемый

Упражнения

*I. Переведите.

1. Երեխային մորից բաժանելը հակարմական է: 2. Փորրիկները հակաճանել շատ են սիրում: 3. Հակահրդեհային կանոնները գրվել են շատ տարիներ առաջ: 4. Սեր ազգային հակահետախուզությունը լավ է աշխատում: 5. Հակաօդային պաշտպանությունը բանակի առաջնային խնդիրներից է:

*II. Переведите.

1. Врачи работают каждый день. 2. Он хотел забыть всех. 3. Каждый гражданин обязан уважать законы своей страны. 4. Каждый следил за движениями танцовщицы. 5. Ты все знаешь о нем. 6. Каждый ученик имеет свое дело. 7. Каждый читает свою книгу.

*III. Переведите.

1. Ոչ որ չէր դիմավորել նրան կայարանում: 2. Ես ոչինչ չգիտեմ Պետրոսի հոր մասին: 3. Երկնքում ոչ մի աստղ չէր երևում: 4. Եվ ոչ մի ուսանող պատրաստ չէր քննությանը: 5. Ոչ մեկը չէր լսում, չէր օգնում ծեր կնոջը: 6. Նա ոչ որից նեղացած չէր: 7. Վիրաբույժն ասաց, որ ոչնչով չի կարող օգնել: 8. Վարդանը ոչ մեկից նամակ չի ստացել:

Ответы

1. 1. Разлучать ребенка с матерью — противоестественно. 2. Дети (досл. маленькие) очень любят возражать. 3. Противопожарные правила были написаны много лет назад. 4. Наша национальная контрразведка работает хорошо. 5. Противовоздушная оборона — из первостепенных задач армии.

II. 1. Բժիշկները աշխատում են ամեն օր: 2. Նա ուզում էր մոռանալ ամենքին: 3. Յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է հարգել իր երկրի օրենքները: 4. Ամեն ոք (յուրաքանչյուր ոք) հետևում էր պարուհու շարժումներին: 5. Դու ամեն ինչ գիտես նրա մասին: 6. Ամեն մի աշակերտ իր գործն ունի: 7. Ամեն մեկը իր գիրքն է կարդում:

III. 1. Никто не встретил его на вокзале. 2. Я ничего не знаю об отце Петроса. 3. В небе не было видно ни одной звезды. 4. И ни один студент не был готов к экзамену. 5. Никто не слушал, не помогал старой женщине. 6. Он ни на кого не был обижен. 7. Хирург сказал, что ничем не может помочь. 8. Вардан ни от кого не получил письма.

Урок 32

Словообразование

1. Отрицательный префикс դժ-.
2. Суффикс -կոտ.

Грамматика

Неопределенные местоимения.

Словообразование

1. Отрицательный префикс (ծխտաղան նախածանց) դժ-: բախտ счастье, удача, случай → դժբախտ несчастный, գոհ довольный, доволен → դժգոհ недовольный, դժգոհել жаловаться, выражать недовольство, դժգոհություն недовольство, գույն цвет → դժգույն бесцветный, бледный, *тж пер*, կամենալ желать, хотеть (կամք воля) → դժկամ неохотный; неохотно, недовольно, մտածել думать (միտք мысль) → դժմիտ злобный, злонамеренный, արտոն уместный, подходящий → դժարտոն неподходящий.

Словосочетания

դժգոհ այցելու недовольный посетитель
դժբախտ սեր несчастная любовь
դժարտոն առիթ неподходящий предлог

2. Суффикс -կոտ от глаголов и существительных образует прилагательные со значением “склонный, способный, предрасположенный к чему-либо”, ծիծաղել смеяться → ծիծաղկոտ смешливый, ալարել лениться → ալարկոտ ленивый, с лентой (*ср* ծուլ ленивый → ծուլանալ лениться), մոռանալ забывать → մոռացկոտ забывчивый, գալարանալ злиться, гневаться → գալարակոտ гневливый, сердитый, բարկանալ сердиться → բարկակոտ сердитый, вспыльчивый.

Обратим внимание на случаи образования производных от основы *բոս* *вр*: գալարանալ → գալարաց, բարկանալ → բարկաց, մոռանալ → մոռաց

Ср վախ страх → վախենալ бояться → վախկոտ трусливый, трус.

Словосочетания

մոռացկոտ ծերունի забывчивый старик
վախկոտ նապաստակ трусливый заяц
ծիծաղկոտ օրհորդ смешливая девушка
ալարկոտ տղա ленивый мальчик
ամաչկոտ հարս стыдливая невестка
բարկացկոտ զոքանչ сердитая теща

Грамматика

Неопределенные местоимения

Неопределенные местоимения (անորոշ դերանուններ) указывают неопределенный признак или количество лиц или предметов, действия: ինչ-որ какой-то, ինչ-ինչ какие-то (разные), մեկը кто-то, кто-нибудь, մեկնումեկը кто-нибудь, кто-либо, ոմն некий, некто, այլ другой, иной, отличный от..., прочий, ուրիշ(ը) другой, иной, այսինչ такой-то (этот), այնինչ такой-то (тот), մի քանի несколько, մի քանիսը некоторые, մի երկու несколько, пара, մի երկուսը некоторые, пара, որևէ, որևիցե какой-либо, какой-нибудь, որոշ определенный, некоторый, известный, երբևէ [յերբեվե] когда-нибудь, երբևիցե [յերբեվիցե] когда-нибудь, когда-либо.

Некоторые из этих местоимений получают определенный артикль (մի քանիսը, մի երկուսը). Некоторые могут склоняться (այսինչը, այսինչի, այսինչից...).

Եւ ինչ-որ չափով մեղավոր է. Он в какой-то мере виноват.

Ինչ-որ մարդիկ են եկել: Какис-то люди пришли.

Երանք ինչ-որ իրեր են բերել: Они принесли какие-то вещи.

Запомним: ինչ-որ քանի-որ ինչ-որ քանիսը какие-то вещи, ինչ-որ մեկը кто-то (один)

Եւ ինչ-որ քանի է քարցնում: Он что-то скрывает (прячет).

Ինչ-որ մեկը քեզ էր հարցնում: Кто-то (какой-то человек) меня спрашивал

Այս հանձնարարությունը ինչ-ինչ պատճառներով չի կատարվել: Это поручение по каким-то причинам не было выполнено.

Ինչ-ինչ նկատառումներով չի եկել: По каким-то соображениям (он) не пришел.

Իհարկե, ամեն ինչ հարթ չընթացավ, առաջացան ինչ-ինչ դժվարություններ: Конечно, все гладко не прошло, возникли кое-какие трудности.

Ինչ-ինչ, в отличие от ինչ-որ, употребляется с существительными во множественном числе, причем обычно со словами պատճառ պատճառ պատճառն սоображение, հանգամանք обстоятельство и под., иногда имеет оттенок значения “разные, неизвестные, почему-то неизвестные, известные, но которые не хочется упоминать”.

Ոմանք դեռ չեն հասկանում այս տարրական ճշմարտությունը: Некоторые еще не понимают эту элементарную истину.

Ոմանց համար անհասկանալի բան է կարգապահությունը: Для некоторых (кое для кого) дисциплина – непонятная вещь.

Ուրիշ էլը չկար, պետք էր մեկից պարտք վերցնել: Другого выхода не было, нужно было у кого-нибудь взять (в) долг. (Здесь можно и այլ էլը.)

Ուրիշ գրիչ տուր: Другую ручку дай.

Ռեիշը քեզ չի հասկանում: Другой тебя не понимает.

Պետք է ուրիշների մասին էլ մտածել: Нужно и о других думать.

Պետք էր հիմնավորել, ասել, որ հրաժարվել ես այսինչ կամ այնինչ պատճառով: Нужно было обосновать, сказать, что ты отказался по той или иной причине.

Պետք էր ասել, որ այսինչին (այնինչին) եք մեղադրում: Нужно было сказать, что обвиняете такого-то.

Նա չէր ուզում որևէ ավելորդ հարց տալ: Он не хотел задать (досл. дать) какого-либо лишнего вопроса.

Որևիցե նորություն կա՞: Есть какие-либо новости?

Որոշ ուսանողներ այսօր էլ պատրաստ չեն: Некоторые студенты и сегодня не готовы.

Որոշ առաջընթաց նկատվում է: Определенный прогресс заметен.

Որոշ հարցերի պատասխանը մա այնպես էլ չստացավ: Ответ на некоторые вопросы он так и не получил.

Դու երբևէ հանդիպե՞լ ես նրան: Ты когда-либо встречал его?

Երբևիցե կկարդա՞ս հոդվածս: (Դ) ты когда-нибудь прочтешь мою статью?

Աֆորիզմներ

Դժբախտ է այն երկիրը, որը հերոսներ չունի:

Բ. Բրեխտ

Կինը չի կորչի, եթե արտասպի, մեկը կգանի:

Չապածի համար խելքն է ափսոսում, ասվածի համար՝ հիմարությունը:

Յրեդ Աֆրիկյան

չի կորչի не пропадет
եթե արտասլի если заплачет
կգտնի найдет

Համո Մահյան

Իմ Որոտանիմ

Ոմանք հեզնում են, ոմանք ափսոսում,
Որ ես քո մասին հաճախ եմ խոսում,
Որ շատաչում եմ քո ջրերի հետ,
Հավիտյան ջահել իմ հայրենի գետ...

... Ինչ-որ ձայներ են հասնում ակամջիս,
Ու ես տարբերել չեմ կարողանում՝
Գետակի կա՞նչն է արձագանք տալիս,
Թե՞ մանկությունս է ձորերում լալիս:

Новые слова и выражения

հեզնել иронизировать
ափսոսալ (со)жалеть
ջահել нар молодой
արձագանք տալ отзыватьсь

Վահան Տերյան

Երկու դժբախտ մանուկ,
Երկու երկչոտ ուրու.
Նետված ենք մենք անօգ
Երկրում հեռու, հեռու.
Մութ հողմերին ավար
Երկու տերև մոլոր,

Անտառներում խավար,
Ուղիներում ոլոր.
Միրտը մեր որր՝ ահից
Ո՞վ մեր հոգին խոցված
Պիտի փրկե մահից,
Երբ չըկա աստված...

Новые слова и выражения

երկչոտ робкий, боязливый
ուրու = ուրվական привидение, призрак, фантом
նետված ենք мы (за)брошены
անօգ (обычно: անօգնական) беспомощный; беспомощно
հողմ буря, ураган
մոլոր заблудившийся; заблудший

դրք крутой, извилистый
խոցված пронзенный, *տձ քեր*
սխախ փրկե должен спасти, спасет

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արսենը այդ մասին որևիցե մեկին չի պատմել: 2. Մարիամը իր ծնողներից ինչ-որ բան է քաբցնում: 3. Մի քանիսը դասից ուշացան: 4. Մեկնումեկին խնդրիր օգնել քեզ: 5. Քեզ անհրաժեշտ իրերից մի երկուսը վերցրու: 6. Հետախոսով նրան այսօր ինչ-որ Ադասի է հարցրել: 7. Ոմն Խաչատրյան է այդ հիմնարկի պետը:

*II. Переведите.

1. Он попросил несколько минут подождать. 2. Учитель сказал, что у него есть несколько хороших учеников. 3. Присутствовали некоторые из друзей Микаэла. 4. Некоторых (нескольких) (я) знал. 5. С некоторыми (несколькими) (я) был знаком. 6. Еще раз два повтори урок! 7. Пришло всего человека два. 8. А еще (примерно) двое опоздали.

*III. Переведите.

1. Մոխրագույն քրթի վրա ինչ-որ բան էր գրված: 2. Հասնելով ինչ-որ շենքի՝ նա կանգ առավ: 3. Մեքենան այլ ուղղությամբ գնաց: 4. Ինչ-որ մեկը այդ ժամին նրան անհանգստացնում է: 5. Մի քանի վայրկյան լուռ կանգնելուց հետո հեռացանք. այդտեղ այլևս ուրիշ անելիք չունեինք: 6. Անցան ևս մի քանի խաղաղ տարիներ: 7. Ընթրիքի ժամանակ նա երբևիցե չի խոսում:

մոտալուտ приближающийся

Ответы

I. 1. Арсен об этом не рассказывал кому-либо. 2. Мариам от своих родителей что-то скрывает. 3. Некоторые опоздали на урок. 4. Кого-нибудь попроси помочь тебе. 5. Из необходимых тебе вещей возьми пару (несколько). 6. По телефону его сегодня спрашивал какой-то Агаси. 7. Некто Хачатрян – начальник этого учреждения.

II. 1. Նա խնդրեց մի քանի րոպե սպասել: 2 Ուսուցիչն ասաց, որ մի քանի լավ աշակերտ ունի: 3. Ներկա էին Միքայելի ընկերներից մի քանիսը. 4. Մի քանիսին ճանաչում էի: 5. Մի քանիսի հետ ծանոթ էի: 6. Մի երկու անգամ էլ կրկնիր դասը: 7. Մի երկու հոգի էին եկել ընդամենը: 8. Մի երկուսն էլ ուշացան:

III. 1. На серой бумаге было что-то написано. 2. Дойдя до какого-то здания, он остановился. 3. Машина отправилась в другом направлении. 4. Кто-то в этот час его беспокоит. 5. После того, как (мы) несколько секунд молча постояли, (мы) удалились: там уже (нам) нечего было делать. 6. Прошло еще несколько мирных лет. 7. Во время ужина он никогда не разговаривает.

Урок 33

Словообразование

1. Суффикс **-(ա)կան**.
- 2 Сложные слова.

Грамматика

Прилагательное.

Словообразование

1. Суффикс **-(ա)կան**

Суффикс **-(ա)կան** продуктивен в образовании прилагательных (см. Урок 8). Он образует и наименования действующего лица, существительные, а также слова, являющиеся и прилагательными, и существительными.

1. Наименования действующего лица и прилагательные: **գաղթ** исход, переселение → **գաղթել** мигрировать, переселяться → **գաղթական** изгнанник, беженец (*ср* **արևազաղթ** эмиграция, **ներգաղթ** иммиграция, репатриация), **փախչել** убежать, сбегать → **փախույս** побег → **փախուսական** беглый; беглец, беженец, **շեն** благоустроенный, обустроенный, поселок, селение → **շինական** селянин, крестьянин, сельский, деревенский, **ազգ** нация, род → **ազգական** родственник; родственный, **ազնիվ** честный → **ազնիական** благородный, благородного происхождения; дворянин, **բախտել** бродить → **բախտական** бродячий, бродяжнический; бродяга, странник, **արարել** ссылать → **արար** ссылка → **արարական** ссыльный, *тж сущ*, **պահպանել** оберегать, хранить, соблюдать → **պահպանողական** консервативный; консерватор, **օգնել** помогать → **օգնական** помощник; вспомогательный, подсобный, **համալսարան** университет → **համալսարանական** университетский; преподаватель, студент, выпускник университета, **հեգել** → **հեգելական** гегельянский, гегельянец, **Կանտ** → **կանտական** кантианский, кантианец, **պարոջ** школа → **պարոջական** школьный, школьник, **վաճառել** продавать → **վաճառական** торговец; торговый, **հեղափոխություն** революция → **հեղափոխական** революционный; революционер, **կուսակցություն** *полит*

партия → կուսակցական партийный; партиец, զինվոր солдат → զինվորական воинский; военный, *տՅ սու.*

2. **Существительные:** մահախուսական некролог, գնահատել оценивать → գնահատական оценка, отметка, վկա свидетель → վկայել свидетельствовать → վկայական свидетельство, գրավ залог, заклад → գրավական залог, гарантия, а также названия частей речи: գոյական существительное, փոխական прилагательное, բնական числительное.

3. **Существительные и прилагательные:** մեղադրել обвинять → մեղադրական обвинительный; обвинительное заключение, գրախոսել рецензировать → գրախոսական рецензия, рецензионный, կենսագրություն биография → կենսագրական биографический; биография, ամսագրեր ամսագրեր периодически > ամսագրական периодический; периодическое издание, ծնունդ рождение → ծննդական родильный; свидетельство о рождении, метрика, ստանալ получать → ստացական расписка (о получении); приобретенный, եстественный, *գրամ* притяжательный (ստացական հոդ притяжательный артикль).

Словосочетания

համալսարանական ընկերուհի университетская подруга
սահայանդական կուսակցություն консервативная партия
մտավորական խավ слой интеллигенции
ծննդյան վկայական свидетельство о рождении
մոտիկ ազգական близкий родственник
ազգակցական կապեր родственные связи
բախտական աշուղ бродячий ашуг
դպրոցական ծնողական խորհուրդ школьный родительский совет
հաջողության գրավական гарантия успеха

2. Сложные слова

Запомним сложные слова с интерфиксом (միջածանց) -ш- и со вторым компонентом նկար картина:

բնանկար пейзаж, ծովանկար морской пейзаж, դիմանկար портрет, յուղանկար масло (картина), ջրանկար акварель, լուսանկար՝ фото(графия), մանրանկար миниатюра.

От них образуются: լուսանկար → լուսանկարիչ фотограф → լուսանկարչություն фотография (занятие), ծովանկար → ծովանկարիչ маринист, մանրանկար → մանրանկարիչ миниатюрист → մանրանկարչություն миниатюра (вид живописи).

Словосочетания

հայկական բնանկարներ армянские пейзажи (картины)
լուսանկարների ցուցահանդես выставка фотографий
հայտնի ծովանկարիչ известный маринист
միջնադարյան մանրանկարչություն средневековая миниатюра

Грамматика

Прилагательное Ածական

Есть слова, которые указывают на относительно устойчивый признак предмета, напр.: մեծ большой, երկար длинный, լուսավոր светлый, լեռնային горный, մայրական материнский и т. д. Слова, выражающие подобный признак предмета, понятия и под., – прилагательные. Они выражают этот признак двумя способами: прямо и опосредованно. Прилагательные первого типа – качественные: գեղեցիկ красивый, прескрасный, համեստ скромный, հասարակ простой, ցարգ простой, ясный, հաստ толстый (но не о человеке), կլոր круглый и др. Прилагательные второго типа – относительные: քարե каменный, լեռնային горный, մայրական материнский и т. д. Однако, эти два типа в армянском, как и в других языках, не всегда четко разграничены, в особенности, в поэтической речи.

Запомните эти словосочетания и составьте с ними предложения:

մեծ սենյակ большая комната, լուսավոր դահլիճ светлый зал, կայուն վիճակ устойчивое положение, միջնադարյան ձեռագիր средневековая рукопись, անգլուխ ձիավոր всадник без головы, շոգ եղանակ жаркая погода, մեծ նվաճում значительное (досл большое) достижение, քարի հայացք добрый взгляд.

Образец:

Մենք մեծ հարգանքով ենք վերաբերվում մեր սիրելի ուսուցիչներին:

Мы с большим уважением относимся к нашим любимым учителям.
Կոմիտասը օպերաներ չի գրել, բայց ավելի մեծ գործ է կատարել.
հայտնագործել է մեր ազգային երգը:

Комитас не писал опер, но сделал большее дело: открыл нашу народную песню.

Ավերիք Բահանյան

Որդիական սեր

Մի մայր ուներ չորս հաստ որդի:
Մեկը՝ ուսած, հոչակավոր,
Ուներ ամբիոն վարժապետի.

Սակայն մյուսը՝ կրոնավոր,
Մի քահանա սրբակենցաղ.
Եվ երրորդը՝ վաճառական,
Լայն ձեռնարկներ, մեծ առուծախ.
Իսկ վերջինը... թափառական,
Կարիքի մեջ՝ աղքատ ու խեղճ:

Երբ մահն եկավ, մայրը Աստծուց
Շնորհ խնդրեց – տեսնել շիրմից,
Թե ինչպիսի՞ վերաբերում
Պիտ ունենա որդիներից:
Վարժապետը գրեց ներբող,
Աղոթք կարդաց սուրբ քահանան,
Եվ հարուստը նվիրեց փող.
Բայց հեզ որդին թափառական
Բեկված սիրտը մորը բերեց..

Новые слова

հատ штука (о людях – հատ – *нар-разг*)
ուսած *уст* = ուսյալ образованный, начитанный
հռչակավոր славный, прославленный
խիտ краткая форма от պիտի должен
վարժապետ педагог, наставник
կրոնավոր церковный; церковник
քահանա священник
սրբակենցաղ *досл* святого быта
առուծախ *разг* торговля
կարիք нужда, надобность
ներբող ода
հեզ жалкий, бедный, несчастный
բեկված разбитый, *тж пер*

Упражнения

*1. Персведите.

1. Ալպինիզմը սպորտ է, սպորտի ամենադժվարին ձևերից մեկը, ֆիզիկական, տեխնիկական ու հոգևոր բացառիկ տվյալներ պահանջող: 2. Ֆիզիկապես ուժեղ ու ճարպիկ ամեն մի երիտասարդ չի կարող ալպինիստ դառնալ: 3. Ալպինիստի գործելու ձևը սուկ ֆիզիկական է թվում միայն առաջին հայացքից: 4. Նրա ողջ էությունը հոգեկան է: 5. Այսինքն այս դեպքում որոշիչը հոգևոր

Урок 34

Словообразование

Отрицательный префикс **щц-**.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Отрицательный префикс **щц-**

Отрицательный префикс **щц-** (возможно и с интерфиксом **-ш-**):
шրոյունք результат → **щц**шրոյունք безрезультатный, тщетный, напрасный, *тж нареч*, շնորհք дар, дарование, умение, навык → **щцш**շնորհ бездарный, неумелый, օրենք закон → **щц**օրինի незаконный, противозаконный, կենտրոն center → կենտրոնացնել централизовать → **щцш**կենտրոնացնել децентрализовать → **щцш**կենտրոնացում децентрализация, **щцш**կենտրոն децентрализованный, երախտիք заслуга → **щц**երախտ неблагодарный, ազգ нация → ազգային национальный → **щцш**ազգային антинациональный, чуждый национальному, космополитичный.

Словосочетания

щцազգային րադարակաճութուն антинациональная политика
սաշտսանական ռժերի **щц**կենտրոնացում десцентрализация
оборонительных сил
щцարդյուն ջանքեր тщетные усилия
щцшշնորհ ու **щц**երախտ անճարարություն бездарная и неблагодарная
личность
щцօրինի շինարարության օրինակացում легализация незаконного
строительства.
щцերախտ քրդի неблагодарный сын

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время

Будущее время сослагательного наклонения (ընծալիսն ելիսիսլ) имеет ряд функций, которые вы усвоите, внимательно ознакомившись с нижеприводимыми примерами. Основная, центральная функция, вокруг которой, в определенном смысле, группируются остальные, — это обозначение действия, которое желательно после момента говорения.

Сослагательное наклонение имеет две временные формы: будущее и прошедшее время.

Будущее время сослагательного наклонения образуется следующими окончаниями:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ւ	նք
2 л.	ս	ք
3 л.	Յ	ն

Эти окончания присоединяются к основе инфинитива и показателю типа спряжения (ե, ի): գրել → գր + ե + յ, կարդալ → կարդ + ի + յ.

у глаголов I спряжения (на ել) в 3 л. ед. ч. ե заменяется на ի:

I спряжение (на ել)

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	գրեմ	գրենք
2 л.	գրես	գրեք
3 л.	գրի	գրին

II спряжение (на իլ)

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	կարդամ	կարդանք
2 л.	կարդաս	կարդաք
3 л.	կարդի	կարդան

Отрицательные формы сослагательного наклонения образуются добавлением չ: չգրեմ, չկարդամ.

Приведем типичные случаи употребления сослагательного наклонения:

1) Желательное действие.

Քաղաքից գնամ, գլուխս ապրեմ: Я бы хотел уехать из города, жить в деревне. (Уехать бы... Хотелось бы и под.)

Подобное может быть выражено синонимичными фразами: Ուզում եմ (ցանկանում եմ желяю) քաղաքից գնալ, գլուխս ապրել:

Для усиления часто употребляются երանի (քե) хоть бы, միայն քե только бы:

Միայն քե ժամանակին գա: Только бы (он) вовремя пришел.

Ա՛խ, երանի՛ քե այնպես մեռնեմ, որ դու ինձ սգաս: Ах, хоть бы я так умер, чтоб ты обо мне скорбел(а).

2) Желание или намерение сделать что-л. в ближайшем будущем.

– Մտնել: – Сказать? Կարդալ: Прочсть? Գնալ: Уйти? (т.е. Мне следует (вы хотите, чтоб...?)

– Երբ գալ: – Когда (мне) придти?

Ահա պատմեն ձեզ մի դեպք,
Մի պատմություն, որ երբեք
Հիշատակով տրվարալի
Մըրտիս հանգիստ չի տալի:

Հովհաննես Թումանյան, из поэмы «Մարն»

(Вот расскажу вам один случай, одну историю, которая никогда (երբեք) памятью грустной сердцу моему покоя не дает). տալի – нар-разг форма, лит: տալիս.

3) Цель.

Լուսանկարը բերեցի, որ տեսնես: Фотографию (я) принес, чтоб (ты) увидел.

(Это же значение, если говорящий и субъект действия – одно лицо, может быть выражено формой род.падежа. инфинитива (անորոշ դերբայ):

Եկա, որ ձեզ տեսնեմ: = Եկա ձեզ տեսնելու: (Я) пришел, чтоб вас увидеть (повидать).

Եկան, որ նոր բերբերը կարդան: = Եկան նոր բերբերը կարդալու:

(Они) пришли, чтоб почитать новые газеты.

4) Условие.

Եթե ուշանաս, չեմ սպասի: Если (ты) опоздасшь, я не буду ждать.

Աչքովդ էլ տեսնես, չհավատաս: Даже если увидишь своими глазами, – не верь.

5) Побуждение, призыв.

Արագ քայլենք, որ չուշանանք: Давайте быстро шагать, чтоб не опоздать.

В этом значении глагол сосл. накл. употребляется в 1 л., а в 3 л. с глаголом сочетается побудительное слово բող пусть:

Թող գա: Пусть (он) придет.

Թող ինձ չհիշեն, բող ինձ մոռանան: Пусть меня не помнят, пусть меня забудут.

6) Благословение, проклятие.

Աստված լինի քեզ օգնական: Бог тебе в помощь.

(Учтите, что слово Աստված, если речь о христианском Боге, употребляется без определенного артикля).

Անիծվի այն օրը, որ նրան տեսա: Будь проклят тот день, когда я его увидел.

6) Удивление, недовольство, гнев.

Ես աշխատեմ, իսկ դու խաղա՞ս: Я буду работать, а ты играть?

7) При рассказе, в особенности, в разговорной речи, — придание большей наглядности действию, свидетелем которого был говорящий.

Մտեցա, տեսնեմ՝ մեկն ընկել է: (Я) подхожу и вижу: один упал

Մեկ էլ տեսնեմ՝ մարդ չկա: Вдруг вижу: никого нет.

Այստեղ մարդ չկա: Здесь никого нет.

Сослагательное наклонение широко употребительно в придаточных предложениях:

Հայրը ցանկանում է, որ որդին շատ կարդա: Отец желает, чтобы сын много читал.

Մաթեմիկն ուզում է, որ Գրիգորը վերադառնա Հայաստան. Տատենիկը
хочет, чтобы Григор вернулся в Армению.

Երբ դու գաս, կխոսենք: Когда ты придешь, мы поговорим.

Եթե դասագիրքը բերես, միասին կպարսպենք. Если ты принесешь свой
учебник, (мы) будем заниматься вместе.

Отрицательные формы единственного и множественного числа
второго лица сослагательного наклонения употребляются и в
побудительной, повелительной функции:

Չհամարձակվես ինձ վիրավորել: Не смей оскорблять меня.

Հանկարծ չմոռանաք ձեր հասցեները բոլորել: Не забудьте оставить ваши адреса.

Вдруг (случайно) не забудьте оставить ваши адреса.

Ավերիք Բահակյան

Արագի ափին բուստանս լինի,
Մալվի ուռ տրեկեն, վարդեր ու լալա.
Հով ուտենու տակ քողտիկս լինի,
Օջախիս միջին կրակ բոցկլուտա:

Ու սրտով սիրած Շուշանս լինի,
Օջախիս կողքին գուրգուրենք իրար.—
Արագի ափին բուստանս լինի,
Շով-քրտինք թափեմ Շուշիկիս համար:

Новые слова и выражения

բուստան *нар* бахча, огород (*лит*: բանջարանոց)

ալվի чинара, платан

ալվի *մп* платановая ива

տնկել сажать (растение)

քողտիկ лачуга, шалаш

օջախ очаг, *разн зн*

միջին *нар* в (*лит: մեջ*)

բոցկլտալ гореть, разгораться, бушевать, *тж пер*

օջախիս կողքին около (рядом) моего очага

գուրգուրել ласкать, лелеять

ծով-քրտինք море пота (обратите внимание на то, что существительные в армянском, не меняя формы, могут выполнять функцию прилагательного: քար քարիս каменный → քար քրտիս каменное сердце)

Միլիա Կապուրիկյան

Թե աչքերս քեզ որոնեն,
Ես կփակեմ մուք կոպերով,
Որ աշխարհում քեզ չտեսնեն:

Թե խենթ լեզուս անունդ տա,
Ես կսեղմեմ ատամներով,
Որ հնչյուն իսկ չչնջա:

Բայց երբ սիրոս, սիրոս է ուզում
Չայնել ու քեզ տեսնել իր դեմ,
Ինչո՞վ փակեմ սրտիս լեզուն,
Սրտիս աչքը ինչո՞վ փակեմ:

Новые слова

որոնել искать

կոպ веко

խենթ сумасшедший, безумный, *тж пер*

սեղմել сжимать, жать, пожимать, нажимать

հնչյուն *лингв* звук

չնջալ [չըրնջալ] шептать

ձայնել подавать голос, окликать

Упражнения

*I. Переведите.

1. Гагик мечтает, чтоб его дети жили в большом городе. 2. Чем (мне) закрыть это ведро? 3. Открыть дверь? (Ты хочешь, чтоб я открыл дверь?). 4. Я очень хочу, чтоб в нашем саду были и большие красные розы. 5. Пусть все молодые (люди) живут счастливо.

***II. Переведите.**

1. Ամենաերջանիկ աստղագետը Գալիլեո Գալիլեյն է: 2. Նա իր ուսանող ընկերների մեջ զատվում էր բացառիկ ընդունակություններով, հետաքրքրությունների անսովոր լայնությամբ: 3. Բնությունը նրան օժտել էր հանդուգն բնավորությամբ: 4. Նա հակադրվում էր ամենքին ու ամեն ինչի՝ սկսած պատանեկան հասակից մինչև իր կյանքի վերջը: 5. Եվ եթե նրա համար դա դժբախտություն դարձավ, ապա մարդկության, գիտության ու ապագա քաղաքակրթությունների համար՝ միայն բարեբախտություն: 6. Տասնինը տարեկան հասակում, դեռ համալսարանը չավարտած, Գալիլեո Գալիլեյը հայտնագործում է ճոճանակի, կամ թելից կախված ծանրոցի շարժման օրենքը:

զատվել выделяться
բացառիկ исключительный
լայնություն широта
հանդուգն дерзкий
հակադրվել противопоставляться
ամեն ինչի(ն) всему
սկսած начиная с
պատանեկան юношеский
մինչև до
դարձավ դժբախտություն стало несчастьем
ապա то
ապագա будущий; будущее
քաղաքակրթություն цивилизация
միայն только
բարեբախտություն счастье
դեռ еще
չավարտած не окончив
հայտնագործել открывать, изобретать
ճոճանակ маятник
թելից կախված привязанный к веревке
ծանրոց груз

Ответы

I. 1. Գազիկը երագում է, որ իր երեխաները մեծ քաղաքում ապրեն: 2. Ինչո՞վ ծածկեմ այս դույլը: 3. Գուռը բացե՞մ: 4. Ես շատ եմ ուզում, որ մեր այգում մեծ կարմիր վարդեր էլ լինեն: 5. Թող բոլոր երիտասարդները երջանիկ ապրեն:

II. 1. Самый счастливый астроном — Галилео Галилей. 2. Он среди своих друзей-студентов выделялся исключительными способностями,

непривычной широтой интересов. 3. Природа одарила его дерзким характером. 4. Он противопоставлялся всем и всему, начиная с юношеского возраста до конца своей жизни. 5. И если для него это стало несчастьем, то для человечества, науки и будущих цивилизаций — только счастьем. 6. В (возрасте) девятнадцать лет, еще не окончив университет, Галилео Галилей открывает закон движения маятника, или привязанного к веревке груза.

Урок 35

Словообразование

Отрицательный префикс **шџ-**.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательный префикс **шџ-**

Самый распространенный отрицательный префикс – **шџ-**, который содержится в более чем трех тысячах слов, это – очень продуктивный префикс, он и сейчас может образовывать новые слова. В окказиональном употреблении он, в частности, может, присоединяясь к любому существительному, образовывать прилагательные с отрицательным значением: **цшштпнџшџ** окно → **шџцшштпнџшџ** **шџџшџ** комната без окон, **џпнџшџштпнџнџџнџ** **нџнџнџ** изобилующая горами страна → **шџџпнџнџнџнџ** **нџнџнџ** безгорная страна.

Префикс **шџ-**, присоединяясь к существительным, прилагательным, наречиям, глаголам, образует разнообразные слова: **шџшџџ** ухо → **шџшџшџџ** безухий, **шџнџ** хвост → **шџшџнџ** безхвостый, **шџнџнџнџ** результат → **шџшџнџнџнџ** безрезультатный, **шџшџ** облако → **шџшџшџ** безоблачный, **нџнџ** надежда → **шџшџнџ** безнадежный; безнадежно, **шџшџ** порок, изъян, дефект → **шџшџшџ** беспорочный, безупречный, **нџнџ** весть → **шџнџнџ** несслышанный, беспрецедентный, **нџ** сила → **шџнџнџ** бессильный, **шџшџ** воля → **шџшџшџ** безвольный; безвольно, **шџшџ** страх → **шџшџшџ** бесстрашный, **нџнџ** основа, основание, фундамент (*др* **нџнџнџ**) → **шџшџнџнџнџ** необоснованный, беспочвенный; необоснованно, беспочвенно, **шџшџштпнџ** цель → **шџшџшџштпнџ** бесцельный; бесцельно, **шџнџнџ** шум → **шџнџнџнџ** шуметь → **шџшџшџнџнџ** бесшумный; бесшумно, **ошџнџ** польза, **ошџштпнџ** полезный; полезно → **шџшџошџнџ** бесполезный, бесполезно, **нџшџштпнџ** возможный → **шџшџнџшџ** невозможный; невозможно, **шџшџнџ** честный → **шџшџшџшџнџ** нечестный, **шџштпнџ** справедливый; справедливо → **шџшџштпнџ** несправедливый; несправедливо, **шџшџ** стыд → **шџшџшџшџ** бесстыдный; бесстыдно, **нџшџшџ** веселый, радостный; весело, радостно → **шџшџнџшџшџ** невеселый; невесело; безрадостный; безрадостно, **шџшџштпнџ** заканчивать, завершать → **шџшџшџштпнџ** неокончен-

ный, незавершенный, տպել печатать, издавать → անտպել неопубликованный, գրուած սдержанный; сдержанно → անգրուած несдержанный, несдержанно, քոշել определять, решать → անքոշ неопределенный; неопределенно, վճարել платить → անվճար бесплатный; бесплатно, ամորել лечить, утешать → անամոր безутешный; безутешно, հաղթել побеждать → անհաղթ непобедимый, դիպր случай, происшествие → նախադեպ прецедент → աննախադեպ беспрецедентный, տպել, печатать → անտպել неопубликованный.

Префикс ան- может сочетаться с суффиксом -ի: բուժել лечить → անբուժելի неизлечимый, անսպասել ждать → անանսպասելի неожиданный, ասել сказать → անասելի неслыханный (до сл. не сказанный), հաղթահարել преодолевать → անհաղթահարելի непреодолимый, հասկանալ понимать → անհասկանալի непонятный.

Словосочетания

անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
 անավարտ պատմություն незаконченная история
 անքոշ վիճակ неопределенное состояние
 անգրուած ցանկություն безудержное желание
 անանսպասելի այց неожиданный визит
 աննախատակ կյանք бесцельная жизнь
 անհիմն մեղադրանք беспочвенное обвинение
 անասելի ամրոց неприступная крепость
 անօգուտ ջանքեր бесполезные усилия
 անասելի տանջանքներ неслыханные страдания

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время

Ընձական եղանակ: Անցյալ ժամանակ

Образование форм пр. вр. сосл. накл. можно представить следующим образом: к основе инфинитива присоединяется окончание, состоящее из показателя типа спр. + собственно окончания (т.е. вместо суффикса инфинитива ставятся следующие окончания):

I спр.			II спр.		
	ед.ч.	мн.ч.		ед.ч.	мн.ч.
1 л.	եի	եիճք	1 л.	այի	այիճք
2 л.	եիր	եիրք	2 л.	այիր	այիրք
3 л.	եր	երն	3 л.	ար	արին

Таким образом: I спр.: գր + ե + ի, II спр.: կարդ + ա + յ + ի и т.д.

Итак, имеем:

	I спр.			II спр.	
	ед.ч.	мн.ч.		ед.ч.	мн.ч.
1 л.	գրեի	գրեիր	1 л.	կարդայի	կարդայինք
2 л.	գրեիր	գրեիրք	2 л.	կարդայիր	կարդայիրք
3 л.	գրեր	գրեին	3 л.	կարդար	կարդային

В глаголах I спр. между показателем типа спряжения и окончанием, начинающимся с гласной (т.е. всех формах, кроме 3 л. ед. ч.), произносится, но не пишется [j]: գրեի [qppɛtʃi]. В глаголах II спр. j пишется и произносится [կարթայի].

Отрицательные формы образуются прибавлением չ: չգրեի [չppɛtʃi] չկարդայի и т.д.

Основное значение глаголов прошедшего времени сослагательного наклонения – обозначение действия, желательного в прошлом (но до момента говорения), в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Рассматриваемое время, в определенной мере, “симметрично” по отношению к будущему времени сослагательного наклонения (см. Урок 32), т.е. выражает некоторые из его функций, но по отношению к прошлому. Но есть и различия.

Ср: Քաղաքից գնամ, գյուղում ապրեմ: Хочу уехать из города, жить в деревне (настоящее время).

Երանի ժամանակին քաղաքից գնայի: Хотя бы я вовремя уехал из города (прошедшее время). (Т.е.: совершил бы действие в прошлом, до момента говорения)

Ср: Ո՞ւմ ասեմ: Кому сказать? (Кому мне следует сказать?)

Ո՞ւմ ասելի. Кому мне следовало сказать?)

Ср: Լուսանկարը բերել է, որ տեսնեք:

Լուսանկարը բերել էր, որ տեսնեիր: (Он) принес фотографию, чтоб вы увидели (в каком-то моменте в прошлом, до момента говорения).

Ср: Մրագ քայլեմք: Давайте быстро шагать.

Մրագ քայլեիրք: Нам следовало быстро шагать.

Рассматриваемое время может выступать и в функции будущего времени сослагательного наклонения, причем при этом может выражать более сильно подчеркнутое желание:

Լինեք, այնպես լինեք, որ ինքը հնձվոր լինեք, նրանց արտը հնձեք, Սոնան հաց բերեք իրեն, շապիկը քրտնեք, ու քրտնած նստեք կողքին: (Ա.Բակունց)

Новые слова

հնձել косить

հնձվոր косарь

արև нива

քրտնել потеть

քրտնած вспотевший
կողքին рядом

Прошедшее время сослагательного наклонения может выражать также “внеременно” желательное действие, иногда действие, явление желательное, но представляемое невозможным, нереальным, несбыточным или крайне маловероятным.

Տր четверостишие:

Հովհաննես Թումանյան

Լինե՛ր հեռու մի անկյուն,
Լինե՛ր մանկան արդար քուն,
Երազի մեջ երջանիկ,
Հաշտ ու խաղաղ մարդկություն:

Новые слова и выражения

անկյուն угол
երազի մեջ во сне (в мечте)
հաշտ мирный, дружный

Прошедшее время сослагательного наклонения, преимущественно в разговорной речи, употребляется как форма вежливой просьбы, пожелания.

– Եթե ձեզ ներդրյուն չէր լինի, ինձ համար մի բան նվազեիր:

– Если бы вас это не затруднило, сыграли бы (исполнили бы) для меня что-нибудь.

Արա՛մ, գուցե գնա՛յիր, Աշոտին կանչեիր: Арам, может, (ты) пошел бы, позвал Ашота.

Ավետիք Իսահակյան

Ախ, ինչքա՛ն, ինչքա՛ն կուզեի լինել
Ձինվոր հասարակ.
Հայության բոլոր ոսոխների դեմ կուզեի անդուլ
Անիի հզոր պարիսպների տակ:
Եվ հուր վրեժով
Ձարկեի դարեր, գարկեի դարեր
Եվ բյուր վերքերով
Ընկնեի վսեմ պարիսպների տակ.
Սիրոս խաղաղվեր, **հանգչեի** հավերժ
Անիի անմահ պարիսպների տակ.

Новые слова и выражения

ինչքան կուզեի լինել как бы (я) хотел быть
բոլոր սահմաների դեմ против всех противников (врагов)
անընդ бесперерывно, неустанно
սարսափ սառ, օգրաда
հուր пламя
վրեժ месть
զարկել ударять
վերք рана
վսեմ высокий, возвышенный
խաղաղվել успокоиться, умиротвориться
հանգչել погаснуть, угаснуть, *тж пер*
հավերժ вечно, навечно

Գեղամ Սարյան

Մարտիկի երգը

(отрывок из стихотворения)

Թռչեի մտքով տուն,
Ուր իմ մայրն էր արթուն,
Տեսնեի այն առուն,
Կարոտով ես անհուն,
Ուր ամեն մի զարուն
Ջրերով վարարուն
Կարկաչում է սարերում...

Новые слова

առու ручей
վարարուն обильный, полноводный

Упражнение

Переведите.

1. Պարույր Սևակն ապրում էր մի աննախադեպ ժամանակաշրջանում:
2. Նրա գրքերը անհիմն ու անարդար քննադատության էին ենթարկվում:
3. Նա ստեղծագործելու անզուսպ ցանկություն ուներ: 4. Որևէ անբուժելի կամ անհաղթահարելի հիվանդություն չուներ նա, նրան անհնար էր հաղթել:
5. Սևակին մեզանից խլեց անհասկանալի, անհեթեթ պատահարը: 6. Նրա ան-

տիպ գյուրերը դեռ սպասում են հրատարակվելուն, իսկ ընթերցողներս՝ դրանց լույս տեսնելուն:

ОТВЕТЫ

1. Паруйр Севак жил в беспрецедентную эпоху. 2. Его книги подвергались беспочвенной и несправедливой критике. 3. У него было безудержное желание творить. 4. Какой-либо неизлечимой или непреодолимой болезни у него не было, его невозможно было победить. 5. Севака у нас отняло непонятное, нелепое происшествие. 6. Его неопубликованные материалы еще ждут публикации, а мы, читатели, выхода в свет этих материалов.

Урок 36

Словообразование

Суффикс -ի.

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Суффикс -ի

Суффикс -ի имеет несколько функций.

1) Присоединяясь к названиям веществ, материалов и под., образуют прилагательные: արծաթ серебро → արծաթի серебряный, сделанный из серебра, կավ глина → կավի глиняный, պղինձ медь → պղնձի медный, բամբակ хлопок; вата → բամբակի хлопчатобумажный (В этой функции суффикс -ի синонимичен суффиксам -յա, -ե, см. Урок 9).

Ср: երեք (три) + անկյուն → եռանկյունի треугольник, չորս (четыре) + անկյուն → քառանկյունի четырехугольник. (Ср в конце Урока 9).

2) От существительных, прилагательных и глаголов образует слова со значениями “содержащий что-л.”, “характеризуемый чем-л.”, “достойный чего-л.”: կրքավ сила, духовная и физическая стойкость → կրքավի сильный, стойкий, երկու (два) + դեմք лицо; личность → երկդեմքի двуличный, արժեք стоит → արժանի достойный; достоен, սիրել любить → սիրելի любимый, *тж суц*

կարմիր красный
բաց կարմիր светло-красный
վառ կարմիր ярко-красный
ճուգ կարմիր темно-красный
կանաչ зеленый
կանաչավուն зеленоватый
վառ կանաչ ярко-зеленый

դեղին желтый
վառ դեղին ярко-желтый
վարդագույն розовый
բաց վարդագույն светло-розовый
դեղնավուն желтоватый
սպիտակին սվող беловатый
սևին սվող черноватый

Словосочетания

սիրելի աշակերտուհի любимая ученица
կորույի մարտիկ стойкий, храбрый воин
երկդիմի վարվելածու двуличное поведение
եռանկյունի պատշգամբ трехугольный балкон

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время

Формы будущего времени условного наклонения (եմբարիական եղանակ) образуются добавлением կ- к формам будущего времени сослагательного наклонения (ընծական եղանակ):

կ + գրեմ → կգրեմ, կ + կարդամ → կկարդամ.

I спр.

ед.ч. мн.ч.

1 л.	կգրեմ	կգրենք
2 л.	կգրես	կգրեք
3 л.	կգրի	կգրեն

II спр.

ед.ч. мн.ч.

կկարդամ	կկարդանք
կկարդաս	կկարդաք
կկարդա	կկարդան

Обратим внимание на произношение. Обычно при скоплении трех согласных в начале слова [ը] произносится только после первой (Урок 6). Если же первая согласная կ (образования временных форм) или չ (отрицательная частица), то [ը] произносится и после первой, и после второй согласной: կգրեմ [կըգըրըեմ], չգրեմ [չըգըրըեմ].

Отрицательные формы образуются отрицательными формами настоящего времени вспомогательного глагола и отрицательным причастием (միտական դերբայ) смыслового глагола:

կգրեմ → չեմ գր-ի կկարդամ → չեմ կարդ-ա

I спр.

ед.ч. мн.ч.

1 л.	չեմ գրի	չենք գրի
2 л.	չես գրի	չեք գրի
3 л.	չի գրի	չեն գրի

II спр.

ед.ч. мн.ч.

չեմ կարդա	չենք կարդա
չես կարդա	չեք կարդա
չի կարդա	չեն կարդա

Рассмотрим функции будущего времени условного наклонения

1) Действие, которое, с точки зрения говорящего, обязательно совершится в будущем. Эта функция близка к буд. вр. изъявительного наклонения. Возможно противопоставление в плане завершенности//незавершенности.

Մամակը եւ կկարդամ վաղը: Твое письмо я прочту завтра.

Վաղը եւ հանգստանալու եմ, գրքս ներս եմ: Завтра я буду отдыхать, гулять.

Վաղը ուսուցիչը կստուգի գրավոր աշխատանքները: Завтра учитель проверит письменные работы.

Այսօր չեմ գա: Сегодня (я) не приду.

2) В формах 2 л. – поручение, указание, слабо выраженный приказ:

Կգնաս այնտեղ, կհարցնես Վարդանին և կտաս նրան այս մամակը:

Пойдешь (пойди) туда, спросишь Вардана и дашь ему это письмо.

3) Обычное, повторяемое, свойственное, характерное для данного человека действие. Эта форма более характерна для народно-разговорного языка.

Վարդուհին ուղիղ կնայի երեսիդ, մտածածը չի քարցնի: Т.е.: Вардуй (обычно, это ей свойственно) прямо смотрит тебе в лицо, не скрывает, что думает.

Լավ ընկեր չունեցողը մենակ և բույլ կզգա իրեն: Не имеющий хорошего друга одиноким и слабым себя чувствует.

Часто в этой форме глаголы употребляются в пословицах:

Ամռանը հալած տանձը աշուն չի տեսնի: Летом созревшая груша осени не увидит.

4) Указание, то, что следует что-либо делать. Здесь глагол употребляется в 3 л. мн. ч.

Ձուկը գլխից կրռնեն, արչից չեն բռնի: Рыбу за голову держат, за хвост не держат (т.е. так следует делать).

5) Высокая вероятность чего-либо, выражение того, что что-либо, скорее всего, уже произошло. Глагол ставится во 2-ом или 3-м лице. Эта функция сильно зависит от контекста.

Դու սա լավ կիմանաս: Ты это, явно, хорошо знаешь.

Այժմ նա տանը կլինի: Сейчас он, скорее всего, уже дома.

Այս դահլիճում հազար երեխա կտեղավորվի: В этом зале поместится 1000 детей.

Վերջերս նա չի աշխատում, փողի կարիք կունենա: В последнее время он не работает, наверное (скорее всего), он нуждается в деньгах.

Գ. Գործարարական

Մի սիրո պատմություն

Հարություն Կարենցի «Կնոջ դիմանկարը» շատ հետաքրքիր է գունային կոմպոզիցիայի տեսակետից: Գրեթե ամբողջովին միագույն, դեմքը և վիզը՝ փոքր-ինչ մանուշակագույն՝ նարնջագույն երանգով, կարմիր ներկած շրթունքներ և խիստ կապտավուն մազեր . .

Բայց դեմքի միագունության մեջ կա այնքան պարզություն, այնքան գեղեցկություն . .

Հաջող է ֆոնը՝ մի կողմից մանուշակագույն, մյուս կողմից՝ բաց դեղնավուն...

Սա կարող է զարդը կազմել աշխարհի ցանկացած պատկերասրահի...

Новые слова и выражения

երանգ отенок
միագույն одноцветный
խիստ կապտավուն выраженно-синий
պատկերասրահ картинная галерея

* * *

«Դու ով ես կամ ինչ» էլ չեն հարցնում,
Այս տեսակ կանոն չկա նրանցում
Մինչև երեք օր հյուրին կպատվեն,
չեսո այդ բանը նրան կհարցնեն:

Ղազարու Աղայան

Новые слова

կանոն правило
կպատվեն окажут честь

Упражнения

I. Прочтите и постарайтесь запомнить несколько армянских пословиц (перевод дословный)

Ամեն անգամ գետը գերան չի բերի
Каждый раз река бревно не приносит.
Բարին որ չլիներ, չարը աշխարհ կբանդեր՝
Если бы не было добра, зло уничтожило бы мир.
Միսն առանց ոսկոր չի լինում:
Мясо без костей не бывает.
Մրկաթը տաք-տաք կծեծեն:
Куй железо, пока горячо.
Աղքատի հալը աղքատը կհասկանա:
Положение бедного поймет бедный.

*II. Переведите.

1. Հայր ու որդի գրուցում էին անցած-գնացած օրերի մասին: 2. Հայրը պատմում էր, որ իր մանկության տարիներին նրանք մի գեղեցիկ այգի են ունե-

ցել: 3. Այնտեղ աճող վարդի հոտը չի կարողանում մոռանալ: 4. Այգին հարուստ էր ծիրանի, սալորի, սերկևիլի ու շատ ուրիշ ծառերով: 5. Մի կատարյալ դրախտ էր այգին զարնանը: 6. Ծաղկած ծառերն աննկարագրելի տեսք ունեին: 7. Իսկ աշնանը, երբ այդ ծառերի ճյուղերը ծանրանում էին հասած մրգերից, այգին այլ գույներով էր գերում: 8. Հիմա եմ հասկանում, թե Մարտիրոս Մարյանի նկարներում որտեղից են հայտնվել այդ հագեցած ջերմ գույները՝ մուգ կարմիրը, վառ դեղինը, սևին տվող կանաչը: 9. Ամենազարնապիւն այն է, որ միևնույն գույնի բոլոր երանգները՝ մուգ կարմիրից բաց վարդագույն, կարող ես տեսնել մեկ տերևի վրա:

Новые слова и выражения

անցած-գնացած *досл* прошедший-ушедший
սերկևիլ айва

Ответы

II. 1. Отец и сын беседовали о прошедших днях. 2. Отец рассказывал, что в годы его детства у них был прекрасный сад. 3. Запах растущей там розы (он) не может забыть. 4. Сад был богат абрикосовыми, сливовыми, айвовыми и многими другими деревьями. 5. Весной сад был совершенным раем. 6. Расцветшие деревья имели неопиcуемый вид. 7. А осенью, когда ветки деревьев тяжелели от созревших фруктов, сад пленял другими цветами. 8. Теперь (я) понимаю, откуда взялись на картинах Мартироса Сарьяна эти насыщенные теплые цвета: темно-красный, ярко-желтый, черновато-зеленый. 9. Удивительнее всего то, что все оттенки одного цвета — от темно-красного до светло-розового — можешь увидеть на одном листе (дерева).

Урок 37

Словообразование

Суффикс **-անք**.

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Суффикс **-անք**

Суффикс **-անք** образует отглагольные существительные со значением результата, следствия, просто названия действия.

Աշխատել **работать** → աշխատանք **работа**, հոսել **течь**, протекать, протечь → հոսանք **ток**; течение, զբոսնել **гулять** → զբոսանք **прогулка**, օրհնել **благославлять** → օրհնանք **благословение**, րազմալ **жаждать**, мечтать → րազմանք **страстное желание**, мечта, տենչալ **жаждать** → տենչանք **сильное желание**, стремление, մեծարել **почитать**, чествовать → մեծարանք **почитание**, чествование, հարգել **уважать** → հարգանք **уважение**, դրժանել **хвалить**, восхвалять → դրժանանք **хвала**, восхваление, խրախուսել **поощрять** → խրախուսանք **поощрение**, րամրտել **сплетничать** → րամրտանք **сметня**, տառապել **сградать** → տառապանք **страдание**, мучение, բժնել **лестить**, заискивать, → բժնանք **лесть**, заискивание, զրկ(վ)ել **лишить(ся)** > զրկանք **лишения**, հեզնել **иронизировать** → հեզանք **ирония**, գորգորել **ласкать**, лелеять → գորգորանք **ласка**, ընտրել **выбирать**, избирать → ընտրանք **выбор**, *սր երկրորդանք* **дилемма**, альтернатива, մեղադրել **обвинять** → մեղադրանք **обвинение**, բրբռվել **лепетать** → բրբռանք **лепет**.

Словосочетания

հաճելի աշխատանք **приятная работа**
ծանր մեղադրանք **тяжкое обвинение**
դրժանանքի խորքեր **похвальные слова**
երեկոյան զբոսանք **вечерняя прогулка**
մայրական գորգորանք **материнская ласка**

ծախաւորի հեգնանք ирония судьбы
 հայրական օրհնանք отцовское благословение
 մանկական բռնվանք детский лепет

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время

Формы прошедшего времени условного наклонения (եմբարանական եղանակ) образуются прибавлением կ- к глаголам прошедшего времени сослагательного наклонения (Урок 33):

կ + (զր + եի) կ + (կարդ + ալի)

I спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. կզրեի կզրեիմք
 2 л. կզրեիր կզրեիք
 3 л. կզրեր կզրեին

II спряжение

ед.ч.

мн.ч.

1 л. կկարդայի կկարդայինք
 2 л. կկարդայիր կկարդայիք
 3 л. կկարդար կկարդային

Отрицательные формы образуются сочетанием отрицательных форм прошедшего времени вспомогательного глагола с отрицательным причастием (ժխտական դերբայ).

I спряжение

ед.ч.

мн.ч.

1 л. չեի գրի չեիմք գրի
 2 л. չեիր գրի չեիք գրի
 3 л. չեր գրի չեին գրի

II спряжение

ед.ч.

мн.ч.

չեի կարդա չեիմք կարդա
 չեիր կարդա չեիք կարդա
 չեր կարդա չեին կարդա

Рассмотрим функции данного времени.

1. Действие возможное, обязательное или желательное в прошлом, в будущем по отношению к какому-то моменту в прошлом, а также после момента говорения, действие, которое зависит от какого-либо условия, о котором сказано или которое предполагается.

Արա գլուխը այնպես պտտվեց, որ կընկներ, եթե չհենվեր պատին: Его голова закружилась так, что (он) упал бы, если б не оперся о стену.

Եթե բանաստեղծ իննի, գիտե՞ս՝ ինչ կզրեի: Если б я был поэтом, знаешь, что бы (я) написал?

Վաղը ես հաճույքով կզրուցեի ձեզ հետ: Завтра я бы с удовольствием побеседовал с вами.

2. Возможность, вероятность, приблизительность чего-либо в прошлом.

Արա կինը շատ ջահել էր, տեսնողը կասեր՝ սա աղջիկն է, ոչ թե կինը: Его жена была очень молода, видящий мог сказать (вероятно, сказал бы), что это дочь, а не жена (ջահել – нар, лит: երիտասարդ).

Այն ժամանակ ես տասնյոթ-տասնութ տարեկան կլինեի: В то время мне было (приблизительно) 17-18 лет.

3. Обычно повторяемое в прошлом, привычное действие.

Կնասեր իր տեղը, կկոթներ հոնի կարմիր մահակին, գլուխը մի կողմի վրա կքեքեր և եթե գրուցրնկեր շունենար, ինքն իրեն կխոսեր և քթի տակ կփայտար: (Он) (обычно) сидел на своем месте, опирался на красную кизилковую палку, голову в сторону склонял и, если не имел собеседника, сам с собой говорил и под нос улыбался.

4. В 1 лице, обычно – в разговорном языке: вежливая просьба, пожелание.

Կխնդրեի, որ անայսյման գառ: (Я) попросил бы, чтоб (ты) обязательно пришел.

5. Сочетаясь с союзом մինչև, մինչ (до) совершенное в прошлом действие, в ходе выполнения которого или сразу после которого было совершено еще одно действие.

Փոքր տատանումից հետո ներս մտա և մի պահ կանգնեցի մուտքի մոտ, մինչև աչքերս կտվորեին կիսախավարին: После небольшого колебания (я) вошел и какое-то мгновение стоял у входа, пока мои глаза привыкли к полутьме.

Մինչև վիրավորներին կիջեցնեին մեքենայից, նա վերադարձավ: Пока раненых спустили с машины, он вернулся.

Հովհաննես Թումանյան

Թմկաբերդի առումը

(отрывок из поэмы)

Էն տեսակ կին,
Ես իմ հոգին,
Թե աշուղն էլ ունենար,
Առանց զենքի,
Առանց գորքի
Շահերի դեմ կգմար:

Միրո հնոց,
Կրակ ու բոց՝
Էնպես աչքեր թե ժլպտան,
Մարդու համար
Օրվա պես վառ
Գիշերները լույս կըտան:

Վարդի թերթեր՝
Էնպես շուրթեր
Թե հաղթություն քեզ մաղթեն,

Էլ քեզ ո՛չ շահ,
Ո՛չ ահ ու մահ,
Ո՛չ զենք ու զորք կրհաղթեն:

Новые слова и выражения

առում взятие, захват

թե աշուղն էլ ունենար если бы ашуг имел

շահ шах

հնոց печь, костер

բոց пламя

էնպես աչքեր թե ժպտան если такие глаза улыбнутся

թե հաղթւթյունի քեզ մաղթեն если победу тебе пожелают

Упражнение

* Переведите.

1. Հայերս առանձնակի հարգանքով ենք վերաբերվում մեր մեծերին: 2. Զծնանքի դիմում են բնավորությամբ թույլ մարդիկ: 3. Դպրոցի ավարտական երեկոյին մեծարանքի խոսքեր հնչեցին ուսուցիչների հասցեին: 4. Մարդիկ պետք է այնպես ապրեն, որ ոչ թե անեծքի, այլ օրհնանքի արժանանան սերունդների կողմից: 5. Անթիվ զրկանքներ է կրել մեր ժողովուրդը ճակատագրի բերումով: 6. Թատրոնի մուտքի մոտ կանգնած հսկիչը ստուգում էր ներս մտնողների տոմսերը: 7. Աշխատանքի ժամին արգելվում է այլ գործերով զբաղվել: 8. Ուշադրության ու հարգանքի պակաս ունեն ծերանոցի բնակիչները, իսկ մայրական հոգատարության ու քնքշանքի՝ մանկատան սաները:

հայերս мы, армяне, ուսուցիչներս мы, учителя

Ответы

1. Мы, армяне, с особенным уважением относимся к нашим великим (людям). 2. К лести обращаются слабохарактерные люди. 3. На выпускном школьном вечере слова почтения прозвучали в адрес учителей. 4. Люди должны жить так, чтобы не проклятия, а благословения удостоились от поколений. 5. Бесчисленные лишения перенес наш народ по воле судьбы. 6. Стоящий у входа в театр контролер проверял билеты входящих. 7. Во время работы запрещается заниматься другими делами. 8. Жителям дома престарелых не хватает внимания и уважения, а материнской заботы и нежности — воспитанникам детского дома.

Урок 38

Словообразование

Отрицательные префиксы *չ-*, *ւ-*.

Грамматика

Долженствовательное наклонение. Будущее время.

Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательные префиксы *չ-*, *ւ-*

Эти префиксы отрицают значение, выраженное основой, к которой они присоединяются:

չ: բերել приносить (երեխա բերել рожать ребенка) → չբեր бесплодный, կամենալ хотеть, желать → չկամ недоброжелательный, неохотный, неохотно, տեսնել видеть → չտես (мало что в жизни выдавший и от невежества и духовной ограниченности всему непомерно удивляющийся и хватающий все без разбора), выскочка, ненасытный, жадный, լինել быть (основа прошедшего времени – ել-) → չեղալ недействительный: չեղալ հաճարել считать недействительным.

ւ: գեղեցիկ красивый, прекрасный, красиво → ւղեղ некрасивый, уродливый; уродливо, գիտենալ знать → ւղեւ невежественный, невежда, հաճելի приятный; приятно → ըհաճ неприятный, ձև форма, вид → ւձև бесформенный, մարդ человек → ւմարդի бесчеловечный, կարողանալ мочь → ւկար слабый, нездоровый, *тж пер.*

Словосочетания

ւղեղ երևույթ уродливое явление
ւմարդի արարք бесчеловечный поступок
չկամ հարևան недоброжелательный сосед
չբեր կին бесплодная женщина
ւկար պապիկ больной дед
ըհաճ անձնավորություն неприятная личность

Грамматика

1. Должествовательное наклонение. Будущее время

Հարկադրական եղանակ: Ապագոյի ժամանակ

Основное, центральное значение должествовательного наклонения (հարկադրական եղանակ) — обозначение действия или состояния, необходимого (в самом широком смысле) в силу законов природы, принятых в данной среде норм, вследствие определенных обстоятельств, какого-либо условия, для достижения какой-либо цели, а также в силу нравственных или этических норм.

Должествовательное наклонение имеет две временные формы: ապագոյի будущее и անցյալ, или անցյալի ապագոյի прошедшее, или будущее в прошедшем.

Формы будущего времени образуются сочетанием форм будущего времени сослагательного наклонения с показателем должествовательного наклонения: պիտի или պիտը է.

Эти показатели, в общем, взаимозаменяемы, только պիտը է несколько сильнее подчеркивает необходимость

Формы будущего времени должествовательного наклонения образуются сочетанием показателя наклонения или с формами будущего времени сослагательного наклонения:

I спряжение		II спряжение	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. պիտի գրեն	պիտի գրենք	1. л. պիտի կարդամ	պիտի կարդանք
2 л. պիտի գրես	պիտի գրեք	2. л. պիտի կարդաս	պիտի կարդաք
1 л. պիտի գրի	պիտի գրին	1. л. պիտի կարդա	պիտի կարդան

Պիտի во всех формах может быть заменено պիտը է:

Отрицательные формы образуются добавлением չ: чаще к показателю наклонения, а при необходимости подчеркивания — к смысловому глаголу: չպիտի գրես, չպիտը է գրես, չպիտի կարդամ, պիտի չկարդամ.

Рассмотрим функции данного времени.

1. Действие, состояние, которое, по необходимости, будет иметь место в будущем, после момента говорения.

Վաղը Արմենը պիտի դառնա գնա: Завтра Армен должен пойти в школу.

Վաղվանից հիվանդը պիտը է քայլի: С завтрашнего дня больной должен ходить.

2. Действие, которое необходимо совершить в силу определенных обстоятельств, для достижения определенной цели.

Քանի որ արդեն ուշ է, պիտի արագ քայլենք: Так как уже поздно (мы) должны быстро шагать.

Երբ Արսենը ուզում է համալսարան ընդունվել, պիտի լավ պարապի և պատրաստվի: Если Арсен хочет поступить в университет, (он) должен хорошо заниматься и готовиться.

3. Действие, состояние, которое должно иметь место всегда (вневременный план).

Գատավորը պիտի անկաշտ լինի: Судья должен быть неподкупным.

Արցավարը պետք է անաշտ լինի: Судья (спорт) должен быть беспристрастным.

Աշակերտները պիտի չուշանան դասը: Ученики должны не опаздывать на урок.

4. В вопросительных предложениях — действие, которое происходит в момент говорения, оно может быть нежелательным, говорящий хочет узнать, когда оно завершится.

Մինչև ե՞րբ պիտի ուշանա աշխատանքը. До каких пор ты будешь опаздывать на работу?

Դեռ երկա՞ր պետք է սպասել: (Они) еще долго должны ждать?

5. В определенном контексте — действие или состояние, которое, по мнению говорящего, уже имело место (здесь — синонимично наст. вр. изъявительного накл.)

Հարևանս ուսուցիչ է, պետք է որ ունենա այս բառարանը: Мой сосед — учитель, у него, скорее всего, есть этот словарь.

Դու պիտի գիտենաս, որ նա քուրմ է եղել: Ты, должно быть, знаешь, что он был жрецом.

6. Чаше в разговорной речи — действие обычное, закономерное — вообще или для определенного субъекта.

Տունը պիտի կծուի, կատուն պիտի ճանկի, օձը պիտի խայթի, նա էլ պիտի մարդկանց տակը փորի: Собака (обычно) кусается, кошка царапает, змея жалит, он же подкапывается под людей.

Պիտի в совр. языке самостоятельно употребляется крайне редко, պետք (է) — самостоятельная единица. Слово պետք (обычно во мн.ч.) значит “нужда, надобность”. պետքերի համար — для нужд, պետք է — нужно, надо, պետք չէ — не надо, не нужно:

Կարմիր գրիչն ինձ պետք է, իսկ կապույտը պետք չէ: Красная ручка мне нужна, а синяя — нет.

Պետք է գրել: Нужно писать.

В народном языке (а вследствие этого — и в художественной литературе — см предисловие) պիտի может заменяться сокращенными формами: պիտ или տի.

Ավելիք Իսահակյան

Ի՞նչ պիտ լինեմ կյանքից հետո,
Հարցում արի ես բնության:

– Ինչ որ էիր կյանքից անաջ,–
Այսպես տվեց ինձ պատասխան:

(Кем я буду (мне быть) после жизни,– спросил я природу.
– Чем был до жизни, – так дала мне ответ).

Խորհում ես դու էն մեծ խոսքը, որ տի ասես աշխարհին: Բազմապես
ты ту большую речь, которую скажешь (должен сказать) миру.

2. Долженствовательное наклонение. Прошедшее время Անցյալ ժամանակ

Прошедшее время долженствовательного наклонения (հարկադրական
եղանակ) обозначает действие, представляемое необходимым в прошлом
или в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Формы прошедшего (будущего в прошедшем) времени
долженствовательного наклонения образуются сочетанием показателя
наклонения պիտի или պետք է с формами прошедшего времени
сослагательного наклонения.

I спряжение

II спряжение

ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. պիտի գրեի	պիտի գրեինք	1. л. պիտի կարդայի	պիտի կարդայինք
2 л. պիտի գրեիր	պիտի գրեիք	2. л. պիտի կարդայիր	պիտի կարդայիք
3 л. պիտի գրեր	պիտի գրեին	3. л. պիտի կարդար	պիտի կարդային

Отрицательные формы образуются, как и в долженствовательном
прошедшем, добавлением չ- к показателям պետք է, պիտի, а при
логическом подчеркивании – к смысловому глаголу

չպետք է գրեմ, չպիտի կարդամ – պետք է չգրեմ, պիտի չկարդամ

Ուսումնական ձևերակր Կարակ

Ինքնասպասարկման մթերային խանութի մշտական գնորդը մեղադրվում
է մթերքը գողանալու մեջ:

– Ի՞նչ կարող եք ասել ձեզ արդարացնելու համար, – հարցնում է դատա-
վորը:

– Ես այդ կատարել եմ ընթերցանության ազդեցության տակ:

– Զրեակա՞ն գրականության:

– Ոչ, խոհարարական գրքի: Այնտեղ յուրաքանչյուր էջում գրված է.
«Վերցրեք մեկ կգ ալյուր, վերցրեք կես կգ շաքար, վերցրեք մեկ կգ կարագ...».

Новые слова и выражения

ինքնաապասարկում самообслуживание
մթերային продовольственный
մշտական գնորդ постоянный покупатель
մեղադր(վ)ել обвинять(ся)
գողանալու մեջ в воровстве
արդարացնել оправдывать
ընթերցանության ազդեցության տակ под влиянием чтения
քրեական уголовный, криминальный
խոհարարական поваренный (խոհարար повар)
յուրաքանչյուր էջում գրված է на каждой странице написано
ալյուր мука

Եղիշե Չարենց

Ամրոխները խելագարված (ОТРЫВОК ИЗ ПОЭМЫ)

Պիտի երթան առա՛ջ հիմա, պիտի առնեն քաղաքը մեծ,
Պիտի թափե՛ն նրա վրա հազարամյա մաղձը իրենց:
Քանդե՛ն պիտի ու ավերեն, տեղը փոշի՛ պիտի փռեն,
Հազարամյա քաղաքը այդ քանդե՛ն պիտի ու ավերեն...

Новые слова

մաղձ желчь, *тж пер*
երթալ *зап* идти

Упражнение

* Переведите.

1. Դատավորը իր գործընկերոջը պիտի համձներ բոլոր դատական գործե-
րը: 2. Նա մեզ վրա տհաճ տպավորություն բողեց: 3. Հետո պիտի իմանայինք,
որ այդ դատավորը գործին անտեղյակ ու տգետ անձնավորություն է: 4. Նրա
անարդար ու տմարդի որոշման մասին հաջորդ օրը գրեթե բոլոր թերթերը պի-
տի գրեին: 5. Սակայն բոլորս համոզված էինք, որ ի վերջո պիտի հաղթի արդա-
րությունը:

Ответы

1. Судья своему коллеге должен был сдать все судебные дела. 2. Он произвел (*досл* оставил) на нас неприятное впечатление. 3. Потом (мы) должны были узнать, что этот судья не осведомлен о деле и (является) безграмотной личностью. 4. О его несправедливом и бесчеловечном решении на следующий день должны были написать почти все газеты. 5. Однако все мы были убеждены, что в конце концов должна победить справедливость.

Урок 39

Словообразование

1. Суффикс **-յալ**.
2. Основа **մերձ** близкий, близ.

Грамматика

Залог глагола.

Словообразование

1. Суффикс **-յալ**

Суффикс **-յալ** образует наименования действующего лица, как правило, “пассивного”. Кроме того, он образует прилагательные и слова, выступающие в функции как существительного, так и прилагательного.

Наименования действующего лица: **առարկել** *выс* посылать → **առարկյալ** апостол, **հեծնել** оседлать, садиться верхом → **հեծյալ** всадник, **աճրատանել** осуждать, обвинять, порицать → **աճրատանցյալ** обвиняемый, **մեղադրել** обвинять → **մեղադրյալ** обвиняемый, **դատաւարանել** осуждать, приговаривать → **դատաւարանյալ** приговоренный, осужденный, **բանտ** тюрьма, **բանտարկել** арестовать → **բանտարկյալ** заключенный, арестант, **արար** ссылка, **արարել** ссылать → **արարյալ** ссыльный, **հաւատ** вера, **հաւատալ** верить → **հաւատացյալ** верующий, **սիրել** любить → **սիրեցյալ** возлюбленный, **ստիպուել** страдать → **ստիպուցյալ** измученный, исстрадавшийся; мученик, страдалец, **ընտրել** выбирать, избирать → **ընտրյալ** избранный; избранник, **երդմ** клятва, **երդել** клясться → **երդյալ** поклявшийся; присяжный, **նվեր** подарок, **նվիրել** дарить, **նվիրուել** быть преданным, приверженным → **նվիրյալ** преданный, приверженный, *тж сущ.*

Прилагательные: **օծել** опрыскивать; душисть; святить, помазывать → **օծյալ** освященный, **անհծել** проклинать, **անհծք** проклятие → **անհծյալ** проклятый, **փոխառել** заимствовать, **փոխառություն** заимствование → **փոխառյալ** заимствованный, **միացյալ** объединенный, **գաղափար** пожилой, старый, **միջանկյալ** промежуточный, **սառցյալ** ледовый, ледовитый, **հիշյալ** упомянутый, **վերահիշյալ** вышеупомянутый, **ներքահիշյալ** нижеупомянутый, **անցյալ** прошлый, **նախանցյալ** позапрошлый.

Слова других частей речи: դարձյալ снова, опять, դիտալորյալ предумышленный, предумышленно, վերաբերյալ относительно, о.

Словосочетания

Միացյալ ազգերի Կազմակերպություն (ՄԱԿ)
Организация Объединенных Наций (ООН)
Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս Северный Ледовитый океан
միացյալ գիտական խորհուրդ объединенный ученый совет
ազգի նվիրյալ զավակներ преданные сыновья нации
կատարյալ ստեղծագործություն совершенное произведение
երդյալ ատենակալներ присяжные заседатели
լկտի անբաստանյալ наглый обвиняемый

2. Основа մերձ

С основой **մերձ** (близкий, близ) образуются сложные и производные слова. Основа может быть как первым, так и вторым компонентом:

մերձակա близлежащий, ближний, **մերձավոր** близкий, ближний, **մերձավորություն** близость, родство, **մերձարևադարձային** субтропический, **մերձափնյա** прибрежный, береговой, **մերձբալթյան** прибалтийский, **մերձբևեռային** приполюсный, приполярный, **մերձլուսնային** окололунный, **մերձքաղաքային** пригородный, **մերձվոլգյան** приволжский, **մերձնուկրվյան** подмосковный, **ափամերձ** прибрежный, **կայարանամերձ** привокзальный, **սահմանամերձ** пограничный, приграничный, **բաղաբաներձ** пригородный, **մահամերձ** находящийся при смерти.

Словосочетания

մերձնուկրվյան երեկոներ подмосковные вечера
Մերձավոր Արևելք Ближний Восток
մերձակա կանգառ ближайшая остановка
կայարանամերձ հրապարակ привокзальная площадь
ափամերձ տարածք прибрежная территория
մերձքաղաքային տրանսպորտ пригородный транспорт
մերձբալթյան պետություններ прибалтийские государства

Грамматика

Залог глагола

По залогу (սին) армянские глаголы подразделяются на три типа: действительный (ներգործական), страдательный (կրկնարական) и нейтральный (չեզոք).

Глаголы действительного залога требуют прямого дополнения: գիրք կարդալ читать книгу.

Глаголы действительного залога могут употребляться и без прямого дополнения: Կա կարդում է: Он читает.

Среди глаголов действительного залога выделяется подгруппа каузативных (причинных) глаголов: պատճառական բայեր (պատճառ — причина).

Каузативные глаголы образуются от основы инфинитива или прошедшего времени суффиксами կցի, ացի, ցи. Они всегда оканчиваются на էլ, т.е. относятся к I спряжению.

Глаголы страдательного залога образуются суффиксом վ. От глаголов I спряжения: գր-ել → գր-վ-ել писаться, т.е. վ — между основой инфинитива и показателем спряжения. От глаголов II спряжения: կարդ-ալ → կարդ-աց-վ-ել, т.е. վ — после основы прошедшего времени, при этом страдательный глагол переходит к I спряжению. При образовании страдательного глагола от каузативного -ի- заменяется на վ: սլոխակել → սլոխակեցնել → սլոխակեցվել.

Страдательные глаголы обозначают действие, для которого необходимы и субъект, и объект. *Տր Բանին շարժում է ծառի ճյուղերը:* Ветер движет ветки дерева. *Ծառի ճյուղերը շարժվում են քամուց:* Ветки дерева движутся от ветра.

Субъект действия, обозначенного страдательным глаголом, имеет форму отл. падежа, *տր քամ-ուց, անձրև-ից* и под. В официальном, канцелярском стилях, когда логический объект действия — лицо или группа лиц, употребляется слово կողմ (сторона) в отл. п. — կողմից:

Սյու որոշումն ընդունվել է նախագահի (խորհրդարանի) կողմից:

Это решение было принято президентом (парламентом).

Глаголы действительного залога, принимая суффикс վ, не всегда выражают значение страдательности. Можно сказать, что большая часть глаголов с վ может употребляться как нейтральные глаголы

1. Действие, в котором объект отсутствует (только субъект): *աղջիկը շփրվեց* девочка растерялась, *ծաղիկները բացվեցին* цветы раскрылись.

2. Действие, обращенное на субъект: *երեխան հագնվեց* ребенок оделся, *վազվեց* умылся, *կոճկվեց* застегнулся.

3. Взаимное действие: *համրուվել* целоваться, *տեսնվել* видеться.

4. Действие, производимое несколькими (многими) субъектами: հաժարվել собираться, կուտակվել накапливаться.

В ряде случаев глаголы с վ не имеют параллельной формы без վ: բնակվել проживать, հարձակվել нападать, սիրահարվել влюбляться, զբաղվել заниматься чем-л., но не учить уроки и под., սխալվել ошибаться, գժվել сходить с ума, համարձակվել осмелиться.

Глаголы нейтрального залога не требуют прямого дополнения: քայլել шагать, վազել бежать.

Իրավաբանը Կարիսկ

Մի նշանավոր իրավաբան հռչակվել էր նրանով, որ կարողանում էր ամեն մի դատական գործ անվերջ ձգձգել: Մի անգամ նրա մոտ է գալիս մի այցելու դատական շատ բարդ ու անհուսալի գործով: Իրավաբանն ստանձնում է այդ գործը:

Ի՞նչ եք կարծում,– հարցնում է այցելուն,– ես տանու՞լ կտամ այդ գործը.
– Դուք՝ ոչ,– հանգստագնում է նրան իրավաբանը,– բայց ձեր բոռը՝ անկասկած:

Новые слова и выражения

իրավաբան юрист
նշանավոր видный, известный
հռչակվել прославиться
դատական գործ судебное дело
ձգձգել растягивать, затягивать
ստանձնել брать(ся) за
անհուսալի безнадежный
տանուլ տալ проиграть
անկասկած несомненно

Հանն Սահյան

Ի՞նչ է ասում

Ի՞նչ է ասում անցորդներին
Հալված-մաշված այս կածանը,
Ժամանակին հազար ու մի
Քայլեր հաշված այս կածանը,
Անցող-դարձող քարավանի
Ծանր ու դանդաղ ոտքերի տակ

Մեջքը կուտրած, կուրծքը պատռած,
Հոգնած-տանջված այս կածանը,
Մեծ աշխարհի մեծաժխտը
Ճանապարհից հեռու քաշված,
Հիսուսի պես, ապառաժի
Կողին խաչված այս կածանը:

Новые слова

պատռել рвать
կածան тропинка
խաչված распятый

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ներքոհիշյալ ուսանողները մինչև տարեվերջ պետք է հանձնեն պարտքերը: 2. Միջանկյալ քննություններից դրական գնահատական ստացածները ազատվում են հարցումներից: 3. Գիտավորյալ դասը խանգարողները հեռացվում են համալսարանից: 4. Երրվյալ ատենակալները պաշտոնավարում են ցմահ: 5. Մեր երկրում գնալով մեծանում է հավատացյալների թիվը: 6. Հայ Առաքելական եկեղեցին իր շուրջն է հավաքել ու հավաքում իր տարագիր գավակներին: 7. Ամբաստանյալը պետք է պատասխաներ իրեն ուղղված բոլոր հարցերին: 8. Բանտարկյալներին պարբերաբար ներում է շնորհվում: 9 Հեծյալ զնդեր ժամանակակից բանակներից քչերն ունեն:

Новые слова и выражения

գնալով со временем, с течением времени
միջանկյալ промежуточный
դրական գնահատական положительная оценка
պաշտոնավարում исполнение должностных обязанностей
տարագիր живущий на чужбине
ներում է շնորհվում предоставляется амнистия

*II. Переведите

1. Маленьких (детей) нельзя пугать сказочными чудовищами. 2. Их радует то, что добро побеждает в сказках. 3. Чтению книг детей надо учить с маленького возраста. 4. В Этом возрасте они часто творят и мечтают. 5. Любят и присваивать “подвиги” других. 6. Они мысленно одеваются, как герои, и осмеливаются нападуть на чудовищ и побеждать их. 7. Эти поступки их очень радуют.

Պատասխաններ

I. 1. Նախնական խնդրանքները ընդհանուր առմամբ պարզապես չեն լուծվում: 2. Եթե ուսանողը չի կարողանում կատարել խնդրանքները, ապա նա պետք է հարցնի ուսուցչին: 3. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 4. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 5. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 6. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 7. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 8. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ: 9. Նախնական խնդրանքները պետք է կատարել ընդհանուր առմամբ:

II. 1. Փոքրիկներին չի կարելի վախեցնել հեքիաթային հրեշներով: 2. Նրանց ուրախացնում է այն, որ բարին է հաղթում հեքիաթում: 3. Գիրք կարդալը երեխաներին պետք է սովորեցնել փոքր հասակից: 4. Այդ տարիքում նրանք հաճախ են ստեղծագործում ու երազում: 5. Սիրում են ման սեփականացնել ուրիշների «սխալները»: 6. Նրանք մտովի հագնվում են հերոսների պես, համարձակվում են հարձակվել հրեշների վրա ու հաղթել նրանց: 7. Այդ արարքները նրանց շատ են ուրախացնում:

Урок 40

Словообразование

Суффиксы **-nıńı, -jnıńı**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения.

Словообразование

Суффиксы **-nıńı, -jnıńı**

Суффикс **-nıńı** от глаголов (редко – от существительных) образует прилагательные со значением “обладающий, характеризуемый соответствующим признаком: *ψıwı* блеск, *тж пер* → *ψıwıńı* блестящий, *qırdıtı* действовать, работать, функционировать → *qırdıtıńı* действенный, активный, *ψıwıqıńı* встать, стоять → *ψıwıqıńı* стоячий, стойкий, *ıwıψıwı* крепиться, выдерживать, проявлять стойкость → *ıwıψıwıńı* стойкий, выносливый, неколебимый, *ıwıhıtı* скользнуть → *ıwıhıtıńı* скользкий, плавный, ровный, *тж пер*, *δıwıqıńı* цвести, расцветать → *δıwıqıńı* цветущий, *тж пер*, *hıwıwıńı* дойти, достичь → *hıwıwıńı* спелый, зрелый, *ψıwıψıwı* пена → *ψıwıψıwıńı* пениться, *пер* разъяриться → *ψıwıψıwıńı* пенистый, *δıwıwı* улыбка → *δıwıwıwı* улыбаться → *δıwıwıwıńı* улыбчивый; улыбчиво, *ıwıwıq* сон, сновидение → *ıwıwıqıńı* мечтательный, *ıwıwıwıq* энергия, рвение → *ıwıwıwıqıńı* энергичный, рьяный.

Образуются и существительные: *ıwıwıńı* летать → *ıwıwıńı* птица, *ıwıwıńı* блять → *ıwıwıńı* бляние.

Некоторые производные являются и существительными, и прилагательными: *ıwıwıwı* смысл → *ıwıwıwıwıńı* мудрый, мудрец, *ıwıwıwı* ползти → *ıwıwıwıńı* ползучий, пресмыкающееся.

Суффикс **-jnıńı** образует отглагольные существительные, в частности, от звукоподражательных глаголов: *ψıwıwı* взрываться, лопаться, *ψıwıwıwı* взрывать → *ψıwıwıwıjnıńı*, *ıwıwıwı* прыгать, скакать → *ıwıwıwıjnıńı* прыжок, скачок, *ıwıwıwıwı* роптать, сетовать → *ıwıwıwıwıjnıńı* = *ıwıwıwıwıjnı* = *ıwıwıwıwıjnı* роптание, сетование, *ıwıwıwıwı* шептать → *ıwıwıwıwıjnıńı* = *ıwıwıwıwıjnı* = *ıwıwıwıwıjnı* шепот, *ıwıwıwıwı* фыркать → *ıwıwıwıwıjnıńı* = *ıwıwıwıwıjnı* фыркание, *ıwıwıwıwı*

шуршать, шуметь → խշշյուն = խշշոց шуршанье, шум, ճարճատել
 трещать, потрескивать → ճարճատյուն = ճարճատոց треск,
 потрескивание, սուսափել шелестеть, шуршать → սուսափյուն = սուսափ
 шелест, шуршание, մլափել мяукать → մլափյուն = մլափոց мяуканье,
 բառաչել мычать → բառաչյուն = բառաչոց = բառաչ мычание, խրխնջալ (= Վրնջալ)
 ржать → խրխնջյուն = խրխնջոց = խրխնջ (= Վրնջյուն = Վրնջոց
 = Վրխնջ) ржание.

Будьте внимательны! Не путайте суффиксы **-յուն** и **-ուն**. *Ср:* հնչել
 звучать, раздаваться → հնչյուն звук, но հնչուն звучный, звонкий, շառաչել
 рокотать, реветь → շառաչյուն = շառաչ рокот, рев, но շառաչուն
 рокочущий, ревуший, բարախել биться, колотиться → բարախյուն биение,
 но բարախուն бьющийся, *пер* взволнованный, խոխոջալ журчать →
 խոխոջյուն журчание, но խոխոջուն журчащий, կարկաչել журчать, *пер*
 щебетать → կարկաչյուն журчание, *пер* щебет, но կարկաչուն журчащий,
пер щебечущий, ճովոդել щебетать, чирикать → ճովոդյուն щебетанье,
 чириканье, но ճովոդուն щебечущий, чирикающий.

Словосочетания

հնչուն ծիծաղ звонкий смех
 սրտի բարախյուն биение сердца
 հնամյա կանգուն վանք древний неразрушенный (*досл:* стоящий)
 монастырь
 սահուն ելույթ плавное выступление
 իմաստուն խոսք мудрая речь
 փայլուն հաղթանակ блестящая победа
 եռանդուն քաղաքական գործիչ энергичный политический деятель
 քամու սուսափյուն шуршание ветра
 զինով լեցուն բաժակ полный вина стакан

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Вопросительные и относительные местоимения указывают предмет,
 признак в абсолютно неопределенном виде. Они отличаются
 многообразием значений, функций, некоторые из них входят в состав
 многих устойчивых выражений.

Вопросительные местоимения: *ն՞վ* кто, *ի՞նչ* что, как *ինչպե՞ս*, *ն՞ից*
բաց, *ինչպիսի՞նք*, *քիչիսի՞նք* какой, *ինչու՞* почему, *ե՞րբ* когда, *ն՞ր* куда, *քրե՞ն*
 где (*տեղ* место), *ն՞ր* который (подчинительный союз), *քանի՞նք* сколько,
քանի՞երորդ, *ն՞րերորդ* который (по счету), *ինչքա՞ն*, *քրքա՞ն* сколько,

насколько, ինչչա՞փ, քիչա՞փ как, в какой мере. Относительные местоимения по форме совпадают с вопросительными однако выражают не вопрос, а различными отношениями связывают главное и придаточное предложения.

Большинство вопросительных и относительных местоимений склоняется.

В предложении вопросительные и относительные местоимения выступают следующим образом.

В вопросительном предложении – вопросительное слово.

– Ի՞նչ ես կորցրել: – Что ты потерял?

– Ինչի՞ց ես վախենում: – Чего ты боишься?

– Ինչո՞վ ես գրելու: – Чем ты будешь писать?

– Ի՞նչ հույսեր ունես: – Какие у тебя надежды?

– Ո՞ր մատիտով ես նկարելու: – Которым карандашом ты будешь рисовать?

– Ինչու՞ ես ուշացել: – Почему ты опоздал?

В восклицательном предложении – восклицательное слово.

Ի՞նչ հնարքներ, ի՞նչ վատ բաներ է սովորել: Каким выдумкам, каким плохим вещам (он) научился.

Ի՞նչ դեղ ասես, որ չէին գործածել հեքիմները: Какие только лекарства не употребляли знахари.

3) В сложноподчиненном предложении – союзное слово.

Հարգում են նրան, ով աշխատում է: Уважают того, кто работает.

Ինչ ուզում են, այն էլ սովեր իրենց: Что хотят, то и дайте им.

Բերեցին այն, ինչ պատվիրել էինք: (Они) принесли то, что (мы) заказали.

4) В придаточном предложении относительное местоимение может быть членом предложения.

Ես չգիտեմ, թե ինչ են ուզում նրանք: Я не знаю, чего они хотят.

Ես չգիտեմ, ինչպիսի ծաղիկներ ես դու սիրում: Я не знаю, какие цветы ты любишь.

5) При риторическом вопросе или логическом выделении относительные местоимения могут выделяться знаком ´ (շեշտ).

Ո՞վ չի ճանաչում տաղանդավոր կոմպոզիտոր և դիրիժոր Արամ Խաչատրյանին: Кто не знет талантливого композитора и дирижера Арама Хачатуряна.

Հինա տեսա՞ր՝ ինչ տղամարդ եմ: Теперь (ты) увидел(а), какой я мужчина.

Ի՞նչ է ուզում չգիտեմ: Чего хочет – не знаю.

Լավ ժամանակներ Կարակ

Բեռնարդ Շոուին հարցրին, թե ո՞ր ժամանակներում կուզենար ապրել, եթե ապրելիս չլիներ այժմ:

– Ֆրանսիայում, Նապոլեոն Բոնապարտի ժամանակներում,– պատասխանում է Շոուն:

– Ինչու՞,– գարմանում է հարց տվողը:

– Որովհետև այն ժամանակ միայն մի մարդ էր իրեն Նապոլեոն համարում.

Упражнение

Переведите.

1. Հեռվից լսվում էր ջրի ճողվյունը. 2. Դրան ձայնակցում էր կրեխաների հնչուն ծիծաղը: 3. Ամբողջ խումբը հավաքվել էր անտառի բացատում՝ փրփրուն գետի ափին: 4. Ուսանողները որոշել էին արշավի գնալ: 5. Նախ պետք էր հանգստանալ, խորովածը վայելել և ապա շարունակել ճանապարհը: 6. Բողոքը մեծ հաճույքով գնացին փայտ հավաքելու: 7. Շուտով լսվեց վառվող փայտերի ճարճատյունը: 8. Ուրախությունից երեխաները պար էին բռնել վառվող կրակի շուրջը: 9. Առաջին անգամ էին տեսնում այդպիսի մեծ խարույկ:

արշավի գնալ пойти в поход
վայելել откушать, отведать
պար բռնել (за)танцевать
ձայնակցել ձձ быть созвучным

Ответы

1. Издали слышался всплеск воды. 2. Ему был созвучен звонкий смех детей. 3. Вся группа собралась на опушке леса на берегу пенистой реки. 4. Студенты решили пойти в поход. 5. Сначала нужно было отдохнуть, отведать шашлыка и потом продолжить путь. 6. Все с большим удовольствием пошли собирать дрова. 7. Скоро стало слышно потрескивание горящих дров. 8. От радости дети стали танцевать у горящего огня. 9. Впервые (они) видели такой большой костер.

Урок 41

Словообразование

Префиксы **ներ-**, **գեր(ա)-**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения
(продолжение).

Словообразование

Префикс **ներ-**

Префикс **ներ-** выражает значение “внутри, внутрь, вовнутрь”: **ազդել** влиять, действовать → **ներազդել** воздeйствовать, **ներազդեցություն** воздeйствие, **մոծել** уплaчивaть → **ներմոծել** ввoзить, импортировать, **ամփոփել** обобщать, заключать → **ներամփոփ** замкнутый, необщительный, **անձ** (ծր **անձն**) → **ներանձն** замкнутый, скрытый, **աշխարհ** мир, свет → **ներաշխարհ** внутренний мир, **ախնել** брать; покупать → **ներառել** включать, охватывать → **ներառյալ** включительно, включая, **շնչել** дышать → **ներշնչել** вдыхать; вдохновлять, внушать → **ներշնչանք** вдохновение, **ուժ** сила → **ներուժ** внутренняя сила, потенциал, **քաշել** тянуть → **ներքաշել** втягивать, вовлекать, **գաղթ** исход, эмиграция → **ներգաղթ** иммиграция, репатриация, **երակ** вена → **ներերակային** внутривенный, **ներարկել** впрыскивать, инъектировать, *ներ* внушать → **ներարկիչ** шприц.

Словосочетания

ներամփոփ անձնավորություն замкнутая личность

քանազանդեղանական ներշնչանք поэтическое вдохновение

ներառյալ հավելվածները включая приложения

մեծ չափերի հասնող ներգաղթ доходящая до больших объемов иммиграция

մտավոր ներուժ умственный потенциал

Префикс գեր(ա)-

Префикс **գեր(ա)-** выражает значение “сверх-”, “супер-”: գնահատել оценивать, ценить → **գերազնահատել** переоценивать, դասել причислять, относить → **գերադասել** предпочитать, կատարել выполнять, исполнять → **գերակատարել** персвыполнять, հզոր мощный, могучий → **գերհզոր** сверхмощный, աճ рост, увеличение → **գերաճ** перерост, гипертрофия, ամուր твердый, прочный → **գերամուր** сверхтвердый, сверхпрочный, արագ быстрый; быстро → **գերարագ** сверхбыстрый, сверхскоростной, բնական естественный, натуральный → **գերբնական** сверхестественный, զգայուն чувствительный → **գերզգայուն** сверхчувствительный, կարճ короткий → **գերկարճ** ультракороткий, հոգնածություն усталость, утомление → **գերհոգնածություն** переутомление, մարդ человек → **գերմարդ** сверхчеловек, супермен, **գերմարդկային** сверхчеловеческий, շահույթ прибыль → **գերշահույթ** сверхприбыль, սնել кормить → **գերսնել** перекармливать, սնունդ → **գերսնունդ** усиленное питание.

Словосочетания

սնտեսական գերաճ экономическая гипертрофия
գերարագ զարգացում сверхбыстрое развитие
գերբնական ջանքեր сверхестественные усилия
գերհզոր տեխնիկա сверхмощная техника
գերզգայուն մարդ (անճնավորություն) сверхчувствительный человек
(личность)
սլանների գերակատարում перевыполнение планов
գերհոգնածության զգացողություն чувство переутомления
մտքի գերազնահատում переоценка сил

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (продолжение)

Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Местоимения **նվ** при склонении в косвенных падежах меняет основу:
նվ//ում.

Склонение местоимения **նվ**:

им.	նվ
род, дат., вин.	նւմ
отл.	նւմից
инстр.	նւմով

Значение местного падежа образуется сочетанием с предлогами **մեջ**
(в). **նւմ մեջ** — в ком?

Форма множественного числа (nɪɟɪŋ) не имеет падежных форм.

- Ɔʷɪ t ɛɫɛɫɪ: – Кто пришел?
- Ɔɪɟɪɛʷŋ ɛŋ ɛɫɛɫɪ: – Кто (мн.ч.) пришел?
- Ɔɪʷ ŋ ɟʷʷɪŋ ɛɾ ʃʷŋɟɪɟɪ: – О ком разговариваете?
- Ɔɟɪʷʷɟ ʃɟʷʷɪɟɪ: – У кого узнаем?
- Ɔɟɪɟʷɪɫ ɛɾ ɟɟɟɟɟɟɟɟɟɟɟɟ: – Кем гордитесь?

Местоимение ɾɪ в единственном числе склоняется, как существительные, по типу склонения на -ɪ, а во множественном числе – по типу склонения на -ɟ:

	ед. ч.	мн. ч.
им.	ɾɪ	ɾɾɟɾɟ
род.	ɾɾɪ	ɾɾɟɾɟɟ
дат.	ɾɾɪ(ŋ)	ɾɾɟɾɟɟ
вин.	ɾɾ/ɾɾɟ	ɾɾɟɾɟɟ
отл.	ɾɾɪɟ	ɾɾɟɾɟɟɟ
инстр.	ɾɾɟɫ	ɾɾɟɾɟɟɫ
мест.	ɾɾɟɟ	ɾɾɟɾɟɟɟ

Местоимения ɪŋɟɪ, ɾɪɾ, ɪŋɟɟɛɫ, *разг* ɾɟɟ не склоняются. Местоимение ɛɾɾ имеет особые формы склонения (см. Урок 42).

Остальные вопросительные и относительные местоимения склоняются, как существительные, по типу склонения на -ɪ.

Приведем примеры употребления вопросительных и относительных местоимений:

Ɔɟɟ

- Ɔɪʷ ŋ ɟʷʷɪŋɟɟɾɟɟɫ ɛɫ ɟɟɟɟɟɟɟ: – Чьими карандашами рисуешь?
- Ɔɟɟ ɾɪʷ ŋ ɟɟɾɟɟɟ ɫ: – Это чей молот(ок)?
- Ɔɟɟ ɾɪʷ ŋɟɟ ɫ: – Это чье?

Ɔɫ употребляется во многих устойчивых сочетаниях:

- Ɔʷɪ ɫ: – Кто там? (при стуке в дверь)
- ɾɫ ɟɟɛɫɫɟ всякий, кому не лень
- ɾɫ ɟɟɟɟɟ (ɟɟɟɟɟ) кто (его) знает?!
- ɾɫ ɫɪ ɾɟɟɟ, ɾɫ ɾɟɟɟɟ ɫ ɾɟɟɟ кто бы ни был
- ɛɫ ɾɫ, ɾɾɾ ɾɫ между нами ничего общего
- ɾɪʷ ŋ ɪŋɟ ɟɾɾɟɟɟ ɫ кому какое дело

Выражения с местоимением ɪŋɟ

- ɪʷŋɟ ɫ ɟɟɟɟɟɟɟ: – Что случилось?
- ɪʷŋɟ ɛɫ ɟɟɟɟɟɟɟ: – На что намекаешь?
- ɪŋɟɟʷ ŋ ɟʷʷɪŋ ɛɾ ɟɟɟɟɟ: – О чем думаете?

- Ինչի՞ն եք հավանում: – Чему верите?
- Ի՞նչ տեսար: – Что (ты) увидел?
- Ինչի՞ց սկսենք: – С чего начнем?
- Ձեր վեճն ինչո՞վ վերջացավ: – Чем кончился ваш спор?
- Ինչե՞ր են պատմում ձեր մասին: – Что (какие вещи) рассказывают о вас?

- Ինչ լավ է, որ եկար: – Как хорошо, что (вы) пришли!
- Ի՞նչ ես լալիս: – Почему плачешь?
- Ի՞նչ արժի (արժե) սերկիլը: – Сколько стоит айва?

Местоимение **ինչ** употребляется и в функции подчинительного союза.

Գրեց այն, ինչ թելադրել էր ուսուցիչը: (Он) написал то, что продиктовал учитель.

Հինգ տարի է, ինչ չեմ տեսել նրան: (Уже) пять лет, как я его не видел.

Ինչ употребляется во многих устойчивых сочетаниях:

- Ի՞նչ անենք: – Что нам сделать? Как нам быть?
- Ինչ գնով ուզում է լինի... – Любой ценой... Чего бы это не стоило...
- Ինչ էլ լինի... Что бы ни было...
- Ի՞նչ իմանա: – Как знать? Откуда знать?
- Ի՞նչ միտք ունի: – Какой смысл, для чего?
- Ի՞նչ կա որ: – Ну и что ж? Что тут такого?
- Ի՞նչ (քե՞զ) ի՞նչ: – Мне-то (тебе-то) что.
- Ի՞նչ կա-չկա: (բա՞զ) – Что новенького? (Как дела?)
- Ի՞նչ կլինի... Пожалуйста, будьте добры...
- Հետո ի՞նչ: – Ну и что ж...
- Ին՞՞չ ինչի՞ տեղ եք դրել: – За кого меня принимаете?

– Ի՞նչ է ձեր անունը (ազգանունը): – Как ваше имя (фамилия)?

Ինչու почему

Ինչու՞ ուշացար: – Почему (ты) опоздал?

Ինչու՞ ես եկել: – Зачем (ты) пришел?

Հովհաննես Թումանյան

Հազար տարով, հազար դարով առաջ թե ետ, ի՞նչ կա որ.
 Ես եղել եմ, կա՛մ, կըլինեմ հար ու հավետ, ի՞նչ կա որ,
 Հազար էսպես ձևեր փոխեմ, ձևը խաղ է անցավոր,
 Ես, միշտ հոգի, տիեզերքի մեծ հոգու հետ, ի՞նչ կա որ.

(На тысячи лет, на тысячи веков вперед или назад — ну и что ж: я был, емь и буду всегда и вечно — ну и что ж, тысячи так форм поменяю, форма — игра преходящая, я всегда душа, с большой душой вселенной — ну и что ж).

Ավերիք Իսահակյան

Որտե՞ղ է ընկած
Այն քարը հիմի,
Որ հողիս վրա
Շիրիմ պիտ լինի:
Իմ քափառ կյանքում,
Մարդ ի՞նչ իմանա,
Չե՞մ նստել, քախծել
Այդ քարի վրա...

Անգիր, և՛ անհայտ, և՛ անհիշատակ՝
Ամայի դաշտում մի գերեզման կա.—
Ո՞վ է հող դառնում այդ լուռ քարի տակ,
Ո՞վ է լաց եղել այդ քարի վրա:

Համըր քայլերով դարերն են անցնում,
Արտույտն երգում է իր զովքը զարման,
Շուրջը ոսկեղեն արտերն են ծփում,—
Ո՞վ է երագել և սիրել նրան. .

Новые слова и выражения

հիմի *нар* = *лит* հիմա сейчас, теперь
քափառ бродяжнический (քափառել бродить, странствовать)
մարդ ի՞նչ իմանա как знать? (*досл* человеку что знать?)
քախծել грустить
ամայի пустой, пустынный, безлюдный
արտույտ жаворонок
ծփալ волноваться, плескаться, колыхаться

Упражнение

* Переведите.

1. Գերագույն դատարանը ճիշտ որոշում ընդունեց: 2. Գերմարդկային ջանքեր են հարկավոր բնության արհավիրքները հաղթահարելու համար: 3. Գայանեն գերզգայուն է, նրան ներարկումները հակացուցված են: 4. Յուցակը ներառում է միայն խիստ կարիքավորներին: 5. Արտարժույթի կուրսի կտրուկ

անկումից որոշ ձեռներեցներ գերշահույթ ստացան: 6. Գերհոգնածության պատճառով Գուրգենը չկարողացավ մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին: 7. Արամին չհաջողվեց ներքաշել ընկերոջը իր կազմակերպած մի գործարքի մեջ:

Новые слова и выражения

բնությունը природа

մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին принять участие в следующем этапе соревнований

որոշումը решение

արտաթույթ инвалюта

ձեռներեց предприниматель

արհավիրքները հաղթահարել преодолевать стихийные бедствия

Ответы

1. Верховный суд принял правильное решение. 2. Сверхчеловеческие усилия нужны, чтобы преодолеть стихийные бедствия. 3. Гаяне сверхчувствительна, ей противопоказаны прививки. 4. Список включает только крайне нуждающихся. 5. После резкого падения курса инвалюты некоторые предприниматели получили сверхприбыли. 6. Из-за сверхусталости Гурген не смог принять участия в следующем этапе соревнований. 7. Араму не удалось вовлечь друга в одну организованную им сделку.

Урок 42

Словообразование

Префиксы վեր(ա)-, ստոր(ա)-.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (окончание).

Словообразование

Префикс վեր(ա)-

Префикс **վեր-** происходит от слова **վեր** “вверх, навверх, (с)выше, сверх”: **վեր նայել** смотреть вверх, **վեր ելնել** (բարձրանալ) подниматься навверх, **փողոցով վեր գնալ** идти вверх по улице, **վեր կենալ** (վերկենալ) вставать, подниматься (*ср* **վեր կացնել** поднимать, будить), **վեր հանել** (վերհանել) выявлять, вскрывать, обнаруживать, **Դ-ա իմ ուժերից վեր է**. Это сверх моих сил.

Префикс **վեր(ա)-** употребляется без интерфикса перед гласным и с интерфиксом **-ա-** — перед согласными.

վեր(ա)- употребляется в следующих значениях.

1. Движение вверх или сверху, нахождение наверху или сверху, *տեղ* *ներ*: **ելնել** вставать, подниматься → **վերելք** подъем, восхождение, **վերելակ** лифт, **հսկել** следить, контролировать → **վերահսկել** контролировать, надзирать, **վերահսկիչ** контролер, надзиратель; контрольный, **վերահսկողական** контролирующий, контрольный, **հասնել** дойти, достичь → **վերահաս** (неожиданно, внезапно) надвигающийся, наступающий, **դասել** причислять, относить → **վերադաս** вышестоящий, **գետին** земля; пол → **վերգետնյա** надземный (*ср* **ստորգետնյա** подземный), **ազգային** → **վերազգային** наднациональный, транснациональный, **արկ** (*ծր* **արկանել** бросать, набрасывать, одевать, налезать) → **վերարկ** пальто.

2. Повторение действия или совершение его по-новому: **դառնալ** становиться, оборачиваться → **վերադառնալ** возвращаться, **վերադարձ** возвращение, **բաշխ(վ)ել** распределять(ся) → **վերաբաշխ(վ)ել** перераспределять(ся), **զին(վ)ել** вооружать(ся) → **վերազին(վ)ել** перевооружать(ся), **վերազինում** перевооружение, **կենդանի** живой →

վերակենդանացնել оживать; воскресать, возрождаться; реанимироваться → վերակենդանացնել оживлять, реанимировать → վերակենդանացում оживление, воскрешение, возрождение; реанимация, բնակվել проживать, поселяться → վերաբնակվել переселяться, վերաբնակեցնել переселять, վերաբնակիչ переселенец, վերաբնակչուհի переселенка, վերաբնակություն переселение, նորոգել ремонтировать, чинить, обновлять → վերանորոգել ремонтировать, նայել смотреть → վերանայել пересматривать, նկարահանել снимать (камерой) → վերանկարահանել переснимать, բննել рассматривать, изучать; экзаменовать → վերաբննել переэкзаменовывать, վերաբննություն переэкзаменовка, հրատարակել издавать, публиковать → վերահրատարակել переиздавать, գնահատել оценивать, ценить → վերագնահատել переоценивать, վերագնահատում переоценка, իմաստավորել осмысливать → վերաիմաստավորել переосмысливать, գտնել находить → վերագտնել вновь обретать, находить заново, ընտրել выбирать, избирать → վերընտրել перизбирать, վաճառել продавать → վերավաճառել перепродавать, կառուցել строить → վերակառուցել перестраивать, реорганизовывать, վերակառուցում перестройка, реорганизация, խաղարկել разыгрывать → վերախաղարկել переигрывать, разыгрывать заново, քվեարկել голосовать → վերաքվեարկել переголосовать (при голосовании голос – քվե)։

3. Направленность действия на кого-л., что-л.:

բեր(վ)ել приносить(ся) → վերաբերել относиться, касаться, վերաբերվել относиться, обращаться, վերաբերմունք отношение, գրել писать → վերագրել *пер* приписывать, относить.

Словосочетания

վերահսկիչ հանձնաժողով контрольная комиссия
մարդկային վերաբերմունք человеческое отношение
հին ու մշակված վերարկու старое и потрёпанное пальто
արժեքների վերագնահատում переоценка ценностей
փախստականների վերաբնակեցում переселение беженцев
հասարակական վերահսկում общественный контроль
դատական գործի վերանայում пересмотр судебного дела
ուժերի վերաբաշխում перераспределение сил
վիճակախաղի տոմսերի վերախաղարկում переигровка лотерейных
билетов
վերահսկողական ծառայություն контролирующая служба
վերադաս մարմին вышестоящий орган
վերադաս առյան вышестоящая инстанция
Դա ձեզ չի վերաբերում: Это вас не касается (к вам не относится).

Префикс **ստոր(ա)-**

Префикс **ստոր(ա)-** обычно употребляется без интерфикса в прилагательных и с интерфиксом **-ա-** – в существительных и глаголах.

Он связан с корнем **ստոր**: **ստոր** – низкий, подлый; нижний, низкий, низовой, **ստորին** нижний, низкий, низовой: **ստորին** **սիսիս** нижняя палата, **ստորիսի** унижаться, **ստորացնել** унижать, **ստորորյունի** подлюсть, низость, **ստորաբեր** подло, низко, **ստորացուցիչ** унижительный

Префикс **ստոր(ա)-** употребляется в значении “нижний, низкий, находящийся ниже, под чем-л.”:

ստորուր подножье, подошва (горы) (**ոտ** (*др* **ուտ**) нога), **ստորջրյա** подводный, **ստործովյա** находящийся под водой, на дне моря, **ստորգետնյա** подземный, **ստորադաս** нижестоящий, подчиненный (*սր* **վերադաս** вышестоящий), **ստորադասել** подчинять, ставить ниже, **ստորաբաժանվել** подразделяться, **ստորաբաժանում** подразделение, **ստորագրել** (под)подписывать(ся), ставить подпись, расписываться, **ստորակետ** запятая.

Словосочетания

ստործովյա ուսումնասիրություններ подводные морские исследования
ինստիտուտի ստորաբաժանումներ подразделения института
անընթեռնելի ստորագրություն неразборчивая подпись
ստորջրյա հոսանք подводное течение
ստորջրյա խորեր подводные рифы
ստորգետնյա անցում подземный переход
ստորև բերվում է ниже приводится
ստորև ստորագրյալներ мы, нижеподписавшиеся

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (окончание)

Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Երբ когда

Ե՞րբ ես գալու: – Когда ты прилешь?

Նա եկավ, երբ բոլորն արդեն գնացել էին: Он пришел, когда все уже ушли.

Չգիտեմ, թե ե՞րբ կգա: Не знаю, когда он придет.

մինչև ե՞րբ до каких пор

Երբ имеет падежные формы родительного (երբիս) и отложительного (երբանից) падежей:

- Երբիս՞ համար է: – На какое время (какой срок) это?
- Երբիս՞ հաց է: – Какого дня этот хлеб?
- Երբանից՞ է հիվանդ: – С каких пор (он) болен?

Ուր куда, где

В значении “где” имеет несколько более “официальный” синоним – **որտեղ**.

Ո՞ր ես գնում: Куда идешь?

Ո՞ր է քրտապանակը: Где твоя папка?

Также в значении “почему”:

Էլ ո՞ր ես գոռում, ո՞ր ես մեծ-մեծ խոսում: Чего же кричишь, высокопарно говоришь?

А также:

Ուր որ է կգա: (Он) вот-вот придет.

Հայրը ո՞ր, որդին ո՞ր: Далеко сыну до отца.

Ուր էլ լինեմ, չեմ մոռանա քեզ: Где бы я не был, не забуду тебя.

Ուր մնաց (որ)... Тем более (подавно, не говоря о...)

Որտեղ где

Որտե՞ղ են բառարանները: Где словари?

Սա որտեղի՞ արտադրանք է: Это чье производство (где произведено)?

Որտեղի՞ց ես վերադարձել. Откуда ты вернулся?

Որտեղն՞ է անցնում սահմանը: Где проходит граница?

– Որտեղացի՞ ես: – Откуда ты родом?

Որ который

Ո՞ր կողմից է գալու: С какой стороны придет?

Ո՞րը վերցնեմ: Который (мне) взять?

Որը՞նք ես նկարելու: Которым будешь рисовать?

Որոնցի՞ց ընտրեցիր: Из которых (ты) выбрал?

Քանի сколько

Мест. քանի употребляется обычно, когда ожидается ответ в числе.

– Քանի՞ ուսանող ունեք: – Сколько у вас студентов?

– Քսանհինգ: – Двадцать пять.

При склонении в им. падеже добавляется и и определенный артикль, а в косвенных падежах – и и падежные окончания:

– Քանի՞սը հաջող հանձնեցին: – Сколько успешно сдали?

– Քանիսի՞ց եք գոհ, քանիսի՞ց եք դժգոհ: – Сколькими вы довольны, сколькими вы недовольны?

– Քանիսո՞ւ վ գնեցին: – За сколько купили?

Ինչպես (բազ ոնց) как

Ինչպե՞ս եք: Как вы? (Как ваши дела?) – Ո՞նց ես: – Как ты?

Ինչպե՞ս տեղ հասար: Как вы добрались (до места)?

Ինչպիսի, որպիսի какой

Ինչպիսի՞ աշխատող ես ուզում: Какого ты хочешь работника?

Քանիերորդ, որերորդ который (по счету)

– Քանի՞երորդ անգամն է (որ)... – В который раз...?

(Обратите внимание на ударение и произношение:

քանիերորդ [քանի'յերորթ], որերորդ [փո'րերորթ]).

Ինչքան, որքան сколько, насколько

Выражают вопрос о количественном признаке предметов или качественном признаке действия.

Ինչքա՞ն տուն է կառուցվել: Сколько было построено домов?

Ինչքա՞ն կարելի է սպասել: Сколько можно ждать?

А также:

ինչքան ուզես *բազ* сколько хочешь

որքան հայտնի է насколько известно

ինչքան գիտեմ *բազ* насколько я знаю

Ինչչափ, որչափ сколько, в какой мере

– Ինչչափո՞վ են ճշգրիտ ձեր հաշվումները: – Насколько точны ваши расчеты?

Հոյհաննես Թումանյան

Ո՞ր աշխարհքում ունեն շատ բան. միտք եմ անում՝ է՞ս, թե էն.

Մեջտեղ կանգնած՝ միտք եմ անում, չեմ իմանում՝ է՞ս, թե էն.

Աստված ինքն էլ, տարակուսած, չի հասկանում՝ ինչ անի.

Տանի՛, թողնի՛, – որն է բարին, ո՞ր սահմանում, է՞ս, թե էն:

Новые слова и выражения

միտք անել = մտածել думать, размышлять

տարակուսած в сомнении, сомневаясь

ո՞րն է բարին которое к лучшему (к добру)?

Упражнение

* Переведите.

1. Անարդար ընտրություններից հետո վերընտրություններ տեղի ունեցան:
2. Մեր շենքի վերելակը հաճախ է փչանում: 3. Ամեն նոր դար իր հետ բերում է արժեքների վերագնահատում: 4. Գիրքը մեծ պահանջարկ ունեցավ, և հեղինակները վերահրատարակեցին այն: 5. Քաղաքի բոլոր հիվանդանոցներն ունեն վերակենդանացման բաժանմունքներ: 6. Նա այդպես էլ չկարողացավ վերագտնել իրեն: 7. Ֆիլմի նկարահանման ընթացքում մի քանի տեսարաններ անհաջող ստացվեցին, ու ռեժիսորը որոշեց վերանկարահանել դրանք: 8. Հանձնաժողովը ֆիլմն ընդունեց մեծ վերապահությամբ:

պահանջարկ սпрос

բաժանմունք отделение (административная единица)

վերապահություն оговорка

Ответы

1. После несправедливых выборов прошли перевыборы. 2. Лифт нашего здания часто портится. 3. Каждый новый век приносит с собой переоценку ценностей. 4. Книга имела большой спрос, и авторы переиздали ее. 5. Все больницы города имеют реанимационные отделения. 6. Он так и не смог вновь обрести себя. 7. Во время съемок фильма несколько сцен вышли неудачно, и режиссер решил переснять их. 8. Контрольная комиссия приняла фильм с большими оговорками.

Урок 43

Словообразование

1. Суффикс -**արար**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Предлог – послелог.

Словообразование

1. Суффикс -**արար**

Суффикс -**արար** образует существительные, прилагательные и слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного:

1 Существительные со значением действующего лица: շինել строить → շին**արար** строитель, հավաքել собирать; убирать, прибирать → հավաք**արար** уборщик, уборщица, ներկ краска, ներկել красить → ներկ**արար** красильщик, маляр, հուշել подсказывать > հուշ**արար** суфлер, փորձ опыт, *в разн зн* → փորձ**արար** экспериментатор, գյուտ изобретение → գյուտ**արար** изобретатель, ցույց демонстрация → ցուց**արար** демонстрант, խոհ ծր еда, пища → խոհ**արար** повар.

Если производящее слово оканчивается на ի, то суффикс -**արար** принимает форму -**երար**: բարի добрый → բարե**երար** благодетель, благотворитель, благотворительный; благотворный.

2 Прилагательные: կյանք (*ծր կեանք*) → կեն**արար** (կենս**արար**) животворный, животворящий, առողջ здоровый → առողջ**արար** оздоровительный, целебный, սնունդ пища → սննդ**արար** питательный, կործանել губить, разрушать → կործան**արար** губительный.

3 Слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного: նր новый, նրույն новизна → նր**արար** новатор(ский), ստեղծել создавать → ստեղծ**արար** создатель(ный), փրկել спасать → փրկ**արար** спасатель; спасательный, հաշտեցնել примирять → հաշտ**արար** примиритель, миротворец, примирительный, миротворный, հիմնել основывать, создавать → հիմն**արար** основоположник, создатель; основополагающий, фундаментальный, ջարդել → ջարդ**արար** погромщик; погромный, կռվել → կռվ**արար** драчун, задира; драчливый, задиристый,

կեղծել → կեղծարար фальсификатор; фальсификаторский, խռովություն
бунт, мятеж → խռովարար мятежник, бунтарь; мятежный, бунтарский.

2. Сложные слова

ցույց տալ показывать + փեղկ створка, косяк → ցուցափեղկ витрина,
ցույց տալ + սոլի неистовый, рьяный → ցուցամուկ показушник;

հուշել напоминать, подсказывать + մտայնի журнал (в школе), ծր
книга → հուշամտայնի мемориал (книга), բարի добрый + խիղճ совесть
→ բարեխիղճ добросовестный.

Словосочетания

հիմնարար հետազոտություններ фундаментальные исследования
փրկարար ջոկատ спасательный отряд
փրկարարների ջոկատ отряд спасателей
բարերար ազդեցությունն благотворное влияние
ստեղծարար աշխատանք созидательный труд
կործանարար քայլ губительный шаг
բարեխիղճ հավարարար добросовестная уборщица
վարպետ կեղծարար искусный фальсификатор
կենարար օդ живительный воздух
գյուտարարների խորհուրդ совет изобретателей

Грамматика

Предлог, послелог Կիսի

Предлоги и послелог — связующие слова, выражающие различные
отношения между словами.

Предлогов в армянском языке значительно меньше, чем послелогов.
Некоторые из них могут употребляться и в постпозиции.

Запомним сначала предлоги:

առ к, ըստ по, օրինակ в том, առանց без, դեպի по направлению к, ըստ по,
սогласно, ինչպես во, օրինակ от, կարծիք как, ինչպես как, որպես как, в
качестве, համարումս в лице, համարումս во имя, հոգումս в пользу, на благо,
մինչև (մինչ) до, քան քան прежде чем, քան որքան до того как, չնայած несмотря
на.

Приведем типичные употребления предлогов:

առ

առ այսօր по сей день

արժանի է առ այն дана в том, что...

առ Աստված (к) Богу

առանց

ապրել առանց քեզ *жить без тебя*
աշխատել առանց հոգնելու *работать без устали*

դեպի

ուղղվել դեպի հարավ *идти по направлению к югу*

ըստ

ըստ վերջին տվյալների *по последним данным*
ըստ ամենայնի *судя по всему*
ըստ ցանկության *по желанию*
ըստ հրամանի *согласно приказу*
ըստ ձեզ *по-вашему, по вашему мнению*
ըստ երևույթին *по-видимому*
ըստ էության *в сущности, по существу*

ի

ի բնե *от природы*
ի ծնե *от рождения*
ի գիտություն *к сведению*
ի կատարումն հրամանի *во исполнение приказа*
ի կատար ածել *привести в исполнение*
ի դեպ *кстати*
ի լրումն ավաժի *в дополнение к сказанному*
ի նշան բարեկամության *в знак (в доказательство) дружбы*
ի սրտե ցանկանալ *от души (от всего сердца) желать*
ի սեր Աստծո *ради (из любви) Бога*
ի փառս Հայրենիքի *во славу Родины*
ի վնաս ժողովրդի *во вред народу*

իբրև

իբրև հերոս *умереть как герой*
իբրև ճարտարագետ *работать инженером*

ինչպես

ինչպես մրրիկ *бурей, как буря*
ինչպես տեսիլք *как виденье*

որպես

որպես բարեկամ *как друг*
որպես ուսուցիչ *работать учителем*

հանձին նրա в его лице

հանձինս ձեզ в вашем лице

հանուն

հանուն ազատության во имя свободы

հանուն արդարության во имя справедливости

հոգուս քեզ в твою пользу, тебе на благо

մինչև

մինչև ուշ գիշեր до поздней ночи

մինչև տուն до дома

նախքան

նախքան սկսելը прежде чем начать

նախքան գրելը прежде чем//перед тем, как писать

չնայած

չնայած անձրևին несмотря на дождь

չնայած հոգնածությանը несмотря на усталость

Некоторые могут употребляться и в препозиции, и в постпозиции:

անկախ

անկախ այդ հանգամանքներից

այդ հանգամանքներից անկախ независимо от этих обстоятельств

բացի

բացի ուսանողներից

ուսանողներից բացի кроме студентов

ընդդեմ

ընդդեմ պատերազմի

պատերազմին ընդդեմ против войны

հակառակ

հակառակ ցանկությանը

ցանկությանը հակառակ вопреки желанию

համաձայն

համաձայն տեղեկությունների

տեղեկությունների համաձայն по (согласно) сведениям

համապատասխան

համապատասխան այդ որոշմանը

այդ որոշմանը համապատասխան в соответствии с этим решением

շնորհիվ

շնորհիվ աշխատանքի

աշխատանքի շնորհիվ благодаря труду

սկսած

սկսած 5-րդ դարից

5-րդ դարից սկսած начиная с V века

Упражнения

*I. Переведите.

1. Հայ երիտասարդները մեկնեցին Իրաք՝ փրկարարական աշխատանքներ կատարելու: 2. Խոռվարարները Փարիզում շատ արժեքներ ոչնչացրին, այրեցին հարյուրավոր մեքենաներ, ջարդեցին խանութներ, մեծ խանութների շքեղ ցուցափեղկեր: 3. Դիլիջանի մաքուր օդը Արսենի վրա բարերար ազդեցություն ունեցավ: 4. Հուշարարների դերը քատրոններում թեև աննկատելի է, բայց անչափ կարևոր է: 5. Ծխելը մարդկանց համար կործանարար է: 6. Այսօր Հայաստանում շինարարական հսկայածավալ ախտաճանրներ են կատարվում: 7. Հիմնարար հետազոտություններով զբաղվող գիտական հիմնարկները անմխիթար վիճակում են հայտնվել: 8. Դրանց գործունեությունը բարելավելու համար անհրաժեշտ է գործարարների օգնությունը:

Դիլիջանի քաղաքը в Армении

*II. Переведите.

1.-2. Вместо того, чтобы высказать свою точку зрения, директор раскритиковал других. 3.-4. В честь высокоуважаемых гостей состоялся пышный концерт. 5.-6. Свою лиру он посвятил (досл. озвучил) любви к народу. 7.-8. Ради бога, останься у меня.

III. В данном тексте найдите предлоги и послелого и переведите.

Մենք անչափ հարգում ենք մեր առաջին ուսուցչուհուն ու միշտ խոնարհվում ենք նրա վաստակի առջև: Չմայած վատառողջությանն ու առաջացած տարիքին՝ նա միշտ ժամանակ է գտել զբաղվել մեզանով: Ի պատիվ նրա՝ պետք է խոստովանենք, որ նա իր անձնական կյանքը զոհաբերել է հանուն իր աշակերտների: Ընդհանրապես մեր սիրելի ուսուցչուհու՝ մեզանից ամեն մեկն այսօր գտել է իր տեղը կյանքում: Այդ է պատճառը, որ մենք անկախ հանգամանքներ

րից ամեն առիթով նրան հիշում, այցելում ու բարեմաղթանքներ ենք հղում: Նա մեզ ընդունում է որպես ամենաթանկ հյուրերի ու մինչև ուշ գիշեր զրուցում է մեզ հետ:

Ответы

I. 1. Молодые армяне отправились в Ирак – проводить спасательные работы. 2. Бунтовщики в Париже уничтожили много ценностей: сожгли сотни машин, разбили магазины, роскошные витрины больших магазинов. 3. Чистый воздух Дилижана оказал благоприятное влияние на Арсена. 4. Роль суфлеров в театре хотя и незаметна, но чрезвычайно важна. 5. Курение губительно для людей. 6. Сегодня в Армении проводятся широкомасштабные строительные работы. 7. Научные учреждения, занимающиеся фундаментальными исследованиями, оказались в плачевном (досл. безутешном) состоянии. 8. Для улучшения их деятельности требуется помощь предпринимателей.

II. 1. Փոխանակ իր տեսակետը հայտնելու՝ տնօրենը ուրիշներին քննադատեց: 2. Իր տեսակետը հայտնելու փոխարեն՝ ուրիշներին քննադատեց: 3. Ի պատիվ մեծարգո հյուրերի՝ շքեղ համերգ տեղի ունեցավ: 4. Մեծարգո հյուրերի պատվին շքեղ համերգ տեղի ունեցավ: 5. Նա իր քնարը հնչեցրեց ի սեր ժողովրդի: 6. Նա իր քնարը ժողովրդի սիրուն հնչեցրեց: 7. Ի սեր աստծու, մնա ինձ մոտ: 8. Աստծու սիրուն, մի՛ հեռացիր:

Урок 44

Словообразование

Суффикс -ալ.

Грамматика

Предлог — послелог (продолжение).

Словообразование

Суффикс -ալ

Суффикс -ալ образует: 1) наименования действующего лица, 2) существительные, 3) уменьшительные и ласкательные существительные, 4) прилагательные.

Наименования действующего лица: պահել держать; хранить → պահալ сторож, բուժել лечить → բուժալ фельдшер, անուգել погружаться, нырять → անուգալ водолаз, ныряльщик, պատվիրել заказывать; поручать, велеть → պատվիրալ делегат, посланник.

Существительные: ազդել влиять, воздействовать → ազդալ стимул, հարթ ровный, гладкий → հարթալ площадка, կայծ искра → կայծալ молния, դեմք лицо, личность → դեմալ маска, արդու кирпич → արդուալ таблица, ցույց ցուցать → ցուցալ список, բռնել держать, ловить → բռնալ ручка (двери и под.), ներքին внутренний, нижний → ներքնալ тюфяк, матрац, ամուր крепкий, прочный → ամրալ скрепка, գուլ шар → գուլալ мяч, նրն (*օր նրն*) гранат → նրնալ граната, ծծել сосать → ծծալ соска, դիտել смотреть, наблюдать → դիտալ зрительная (подзорная) труба, հեռադիտալ бинокль, աստղադիտալ телескоп (աստղ звезда), փուչ пустой → փչալ дупло, վեր ելնել подниматься → վերելալ лифт, ավերել разрушать, разорять → ավերալ развалины, руины, ասպանել реять, парить → ասպանալ самолет, лайнер, հենվել опираться → հենալ костыль; опора, подпорка, երաւ стая, вереница → երաւալ табун, է бытие → էալ существо, тварь, օղ круг, кружок → օղալ круг, кольцо (но не на пальце!), լուծ ярмо; игло → լծալ рычаг.

Уменьшительные, ласкательные существительные: անու ручей, канава → անուալ ручеек, կամուրջ мост → կամրջալ мостик, գետ река → գետալ речка, լիճ озеро → լճալ озерце, բլուր холм → բլրալ холмик, ձոր ущелье

→ **ánpwł** ушелье, овраг, **wnı́** дом → **wnı́wł** домик, **qıwıq** колокол; звонок
→ **qıwıqwł** колокольчик, звоночек, бубенчик, **qıwıq** деревня, село →
qıwıqıwł деревенька, деревушка, **ıwı́** колонна → **ıwı́wł** колонка;
столбик, **ıwıwı** телега → **ıwıwıwł** тележка, повозка + **ıwıwıwı** ребенок, дитя
→ **ıwıwıwıwıwıwł** детская коляска, **ıwıwıwı** группа → **ıwıwıwıwł** группа, секция,
кружок, **wıwıwı** птица → **wıwıwıwł** птичка, **ıwıwı** роман → **ıwıwıwł** повесть.

Если слово, от которого образовано существительное, оканчивается на **-ı**, то суффикс принимает форму **-wł**: **hnqı** душа → **hnqıwł** душечка, **wıwıwı** сын → **wıwıwıwł** сынок, **ıwıwıwıwı** юноша, юношеский → **ıwıwıwıwıwł** юноша, юнец, **ıwıwı** остров → **ıwıwıwł** островок, **wıwıwıwı** голубь → **wıwıwıwıwł** голубка.

Есть и уничижительные существительные. **qıwıwı** ручка → **qıwıwıwł** писака, **ıwıwıwıwıwł** *per* софист, невежда, прикидывающийся знающим.

Прилагательные: **wıwıwıwıwı** принимать → **wıwıwıwıwıwł** способный, **áwıwıwıwıwı** провалить → **áwıwıwıwıwıwł** неудачливый, **qıwıwıwıwı** знать → **qıwıwıwł** знающий, сведущий, **hwıwıwı** удачный, удачно → **hwıwıwıwł** удачливый.

Словосочетания

ıwıwıwıwı **hwıwıwıwł** чистая площадка
hwıwıwıwł **wı** **hwıwıwıwı** **áwıwıwıwıwıwıwł** простая и удобная тележка.
wıwıwıwıwıwıwıwıwıwı **ıwıwıwıwł** кружок радиолюбителей
wıwıwıwıwł **wıwıwıwıwı** способный студент
ıwıwı **hwıwıwıwıwıwıwł** большой бинокль

Грамматика

Предлог, послелог **ıwıwı**

В предыдущем уроке вы ознакомились с предлогами, которые употребляются препозитивно. Некоторые из них употребляются и препозитивно, и постпозитивно (т.е. и предлоги, и послелоги). Собственно послелогов значительно больше.

Послелоги разделяются на следующие смысловые группы.

Пространственные послелоги:

wıwıwı, **wıwıwı** перед, **ıwıwıwıwı** (на)против, взамен, за, **wıwıwıwı** за пределами, вне, **ı** **ıwıwı** вверх, **ı** **ıwıwı** вниз, **ıwıwı** в, **ıwıwıwı** между, **ıwıwıwı** у, к, **ıwıwıwıwı** под, в, **ıwıwıwıwı** подо, ниже, **wıwıwıwı** вокруг, **ıwıwı** выше, над, **ıwıwıwı** над, выше, **ıwıwı** на, **wıwıwł** под, **wıwıwı** *zan* у, рядом.

ıwıwıwıwıwıwı **ı** **ıwıwı** **wıwıwı** Я стоял перед вашим домом.

ıwıwıwıwıwıwı **ıwıwıwıwıwıwıwı** **ıwıwıwıwıwıwıwı** **wıwıwıwı**: Всадник остановился перед военачальником.

ıwıwıwıwıwıwıwı **ıwıwıwıwıwıwıwıwı** **ıwıwıwıwıwıwıwı**: Мы ждали напротив театра.

անրոցից դուրս вне крепости
 սարն ի վեր вверх в гору
 հոսանքն ի վար вниз по течению
 ուսապարկի մեջ в рюкзаке
 նստել հյուրերի միջև сидеть между гостями
 նստել վառարանի մոտ сидеть (садиться) у печки
 արևի ճառագայթների ներքո под лучами солнца
 պատուհանից ներքև под окном, ниже окна
 պտտվել ջահի շուրջ кружиться вокруг люстры
 սարերից վեր выше гор, над горами
 տնից վերև над домом, выше дома
 բազմոցի վրա на диване
 բազկաթոռի տակ под креслом

Послелого времени:

անց спустя, առաջ перед, до, ընթացքում в течение, ժամանակ во
 время, ի վեր начиная, с, հետո после, միջոցին во время, պես как только,
 в момент, օրոք во время, при:

երեք տարի անց три года спустя
 դասից առաջ до урока, перед уроком
 դասախոսության ընթացքում в течение лекции
 դպրոցում սովորելու ժամանակ во время учебы в школе
 5-րդ դարից ի վեր начиная с V века
 ներկայացումից հետո после представления
 հրաժեշտի միջոցին во время прощания

Մենյակ մտնելուն պես նա հանեց գլխարկը Войдя в комнату (как
 только), он снял шапку.

Տիգրան Մեծի օրոք Հայաստանը հասել է իր փառքի գագաթին: Во время
 Тиграна Великого Армения достигла вершины своей славы.

Համալսարանում սովորելու ընթացքում ծանոթացա հայտնի գրողներից
 շատերի հետ: В течение учебы в университете (я) познакомился со
 многими из известных писателей.

Դասերից հետո բարոնը գնացինք: После уроков (мы) пошли в театр.

Послелого отношения

մասին о, նկատմամբ по отношению к, վերաբերյալ относительно, по,
 օ, հանդեպ по отношению к, շուրջ о, к, по.

Ես պատմում է հերոսի մասին: Он рассказывает о герое.

Կանանց նկատմամբ պետք է ներողամիտ լինել: По отношению к
 женщинам нужно быть снисходительным.

Պետք է բացատրություն պահանջել այդ գործի վերաբերյալ: Нужно потребовать объяснения (разъяснения) по этому делу.

Այդ հարցի շուրջ հետաքրքիր քննարկում եղավ: По этому вопросу было интересное обсуждение.

Նա անողոր էր թշնամիների հանդեպ: Он был беспощаден к врагам.

Ավերիք Իսահակյան

Չարենցի հետ Վենետիկում (отрывок из воспоминаний)

Մեծատաղանդ բանաստեղծ Եղիշե Չարենցին առաջին անգամ ես տեսա Վենետիկում, 1925 թվականին: Չարենցը եկել էր Հայաստանից Եվրոպա՝ ճանապարհորդելու: Ինձ մոտ եկավ նա Հոռմից: ... Մնաց մի ամբողջ ամիս Վենետիկում, և մենք շատ և շատ խորին կերպով բարեկամացանք, մտերմացանք: Ամբողջ օրը միասին էինք: Առավոտը կանուխ գալիս էր հյուրանոցից, մնում էր մինչև ուշ գիշեր մեր տանը: Թափառում էինք հրաշալի Վենետիկում՝ ջրանցքներով, գոնդոլներով. գնում էինք ծովափ, հետո գնում էինք Մխիթարյանների վանքը՝ Սուրբ Ղազար:

Новые слова

մեծատաղանդ многоталанный
ճանապարհորդել путешествовать
բարեկամանալ подружиться
մտերմանալ сблизиться, сродниться
կանուխ рано, в раннее время
թափառել бродить
ջրանցք канал

Упражнение

* Переведите.

1. Հաջողակ մարդ է Վահանը: 2. Դեռ պատանի էր, երբ ռադիոսիրողների խմբակում մոդելներ էր ստեղծում ու փորձարկում: 3 Այդ ասպարեզում նա այնպիսի ընդունակություններ դրսևորեց, որ խմբակի անդամների մեջ առաջինը դարձավ: 4. Պատանի մարզիկների պատվիրակության հետ նա մեկնեց արտասահման: 5. Այստեղ ևս հաղթանակի հասավ: 6. Վահանը հասել է իր նպատակին: 7. Այժմ աստղագետ է ու իր հեռադիտակով կապուտակ երկնքի աստղերն է ուսումնասիրում. 8. Նրա կողմից ստացված արդյունքները գիտակ գործընկերները շատ բարձր են գնահատում:

Ответы

1. Удачливый человек Ваан. 2. Он был еще юношей, когда в кружке радиолюбителей создавал и испытывал модели. 3. В этой области он проявил такие способности, что стал первым среди членов кружка. 4. С делегацией юных спортсменов он отправился за границу. 5. Здесь также достиг победы. 6. Ваан достиг своей цели. 7. Теперь он астроном и своим телескопом изучает звезды лазурного неба. 8. Полученные им результаты его сведущие коллеги оценивают очень высоко.

Урок 45

Словообразование

Префиксы **ենթ(ա)-**, **համ(ա)-**.

Грамматика

Предлог — послелог.

Словообразование

Префиксы **ենթ(ա)-**, **համ(ա)-**

Префикс **ենթ(ա)-** выражает значение, близкое значению, выражаемому русскими префиксами под-, суб- (обычно употребляется с интерфиксом ш, а без ш — иногда перед гласными):

բաժին օժեղ → **ենթա**բաժին подотдел, подраздел, գիտակցություն сознание → **ենթագիտակցություն** подсознание, **ենթագիտակցաբար** подсознательно, գլուխ րոտ → **ենթագլուխ** подраздел, **ենթադրել** предполагать, **ենթադրություն** предположение, թեմա → **ենթաթեմա** подтема, լեզու րազ → **ենթալեզու** подъязычный нерв, подъязык, խումբ րոտ → **ենթախումբ** подгруппа, ծնոտ րոտ → **ենթածնոտ** → **ենթածնոտաչին** подчелюстной, կայան րոտ → **ենթակայան** подстанция, կետ րոտ → **ենթակետ** подпункт, կոմիտե րոտ → **ենթակոմիտե** подкомитет, հանձնաժողով րոտ → **ենթահանձնաժողով** подкомиссия, սպա րոտ → **ենթասպա** унтер-офицер, տեսակ րոտ → **ենթատեսակ** подвид, տեքստ րոտ → **ենթատեքստ** подтекст

Словосочетания

ձկների դասի բազմապիսի ենթատեսակներ **разнообразные подвиды класса рыб**

ենթածնոտաչին վնասվածք **подчелюстное повреждение**
իրագործված ենթադրություն **реализованное предположение**
գարական բանակի ենթասպա **унтер-офицер царской армии**
ենթագիտակցաբար ընդունել **подсознательно принять**

Префикс համ(ա)-

Префикс **համ(ա)** употребляется с интерфиксом перед согласными (**համախոհ** единомышленник) и без интерфикса — перед гласными (**համերգ** концерт). Он выражает следующие значения.

1) **Совместность, близость, сходство:** **համազույրացի** односельчанин, **համադրել** синтезировать, **համազոր** равносильный, равнозначный, **համաժամանակյա** синхронный, **համախոհ** единомышленник (**խոհ** дума, мысль), **համակերպել** сообразовывать, приспособлять, **համակերպվել** сообразовываться, приспособляться, **համակիր** симпатизирующий, сочувствующий, **համակրել** симпатизировать, **համակրելի** симпатичный, **համակրանք** симпатия, **համակուրսեցի** однокурсник, **համահեղինակ** соавтор (**հեղինակ** автор), **համահունչ** созвучный, сходный (**հնչել** звучать), **համաձայն** согласный, **համաձայնվել** соглашаться, **համաձայնություն** согласие, соглашение, **համամասնական** пропорциональный, **համամասնություն** пропорция, пропорциональность, **համամասնորեն** пропорционально, **համամիտ** согласный, одинаково мыслящий, **համանման** аналогичный, сходный, **համանուն** одноименный, омоним, **համաչափ** соразмерный, пропорциональный, **համատեղ** совместный, совместно, **համարժեք** эквивалентный, эквивалент, **համաքաղաքացի** земляк, согражданин, **համընկնել** совпадать, **համույր** ансамбль (здесь нет корня).

2) **Общность, всеобщность:** **համահայկական** общеармянский, **համազգային** общенациональный, **համազգեստ** форма (одежда), **համակարգ** система (кларг ряд, порядок, категория), **համակողմանի** всесторонний, **համաշխարհային** всемирный, **համատեղութեան** общеевропейский, **համընդհանուր** всеобщий, универсальный (**ընդհանուր** общий, совместный), **համամարդկային** общечеловеческий, **համալսարան** университет (**լսել** слушать, **լսարան** аудитория)

Словосочетания

Ֆուտբոլային թիմի համակիրների րանակ армия поклонников футбольной команды

համանման աստղային երևույթներ аналогичные звездные явления

համակողմանի տնտեսական համաձայնություն всестороннее экономическое соглашение

լեզվի համաժամանակյա քննություն синхронное рассмотрение языка

քաղաքական կուսակցության համախոհների խումբ группа единомышленников политической партии

իրավիճակին համակերպվել приспособиться к ситуации

զրքի համահեղինակներ соавторы книги

Грамматика

Послелогои исключения и уступительные

Չստ кроме, помимо, **հանդերձ** несмотря на, вопреки, **տեղ** вместо, **ար տեղակ** (то же значение) (1-е значение слова **տեղ** “место”).

Այնտեղ տաճարներից զատ կային նաև դղյակներ: Там, кроме храмов, были и замки.

Ընդունակ լինելով հանդերձ՝ վատ էր սովորում: Будучи способным (вопреки), он плохо учился.

Հոնքը շտկելու տեղ աչքն էր հանում (поговорка): Вместо того, чтоб бровь подправить, глаз выбиваете.

Послелогои основания и причины

Առթիվ по поводу, в связи (**առիթ** повод, *ср* պատճառ причина, պատրվակ повод, предлог, отговорка), **երեսից** из-за, **հետևանքով** вследствие, в результате (**հետևանք** следствие, последствие, **հետևաբար** следовательно), **հիմամբ**, **հիման վրա** на основании, **ձեռքից** из-за, **պատճառով** из-за, по причине, **կապակցությամբ** в связи

Предлог **շնորհիվ** употребляется, когда событие оценивается положительно, а **պատճառով** – отрицательно.

Նրանք հավաքվել էին տոնի առթիվ: Они собрались по поводу праздника.

Բոլորը տուժել էին նրա երեսից (ձեռքից): Все пострадали из-за него.

Ուսուցիչները ծրագրի փոփոխման կապակցությամբ կազմակերպել էին քննարկում: Учителя организовали обсуждение в связи с изменением программы.

Ջրհեղեղի հետևանքով վատթարացել էր երկրի տնտեսական վիճակը: Вследствие наводнения ухудшилось экономическое состояние страны

Մուտ ձյան պատճառով խախտվել էր հաղորդակցությունը քաղաքների միջև: Из-за обильного снега нарушилось сообщение (коммуникация) между городами.

Послелогои цели

Համար для (того чтобы), **նպատակով** с целью (նպատակ цель)

Քեռին տիկնիկ էր բերել զարմուխու համար: Дядя (по матери) принес куклу для племянницы.

Ժպտաց Վասակը՝ տխուր մտքերի բեռից ազատվելու համար: Васак улыбнулся, чтоб освободиться от ноши грустных мыслей.

Շինարարությունը արագ ավարտելու նպատակով նրանք աշխատում էին թե՛ ցերեկը, թե՛ գիշերը: С целью быстро закончить строительство они работали и в днем, и ночью.

Послелого сравнения

Համեմատ по сравнению, նման подобно, похоже, как, պես как, подобно.

Արմենը երբոր համեմատ շատ է կարդում: Армен по сравнению со своим братом много читает.

Ծիծաղում էիր ինձ նման: Вы смеялись, как я.

Լալիս էր երեխայի պես. (Օն) плакал как ребенок.

Послелого противопоставления

Դեմ против, հանդիման против.

Նրան հարցրին, թե ո՞ւմ դեմ է ելույթ ունենալու: Его спросили, против кого он будет выступать

Բազմահազարանոց զորքի հանդիման կանգնել էին վեց հարյուր քաջեր. Против многотысячного войска стояли 600 смельчигов.

Послелого соединения

Հետ, հանդերձ (вместе) с.

Արամը Լիլիթի հետ կինո գնաց: Арам пошел в кино с Лилит.

Արսենը պարապում է ընկերների հետ. Арсен занимается с товарищами.

Ես նրա հետ չեմ խոսում: Я с ним не разговариваю.

Для разговорной речи характерно соединение послелого с определенным или притяжательными артиклями (вместо местоимения).

Հետը չեմ խոսում: С ним не разговариваю.

Կգա՞ս հետս: Ты придешь со мной?

Հետդ չեմ խոսում: Я с тобой не разговариваю.

Տնօրենին ընտանյոք հանդերձ հարսանիքի էին հրավիրել: Директора с семьей (они) пригласили на свадьбу.

Послелог воздействия

Կողմից со стороны (кем) (կողմ сторона). Этот послелог особенно характерен для официального, канцелярского стиля.

Նախագիծը ստորագրվել է գլխավոր ճարտարագետի կողմից: Проект был подписан главным инженером.

Հովհաննես Թումանյան
(отрывки из воспоминаний)

Նա հարբեցնում էր խնջույքներին ո՛չ թե գինով, այլ իր հումորով, իր կախարդիչ լեզվով, մտքի, խոսքի, ճաշակի հմայիչ գյուտերով: Թվում էր, թե Օհաննեսը իրեն բախտավոր պիտի զգար՝ ունենալով հասարակության հարգանքը, կանանց սերը, գրասեր երիտասարդության պաշտամունքը և փառք ու համբավ: Սակայն դժգոհ էր նա իրենից, իր վարած կյանքից: Նա ուզում էր գրել, ստեղծագործել և ուզում: Ինչ որ տվել էր, համարում էր թույլ, թերի նախափորձ՝ ո՛չ իրեն հոգին բովանդակ արտահայտող: Բայց գրելու համար ժամանակ էր պետք, իսկ նա ժամանակ չուներ և արդեն ժամանակի մասին գաղափար էլ չուներ: Ժամացույց չէր սիրում և չէր ուզում գործածել: Չէր սիրում չափված ժամանակով շարժվել: Երեխայի պես հավերժական ինքնազգացում ուներ և, ներկան միշտ ներկա, իսկ ինքը շռայլում էր թանկ ժամանակը և նրա հետ ավյու՛ն, եռանդ, թա՛փ ու կորո՛վ:

Ամենայն ճշտությամբ Հովհ.Թումանյանը կարող էր ասել Օսկար Ուայլդի պես. «Ես իմ տաղանդը գործ դրի գրականության մեջ, իսկ հանճարս շռայլեցի կյանքիս մեջ»:

Շատ տարիներ հետո, տասնվեց տարի անց, երբ արտասահմանից վերադարձա հայրենիք, ավա՛ղ, չկար Օհաննեսը: Հազար կյանքով ապրող այդ հոյակապ մարդու փոխարեն տեսա մի անշուք հողակույտ և մի մեծ լռություն:

Новые слова

հարբեցնել пьянить, опьянять, *тж пер*
պաշտամունք почтение, преклонение; культ
համբավ слава, известность
բովանդակ весь, целиком, целый
գաղափար идея, представление
չափված измеренный; размеренный
հավերժական вечный
ինքնազգացում самоощущение
շռայլել расточать, тратить
ավյուն пыл, вдохновение
եռանդ энергия, сила
թափ размах, порыв
կորով (физическая и умственная) сила, мощь
հողակույտ земляная куча, могильный холм

Упражнение

* Переведите.

1 Հայաստանում արդեն մի քանի տարի է, ինչ համահայկական, համագ-
գային գիտաժողովներ են կազմակերպվում: 2. Մասնակիցները ենթահանձնա-
ժողովներում համակողմանի քննության են ենթարկում ազգային, այլև համագ-
գային ամենատարբեր հարցերն ու գալիս համաձայնության: 3. Նրանց նպա-
տակն է Հայաստանն ընդգրկել համաեվրոպական տարբեր կառույցներում: 4.
Համաժողովի մասնակիցները նաև բազմաթիվ հանդիպումներ են ունենում հա-
մալսարանների ուսանողների հետ: 5. Յանկանում են հասարակության տար-
բեր խավերի հոգսերն իմանալ: 6. Երեկոյան ժամերին տարբեր համույթների
ելույթներ են դիտում: 7. Հայրենիքից մեկնում են նոր հանդիպման սպասումով:

Ответы

1 В Армении уже несколько лет, как организуются общеармянские, общенациональные научные конференции. 2. Участники в подкомиссиях подвергают всестороннему рассмотрению национальные, а также общенациональные самые различные вопросы и приходят к согласию. 3. Их цель – ввести Армению в различные общеевропейские структуры. 4. Участники конференции также проводят много встреч со студентами университетов. 5. Желают узнать заботы различных слоев общественности. 6. В вечерние часы (они) смотрят выступления различных ансамблей. 7. С Родины отправляются с ожиданием новой встречи.

Урок 46

Словообразование

Суффикс **-իկ**.

Грамматика

Наречие.

Словообразование

Суффикс **-իկ**

Суффикс **-իկ** образует:

1. Существительные со значением действующего лица: մարտ бой, битва → մարտիկ боец, воин, ազատամարտ борьба за свободу и независимость → ազատամարտիկ воин, борец за свободу, մենամարտ поединок → մենամարտիկ единоборец, дуэлянт, հնգամարտ пятиборье → հնգամարտիկ пятиборец, գյամարտ бой быков (ցուц бык) → ցլամարտիկ тореадор, матадор, ըմբշամարտ спорт борьба → ըմբշամարտիկ спорт борец, բնօգրամարտ бокс (բռնօգր кулак) → բռնօգրամարտիկ боксер, ապակե ստ бой, битва → ապակեիկ воин, боец, մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիկ спортсмен, մարմնամարզիկ гимнаст (մարմինն тело), կոչել называть, призывать → նորակոչիկ новобранец, զինակոչիկ призывник, մորախնայախոս попросайничать, выпрашивать → մորախոսիկ = մորախոսկան нищий, просящий подаяние, *տՅ прил.*

В народно-разговорном языке и в словах, вошедших из него в литературный, возможно **լ** перед **-իկ**: աջիկ правша (աջ правый, направо), ձախիկ левша (ձախ левый, налево).

2. Существительные: դրոմ [դրոմ] тыква → դրմիկ [դրմիկ] кабачок, բաց открытый → բացիկ открытка, փայտ дерево, древесина, փորել копать → փայտփորիկ дятел, գարն ստ родич, род, потомок → գարնիկ племянник (*սր* գարնտիք племянница), օր день + պահել содержать, хранить → օրապահիկ паек, суточные.

3. Уменьшительные и ласкательные существительные: աստղ звезда → աստղիկ звездочка (Աստղիկ – женское имя), հայր отец → հայրիկ папа, մայր мать → մայրիկ мама, պապ дед → պապիկ дедушка, տատ бабушка → տատիկ бабушка, бабуля, դուստր дочь → դուստրիկ доченька, բոբ (*ժր*

բոսնի) внук → բոսնիկ внучек, внучка (բոսնուհի) внучка), քույր сестра → քույրիկ сестричка, քիթ нос - > քրիկ носик, ձուկ (ծր ձուկն) рыба → ձկնիկ рыбка, մուկ (ծր մուկն) мышь → մկնիկ мышка զան (ծր զանն) ягненок, баранек → զաննիկ (чаще զանունկ) ягненок, барашек.

Տր имена: мужские: Գառնիկ, Հուսիկ, женские: Աստղիկ, Արևիկ, Բնափիկ (բնափ лира), Լուսիկ (լուս свет).

4. Прилагательные: շրշիկ передвижной, разъездной, կանխիկ наличный, փառիկ (в) кредит, աշխարհիկ светский, мирской, տոհմիկ знатный, родовитый; племенной, породистый (տոհմ род), ռիթմիկ ритмичный, բացառիկ исключительный, уникальный (բացառել исключать), սլաքոցիկ взрывчатый, разрывной, взрывчатка (սլաքթել взрываться), ազդեցիկ влиятельный, впечатляющий (ազդել влиять, воздействовать), երգեցիկ певческий, певчий, ընթացիկ текущий, проходящий, нынешний, սլացիկ стремительный, быстрый, стремительно; стройный, устремленный вверх (սլանալ мчаться, нестись, устремляться, уноситься; взмывать), անտանիկ неприступный, վաղամեռիկ рано/преждевременно скончавшийся, բացահայտիկ прозрачный, проницаемый (բացահայտել проникать, просачиваться, пронизывать). արտաճանաչիկ душераздирающий, жалобный, трогательный (սիրտ сердце, ճնշել мять, давить, щемить), զիշերօրիկ пансионерский, интернатский.

5. Уменьшительные и ласкательные прилагательные: փոքրիկ от փոքր маленький, մանրիկ от մանր мелкий; мелочь, լավիկ хорошенький, красивенький, սիրունիկ красивенький, смазливый, նիհարիկ худенький (նիհար худой).

Возможно և перед իկ: հասալիկ толстенький, չաղիկ полненький (չաղ разг. = лит գեր, մարմնեղ), толстый, полный, կարճիկ коротенький, շեկիկ рыженький.

Учтите, что **-իկ** в конце слова – не всегда суффикс, это может быть и часть корня: երշիկ колбаса, նրբերշիկ сосиска, կոշիկ туфля, туфли, շափիկ рубашка, сорочка, մրրիկ буря, ураган, ծաղիկ цветок; оспа, լիլիկ помидор, սրտնիկ проститутка

Словосочетания

զիշերօրիկ դպրոց школа-интернат
սլացիկ օրինոց стройная (грациозная) девушка
սլացիկ բարդիկ устремленный ввысь тополь
երգեցիկ բռնունг певчая птица
հերոս ազատամարտիկ герой (боец за свободу)
բացահայտիկ ընտրություններ прозрачные выборы
անտանիկ անոց неприступная крепость

փաղամեղիկ բանաստեղծ преждевременно скончавшийся поэт
 ազդեցիկ ելույթ впечатляющее выступление
 շրջիկ բառերախումբ бродячая труппа
 շնորհավորական բազիկ поздравительная открытка
 րաջ ցլամարտիկ храбрый матадор.

Грамматика

Наречие Մտրաշ

Наречия синтаксически зависят от глагола, характеризуя обозначенное им действие с точки зрения способа, меры выполнения, времени и места.

Наречия по форме могут совпадать с прилагательными:

хороший լավ, хорошо լավ, плохой վատ, плохо վատ, длинный երկար, длинно երկար, короткий կարճ, коротко կարճ, сильный ուժեղ, сильно ուժեղ, слабый քույլ, слабо քույլ.

Возможны и параллельные формы:

արագ = արագորեն быстро

միշտ = մշտապես всегда, постоянно

րեւել = րեւելորեն легко

ստույգ = ստույգորեն точно, достоверно

При наличии параллельных форм в живой речи преобладают первые формы:

говорить быстро արագ խոսել

ответить грубо կոպիտ պատասխանել

всегда верить միշտ հավատալ

От слов других частей речи наречия образуются, в основном, суффиксами -որեն, -բար, -պես, -զին.

Наречия, образованные ими, имеют, как правило, параллельные формы:

быстро	արագ, արագորեն
жадно	ազահ, ազահաբար, ազահորեն
интуитивно	բնագորորեն, բնագոբար
вероятно	հավանորեն, հավանաբար
значительно	զգալիորեն, զգալապես
исключительно	բացարձակորեն, բացարձակապես
решительно	վճռականորեն, վճռականապես
непосредственно	անմիջաբար, անմիջապես
точно, наверняка	հաստատաբար, հաստատապես
мгновенно	վայրկենաբար, վայրկենապես

Примеры с этими и другими суффиксами:

-գին: տխրագին печально, նրագին скорбно, ջերմագին горячо, հիվանդագին болезненно, սովեգին рьяно, քախանձագին милостивейше

-ուսս: վերուսս свыше, արտաքուսս внешне, ներքուսս внутренне

-ովին: լիովին целиком, ամբողջովին полностью, հիմնովին основательно, կամովին добровольно, բոլորովին абсолютно.

Словосочетания

ներքուստ հուզված, բայց արտաքուստ հանգիստ внутренне взволнованный, но внешне спокойный

ամբողջովին բրջվել до нитки (до сл целиком) промокнуть

վճռականապես դեմ լինել быть решительно против

հիմնովին վերակառուցել основательно перестроить

զգալիորեն առաջադիմել заметно преуспеть (до сл продвинуться вперед)

վայրկենապես փոխել տեսակետը мгновенно изменить точку зрения

բացարձակապես չհամաձայնվել абсолютно не согласиться

քախանձագին խնդրել настоятельно просить

ազահարար ուտել жадно кушать

խորամանկորեն ժպտալ хитро улыбаться

Պարույր Սևակ

Պատահարար են պատահում կյանքում

Միշտ էլ սիրածին պատահարար են հանդիպում կյանքում

Ու հրաժեշտ են տալիս սիրածին անհրաժեշտաբար ...

Թե կուգես՝ լռի:

Թե կուգես՝ ոռնա՛,

Թե կուգես՝ ծամիր սեփական լեզուդ,

Թե կուգես՝ խցիր բերանդ բարձով,

Թե կուգես՝ ոտքով հարվածիր բարձին.

Հավատացյալ ես՝ հայհոյիր աստծուն.

Հավատացյալ չես՝ աստծուն հավատա.

Թե կուգես՝ ուզիր է՛լ չուզել – իզու՛ր,

Թե կուգես՝ ուզիր է՛լ չապրել – իզուր.

Ու, եթե կուգես, ապրելն այս է հենց,

Եվ սերն իսկական հենց այս է որ կա.

Պատահարար ես պատահում կյանքում,

Անհրաժեշտաբար հրաժեշտ տալիս ...

Новые слова

սառսահարար по неожиданности

սառսահել случаться

հրաժեշտ տալ прощаться

ռոնալ выть

ծամել жевать

խցել затыкать

հայհոյել ругаться, выругать

Упражнение

* Переведите

1. Քնարիկն ու Լուսիկը աշխատում են նույն ինստիտուտում: 2. Մեկը մի քիչ հասարիկ ու շատ սիրունիկ է, իսկ մյուսը նիհարիկ, բայց սլացիկ կին է: 3. Երկուսն էլ բարեկեցիկ կյանքով են ապրում: 4. Քնարիկի ամուսինը հայտնի բոնգ-բամբարտիկ է: 6. Լուսիկի ամուսինը շատ ազդեցիկ ու ներկայամալի անձնավորություն է: 7. Անցյալ տարի Լուսիկը ապառիկ գնումներ արեց: 8. Իր դստրիկի համար դաշնամուր գնեց, իսկ Քնարիկը իր տղային երգեցիկ թռչուն նվիրեց:

Ответы

1. Кнарик и Лусик работают в одном и том же институте. 2. Одна — немножко полненькая и очень хорошенькая, а другая — худенькая, но стройная женщина. 3. Обе живут обеспеченной жизнью. 4. Муж Кнарик — известный боксер. 6. Муж Лусик — очень влиятельная и представительная личность. 7. В прошлом году Лусик сделала покупки в рассрочку. 8. Для своей дочурки она купила пианино, а Кнарик подарила своему сыну певчую птицу.

Урок 47

Словообразование

Суффикс **-ши**.

Грамматика

1. Многократные глаголы.
2. Нестандартные глаголы.

Словообразование

Суффикс **-ши**

Суффикс **-ши** образует:

1. **Наименования действующего лица:** $\text{h}2\text{h}2\text{t}1$ владеть → $\text{h}2\text{h}2\text{sh}1$ владыка, властелин; князь, $\text{h}2\text{r}$ роль, $\text{sh}2\text{t}1$ сказать, говорить → $\text{h}2\text{rsh}2\text{sh}1$ актер, $\text{h}2\text{t}2$ роман → $\text{h}2\text{rsh}2\text{sh}1$ романист, $\text{b}2\text{rsh}2\text{r}$ красноречивый, искусный → $\text{b}2\text{rsh}2\text{sh}1$ красноречивый человек, оратор, $\text{q}2\text{h}2\text{t}1$ хвалить → $\text{q}2\text{h}2\text{sh}1$ хвалитель, $\text{u}2\text{h}2\text{t}1$ говорить неправду → $\text{u}2\text{h}2\text{sh}1$ лжец, врун, *тж прил.*

2. **Существительные:** $\acute{a}q\text{h}2$ тянуть, натягивать, растягивать → $\acute{a}q\text{sh}1$ тетива, курок, приводной ремень, $\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{t}1$ закрывать → $\text{h}2\text{sh}2\text{sh}1$ клапан; запор; засов, $\text{sh}2\text{sh}2\text{h}2\text{r}2\text{t}1$ заказывать; поручать, велеть → $\text{sh}2\text{sh}2\text{h}2\text{r}2\text{sh}1$ заповедь, завет, $\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{t}1$ штопать, латать → $\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{sh}2\text{sh}1$ заплатка, латка, $\text{h}2\text{h}2\text{r}2$ вокруг → $\text{h}2\text{h}2\text{sh}1$ круг; район; период, эпоха, $\text{sh}2\text{sh}2\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{r}2\text{h}2\text{t}1$ приютиться, укрываться → $\text{sh}2\text{sh}2\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{sh}1$ кров, приют, убежище.

3. **Прилагательные:** $\text{h}2\text{d}2\text{t}1$ кусать → $\text{h}2\text{d}2\text{sh}1$ кусающий, кусачий, $\acute{a}2\text{sh}2$ кричать, визжать, $\acute{a}2\text{h}2$ крик, визг, вопль → $\acute{a}2\text{sh}1$ крикливый, визгливый, $\text{h}2\text{h}2\text{r}2\text{h}2\text{r}2\text{sh}2$ пылать, разгораться, $\text{h}2\text{h}2\text{r}$ *выс* огонь → $\text{h}2\text{h}2\text{r}2\text{h}2\text{r}2\text{sh}1$ огненный, пылающий.

Словосочетания

$\text{h}2\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{r}$ $\text{h}2\text{h}2\text{sh}1$ отдаленный район
 $\text{u}2\text{h}2\text{h}2\text{sh}2\text{h}2\text{r}$ $\text{h}2\text{rsh}2\text{sh}1$ талантливый романист
 $\text{h}2\text{r}2\text{h}2\text{sh}2$ $\text{h}2\text{rsh}2\text{sh}1$ любимый актер
 $\text{h}2\text{d}2\text{sh}1$ $\text{h}2\text{h}2\text{t}1$ кусачая собака

հրաշանի ձգան курок ружья
հայտնի անտառան известный вун

Грамматика

1. Многократные глаголы

Многократные глаголы (ըսվածքային կերպով) обозначают произведенное одним или несколькими субъектами многократное или часто повторяемое действие, произведенное по отношению к одному или многим объектам, в одном или многих местах. Они образуются, в основном, суффиксами **-ոտ-**, **-առ-**, **-առ-**:

սկզբի օտրտել → սկզբառտել поотрывать (напр., արագ սկզբառտել ծաղկի բերրիկները быстро поотрывать лепестки цветка), ցատկել прыгать → ցատկառտել долго подпрыгивать, ջարդել ломать → ջարդառտել наломать, կտրել сломать, разбить → կտրատել разбить на мелкие куски, կտրել резать → կտրատել понарезать, разрезать на много кусков, փշրել разбить, размельчить → փշրտել размельчить на множество кусков, փնտրել искать, размельчить → փնտրտել искать, выискивать.

Словосочетания

ցատկառտող երեխա подпрыгивающий ребенок
փնտրտող բնավորություն пытливый характер
սկզբառտելու սովորություն привычка (все) отрывать
ծառերը կտրատելու արվեստ навык обрезки деревьев

2. Нестандартные глаголы

Обычно нестандартность в образовании форм проявляют самые частые, употребительные глаголы: ուտել есть, կուտել кушать, լինել быть, տալ давать, у которых, в частности, основа прошедшего времени отличается от основы инфинитива: ուտել → կեր-, լինել → եղ-, տալ → տվ-.

Ասել сказать.

Нестандартность глагола ասել заключается в том, что основа прошедшего совершенного времени образуется не с помощью **-եց**, (как у стандартных глаголов, например, գրել (գրեց), а с помощью **-աց**.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	ասացի	ասացինք
2 л	ասացիր	ասացիք
3 л	ասաց	ասացին

Մեզ ասացին, որ վաղը տոն է, և դաս չի լինելու: Нам сказали, что завтра праздник и уроков не будет.

Повелительное наклонение: ասա՛, ասացե՛ք.

Остальные формы образуются стандартно, как у глаголов I спряжения.

Գալ приходить

Основа прошедшего времени – եկ.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	եկա	եկանք
2 л	եկար	եկաք
3 л	եկավ	եկան

Այս տարի գարունը շուտ եկավ: В этом году весна пришла рано.

Повелительное наклонение: եկ, եկեք, давпрошедшее I: եկել եմ, եկել ես, եկել է, եկել ենք, եկել եք, եկել են; давнопрошедшее II: եկել էի, եկել էիր, եկել էր, եկել էինք, եկել էիք, եկել էին.

Գառնալ становиться

Основа прошедшего времени образуется чередованием րն//րձ|ց|: դարձա, դարձար и т.д. Повелительное наклонение: դարձի՛ր, դարձե՛ք.

	ед ч	мн ч
1 л	դարձա	դարձանք
2 л	դարձար	դարձաք
3 л	դարձավ	դարձան

Ուտել есть: от глагола ուտել прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	կերա	կերանք
2 л	կերար	կերաք
3 л	կերավ	կերան

Արամիկը ճաշը կերավ ու նստեց դասերը սովորելու: Арамик пообедал и сел учить уроки

Повелительное наклонение: կեր, կերեք, давнопрошедшее I: կերել եմ, կերել ես, կերել է, կերել ենք, կերել եք, կերել են; давнопрошедшее II: կերել էի, կերել էիր, կերել էր, կերել էինք, կերել էիք, կերել էին, причастие длительного действия: կերած.

Տանել (от)вести: основа прошедшего времени – տար-

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	տարա	տարանք
2 л	տարար	տարարք
3 л	տարավ	տարան

Դասերից հետո ուսուցիչը աշակերտներին քատրոն տարավ: После уроков учитель отвел учеников в театр.

Повелительное наклонение: տա՛ր, տարե՛ք, давнопрошедшее I: տարել եմ, տարել ես, տարել է, տարել ենք, տարել եք, տարել են, давнопрошедшее II: տարել էի, տարել էիր, տարել էր, տարել էինք, տարել էիք, տարել էին, причастие длительного действия տարած.

Բացատրություն

Կարևոր

Մի հոգևորական հարցնում է անգլիացի հոշակավոր դերասան Լորենս Օլիվյերին, թե ինչու, երբ նա հանդես է գալիս, դահլիճները լեփ-լեցուն են լինում, այնինչ հոգևորականները շատ անգամ ստիպված են իրենց քարոզները կարգալ կհստվ չափ դատարկ դահլիճներում:

Օլիվյեն պատասխանում է.

– Բանն այն է, որ ես բեմից իմ խոսքերն արտասանում եմ այնպես, որպես թե հավատացած եմ դրանց, իսկ դուք ձեր քարոզներն այնպես եք ասում, կարծես ինքներդ էլ ձեր խոսքին չեք հավատում:

Новые слова и выражения

հոգևորական духовный; священнослужитель
 հոշակավոր прославленный (հոշակ слава, известность)
 հանդես գալ выступать
 լեփ-լեցուն переполненный (լցնել наливать, заполнять)
 այնինչ между тем как
 ստիպված вынужденный; вынужденно
 քարոզ проповедь, нравоучение, назидание
 կհստվ չափ наполовину
 դատարկ пустой
 րանն այն է, որ... дело в том, что...
 արտասանել произносить
 այնպես, որպես թե так, как будто
 հավատացած եմ դրանց уверен, верю в них
 այնպես, կարծես ինքներդ էլ так, словно и вы сами
 անգլիացի դերասան английский актер

Упражнение

* Переведите

1. Հոռմում փիլիսոփաները նաև հայտնի ճարտասաններ էին: 2. Աստծո պատվիրանները պետք է կատարել: 3. Պատերազմի ժամանակ մարդիկ ոմբակոծությունից պաշտպանվում են պատուպարաններում: 4. Կայարանում դիմավորեցի հեռավոր շրջանից ժամանած ընկերոջս: 5. Տանը սովորաբար կծանշներ չեն պահում: 6. Հրացանի ձգանի հետ պետք է զգույշ լինել: 6. Հայտնի դերասաններին ժողովուրդը միշտ էլ մեծարել է, քանի որ նրանք, չնայելով դժվարություններին, հասել են մեր երկրի հեռավոր շրջանները՝ իրենց արվեստը հասնելի դարձնելով հեռավոր գյուղերի բնակչությանը:

Ответы

1. В Риме философы были и известными ораторами. 2. Божьи заповеди надо исполнять. 3. Во время войны люди защищались от бомбежек в убежищах. 4. На вокзале (я) встретил моего друга, прибывшего из отдаленного района. 5. Дома обычно не держат кусачих собак. 6. С курком ружья надо быть осторожным. 6. Известных актеров народ всегда почитал, так как они, несмотря на трудности, добивались до отдаленных районов нашей страны, делая свое искусство доступным для населения дальних деревень.

Урок 48

Словообразование

Суффикс) -*ni*.

Грамматика

Модальные слова.

Пунктуация

Разделяющие знаки.

Словообразование

Суффикс -*ni*

Суффикс -*ni* образует прилагательные, существительные и слова, являющиеся и существительным, и прилагательным.

Суффикс -*ni* реже образует производные от простых основ, чаще – со сложными основами, вторая из которых – глагольная.

Այցելել посещать → այցելու посетитель, ազդել влиять, воздействовать → ազդու волнующий, впечатляющий, внушительный, веский; внушительно, впечатляюще, վարձել нанимать → վարձու наемный, կծել кусать → կծու острый (по вкусу и *пер*), հատել *уст* резать, разрезать; ампутировать; пересекать, делить → հատու острый.

В ряде производных вторая основа – -*առ-* (от глагола առնել): բնակարանу пенсионер բնակ пенсия, стипендия (пенсия *тж* կենսաբանական), նշանակու ռыводчик, стрелок (նշան знак, мишень), կառնակարանу откупщик, подрядчик (կառնակ подряд, откуп, аренда).

Образуются и прилагательные: վարձու опытный (վարձ опы, попытка, репетиция), ազդու значительный, видный, примечательный.

С основой -*արկ-* (от *ծր* արկանել бросать, кидать; одевать, надевать) образованы следующие слова: խնդարկու сыщик; ищейка; сыскной, բնակարանу наушник, интриган, բողբոջարկու жалующийся, апеллирующий, աշխատարկու обслуживающий, служебный; (*уст*) слуга; официант: աշխատարկու անձնակազմу обслуживающий персонал (состав), աշխատարկու служебные слова, տարկու грозный, устрашающий, վարկու пальто.

Ряд слов образуется с основой **-ած-** (от глагола *ծր* **ածել** вести, провести, *սր* **ի կատարածել** — привести в исполнение, **ման** **ածել** прогуливать), **մեռնածու** фокусник, **ծաղրածու** шут, клоун, паяц (**ծաղր** насмешка), **կատարածու** *յор* исполнитель; марионетка, исполнитель чужой воли, **թեկնածու** кандидат.

Второй компонент **ած** может быть и суффиксом причастия: **հավարածու** коллекция, сборник, собрание, **ծղրվածու** сборник, **շինծու** надуманный, неестественный, притворный, искусственный (**շինել** строить, **շինած** построенный, с выпадением **ш**).

Словосочетания

նշխարների բրդառու ցեղատեսակ шерстоносная порода овец
պատասխանատու աշխատանք ответственная работа
նախագահի խորհրդատու консультант президента
մանրանկարչուրյան երկրպագու поклонник миниатюры
դպրոցի վերակացու смотритель школы
դիպուկ նշանառու меткий стрелок
փորձառու մանկավարժ опытный педагог
վարձու բանակ наемная армия
մշտական այցելու постоянный посетитель

Грамматика

Модальные слова

Модальные слова (**եղանկավորող բառեր**) выражают объективное или субъективное отношение говорящего к событию, явлению и не связаны синтаксически с каким-либо определенным членом предложения. Они выражают разные значения.

Приведем наиболее важные и употребительные из них.

1. Сомнение, колебание: **երևի** видимо, наверное, **թերևս** впрочем, пожалуй, **ստես** словно, **կարծես** словно, казалось бы, **կարծես թե** кажется, казалось бы, **գուցե** может, **միգուցե** может быть, **արդյոք** ли, **մի՞թե** неужели и др.

Այնտեղ, երևի, մարդիկ են ապրում. Там, видимо, люди живут.

Գրիգորին, որը թերևս ավելի շատ իրավունք ուներ, պահում էին սուվերի մեջ: Григора, который, впрочем, имел больше прав, держали в тени.

Դարավոր կաղնին ստես ինչ-որ երգ էր երգում: Вековой дуб словно какую-то песню пел.

Մի՞թե բժիշկները կարող էին սխալվել: Неужели врачи могли ошибиться?

Մի՞թե վերջին պոետն եմ ես. Неужели я последний поэт?

Գուցե վա՞ղը գաւ. Может завтра придешь?

2. Утверждение: իհարկէ конечно, անշուշտ конечно, бесспорно, անպատճառ непременно, անտարակույս несомненно, обязательно, անկասկած несомненно, իսկապէս действительно, իրոք действительно, բարեբախտաբար к счастью, դժբախտաբար к несчастью, ցավոք, ցավոք արտի к сожалению.

Անշուշտ, մի լուրջ պատճառ կա: Конечно, есть серьёзная причина.

Աննան կգա, անպատճառ կգա: Анна придет, обязательно придет.

Միքայելը, իհարկէ, կարող է քեզ կործանել: Микаел, конечно, может тебя погубить.

Քնարիկը, իսկապէս, տաղանդավոր աղջիկ է: Кнарик, действительно, талантливая девушка.

Մեզ գրեթէ ոչինչ չի հասել հեթանոսական գրականությունից, որն անտարակույս գոյություն է ունեցել: До нас почти ничего не дошло от языческой литературы, которая, несомненно, существовала.

3. Желательность: երանի, երանի թե хоть бы, если бы, միայն թե, միայն только бы, գոնե хотя бы и др.

Երանի աշունը ուշանա մի քիչ: Хотя бы осень опоздала немного.

Երնեկ այսպէս՝ անվերջ քեզ հետ լինեն: Если бы так: бесконечно с тобой (я) был!

Ամեն ինչ կանեն, միայն թե մնա: Все сделаю, только бы (ты) осталась.

4. Уступительные: ինչևէ, ինչևիցէ впрочем, ну, համենայն դեպս во всяком случае, այնուամենայնիվ, այնուամենայնիվ вместе с тем, тем не менее, ինչ էլ լինի как бы ни было и др.:

Ինչևիցէ, իմացեք, որ ձեզ համար ենք եկել: Впрочем, знайте что (мы) ради вас пришли.

Նա, այնուամենայնիվ, դասարանի լավագույն աշակերտն է Он, несмотря ни на что, лучший ученик класса.

Пунктуация

Разделяющие знаки

Разделяющие знаки (տրոհուորյան նշաններ) указывают на паузы в речи.

Здесь подробно рассмотрим знак «.» միջակետ:

Знак «.» ставится в следующих случаях.

1. Между предложениями — компонентами сложносочиненного предложения, если между ними нет союза, они имеют значительную самостоятельность и произносятся с заметной паузой.

Դափարեց անձրևը. լուսինը վար նայեց սպիտակ լեռների կապույտ ձորերին. անտառապահի աղջիկը բորբոքեց կրակը: Прекратился дождь, луна взглянула вниз на голубые ущелья белых гор, дочь лесника раздула огонь.

2. Между предложениями, не связанными союзом или относительным словом, если одно из них – комментарий, объясненис другого.

Նրա իղձը կատարվեց. ազատվեց սիրելի երկիրը: Его (ее) чаяние исполнилось: была освобождена любимая страна.

3. Перед прямой речью или цитатой, после авторских слов:

Մայրս իմձ ասաց. Моя мать мне сказала:

– Արհեստ սովորիր: – Обучайся ремеслу!

4. Преимущественно в заглавиях, между теми словами и словосочетаниями, одно из которых уточняет, обобщает, дополняет другое.

Հայոց լեզու. շարահյուսություն – Армянский язык. Синтаксис.

5. После слов, словосочетаний или предложений, выражающих наименование, призыв, постановку вопроса, перечисление, за которыми следует непосредственно с ними связанное мнение, оценка, вывод.

Ո՞րն է ելը. սա է մեր մտահոգությունը: Каков выход – вот наша озабоченность.

Թումանյան, Իսահակյան, Տերյան, Վարուժան, Մեծարենց. սրանք են իմ սիրած դասական բանաստեղծները: Туманян, Исаакян, Терьян, Варужан, Мещаренц – они мои любимые поэты-классики.

6. После правил, определений, обобщающих слов, мыслей, если за ними следует перечисление.

Տեղի պարագան կարող է արտահայտվել հետևյալ հոլովներով. տրական, բացարձակ, գործիական, ներգոյական: Обстоятельство места может быть выражено следующими падежами: дательный, отложительный, инструментальный, местный.

7. После сокращенного написания слов:

արթնաոր Մանուկ Արեղյան – արթ. Մ.Արեղյան

Запомните! Сокращенные названия единиц измерения մ (մետր), սմ (սանտիմետր), կգ (կիլոգրամ) пишутся без знака «.». .».

Գրիգոր Գորգադյան

Ամեն անգամ, երբ արվեստի այս կամ այն բնագավառում երևում են մոդայիկ հոսանքներ կամ ուղղություններ (կուրիզմ, ֆորմալիզմ, արստրակցիոնիզմ, սյուրռեալիզմ և այլն), դրանք դառնում են փոթորկոտ հարձակումների օբյեկտ առաջին հերթին հենց իրենց՝ արվեստագետների կողմից: **Մինչդեռ** գիտնականները հաճախ ցուցաբերում են անսրող հետաքրքրություն արվեստի բնագավառի ամեն մի նոր, անակնկալ երևույթի հանդեպ Պատճառը **թերևս** այն է,

որ նման դեպքերում նրանք տեսնում են նախ և առաջ երևակայության թռիչք, նոր լեզվով խոսելու միտում, աշխարհի մասին պատկերացումների ընդլայնման ակնհայտ փորձ. այս ամենը գիտնականը, **իրոք**, կարող է հասկանալ ու գնահատել: **Անշուշտ**, չպետք է խրախուսել Սալվադոր Դալիի սյուրռեալիզմը, այն տարածում չի կարող գտնել, բայց գիտնականի տեսանկյունից չընդունել Դալիի խիստ ընդգծված անհատականությունը, նրա անգուսպ երևակայությունը, դժվար է: **Համենայնդեպս**, Դալիի ամեն մի նոր նկարը գիտնականի տեսանկյունից նշանակում է հանդիպում մի նոր անակնկալի հետ...

Новые слова

քնազավառ область (деятельности, знания)

մոդայիկ модный

ուղղություն направление *տձ քեր*

փոթորկոտ бурный, *տձ քեր*

հարձակում нападение, нападки

առաջին հերթին в первую очередь

անսրող нескрываемый

ցուցաբերել проявлять

անակնկալ неожиданный; неожиданно; неожиданность

երևակայություն фантазия, воображение

միտում тенденция, направленность

պատկերացում представление

ընդլայնում расширение

ակնհայտ очевидный

խրախուսել поощрять

տարածում գտնել распространяться

տեսանկյունից с точки зрения

խիստ ընդգծված отчетливо подчеркнутый

անհատականություն индивидуальность (անհատ личность, индивидуум)

անգուսպ несдержанный

նշանակել означать, обозначать

Упражнения

*I. Переведите.

1. Նվիրատուների ներդրումների շնորհիվ Հայաստանում վերանորոգվեցին բանգարաններն ու մի շարք դպրոցներ: 2. Մեր քաղաքամերձ այգում շատ պտղատու ծառեր կան: 3 Պատասխանատու մասնագիտություններ կան, որոնցով զբաղվողները պետք է շատ լուրջ վերաբերվեն իրենց գործին: 4. Մեր հայտնի քնարերգու Ավետիք Իսահակյանը մահ մեծ փիլիսոփա ու քաղաքական գործիչ

էր. 5 Մենք փայփայանքով ենք վերաբերվում մեր տանը պահվող նրա երկերի ժողովածուներին: 6. Նրա բոռը՝ Ավիկ Խասհակյանը, փորձառու գրականագետ է: 7. Նա պարբերաբար լույս է ընծայում պապի անտիպ նյութերը:

*II. Переведите.

1. Վաղն անպայման կհին կզմանք, միայն թե անձրև չգա: 2. Կարծես թե դիմումս չեն մերժել, վաղը հաստատ կհմանամ: 3. Ցավոք սրտի մեզ չհաջողվեց մեկնել ժամանակին, բայց բարեբախտաբար հասանք գիտաժողովի բացման արարողությանը: 4. – Գուցե այսօր տա՞նը մնաս, ջերմություն ունես, – խորհուրդ տվեցի քրոջս: 5. Ինչ էլ լինի, ես հասնելու եմ իմ նպատակին: 6. – Ցավոք սրտի տարիքս չի ներում մասնակցելու այդ մրցույթին, – վշտացած ասաց Շուշանը: 7. Կարծես թե աշունն այս տարի չի ուզում իր տեղը զիջել ձմռանը:

Ответы

I. 1. Благодаря вкладам благотворителей (досл. дающих подарки) в Армении были восстановлены музеи и ряд школ. 2. В нашем пригородном саду много плодоносящих деревьев. 3. Есть ответственные специальности, занимающиеся которыми должны очень серьезно относиться к своему делу. 4. Наш известный лирик Аветик Исаакян был также и философом, и политическим деятелем. 5. Мы бережно относимся к хранящимся у нас дома собраниям его сочинений. 6. Его внук – Авик Исаакян – опытный литературовед. 7. Он периодически издает неизданные материалы деда.

II. 1. Завтра обязательно пойдем в кино, только бы дождь не пошел. 2. Кажется, мое заявление не отвергли, завтра точно узнаю. 3. К сожалению, нам не удалось выехать вовремя, но к счастью, мы успели к церемонии открытия научной конференции. 4. – Может, сегодня дома останешься, у тебя температура, – посоветовал я моей сестре. 5. Что бы ни было, я добьюсь своей цели. 6. – К сожалению, мой возраст не позволяет (досл не прощает) принять участие в этом конкурсе, – огорченно сказала Шушан. 7. Кажется, осень в этом году не хочет уступить свое место зиме.

Урок 49

Словообразование

Префикс **բեր(ա)-**,

Суффикс **-(ա)զործ**.

Грамматика

Междометие.

Пунктуация

Разделяющие знаки (окончание).

Словообразование

Префикс **բեր(ա)-**

Префикс **բեր(ա)-** выражает значение недостаточности, неполноты, половинчатости. Этот префикс присоединяется к основам глаголов, а также прилагательных и существительных, образуя глаголы, прилагательные и существительные. Если за этим префиксом следует согласная, то перед ней, как правило, добавляется интерфикс ш. **բեր + ш → բերա** (исключение: խաշել (про)варить, тушить → **բերխաշ** недоваренный): **սովով** учеба → **բերսով** недоучившийся, недоучка, **եղել** варить → **բերեղ** недоваренный, **կղզի** остров → **բերակղզի** полуостров, **կատարել** выполнять, исполнять → **բերակատարել** невыполнять, **հավատալ** верить → **բերահավատ** недоверчивый, **զննարկել** оценивать → **բերազննարկել** недооценивать, **աճել** расти, вырастать → **բերաճ** недоразвитый, **մարսել** переваривать(пищу) > **բերամարսել** не переваривать, **ըմբռնել** понять, постичь → **բերըմբռնել** недопонять, **կշռել** взвешивать → **բերակշռել** недовешивать, **ալիքել** (с)жечь → **բերալիքել** недожечь.

Словосочетания

բերահավատ առտանի недоверчивый юноша
բերխաշ ձու недоваренное яйцо (яйцо всмятку)
ուժերի բերազննարկում недооценка сил
ալիքանքի բերակշռում недовес товара

զագի բերայրու՞ն անբաշխ անբաշխ
բերու՞ն անբաշխ անբաշխ
անբաշխ անբաշխ անբաշխ
Անանի բերալի՞ք անբաշխ անբաշխ

Суффикс **-(ա)գործ, -(ե)գործ**

Суффикс **-(ա)գործ** от основ существительных образует слова, обозначающие специалиста в какой-либо области:

բանդակագործ սкульптор, խեցեգործ гончар, լամպագործ ламповщик, արծաթագործ серебряных дел мастер, հրուշակագործ кондитер, բետոնագործ бетонщик, քիմիագործ химик, работник химической промышленности, տեքստիլագործ текстильщик, գորգագործ ковродел, մետաղագործ металлург, ցողափայտագործ сталевар, զինեգործ винодел, զարեջրագործ пивовар, ատաղձագործ плотник, փայտագործ плотник, ծխախոտագործ табакочод, փակահագործ слесарь, տախտագործ бондарь, ժամագործ часовщик, նավագործ судостроитель.

Словосочетания

հմուտ հրուշակագործ опытный кондитер
անվանի խեցեգործ знаменитый мастер керамики
հայտնի արծաթագործ известный серебряных дел мастер
վաստակաշատ գորգագործ заслуженный ковродел
բարձր կարգի փակահագործ слесарь высокой квалификации
իր գործին բաշտ իրապետող տախտագործ хорошо владеющий своим делом бондарь

Грамматика

Междометие

Междометия (ձայնարկեր) не обозначают или называют, а непосредственно выражают душевные переживания, эмоции, чувства и волю человека. На письме междометия обычно выделяются восклицательным знаком (!).

Междометия подразделяются на две большие группы: положительные и отрицательные

Положительные выражают радость, восхищение, ликование, воодушевление, ласку, удивление, гордость, удивление: ա՛յ, ջա՛ն, ա՛յ ջա՛ն, է՛յ ջա՛ն, հե՛յ ջա՛ն, ու՛սա՛յ, օ՛սա՛յ, բա՛հ, պա՛հ, բա՛, օ՛հ, ու՛հ, ու՛ ֆ и др.

Отрицательные выражают боль, мучение, горе, негодование, ненависть, отвращение, страх, угрозу, отчаяние, сочувствие: ի՛, է՛, ը՛, ա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ-վա՛յ, ա՛հ, օ՛ ֆ, ու՛ ֆ, օ՛յ, ա՛նա՛ն, օ՛հ, է՛հ, պահա՛ն,

պահ, պահ-պահ, հայ-հայ, ohh, ավան, վա, վա, վա-վա, վու-վու, յախ, թո, հ, հա :

Часто одно междометие выражает различные ощущения, так, например, վա может выражать и радость, и удивление, и боль, и страх, и отвращение:

Վա, գաղտնի նամակը սա՞ է: Ах, тайное письмо – это! (удивление)

Վա, ո՞տք: Ой, моя нога! (боль)

Վա, քանիստ չկա: Ой, чернил нет! (сожаление)

Վա, Արմեն ջան, դու եկա՞ր: Ах, Армен дорогой, ты пришел? (радость)

Վա, ինչքա՞ն շատ թռչուն կա այստեղ: Ах, как много здесь птиц!

Ohh, աչքերդ կարմրեցին: Ай, твои глаза покраснели!

Օ, սուկալի վայր է սա: О, это – ужасное место!

Է՛հ, Արմեն, Արմեն, անհասկանալի մարդ ես դու: Эх, Армен, Армен, непонятный ты человек!

Ավան, արդեն ոչինչ չի կարելի փոխել: Увы, уже ничего нельзя изменить!

Օ՛, ինչ լավիկն է: Ой, какая (она) хорошенькая!

Հովհաննես Թումանյան

Ա՛խ, երանի թե լիներ մի հնար –
Այդ ժպիտը միշտ քո դեմքին մնար.

Ես վախենում եմ մի ժամից հետո
Անցնի խնջույքը, և կյանքից դժգոհ
Մտածմունքներով դարձյալ դու տխրես. .
Ա՛խ, երանի թե մնայիր այդպես...

Новые слова и выражения

հնար средство, прием, возможность
խնջույք пир, кутеж
կյանքից դժգոհ недовольный жизнью
մտածմունք дума, раздумье, забота

Пунктуация Չեղադրություն

Мы уже рассматривали разделительные знаки препинания, здесь подробнее остановимся на знаке «՝» րոմբ.

Знак «՝» (րոմբ) ставится в следующих случаях.

1. Между поясняемым словом и собственно приложением:

Ճարտարապետը՝ Վարդան Սարգսյանը, նոր նախագիծ էր ներկայացրել: **Архитектор, Вардан Саргсян, представил новый проект.**

2. После причастного оборота, стоящего в начале предложения, и перед причастным оборотом в конце предложения.

Ավարտելով օրվա աշխատանքը՝ ճարտարագետները հանրակացարան էին վերադառնում: Закончив дневную работу, инженеры возвращались в общежитие.

3. Перед определением, выраженным словосочетанием, которое стоит после определяемого слова.

Նա վերադարձել էր՝ հոգնած ու հիասթափված: Он вернулся – уставший и разочарованный.

4. После и перед обстоятельствами (основания и уступительных), стоящими в начале и конце предложения с предлогами и послелогами **ըստ** (по, согласно), **նայած** (смотря), **չնայած** (несмотря на), **համապատասխան** (в соответствии), **հակառակ** (наперекор, вопреки), **հանդերձ** (вместе с).

Ըստ վերջին տվյալների՝ հանրային գրադարանի բացումը հետաձգվելու է: По последним данным, открытие публичной библиотеки будет отложено. Հանրագիտարանի խմբագիրը համաձայնել էր՝ իր համոզմունքներին հակառակ: Редактор энциклопедии согласился – вопреки своим убеждениям.

5. Перед однородными подлежащими (без определенного артикля).

Հայաստանի Հանրապետության մեծ քաղաքներն են՝ Երևան, Գյումրի, Վանաձոր: Большие города Республики Армения – Ереван, Гюмри, Ванадзор.

6. После первого из двух слов, стоящих рядом, но синтаксически не связанных – во избежание смысловой путаницы, недоразумения (первое из этих слов является дополнением, а отдаленное – дополняемым).

Մերսոս Մաշտոցի՝ Օշական գյուղում գտնվող համեստ շիրիւր հայ ժողովրդի սրբություն սրբոցն է: Находящаяся в деревне (селе) Ошакан скромная могила Месропа Маштоца – святая святых армянского народа. (Մաշտոցի – дополнение, շիրիւր – дополняемое).

(Без знака «՝» (ըստ) может быть понято: в деревне Месропа Маштоца Ошакан...)

Հակոբը պատմում էր իր՝ հիվանդին այցելելու մասին: Акоп рассказывал о посещении им больного (пациента).

(Без данного знака может быть понято, что речь идет о больном (пациенте) Акопа, т.е. что Акоп – врач).

7. После обобщающих слов: **այսպես** (так), **այսպիսով** (таким образом, итак), **այն է** (а именно), **այսինքն** (то есть), **որոնք են** (каковыми являются), **օրինակ** (например).

Անեղծված է մեր սիրտը, այսինքն՝ մեր զգացմունքների մեծ ու խորունկ աշխարհը: Загадка – наше сердце, то есть большой и глубинный мир наших чувств.

Когда обобщающие слова типа **այսպիսով**, **օրինակ**, **որեւմն** (значит) – в середине предложения, они могут восприниматься как вводные слова и выделяться запятыми.

Բոլոր էլույթ ունեցողները, այսպիսով, հանգեցին նույն եզրակացութեանը:

Все выступавшие, таким образом, пришли к одному и тому же заключению.

8. Вместо редуцированного члена предложения или подчинительного союза.

Սարգիսն աշխատում է արհեստանոցում, իսկ Համբարձումը՝ արվեստանոցում Տարգис работает в мастерской (ремесленника), а Амбарцум – в мастерской (художника, скульптора).

Կարծում եմ՝ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա: Полагаю, что все окончится благополучно.

(Здесь редуцирован подчинительный союз **որ** (что): Կարծում եմ, որ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա:

9. Перед короткой (преимущественно, состоящей из одного слова) прямой речью (которая, в данном случае, не берется в кавычки и не выделяется тире).

Կարդուհի՛ն ասում էր՝ մնա, բայց ես չկարողացա կատարել նրա խնդրանքը. Вардуй говорила “останься”, но я не смог выполнить ее просьбу.

10. В выражениях справочного типа, употребленных вне связной речи, после слова или словосочетания, требующих пояснения, уточнения

Տնօրեն՝ Ս. Հակոբյան Директор – А. Акопян

Խմբագիր՝ Լ. Կարդանյան Редактор – Л. Варданян

Սկիզբը՝ ժամը 20 00-ին Начало – в 20.00

Մուտքը՝ բակից Вход со двора.

Տիեզերքում աստվածային մի ճամփորդ է իմ հոգին.
Երկրից անցվոր, երկրի փառքին անհաղորդ է իմ հոգին.
Հեռացել է ու վերացել մինչ աստղերը հեռավոր,
Վար մնացած մարդու համար արդեն խորթ է իմ հոգին:

Новые слова

տիեզերք космос, вселенная
անցվոր проходящий; прохожий, путник
անհաղորդ непричастный, замкнутый, необщительный
վերանալ подниматься, возноситься, исчезать
վար вниз, внизу

Ամենամեծ նավը

Կաշիակ

Երեք նավաստի՝ ֆրանսիացի, ամերիկացի և անգլիացի, վիճում են այն մասին, թե ու՞մ նավատորմի նավերն են մեծ:

– Մեր նավատորմում, – ասում է ֆրանսիացին, – այնպիսի մի նավ են կառուցել, որ նավապետը մի ծայրից մյուսը գնում է ավտոմեքենայով:

– Հետո ինչ, – առարկում է ամերիկացին, – մեր նավում, եթե նավապետն ուզում է հրաման տալ նավի մյուս ծայրին, ինքնաթիռով է գնում այնտեղ:

– Մեզ մոտ էլ են մեծ նավ կառուցել, – հառաչանքով ասում է անգլիացին, – քայց երբ նավապետն ուզում է հրաման արձակել, գնում է Վաշինգտոն:

Новые слова

նավաստի моряк, магрос
վիճել спорить
նավատորմ флот
նավապետ командир корабля
ծայր край, кончик

Աֆորիզմներ

Խելըքների մոտ հիմար լինելն ավելի ապահով է, քան տգետների մեջ խելըք երևալը:

Մարդկանց մեծ մասը խելըք է, մեծագույն մասը՝ խորամանկ:

Ֆրեդ Աֆոիկյան

Упражнение

* Переведите.

1. Դանիելյանը մեր քաղաքում հայտնի քանդակագործ է: 2. Արամն իր աշխատանքների հաջողությանը երբեք թերահավատորեն չի վերաբերվում: 3. Հայերը հնուտ գորգագործներ են եղել ու են: 4. Հնուտ նավագործների ու փայտագործների աշխատանքի արդյունքը դարձավ այժմ արդեն աշխարհի շատ նավահանգիստներում հանգրվանող մեր «Կիլիկիա» առազաստանավը: 5. Մեծ քիմիայի զարգացման գործընթացում իրենց զգալի կշիռն ունեն հայ քիմիագործները: 6. Հայաստանի արդյունաբերության հսկաներից էր «Լուսատեխնիկական» գործարանը, որի կազմում գործող ուսումնարանը ամեն տարի գործարանին անհրաժեշտ մասնագետ-շրջանավարտներ էր տալիս՝ փականագործներ, առաղձագործներ, լանպագործներ:

Ответы

1. Даниелян – известный в нашем городе скульптор. 2. Арам никогда не относится с недоверием к успеху своих работ. 3. Армяне были и есть искусными ковроткачами. 4. Результатом труда опытных судостроителей и плотников стало уже причаливающее во многих портах мира наше парусное судно “Киликия”. 5. В процессе развития большой химии свое значительное место (*до сл* вес) имеют армянские работники химической промышленности. 6. (Одним) из гигантов промышленности Армении был завод “Светотехнический”, действующее в составе которого училище каждый год давало заводу необходимых специалистов-выпускников: слесарей, столяров, ламповщиков.

Урок 50

Словообразование

Суффиксы **-ուի, -ույր, ունի**

Грамматика

Союз.

Словообразование

Суффиксы **-ուի, -ույր, -ուիր**

Суффикс **-ուի** (ծր **-ուին**) от глагольных основ образует существительные, обозначающие действия: արգելիլ запрещать → արգելում запрещение, ժխտել отрицать → ժխտում, հերքել опровергать → հերքում опровержение, ծագել происходить, брать начало → ծագում происхождение, генезис, կատարել выполнять, исполнять → կատարում выполнение; исполнение, նվաճել завоевывать, достигать → նվաճում завоевание, достижение, շարժել двигать → շարժում движение, ամրանալ укрепляться → ամրացում укрепление, բարձրանալ подниматься, повышаться → բարձրացում поднятие, повышение, հեռանալ удаляться, отдаляться → հեռացում отдаление, удаление; увольнение, ոչնչանալ уничтожаться → ոչնչացում уничтожение.

Словосочетания

նախանշված պլանների կատարում выполнение намеченных планов
համազգային շարժում общенациональное движение
աշխատավարձի աննշան բարձրացում незначительное повышение
зарплаты
աննախադեպ նվաճում беспрецедентное достижение
բերված փաստերի հերքում опровержение приведенных фактов
երկրաշարժից մասամբ քանդված շենքերի ամրացում укрепление
частично разрушенных от землетрясения зданий

Суффикс **-ույր** от глаголов и существительных образует существительные с различными значениями: ասել сказать, говорить →

Грамматика

Союз

Союз (շաղկապ) связывает слова или целые предложения. Например, Գիրքը և տետրը դարակում են: Книга и тетрадь — в ящике. Արամը ներս մտավ, և բոլորը ուրախացան: Арам вошел, и все обрадовались.

В первом предложении союз և связывает члены предложения, а во втором — предложения. По выполняемой функции союзы подразделяются на две группы: сочинительные и подчинительные. Сочинительные связывают слова или предложения — компоненты сложносочиненного предложения, а подчинительные союзы — главное предложение с придаточным.

Приведем наиболее употребительные из этих союзов.

Сочинительные (համադրարար) союзы: և, ու и, իսկ а, բայց но, սակայն однако, կամ или, նաև (а) также, մինչդեռ между тем как, էլ и, այլ а, но, այլև также, но и, а также, նույնիսկ, անգամ даже, ուրեմն значит, այսինքն то есть, այնինչ же, тогда как, в то время как, այլապես иначе, а то, ասիш потом, затем, значит, следовательно, մանավանդ тем более, հետևապես, հետևաբար следовательно, բայց և но и, սակայն և однако и, ինչպես և как и, կամ էլ или же, կամ քե՛ր или же, և՛ ...և՛ и ...и, քե՛ր ...քե՛ր и ...и, ոչ միայն не только:

Различия между և и ու наглядно проявляются при употреблении в одном сложном предложении:

Մարդը հոգու իր բոլոր շարժումներով ու բնավորության դրսևորումներով կանգնում է Պարույր Սևակ-բանաստեղծի քննախոյոյզ հայացքի առջև, և նա տեսնում, ունկնդրում է ամեն բան, չափում ամեն ինչի իմաստն ու խորհուրդը, մեթոմս ստորն ու արգահատելին, վեհագնում ազնիվն ու գեղեցիկը, կասկածում է ու տարակուսում, բայց և հաղթանակում փիլիսոփայական հավատով: Человек со всеми движениями его души и проявлениями характера встает перед зорким взглядом Паруйра Севака-поэта, и он видит, слушает все, мерит значение и сокровенный смысл всего, отвергает низкое и ненавистное, возвышает честное и прекрасное, сомневается и колеблется, но и побеждает философским верованием

Приведем примеры с другими сочинительными союзами:

Աշոտը կարդում է, իսկ Համիլը դաշնամուր է նվագում: Ашот читает, а Асмик играет на пианино.

Անիծում էր, բայց բարի սիրտ ուներ: (Он) проклинал, но имел доброе сердце.

Մենք տանջվեցինք, այնինչ նրանք վայելում են մեր աշխատանքի արտադրերը: Мы пострадали, они же пожинают плоды нашего труда.

Արամի աշխատանքը շատ ծանր է, հետևաբար նա հանգստի կարիք ունի. Работа Арама — очень тяжелая, следовательно он нуждается в отдыхе

Подчинительные (ստորադասական) союзы: **որ** что, чтобы, **քե** что, же, **երբ** когда, **երբե** если, **որովհետև**, **քանի որ** потому что, так как, **որպեսզի** чтобы, для того, чтобы, **մինչև** до, **մինչդեռ** между тем, как, **քեև** хотя и, **քեկուզ** хотя бы, **քայետ** хотя и, **հենց որ** как только, **քանի որ** так как, **քանի դեռ** пока еще, **չնայած** несмотря на то, **նախքան** перед тем как, **չէ որ** не так ли, ведь, **մանավանդ որ** тем более, что.

Отметим некоторые различия в употреблении синонимичных союзов **որ** и **քե**.

Первый употребляется, когда говорится о достоверных событиях:

Մանեն ասաց, որ անպայման կգա: Мане сказала, что обязательно придет.

Союз **քե** выражает сомнения, колебания:

Նարեհին քաց, քե ինչ-որ ձայներ է լսում: Наре показалась, что она слышит какие-то голоса.

Приведем примеры с другими подчинительными союзами.

Երբ մեծանաս, ինձ կհասկանաս: Когда вырастешь, меня поймешь.

Եթե առաջարկում են, չպետք է մերժել: Если предлагают, нельзя отказываться.

Աշոտը գրոսանքից շուտ վերադարձավ, որպեսզի դասերը պատրաստի: Ашот рано вернулся с прогулки, чтобы приготовить уроки.

Հենց որ զանգահարեմ, անմիջապես լուրս կգա: Как только позвоню, сразу выйдешь.

Ընկերոջը մերժեց, քեև չէր կամենում: Товарищу (другу) (он) отказал, хотя и не желал (того).

Վահագն Գավթյան

Ազգերի վիթխարի խառնարանում՝ Ամերիկայում, Վիլյամ Սարոյանը չապազգայնացավ, **որովհետև** դարի ահեղ աղմուկները, մետաղի շոինդն ու հսկա քաղաքների ժխորը նրա մեջ չկարողացան խլացնել արյան ձայնը, հողի ու նախնիների կանչը:

Չապազգայնացավ նաև մի այլ, առավել խոր ու հիմնավոր պատճառով. նա ծնվել էր իբրև մեծ արվեստագետ, իսկ որքան մեծ է արվեստագետը, այնքան ավելի անդավաճան է իր ակունքներից, իր արյանն ու ոգուն, **քանի որ** մեծ արվեստը ամենից առաջ արյան ու ոգու արտահայտությունն է...

Новые слова

վիթխարի огромный, грандиозный
խառնարան кратер; жерло; место слияния (вод)

ալիազայնալ денационализоваться (ալիազային денационализо-
ванный, антинациональный)
շոհնդ ցрохот, лязг
ծխոք галдеж, гвалт
խլացնել заглушать
նախնի предок
կանչ зов, клич, крик, возглас
հիմնավոր основательный
անդավանան նепредающий, верный

Աֆորիզմներ

Ով իրեն լավ է հասկանում՝ կես իմաստուն է:
Իմաստուն մտքեր շատերը կասեն, եթե չստեն:
Յրեդ Աֆրիկյան

Упражнение

* Переведите.

1. Պարույր Սևակը նաև բանասեր-հայագետ էր: 2. Մի հանգամանք, որ առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում նրա անհատական կարողություններում, հայոց լեզվի հմուտ իմացությունն է: 3. Նա գիտեր մայրենի լեզուն ո՛չ միայն գեղարվեստորեն, այլև գիտականորեն, գիտեր նրա պատմությունը, կառուցվածքը, զարգացման օրենքներն ու օրինաչափությունները: 4. Դասական գրարարին, միջին հայերենին, արևելահայ ու արևմտահայ գրական լեզուներին նա տիրապետում էր կատարելապես, որը նրան հնարավորություն էր տալիս անդրադառնալու հայագիտության ամենատարբեր հարցերի, տեսակետներ առաջադրելու ամենատարբեր խնդիրների վերաբերյալ:

Отвѣты

1. Паруйр Севак был также филологом-арменоведом. 2. Обстоятельство, которое приобретает особое значение в его индивидуальных способностях — это глубокое знание армянского языка. 3. Он знал родной язык не только художественно, но и научно, знал его историю, структуру, законы и закономерности развития. 4. Он в совершенстве владел классическим грабаром, среднеармянским, восточноармянским и западноармянским литературными языками, что давало ему возможность обращаться к самым разнообразным вопросам арменоведения, высказывать взгляды относительно самых разнообразных проблем.

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ

ՏԵՔՍՏԵՐ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՄԻՐ

1.

А. С. Пушкин

Зимний вечер

Չմեռվա իրիկունը

Перевод Ов. Туманяна

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
То по кровле обветшало
Вдруг соломой зашумит,
То, как путник запоздалый,
К нам в окошко застучит.

Наша ветхая лачужка
И печальна и темна.
Что же ты, моя старушка,
Приумолкла у окна?
Или бури завываньем
Ты, мой друг, утомлена,
Или дремлешь под жужжаньем
Своего веретена?

Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.
Спой мне песню, как синица
Тихо за морем жила:
Спой мне песню, как девица
За водой поутру шла.

Հողմը մեգով երկինքն առնում,
Գալարում է բուրբ ձյան,
Մին մանկան պես լաց է լինում,
Մին ոռնում է գերք զագան.
Մին վայրենի սուլում պես-պես,
Աղմղկում է տանիքում,
Մին ուշացած ճամփորդ, ասես,
Լուսամուտն է նա թակում:

Մեր խրրճիքը աղքատ ու հին,
Ե՛մ մըթին է, և՛ տըխուր.
– Ի՞նչ ես նըստել պատի տակին,
Իմ պառավըս, եղպես լուռ:
Հոգնե՞լ ես դու փոթորիկի
Ոռնոցներից խելագար,
Թե՞ նիրհում ես քո իլիկի
Բըզզոցի տակ միալար

Արի խըմենք, բարի ընկեր
Իմ սև, ջահել օրերի,
Խըմենք դարդից, բաժակող բե՛ր,
Միրսներդս բաց կլինի:
Երգի՛ր, ո՛նց եր ապրում խաղաղ
Հավքը ծովի էն ափին,
Երգի՛ր, ո՛նց եր աղջիկը վաղ
Ջուրը գնում մինչ արփին:

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.

Հողմը մեզով երկինքն առնում,
Գալարում է բուրբ ձյան,
Մին մանկան պես լաց է լինում,
Մին ոռնում է գերք գազան.
– Արի խղմենք, բարի ընկեր
Իմ սև, ջահել օրերի,
Խղմենք դարդից, բաժակըդ բեր,
Միրտներս բաց կլինի:

Новые слова

հողմ՝ буря, ураган
մեզ՝ мгла, туман
գալարել՝ закручивать, виться
բուր՝ метель, вьюга, пурга
ռնալ՝ выть
գերք՝ нар как, словно
պառապ՝ разг старая; старушка
արփի՝ поэт солнце
մին...մին՝ нар то ..то
հավր՝ нар птица

2.

Մարտիրոս Սարյան

Անկարելի է Մարտիրոս Սարյանին գատել Հայաստանից:

Մովորաբար Հայաստանի մասին ասում են «արևային», և այս լեռնատանը չտեսած մարդը շփոթում է Հայաստանը Յալթայի հետ: Հայաստանում, անշուշտ, չափազանց հաճախ չորային ամառ ու ցուրտ ձմեռ է լինում: Դաժան երկրամաս է: Լեռներ, քարեր, դարձյալ քարեր: Վիթխարի աշխատանք է պետք այս ժայռերի վրա խաղողի տունկ աճեցնելու համար:

Հայաստանի պատմությունը պատմություն է որքան վաղնջական, առավել եղերական: Դարերն այստեղ չես հաշվի մանկական թվաբանությամբ Այստեղ են խաչաձևվել հյուսիսն ու հարավը, արևելքն ու արևմուտքը. Ահավասիկ Գառնու հեթանոսական տաճարը: Գառնին հիշում է մեր թվարկության առաջին դարը: Ահավասիկ Օշականի եկեղեցին, որտեղ իր անմահությունն է ապրում «Օշականի սուրբը»՝ Մեսրոպ Մաշտոցը: Ահավասիկ Էջմիածինը՝ սրբազան քաղաքը հայոց. Փլատակները 7-րդ դարի տաճարի. Չվարթնոց՝ ճարտարապետական արվեստի գլուխգործոցներից մեկը:

Թե՛ Սարյան մարդը, թե՛ նկարիչը անբաժանելի են Հայաստանից: Նա ամեն օր տեսնում էր Հայաստանը և ամեն օր խորհում իր ժողովրդի բախտի մասին: Նրա գեղանկարչության մեջ ապրում է այն առեղծվածը, որ կոչվում է հայ ժողովուրդ, շնչում է այն քարակերտ գեղեցկությունը, որի անունն է հայոց բնություն՝ իր հարուցած կրակոտ երևակայությամբ, գույների վայրագությամբ, ժամանակների ու ցեղերի ողբերգությամբ:

Ըստ Իլյա Էրենբուրգի

Новые слова

զատել отделять, обособлять, отличать
լեռնաւանտան горная страна
շփոթել путать
կրաշտ засуха, засушливый
երկրամաս край
վիթխարի огромный, гигантский, грандиозный, колоссальный
ժայռ скала. утес
տունկ саженец; посадка
վաղնջական древний, стародавний
եղերական трагический, трагичный
թվաբանություն арифметика
խաչաձևվել скрещиваться
ահավաիկ вот
թվարկություն летосчисление
ւրրազան священный; святейший (обращение к епископу)
փլատակ развалина
գուխգործոց шедевр
առեղծված загадка
քարակերտ созданный (построенный) из камня
հարուցել вызывать, зарождать; յօր возбуждать (дело)
վայրագություն лютость, свирепость, буйство, грубость
ցեղ род; племя; раса; порода
ողբերգություն трагедия

3.

Հայկական խաչքարեր

Հայաստանի մշակույթի հուշարձանների մեջ ուրույն տեղ են գրավում խաչքարերը: Խաչքարը պարզապես քարե խաչ չէ, այն հայերի գեղարվեստական խորհրդանիշն է՝ Նրանում արտացոլվում է հայերի դեկորատիվ ճաշակը, գեղեցիկի նուրբ ըմբռնումը, որոշ չափով նաև ժողովրդի պատմությունը:

վերածել превращать, преобразовывать
ժանյալ кружево
գորգ ковер
փորագրել гравировать, высекать
կենսատու житнетворный, животворящий
որվազ отделка, орнамент; часть, отрывок
անվանագիր вензель
երևույթ выступ
կիրառությունը применени
ամրացվել укрепляться, закрепляться
տապանաքար надгробная плита, камень
ուղղահայաց вертикальный
խաչմերուկ перекресток
վկայել свидетельствовать
իրադարձությունը событие
տարեթիվ дата
համասեռ однородный
բավականին довольно, достаточно
հատկապես особенно, в особенности
սպշեցնել поражать, ошеломлять
ինչպիսի վարպետությամբ с каким мастерством
համահնչությունը созвучность, гармония
մանրուք мелочь, деталь
երջանկահիշատակ блаженной памяти
Ամենայն հայոց կաթողիկոս Католикос всех армян
նմուշ образцу
աթոռանիստ первопрестольный
ընդարձակ просторный, обширный
հարթակ площадка, платформа
հանրահայտ общеизвестный, популярный
գլխագործոց шедсвр
մեկն իսկ տեսնելով увидев хотя бы один (из них)
քարի մշակումը обработка камня
հար ու նման очень схожий, близкий
ծագել произойти, возникнуть
զարմանահրաշ чудесный, потрясающий
զուտ исключительно, чисто
մտահղացում замысел, задумка

4.

Հայր

(с сокращениями)

Արդյոք մի բան հասկանում եք հայից: Որքա՞ն տարօրինակ, հանելուկա-
յին արարած, որքա՞ն խաբուսիկ: Երևույթը, ո՛չ ինքը: Բայց և ի՞նչ է ինքը, իր
նկարագիրը: Չուր աշխատանք: Որո՞նում ես իր ինքնությունը, գտնում, բայց և
խկույն տեսնում ես, որ դա էլ նորից երևույթ էր: Անհանգիստ դեմք ունի, չի թող-
նում նկարես: Թվով գրեթե ամենափոքրն է, տառապանքով՝ ամենամեծը: Ժա-
մանակով ամենահինն է, վիճակով՝ ամենից անփոփոխը: Ամենից աննպաստն
ի՞ր երկրի դիրքն է, ինքը ամենից համառ կառչեց նրան: Որքա՞ն անհույս է
թվում իր ապագան, բայց և որքա՞ն հուսացող է նա: Իր կյանքում նա երկու բան
չտեսավ. մեկ՝ բախտ, մեկ էլ՝ հուսահատություն: Ինչպե՞ս ճանաչես նրան, ինչ-
պե՞ս չափես: Իր չափը չափազանցն է. զարմանալի՝ հավասարակշռություն,
որ ծայրահեղության մեջ է:

Ահա նայի՛ր այս բեռնակրին: Ի՞նչ է սա: Մեջքին մի սար բեռ՝ ճկվում է, մեջ-
քը կտորում: Որքա՞ն ուժ, որքա՞ն աշխատասիրություն: Ինչ է թե մի փոքրիկ
գունար հավաքի, գնա, խանութ բաց անի՝ Մարդն իր հացի և իր գործի տերն է
ուզում լինել և ոչ թե սրա-նրա ծառան: Եվ արդեն հայ՝ նշանակում է տեր:

Տեսե՞լ եք նրա բնակարանը. խլուրդի ծակուռ: Բայց անցի՛ր նրա երկրով
...Ի՞նչ հիասքանչ վանքեր, հոյակապ աշտարակներ, գողտրիկ խաչքարեր:
Հավատալ կարելի՞ է, թե ինքն է շինել այդ բոլորը: Լցրել է իր երկիրը եկեղեցի-
ներով, բայց տարին մի անգամ չի մտնում աղոթելու, աղոթք չի անում առօրյա
կյանքում, բայց այս չաղոթող ցեղի Նարեկացու շուրթերից թռավ աղոթքի ամե-
նաբարձր թոփչքն առ Աստված:

Տանել չի կարողանում ծես, ձև, աստիճան, քաղաքավարություն: Ռամիկ է
գերազանցապես: Քաղաքականության մեջ մի բանում է շատ հոգածու՝ ան-
կեղծ լինել: Այնքա՞ն անկեղծ է ու միամիտ, որ անկասկածելի խորամանկի և
կեղծավորի տպավորություն է թողնում:

Խենթ ու խոնարհ է իր Սասունցի 'Իավթի նման և նրա պես անսպասելի ըն-
բոստ, հարվածող: Երբ վրա է հասնում գերագույն վտանգը, հերոսանում է
հանկարծ և ծառանում վիշապի նման: Բարի է առհասարակ, շոյի՛ր, և կկո-
ղուպովի, բայց և առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ, իսկ քո բարեկամությունը
վանում է: Տաղանդ է՝ իր դեմ ատելություն ստեղծելու: Ուրիշի հաջողության մեջ
նախանձոտ է: Եթե գժտվեց մեկի հետ, ոխակալ է, ինչպես ուղտ: Ամեն հայ մի
հայ ունի, որի հետ թշնամի է մինչև մահ: Սա նրա անհրաժեշտությունն է: Ան-
կարգ է և անիշխանական թե՛ հասարակության, թե՛ պետության, թե՛ գաղա-
փարների մեջ:

Հայի ամենամեծ առաքիլություն՞նն ես ուզում. ամենաներողամիտ ցեղը
աշխարհիս վրա: Չի ուզում, որ իրեն դիպչեն, մոտենան, սիրեն թեկուզ: Նա մե-
կուսի է, բարի և ազատասեր...

«Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից, – ասում է նա իր ներդիչներին, – ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկությունը, գնացե՛ք, ապրեցե՛ք խաղաղ և երջանիկ: Եթե դուք սիրում եք կյանքը, ես սիրում եմ կյանքից ավելի թանկ բանը՝ Ազատությունը»:

Ըստ Դերենիկ Դանիրճյանի

Новые слова и выражения

արդյոք մի բան հասկանո՞ւմ եք հայից что-нибудь понимаете в армянине?
հանելուկային загадочный
արարած существо, создание
խաբուսիկ обманчивый
նկարագիր характер, облик
ինքնություն сущность, своеобычность
խկույն сразу, тотчас
չի թողնում նկարես не дает, чтоб рисовал (его)
անփոփոխ неизменный
աննպաստ неблагоприятный
կարչել держаться, хвататься, *тж пер*
հուսացող надеющийся, не теряющий надежды
հուսահատություն отчаяние
ճանաչել узнать, познать
չափազանց слишком, чрезмерно
հավասարակշռություն уравновешенность
ծայրահեղություն крайность, экстремизм
բեռնակիր носильщик
ճկվել гнуться, выгибаться
աշխատասիրություն трудолюбие
գումար сумма
ըրի-նրի того-другого, всякого
ծառա слуга
խլուրդ крот
ծակուռ диал хибара; нора, щель
անցիր նրա երկրով пройди(сь) по его стране!
հիշարանչ восхитительный, изумительный
հռչակապ великолепный
աշտարակ башня
գոդարիկ изящный, приятный, уютный
աղբբբ չի անում не молится
աթորա повседневный, будничныи
առ Աստված (к) Богу

տանել չի կարողանում терпеть не может
ծես обряд, ритуал
шааիճանի ступень; степень; градус; чин
բարարավարություն вежливость, учтивость, корректность
նամիկ мужик, простолюдин
գերազանցապես преимущественно
հոգածու заботливый
անկեղծ искренний
միամիտ наивный
խորանանկ хитрый
տալավորություն է բնութիւնն оставляет впечатление
բժրուստ строптивый, непокорный
հերոսանում է հանկարծ внезапно становится героем
ատելություն ненависть
նախանձու завистливый
ոխալալ злопамятный, мстительный
անկարգ недисциплинированный
անիշխանական анархичный
առարինություն добродетель, честность
ամենամեղմամիտ самый прощающий
աշխարհիս վրա на этом свете
մեկուսի уединившийся, одинокий
ազատասեր свободолюбивый
նեղիչ обидчик
լուծ ярмо; гнет, иго

5.

Булат Окуджава. Молитва Франсуа Вийона
Բնիւոր Օղորջալիս Ֆրանսուա Վիյոնի աղոթքը
 Перевод Р. Папаяна

Пока Земля еще вертится,
 пока еще ярок свет,
 Господи, дай же Ты кажлому
 Чего у него нет:
 мудрому дай голову,
 трусливому дай коня,
 дай счастливому денег...
 и не забудь про меня.

Пока Земля еще вертится,
 Господи, – Твоя власть! –
 дай рвуемся к власти
 навластвовать всласть,
 дай передышку щедрому
 хоть до исхода дня,
 Каину дай раскаянье...
 и не забудь про меня.

Я знаю: Ты все умеешь,
 я верую в мудрость Твою,
 как верит солдат убитый,
 что он проживает в раю,
 как верит каждое ухо
 тихим речам Твоим,
 как веруем и мы сами,
 нс всдая, что творим!

Господи, мой Боже,
 зеленоглазый мой!
 Пока Земля еще вертится,
 и это сй странно со мной,
 пока ей еще хватает
 времени и огня.
 дай же Ты всем понемногу...
 и не забудь про меня.

Քանի պտտվում է Երկիրը,
 քանի աշխարհում դեռ կա լույս,
 Տե՛ր Աստված, տու՛ր ամենքին այն,
 ինչ կորցրել է անհույս.
 խելք թող ստանա իմաստունը,
 նժույգ տուր մարդուն թուլասիրտ,
 թե բախտավոր է՝ դրամ տուր...
 Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Քանի պտտվում է Երկիրը,
 ամենագո՛ր Տեր Աստված,
 թող, որ իշխել ցանկացողը
 լինի իշխելուց հազեցած,
 առատաձեռն է՝ դադա՛ր տուր,
 մինչ օրվա վերջը հասնի,
 Կայենին ապաշխարանք տուր...
 Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Գիտեմ, Դու ամեն ինչ կարող ես,
 իմաստությունդ եմ տեսնում,
 ինչպես սպանված զինվորը
 տեսնում է իրեն դրախտում,
 ինչպես իմաստուն խոսքերին Քո
 անհուն հավատում ենք մենք,
 ինչպես հավատում ենք ամենքս,
 բայց ինչ ենք անում՝ չգիտենք:

Տե՛ր իմ Աստված, լու՞մ ես,
 կանաչաչյա իմ Տեր,
 քանի զարմանում է Երկիրը,
 որ պտտվում է դեռ,
 քանի ժամանակն ու հուրը
 կապրեն նրա հետ միասին,
 տու՛ր ամենքին մի փոքր...
 Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Новые слова

բանի (դեռ) пока (еще)
իմաստուն мудрый; мудрец
իմաստություն мудрость
բուլաւիրա слабодушный
մի՛ մոռանա *уст* = մի՛ մոռացիր не забудь
ամենագորր всемогущий всеильный
իշխել властвовать
հազենալ насыщаться удовлетворяться
առատածեռն щедрый
Շայեն Каин
ապաշխարանք покаяние, раскаяние

6.

Փարիզի համար

Ռոբերի հայրը եղել էր գործարանատեր ու մանկուց նրան սովորեցրել էր, որ բոլորի հետ «դուք»-ով պիտի խոսել: Եվ հենց այդ «դուք»-ն էր, որ նրան խանգարել էր ամբողջ կյանքում: ‘Իս նրան հնարավորություն չէր տվել որևէ մեկի հետ մտերմանալու, մտերիմ ընկերներ ունենալու: Նա մանկուց ամեն բանի վրա նայել էր, այսպես ասած, «դուք»-ով: Նա կյանքում միայն մի անգամ կարողացավ մեկին «դու» ասել: Դա բարձրահասակ, խարտյաչ մազերով մի աղջիկ էր՝ Ջիլդան: Ու հենց նրան էլ սիրեց Ռոբերը: Հայրը դեմ էր նրանց ամուսնությանը, որովհետև Ջիլդան ուսուցչի աղջիկ էր: Ռոբերը մի վերջին անգամ էլ պայքարել էր ինքն իր հետ, որպեսզի ամեն ինչ նրա համար դառնար մոտիկ, հարազատ, որպեսզի աշխարհում ոչ մի բան չմնար, որին Ռոբերը «դուք» ասեր: Իսկ դրա համար հարկավոր էր հեռանալ հայրիկից, հարկավոր էր ընդմիշտ հրաժարվել գործարանից ու հարստությունից և Ջիլդային սիրել այնպես, ինչպես որ նա կար: Ռոբերը արեց այդ: Ու այդ օրվանից, չնայած իր հին սովորությանը, բոլորին, նույնիսկ իր սիրած աղջկան, ասում էր «դուք», բայց գուցե աշխարհում ամենախիսկական «դուն» էր արդեն:

Ռոբերն ու Ջիլդան շատ դժվար օրեր տեսան, մի ամբողջ տարի ապրեցին տանիքի տակ. Իսկ միակ ուրախ օրը եղավ այն, որ պատերազմի ամենածանր ժամանակ Ռոբերը նպարեղենի խանութում լավ գործ գտավ: Չնայած այն բանին, որ գերմանական ինքնաթիռները ոմբակոծում էին քաղաքի արվարձանները, նա ուրախությունից չկարողացավ իրեն զսպել դուրս եկավ փողոց, վազեց տուն: Վազում էր ինչքան ուժ ուներ, ու նրան թվում էր, որ դա ոչ թե ոմբակոծություն է, այլ Հուլիսի 14-ի առթիվ հրետանային համազարկեր: Նա կարծես նորից առաջվա Փարիզի արվարձաններում էր, նրանց մեծ փողոցներում: Նա հասավ իրենց շենքին, ուրախությունից ուզեց հիմարություն անել, ներքևից

գոռալ Ջիլլալին, բայց... Նա սարսափած վեր նայեց: Տանիքը քանդված էր... Շենքի մոտ հավաքվել էին անծանոթ մարդիկ և ինչ-որ բան էին անում: Ռորենը շնչակտուր բարձրացավ վեր, մտավ իրենց ձեղնահարկը և անօգնական կանգ առավ: Սենյակի մի մասում ոչինչ չէր պատահել, ամեն ինչ կոկիկ էր, մաքուր, ձեռք առնելու չափ կանոնավոր: Իսկ մյուս կեսում թափվել էին տանիքի կտորները, ամեն ինչ շուռ էր եկել: Ջիլլան ընկել էր սենյակի մյուս, չվնասված, մաքուր ու կոկիկ մասում ու դրանով շատ ավելի զգալի էր, որ նա մեռած է... Նրա ձեռքին, ափի մեջ, կար լուցկու մի տուփ, երևի պատրաստվել էր նավթայրիչը վառել:

Ումբակոծության ժամանակ նա երբեք չէր հեռանում տնից ու ծիծաղում էր, որ Ռորենը վախենում ու ուզում էր նրա հետ ապաստարան գնալ: Նրա ծիծաղը աստիճանաբար հանգստացնում էր նաև Ռորենին ու այլևս ոչինչ սարսափելի չէր թվում:

Ըստ Պերճ Զեյթունցյանի

Новые слова и выражения

գործարանատեր ավազակ
մանկուց (=մանկությունից) с детства
խանգարել мешать
հնարավորություն возможность
մտերիմ задушевный
ալապես ասած так сказать
խարտյաշ русый, светловолосый
դեմ էր անուանությանը был против женитьбы
նպարեղեն бакалейные товары
նմբակոծել бомбить
արվարձան пригород
հրետանային համազարկեր артиллерийские залпы
առաջվա Փարիզի прежнего Парижа
սարսափած վեր նայեց ужаснувшись, посмотрел вверх
շնչակտուր задыхаясь
ձեղնահարկ мансарда, чердак (ձեղուն *уст* кровля, крыша)
պատահել случаться, произойти
ձեռք առնելու չափ будто в насмешку
կանոնավոր аккуратный, регулярный, систематичный, правильный
նրա ձեռքին, ափի մեջ в ее руке, в ладони
լուցկու տուփ коробок спичек
նավթայրիչ керосинка
նմբակոծության ժամանակ во время бомбежки
աստիճանաբար հանգստացնել постепенно успокаивать

7.

Ակսել Բակունց

Ակսել Բակունցը՝ հայ գեղարվեստական խոսքի նշանավոր վարպետը, բազմազան հետաքրքրությունների և լայն իմացությունների տեր գրող էր: Ժամանակակիցների վկայությամբ նա հմուտ էր գիտելիքների բազմաթիվ ճյուղերի մեջ. գրադոմոնքով գյուղատնտես, նա անցյալ դարի 20-ական թվականներին հանրամատչելի գրույցներ էր հրատարակում դաշտավարության և սերմնաբուծության մասին. այնքան լավ էր ուսումնասիրել քիմիան, որ Հայաստանի քիմիկոսների ընկերության ժողովներից մեկում դասախոսություն կարդալով Հայաստանի միջնադարյան քիմիայի մասին, ունկնդիրների վրա այնպիսի տպավորություն է թողնում, թե ամբիոնի առաջ ոչ թե գրող է կանգնած, այլ քիմիկոս:

Նա այնքան էր տեղյակ հայկական հին և միջնադարյան ճարտարապետությանը, որ ակտիվորեն մասնակցում էր ճարտարապետության նոր ոճի ստեղծման վերաբերյալ բուռն վեճերին ու ասուլիսներին: Դատելով նրա ստեղծագործության նմուշներից՝ Բակունցը փայլուն ազգագրագետ էր:

Ըսր Սուրեն Աղաբաբյանի

Новые слова и выражения

գեղարվեստական խոսք՝ художественная речь
բազմազան հետաքրքրություններ՝ разнообразные интересы
ժամանակակիցների վկայությամբ՝ по свидетельству современников
գյուղատնտես՝ агроном
հանրամատչելի՝ популярный, общедоступный
հրատարակել՝ публиковать
դաշտավարություն՝ полеводство
սերմնաբուծություն՝ семеноводство (սերմ, ծր սերմն ցемя)
ունկնդիր՝ слушатель
տեղյակ՝ осведомленный
ազգագրագետ՝ этнограф

8.

Ալպեյ Բակունց **Ալպիական մանուշակ** *(отрывки из рассказа)*

Առաջին ձիավորը հնազետ էր, երկրորդը՝ նկարիչ: Կաքավաբերդի քարերն ասես կենդանացել ու խոսում էին հնազետի հետ: Նա բարձր կանչեց, երբ քարի վրա տեսավ փորագիր խոսքեր:

Երրորդ ձիավորը հնազետի կանչից վեր թռավ: Նրան թվաց, թե օձը խայթեց ակնոցավոր մարդուն:

Վրաններից մի մարդ, մանգաղը գոտու մեջ խրած, գլուխը փաթաթած կեղտոտ թաշկինակով, մահակին հենվելով բարձրացավ բերդի քարափով և մոտեցավ ձիերի մոտ նստած պահակին: Մարդը տեսավ ակնոցավորին մի քար տեղահան անելիս: Եվ երբ պահակին հարցրեց, թե ովքեր են եկվորները, ինչ են փնտրում բերդի ավերակներում, պահակը նախ հանկարծակյի եկավ և պատասխանեց, որ գրքերում գրած է, թե Կաքավաբերդի գլխին կարասի մեջ թաղված են ոսկե գանձեր:

Հնձվորը միտք արեց, ուսը քրոեց և դարձավ դեպի ձորը՝ հնձելու կորեկի արտը: Ու գնում էր ինքն իրեն խոսելով: Ի՞նչ կլիներ, եթե ինքը գտներ գանձը: Քանի անգամ է նա նստել հենց այն քարի վրա, որ տեղահան արեց ակնոցավորը: Եթե իմանար, ապա գանձերը կլինեին նրա արխալուդի գրպանում: Քանի՜ կով կառներ...

Միտք էր անում հնձվորը, երբ նկատեց, որ կորեկի արտի կողքին է: Նա չուխան շարտեց, չուխայի հետ էլ ավելորդ մտքերը, մանգաղով զարկեց մի կապ կորեկ ու կտրեց:

Բերդի քարերի մոտ բուսել էր ալպիական մանուշակը, ծաղիկը ծիրանի գույն:

Новые слова и выражения

ալպիական альпийский

Կաքավաբերդ տопоним (буквально: Крепость куропатки)

կենդանացալ оживать

վեր թռչել подпрыгивать

խայթել жалить

վրան палатка, шатер

մանգաղ серп

խրել втыкать, вонзать

փաթաթել оборачивать, завертывать

քարափ скалистый берег, скала

տեղահան անել сдвигать с места

ավերակ րուина, развалина
 հանկարծակիի գալ удивляться, быть застигнутым врасплох
 կարասи кувшин
 քորել чесать
 կորել просо
 արխալուղ архалук (деревенская одежда, мужская и женская, доходящая до колен, застегивающаяся спереди)
 չոխա чуха (тонкая шерстяная ворсистая пряжа и сшитая из нее длинная накидка, пальто)
 շարտել отшвыривать, швырять
 բուսել *бот* расти

9.

Երեվանյան օրերի խրոնիկա (отрывок)

Անահիտն ու Արմենը մտնում են սրճարան: Արմենը սուրճ ու կոնյակ է պատվիրում:

Երկուսն էլ դեռ չեն խոսում և գողունի զննում են իրար: Գալիս է մի մարդ ու, առանց թույլտվության խնդրելու, նստում նրանց մոտ, նույն սեղանին: Մտտենում է մատուցողը: Մարդը հանում է ծոցատետրը, պոկում մի էջ, ինչ-որ բան գրում ու տալիս նրան: Մատուցողը վերցնում է թուղթը և գլխով անում: Բերում է սուրճ և կոնյակ:

Արմենը և Անահիտը հասկանում են, որ անծանոթը համր է:

Մարդը նոր էջի վրա ինչ-որ բան է գրում ու տալիս նրանց:

«Հո չնեղացա՞ք, որ նույն բանը պատվիրեցի»,– գրված էր թղթի վրա:

– Ամենևին, – շփոթվում է Արմենը:

Մարդը մեկնում է երկրորդ թուղթը:

– «Ամուսիննե՞ր եք»:

– Ոչ: Դպրոցական ընկերներ ենք:

Էլի մի գրության:

– «Ձեր կենացը».

– Ձեր կենացը,– պատասխանում են Արմենն ու Անահիտը:

– Ու՞մ հետ ես ամուսնանում,– հանկարծ հարցնում է Արմենը:

– Ես այդպիսի բա՞ն ասացի:

– Այո:

Մարդը դարձյալ մի էջ է մեկնում նրանց:

– «Հո չե՞մ խանգարում»:

– Բոլորովին՝

Ապա դառնում է Անահիտին:

– Ու՞մ հետ ես ամուսնանում:

– Մի շատ լավ տղայի:

- Նրա՞: Իսկ ինչու՞ ես տխրությամբ ասում:
- Տխու՞ր: Երևի թվաց քեզ: Նա իրոք լավ տղա է:
- Դու գիտես, չէ՞, որ մենք այսօր կարող էինք չհանդիպել:
- Իհարկե, գիտեմ:
- Կարող էինք ընդհանրապես չհանդիպել.
- «Ցտեսություն», – ամեն մեկին առանձին-առանձին գրում է մարդը ու վեր

կենում:

– Ցտեսություն, – ասում են նրանք և նույնիսկ ավստսում: Չգիտես ինչու, թվում է, թե նրա ներկայությունը հիմա շատ է անհրաժեշտ:

Մարդը դրանը թողնում է սեղանին:

Ապա, բաց վիճակում, երկու մատով բռնում ծոցատետրը և թափ տալիս:

Այսինքն, թողթ այլևս չի մնացել:

– Ես այսօր շատ ուրախ եմ, – մեղավոր ասում է նա:

Ու գնում: Իր ուրախությունից ազատված:

Անահիտն ու Արմենը շշմած նայում են նրա ետևից և հանկարծ փոթվում:

Հասկանում են, որ այլևս թողթ չէր մնացել մարդու մոտ, և նա արդեն ստիպված էր, ստիպված էր խոսել:

Ըստ Պերմ Չեթունցյանի

Новые слова и выражения

- պատվիրել заказывать
- գողունի тайком, воровски, исподтишка
- զննել (тщательно) осматривать
- թույլտվությունն разрешение
- ին *межд* ли, неужто
- ամենևին совсем, вовсе не
- շփոթվել растеряться, смущаться
- ամուսիններ սուրуги (ամուսին муж)
- ձեր կենացը *досл* тост, ваше здоровье!
- ամուսնանալ жениться, выходить замуж
- խանգարել мешать
- բոլորովին совсем, абсолютно
- ընդհանրապես вообще
- ներկայությունն присутствие
- անհրաժեշտ необходимый, необходимо
- շշմել опешить, ошеломиться
- փոթկալ прыскать, фыркать

10.

Մարտիրոս Սարյան

Մարտիրոս Սարյանը, ի վերջո, հասավ համընդհանուր ճանաչման:

Հորեյանական ցուցահանդեսի այցելուները առաջին անգամ տեսան երիտասարդ Սարյանի շատ կտավներ, որ երկար ժամանակ թաքնված էին Երևանի, Մոսկվայի և այլ քաղաքների թանգարանային պահոցներում: Այդ կտավները խնդություն են բերում մարդկանց: Սարյանը ուսուցանում է սիրել կյանքը:

Մարտիրոս Սարյանը խորհում է անցյալի մասին և ապագայի: Այսօր նա սկսել է ևս մի կտավ .. Յուրտ, քամոտ օր: Ծերուկ մարդ՝ ներշնչված, անհաշտ: Ինչքան երջանկություն է նա տվել մարդկանց՝ գույների կրակներով, սրտի կրակով: Նրա վրձինը խոր հետք է թողել երկրի վրա:

Ըստ Իլյա Էրեմյուրզի

Новые слова и выражения

համընդհանուր всеобщий, универсальный

հորեյանական юбилейный (հորեյան юбилей)

թաքնվել прятаться (թաքցնել прятать, скрывать)

պահոց хранилище, архив

խնդություն радость, ликование

առասպել легенда

անհազ неуголимый

ծարավ жажда

ծերուկ старый, старик (о мужчине)

ներշնչված вдохновенный

անհաշտ непримиримый

խոր հետք է թողել оставила глубокий след

11.

*Булат Окуджава. Полночный троллейбус
Բուլաթ Օկուճավա. Կեսգիշերային տրոլեյբուսը
Перевод Р. Папаяна*

Когда мне невмочь пересилить
беду,
когда подступает отчаянье,
я в синий троллейбус сажусь на
ходу,
в последний,
в случайный.

Последний троллейбус, по улицам
мчи,
верши по бульварам круженье,
чтоб всех подобрать, потерпевших
в ночи
крушение,
крушение.

Последний троллейбус, мне дверь
отвори!
Я знаю, как в зябкую полночь
твои пассажиры, матросы твои
приходят
на помощь.

Я с ними не раз уходил от беды,
я к ним прикасался плечами...
Как много, представьте себе,
доброты
в молчанье,
в молчанье.

Последний троллейбус плывет по
Москве,
Москва, как река, затухает,
и боль, что скворчком стучала в
виске,
стихает,
стихает.

Երբ չի մնում ուժ՝ դիմանալ
փորձանքին,
երբ ես հուսահատ ու անզոր եմ,
կապույտ տրոլեյբուսն եմ ցատկուն
ընթացքից,
վերջինը,
մուրրը:

Վերջին տրոլեյբուս՝ սլացի՛ր
փողոցով,
անցի՛ր անհնչյուն պուրակներն ու
բուվարը,
վերցրու՛ բոլորին, ում դիպավ գիշերով
վթարը,
վթարը:

Վերջին տրոլեյբուս՝ դուռդ բաց
վերստին,
գիտեմ, որ խոնավ գիշերում էլ
քո ուղևորները՝ դարձած նավաստի
հասնում են,
օգնում են:

Հաճախ նրանց հետ եմ գտել փրկություն,
ուսերն եմ զգացել անենուր էլ...
Գիտե՞ք, թե որքա՛ն է սփռած
բարություն,
երբ շուրջդ
դեռ լուռ է:

Վերջին տրոլեյբուսն է սահում
անհնչյուն,
փողոցն էլ՝ մի գետ, որ հանգչում է,
ու ցավն էլ՝ քունքիդ հարվածող մի
թռչուն՝
հալչում է,
հալչում է:

Новые слова

հուսահատ потерявший надежду (հույս надежда)
ցատկել прыгать
ընթացքից на ходу
մոլոր заблудший
սլանալ мчаться
վթար авария
վերստին снова, опять

12.

Վարդան Այգեկցի **Առյուծը, աղվեսը և արջը**

Հզոր առյուծը տկարացել, քաշվել էր իր որջը և ցավից ծանր հառաչում էր: Բոլոր կենդանիները գալիս, խոնարհ հավաքվում էին նրա շուրջը, ողջույն տալիս կենդանիների արքային:

Ամենավերջինը երևաց աղվեսը և երկյուղից ամբողջ մարմնով դողաց: Դեռ նոր էր մոտեցել որջի մուտքին, երբ հանկարծ լսեց, թե ինչպես արջը չարախոսում էր իրեն: Խորամանկ աղվեսն անօրինակ հմտությամբ անմիջապես ծրագրեց իր անելիքը և, ներս մտնելով, խոնարհվեց առյուծի առաջ:

– Բարի ժամի չեկար, գարշելի: Ասա, որտե՞ղ էիր մինչև հիմա, ինչու՞ ուշացար: Աղվեսը լրջացավ և անմիջապես վրա բերեց.

– Մի՛ հուզվիր, տեր թագավոր: Երդվում եմ գլխովս, որ ուշք ու միտքս միայն քո առողջությունն է: Այդ պատճառով այցելեցի շատ բժշկապետների, շատ չարչարանք ու տանջանք քաշեցի, բայց վերջիվերջո իմացա քո բժշկության միջոցը:

Առյուծն ուրախացավ և, բարի դեմք ընդունելով. ասաց.

– Բարի եկար, իմաստուն կենդանի, քո ողջամիտ լինելն ինձ վաղուց է հայտնի: Ասա, ո՞րն է այդ դեղը:

Աղվեսն աչքի տակով նայեց արջին, և մինչդեռ վերջինս անմեղ ձևանալով քաշվել էր մի անկյուն ու չէր էլ նախազգում, թե ինչ դժբախտություն է գալու իր գլխին, ասաց առյուծին.

– Տեր արքա, բժշկապետներն ինձ ասացին, որ եթե արջի մորթին տաք-տաք գցեք հիվանդի վրա, իսկույն նրա ցավը կչքանա, և հիվանդն անմիջապես կառողջանա:

Արջը դեռ չէր հասկացել, թե ինչպես կարելի էր իր մորթին տաք-տաք գցել առյուծի վրա, երբ նրան բռնեցին և քերթելով սկսեցին մորթին հանել:

Խեղճ արջը, զղջալով իր արածը, արցունք էր թափում, աղաչում էր խնայել իրեն, հառաչում էր ցավից, խոստանում անմիջապես նվեր բերել առյուծին գեր եղջերու, արջառ և այլ կենդանիներ, բայց նրան լսող չկար:

Աղվեսը միայն նրան լսելի ձայնով ասաց.
– Այդպես է պետք քեզ և բոլոր նրանց, ովքեր կչարախոսեն ու կզրպարտեն ուրիշներին:

Новые слова и выражения

տկարանալ заболеть
քաշվել уединиться
որչ берлога
ողջույն տալ приветствовать
նոր էր մտեցել только что подошла
չարախոսել злословить
անօրինակ հմտությամբ с беспримерной опытностью
ծրագրել заиманировать
զարշելի отвратительный
տեր թագավոր царь-владыка
ուշք ու միտքս все мои мысли
բժշկապետ врач, врачеватель
չարչարանք ու տանջանք քաշեցի перенесла много мук и страданий
բժշկության միջոց средство лечения
ողջամիտ здравомыслящий
աչքի տակով исподлобья
անմեղ ձևանալ притворяться невинным
նախազգալ предчувствовать
զալու իր գլխին свалится ему на голову
տաք-տաք тепленьким, свеженьким
չքանալ исчезнуть
բերթել драть, сдирать
զոջալով իր արածը сожалея о содеянном
արցունք էր թափում проливал слезы
նվեր բերել принести (в) подарок
արջառ бычок
լսելի слышимый
զրպարտել клеветать.

13.

Հայկական որդան կարմիրը

Հայաստանը հնուց ի վեր հայտնի է եղել իր երփներանգ ներկերով, որոնց պարծանքն է հռչակավոր որդան կարմիրը: Այս ներկն օժտված է պայծառ, գեղեցիկ երանգով և ունի չլսամբնու հատկություն. Նրանով նկարագարված

հնամյա մատյանները մինչև այսօր էլ աչք են շլացնում իրենց թարմ, շքեղ գույներով: Մակայն Արարատյան դաշտի այդ հազվագյուտ զարդը վաղուց ի վեր անհետացել է, և այժմ արվում է ամեն ինչ՝ փնտրելու և գտնելու նրա անհետացած օջախները:

Հայտնի է, որ որդան կարմիրը պատկանում է միջատների դասին: Նրա էգերը անթև են, իսկ արուները ունեն մեկ գույգ թև: Էգերը, ձվերն ու թրթուրների ունեն կարմիր գույն: Որդան կարմիրը ապրում է Արարատյան դաշտի աղուտ, անօգտագործելի հողերում աճող սեզի և եղեգնի կոճարմատների վրա: Հողում ձմեռած որդան կարմրի ձվերից զարնանը դուրս են գալիս թրթուրները, որոնք կաշտում են բույսերի արմատներին ու պատենավորվում: Պատյանից նրանք դուրս են հանում միայն իրենց կնճիթները, որոնց օգնությամբ բույսից սնունդ են ստանում: Այդպես մնում են մինչև օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսները, որից հետո մի քանի օրվա ընթացքում վաղ առավոտյան դուրս են գալիս հողի մակերես՝ բեղմնավորման համար: Ականատեսները պատմում են, որ այդ ժամանակ գետինը նմանվում է կարմիր, շարժուն գորգի: Հենց այս ժամանակ էլ հավաքում են որդան կարմիրը ու դրանից հեշտ եղանակով ստանում են հոչակված ներկը: Որդան կարմրի մի քանի օջախներ այժմ հայտնաբերված են մեր հանրապետությունում: Այս դարավոր անցյալ ունեցող միջատը պահպանելու և ուսումնասիրելու համար արդեն ստեղծվել են մի քանի արգելանոցներ:

Ըստ Ս. Ա. Գալստյանի, Գ. Լ. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

որդան կարմիր кошениль, червец (որդ червь)
երփներանգ пестрый, многоцветный, переливчатый
պարծանք гордость
օժտել снабжать, наделять
խամրել блекнуть, линять
հատկություն свойство
նկարագրողիլ иллюстрировать, украшать
հնամյա древний, старинный (հին старый, ամ ըր год)
շլացնել ослеплять, поражать
Արարատյան դաշտ Араратская долина
հազվագյուտ редкий, редкостный
անհետանալ исчезать
պատկանել принадлежать, относиться
արու самец, мужского пола
գույգ пара
թրթուր личинка, гусеница
աղուտ солончак(овый)
անօգտագործելի неиспользуемый

տե՞զ *бот* пырей
եղեզնի камыш, тростник
կոճկարմաւիտի корневище (կոճկ пень, обрубок, արմաւիտ корень)
ձմեռել зимовать
սլաւոնաւորութիւն покрыться оболочкой, скорлупой
սլաւոնաւորութիւն ножны;, кобура; оболочка; футляр; скорлупа
կոճիկ хобот(ок)
որից հետո после чего
մի քանի օրվա ընթացքում в течение нескольких дней
բեղմնավորման համար для оплодотворения
ականատես свидетель
նմանութիւն походить, уподобляться
շարժուն подвижный
հենց այս ժամանակ էլ и именно в это время
հեշտ եղանակով легким способом
արգելանք заповедник (արգելիւն запрещать)

14.

Բուշառ Օլորափա Булат Окуджава

Перевод Р. Папаяна

* * *

Не бродяги, не пропойцы,
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Շրջմովի՛կ չենք, հարբեցո՛ղ չենք:
Յոք ծովի սեղանն է բաց:
Իմ հոգու երազ կնոջը
գովերգե՛ք մինչ լուսաբաց:

Вы в глаза ее взгляните,
Как в спасение свое,
вы сравните, вы сравните
с близким берегом ее.

Նայեցե՛ք դուք աչքերի՛ն իր՝
հանց մայեք ձեր փրկության,
ու կարծես լինի այդ կինը
մոտակա ավիի մման:

Мы земных земней. И вовсе
к черту сказки о богач!
Просто мы на крыльях носим
то, что носят на руках.

Երկրային ենք մենք: Եվ ո՞ւն է
պետք հեքիաթն աստվածային:
Թևերի վրա տանում ենք՝
ինչ վայել է ձեռքերին:

Просто нужно очень верить
этим синим маякам,
и тогда неожиданный берег
из тумана выйдет к нам.

Ու եթե լինի հավատը
այս կապույտ փարոսներին,
կերևա հեռու այն ավիր՝
ճեղքելով մշուշի հին:

Не бродяги, не пропойцы
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Շրջմովի՛կ չենք, հարբեցո՛ղ չենք:
Յոք ծովի սեղանն է բաց:
Իմ հոգու երազ կնոջը
գովերգե՛ք մինչ լուսաբաց:

Новые слова

շրջմովիկ скиталец, бродяга
գովերգել воспевать
հանց *выс* как, словно
մոտակա близкий, ближайший
երկրային земной
վայել пристойный, подобающий; пристойно, подобающе
ճեղքել рассекать

15.
Փարիզի համար
(отрывок)

Դատարկ ու ամայի քաղաք՝ Քաղաք, որ մի ժամանակ կոչվել է Փարիզ:
Քաղաք, որ այս մի քանի օրվա մեջ հոգնեց ու ծերացավ: Շենքեր, որոնք խոր
լուրթյան մեջ կարծես անհարմար են զգում իրենց անհմաստ բարձրությունից:

Ամայությունն ու լուրթյունը քաղաքին այնպիսի տեսք էին տվել, որ կարծես
այն կառուցված լիներ սովորաբարից և, եթե փչեիր, փուլ կգար:

Փողոցները ամայության պատճառով սովորականից ավելի երկար էին
թվում, իսկ հատ ու կենտ անցորդները, որ վախեցած ինչ-որ տեղ էին շտապում,
չգիտես ինչու, հաճախ մոլորվում էին քաղաքում, որն այնքան ծանոթ էր իրենց:

Բոլորից ավելի անօգնական էին արձանները, որոնք կուչ էին եկել ու կար-
ծես ուզում էին ասել, որ այլևս չկան հանճարներ, չկա մեծություն, չկա քաղաք:
Որ իրենք այս օրերին անհմաստ են ու մույմիսկ ծիծաղելի: Էյֆելյան աշտա-
րակը զարմացած նայում էր բարձունքից, թե ինչու՞ ոչ ոք չէր հիանում իրենով
և զգում էր, որ ինքն էլ քաղաքի հետ հոգնել է ու ծերացել:

Ամեն ոք կարծում էր, թե այս քաղաքում ապրում էր միայն ինքը, միայն իր
ընտանիքը: Մարդիկ հազվադեպ էին հանդիպում միմյանց: Ու բոլորն էլ սար-
սափած մտածում էին, որ աշխարհի երեսին Փարիզը գուցե բոլորովին էլ գոյու-
թյուն չի ունեցել, որ դա եղել է երազ, ցնորք:

Այսպես սկսվեց պատերազմը Փարիզի համար:

Ըստ Պերն Զեյթունցյանի

Новые слова и выражения

կոչվել называться

ամայությունն пустота

կարծես կառուցված լիներ словно был построен

սովորաբարիք картон

փչել дуть

փուլ գալ разрушиться, развалиться

սովորականից ավելի երկար էին թվում казались длиннее обычного

հատ ու կենտ редкие, малочисленные

մոլորվել заблудиться

կուչ էին եկել съежились, сжались

այլևս отныне, впредь

Էյֆելյան աշտարակ Эйфелева башня

հազվադեպ редко

սարսափած ужасаясь

աշխարհի երեսին на свете

բոլորովին էլ и вообще
գոյություն չի ունեցել не существовал
պատերազմ война

16.

Булат Окуджава Բուլատ Օկուջավա
Перевод Р. Папаяна

* * *

Эта женщина!	Ո՛հ, այդ կինը...
Увижу и немею.	Հենց տեսնում եմ՝ պապանձվում եմ,
Потому—то, понимаешь, не гляжу.	և ուստի այլևս չեմ նայում վաղուց:
Ни кукушкам, ни ромашкам я не верю	Երիցուկն էլ, բուրակներն էլ հա՛
и к цыганам, понимаешь, не хожу.	ատում եմ,
Набормочут:	ու հոգնել եմ զնչուիտուն այցելելուց:
“Не люби ее такую!”	Մրմնջում եմ.
Напророчат:	— Այս, գիտե՞ս, նա ինչպիսին է ...
“До рассвета заживет!”	Հուսադրում եմ, կռահում եմ, զուշակում,
Наколдуют, нагадают, накукуют...	կախարդում եմ, կոկրում եմ,
А она на нашей улице живет.	իսկ այդ կինը...
	Ես գիտեմ հո՛ նա ապրում է մեր բակում:

Новые слова

պապանձվել онеметь, замолчать
երիցուկ ромашка
զնչուիի цыганка
հուսադրել обнадеживать
կռահել догадывать
զուշակել предсказывать, прорицать
կախարդել колдовать, околдовывать
կոկրալ каркать

17.

Մարտիրոս Մարյան

Մարտիրոս Մարյանն իր զգացմունքներն արտահայտում էր գույների լեզվով: Կյանքը սիրելի հեշտ գործ չէ, դրա մեջ մտնում է նաև ողբերգությունը. Կան մոռյլ բնանկարներ, որ արտահայտում են հոգեկան խռովք Կան շատ դիմանկարներ՝ ծանր ճակատագիր ունեցող մարդկանց. Դրանցից մի մասին չէին հասկանում, ինչպես չէին հասկանում իրեն՝ Մ. Մարյանին:

Ծանր ժամանակներ էին: 1948 թվականին Սարյանին անվանում են «գաղափարագուրկ», «ժողովրդից կտրված» նկարիչ: Մարտիրոս Սարյանը մոտ էր յոթանասունին: Նրան հալածում էին արհեստավորները, որ իրենց ներկայացնում էին իբրև արվեստաբաններ: Սարյանը տանջազգին ապրեց այդ ամբողջ իրողությունը:

Նա ապրել է այն ամենը, ինչ ապրել են իր շատ բնորդներ՝ ինքնահոշոտում, պարսավանք և արվեստանոցի պատերի դատարկ մեխեր, որոնցից կտավներ էին կախված մի ժամանակ...

Ըսր Իյա Էրենբուրգի

Новые слова

խռովք возмущение, волнение
գաղափարագուրկ безыдейный
հալածել преследовать, травить
իրողությունն реальность, событие

18.

Ննջասենյակում կիսախավար էր: Ոսկանը երկար ժամանակ պառկած էր անշարժ՝ հայացքը հառած մրոտ առաստաղին, կեղտոտ պատերին, փոշոտ դաշնամուրին: Խառը մտքերը հանգիստ չէին տալիս նրան: Լուսամուտի գոգին, արծաթյա մոմակալի մեջ, թրթրում էր մոմի թույլ բոցը: Այդ աղոտ լույսն ասես խաղաղեցնում էր Ոսկանի խռովված հոգին:

Հանկարծ ուժեղ մի դող անցավ նրա մարմնով: Նա վեր կացավ, մտեց գրասեղանի մոտ՝ թախծոտ աչքերը հառած մոմի կայծկլտացող լույսին: Աչքերը պղտորվեցին, և մշուշված հայացքի դեմ պատկերացան գալիք դժվարությունները:

Վերջապես իրավունք էր ստացել ֆրանսիական հողի վրա տպարան հիմնելու: Չգում էր, թե ինչպես իրեն համակած մտատանջության խավարը հետզհետե ցրվում էր՝ Ոսկանը հավաքում էր ցրված մտքերը: Փետուրե գրիչը տենդոտ սահում էր թղթի վրայով:

Թղթին հանձնած տողերը պատմում էին նրա թափառական, արկածներով լի կյանքի մասին: Պատուհանի անցքից փչող հոսանքից մոմի թույլ բոցը, բարակ ծուխ դարձած, թեքվեց դեպի Ոսկանը:

Ըսր Հովհ. Ղուկասյանի

Новые слова и выражения

մոմակալ подсвечник
ասես словно, казалось бы
դող անցավ նրա մարմնով дрожь прошла по его телу
կայծկլտալ искриться, сверкать

գալիք предстоящее, грядущее
թափառական скиталец, странник; странствующий, страннический
արկած приключение

19.

Արման Կոթիկյանին ծանոթացա Երևանում:

Աշխարհի անցուղարձին լավատեղյակ, կոկիկ հագնված, գինեգույն թաշկինակը կրծքագրպանից ցցած, չափված շարժունով, անելիքը թույլների ճշտությամբ իմացող և կարգավորող անձնավորություն: Որևէ հավաքից գնալիս մեկնումեկին համոզում, հետը տանում էր, որ մեմելով, գրուցելով, տեղ-տեղ կանգնելով անցնի ճանապարհը՝ մարդկանց ժպտադեմ հայացքների ներքո:

Պետք էր տեսնել Արման Կոթիկյանի գոհունակ ժպիտն ու աչքերի խորամանկ փայլը, երբ Ժամ Էլոյանը պատմում էր, թե ինչպես Մունդուկյանի անվան թատրոնի մոսկովյան 1956 թվականի հյուրախաղերի առաջին օրը Արմանի հետ Կրեմլի Համագումարների պալատից հյուրանոց վերադառնալիս Արման Կոթիկյանը կանգնեցրել է իրեն, թե՛

– Մեկ վայրկյան, կաճապարե՞ս:

– Ի՞նչ կա, չգնա՞նք ճաշենք, հանգստանանք, գանք ներկայացման:

– Կեցիք, դուն կկարծես, թե Կրեմլին դռներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են, եկած ենք, իշտե անգամ մը ֆոռանք:

– Ի՞նչ ֆոռանք:

– Բակին մեջը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք:

Գնացինք: «Ցար պուշկայի» մոտ ժողովուրդ էր հավաքված,– շարունակում էր Ժամ Էլոյանը.

– Ի՞նչ է ասիկա,– հարցրեց Արման Կոթիկյանը:

– Ռուսական առաջին քնդանոթն է:

– Ունիկում բան է, մոտենանք.

Մոտեցանք, էքսկուրսավարին ենք ունկնդրում, մեկ էլ Արմանը՝

– Դուն ոուսերեն գիանե՞ս:

– Ինչի՞ համար ես հարցնում:

– Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբևէ կրակած կա՞ սա հրանոթը:

Հարցրի. էքսկուրսավարը շատ հեռվից՝ հազար վեց հարյուր թվականներից սկսեց մանրամասն պատմությունը, մինչ Արմանը անհամբեր կտրեց՝

– Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբևէ կրակած կա՞ սա հրանոթը: Երթանք, բավ է:

– Սպասիր, չառանք հարցի պատասխանը:

– Երթանք, չի գիտեր:

– Ի՞նչ իմացար:

– Այս չափ երկարցուց նե, ուրեմն չգիտե:

Ըսր Լևոն Էլոյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Մեկ վայրկյան, կաճապարե՞ս = Մեկ րուպե, շտապու՞մ ես
Կեցիր, դուն կկարծես, թե Կրեմլին դռներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են,
եկած ենք, իշտե անգամ մը ֆոռանք = Սպասիր, դու կարծում ես, թե Կրեմլի
դռները միշտ բա՞ց են լինում, եկել ենք, արի մի անգամ շրջենք:

Բակին մեջը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք = Բակի մեջ (բակում)
տեսարժան բաներ կան, արի տեսնենք:

Ի՞նչ է ասիկա = Սա ի՞նչ է:

Գուն = Դու

Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբևէ կրակած կա՞ սա հրանոթը = Կարճ,
եթե գիտես, ապա իմացիր՝ երբևէ կրակե՞լ է այս հրանոթը:

Երթանք, չի գիտեր = Գնանք, չի իմանում:

Այս չափ երկարցուց նե, ուրեմն չգիտե = Եթե այսքան երկարացրեց,
ուրեմն չգիտե:

20.

Բարի հսկան

(հայրված)

Ես առհասարակ Վիլյամ Մարոյանին հարցեր չէի տալիս, թեև շատ բանե-
րի մասին կուզեի հարցնել: Եվ ահա, մի քանի օր է՝ Երևանում էր, ու ես շատ էի
ուզում իմանալ, թե սարոյանական հայացքը վաթսույն թվից հետո ի՞նչ փոփո-
խություններ, ի՞նչ տարբերություններ է նկատում: Գիտեի, հարցս սովորական
է, պարզունակ ու շարուն, բայց գիտեի նաև՝ պատասխանը ոչ սովորական է լի-
նելու, ոչ շաբլոն: Ու սովի այդ հարցը:

– Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Բելեկյան, նշա-
նավոր ոսկրաբան է, գրականությամբ ալ կգրադի: Ըսենք, դուն անոր լավ
կճանչնաս...

Թվաց, թե հարցս շրջանցել ուզեց և այլ բանի մասին է խոսակցություն սկսում:

– Օր մը Համբարձում Բելեկյան ըսավ ինձի. այս ամերիկացի ժողովուրդին
մեջ դուն հայերը կրնա՞ս զանազանել... Ոչ, ըսի, հույներ, ասորիներ, իսպանա-
ցիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն նման են, ինչպե՞ս զանազանեմ: Ես
կրնամ, ըսավ... ինչպե՞ս... Աչքերևն, ըսավ, աչքերեն կզանազանեմ, հայու աչ-
քեր տխուր են, մելամաղձոտ .. Հիշեցի բիթլիսցիներու, իմ ծանոթ մշեցիներու,
վանեցիներու աչքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կըսեր... Իրավ, հայու աչքեր շատ
տխուր են... Հիմա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի... Ամե-
նեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աչքերուն մեջ պակասած է այդ տխրու-
թյուն, այդ թախիծ, շատ է պակասած...

Տխրություն, քախիծ:
Ու Տեղյանի տողերն էի հիշում.

*Ո՞ր երկրի սրբում քախիծ կա այսքան,
Ու այսքան ներում՝ ո՞ր երկրի սրբում...*

Հիշում էի այդ տողերն ու մտածում, որ ահա մեզ մոտ ավտոմեքենայով գնում է մի հայ, մի մարդ, որ թերևս անծանոթ է այս տողերին, բայց ինքն է, որ ամենց լավ է անճնավորում այդ տողերը...

Այս հայը, այս մարդը, որ հոգեկան ծանր պահերին մեկ անգամ չէ, որ հարցրել է ինքն իրեն. «Ի՞նչ անել: Ես ի՞նչ պիտի անեմ: Ի՞նչ կարող եմ ասել: Ինչպե՞ս պիտի ապրի մարդը: Որևէ մեկին կարելի՞ է սիրել»...

Ողբերգորեն քախժալի հարցեր, որոնց սակայն հենց ինքը այսպես է պատասխանել. «Մերը անմահ է և անմահություն է տալիս այն ամենին, ինչ շրջապատում է մեզ: Իսկ ատելությունը մեռնում է ամեն վայրկյան»:

Վիլյամ Սարդյանը մեր քախիծն է ու մեր ներումը:
Ոչ միայն մեր, աշխարհի, մարդկության ներումն է նա:

Ըստ Վահագն Դավթյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Քելեկյան, նշանավոր ոսկրաբան է, գրականությամբ ալ կզբաղի = Ամերիկայում մի հարգարժան բարեկամ ունեմ՝ Համբարձում Քելեկյան անունով, հայտնի ոսկրաբան է, գրականությամբ էլ է զբաղվում:

Ըսենք, դու անոր լավ կճանչնաս = Ասենք, դու նրան լավ գիտես ...

Օր մը Համբարձում Քելեկյան ըսավ ինձի. = Մի օր Համբարձում Քելեկյանն ինձ հարցրեց

այս ամերիկացի ժողովուրդին մեջ դու և հայերը կրնա՞ս զանազանել = այս ամերիկացի ժողովրդի մեջ դու կարո՞ղ ես հայերին տարբերել...

Ոչ, ըսի, հույներ, ասորիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն նման են, ինչպե՞ս զանազանեմ = Ո՛չ, ասացի, հույներ, ասորիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր էլ կան, որ հայերին նման են, ինչպե՞ս տարբերեմ
Ես կրնամ, ըսավ = Ես կարող եմ, ասաց...

Աչքերեն, ըսավ, աչքերեն կզանազանեմ, հայու աչքեր տխուր են, մեկամաղձոտ = Աչքերով, ասաց, աչքերով եմ տարբերում, հայերի աչքերը տխուր են, մեկամաղձոտ...

Հիշեցի բիթիսցիներու, իմ ծանոթ մշեցիներու, վանեցիներու աչքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կըսեր = Հիշեցի բիթիսցիների, ինձ ծանոթ մշեցիների, վանեցիների աչքերը ու հասկացա, որ մարդը ճիշտ է ասում. .

Իրավ, հայու աչքեր շատ տխուր են = Իրոք, հայերի աչքերը շատ տխուր են...
Հիմա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի = Հիմա հարց ես տալիս ինձ՝ ի՞նչ փոփոխություն են նկատում...

Ամենեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աչքերուն մեջ պակասած է այդ տխրություն, այդ թախիծ, շատ է պակասած = Ամենամեծ փոփոխությունն այն է, որ հայերի աչքերում պակասել է այդ տխրությունը, այդ թախիծը, շատ է պակասել ...

21.

Մեծ երաժշտագետը

Կոմիտասի անունը հայտնի է ոչ միայն Հայաստանում, այլև աշխարհի բոլոր կողմերում, ուր երգ ու երաժշտություն կա: Նրա շնորհիվ հայ ժողովրդական երգն ու երաժշտությունը տարածվեց աշխարհով մեկ, ընդհանուր ճանաչում գտավ:

Ո՞վ չի լսել նրա սքանչելի երգերն ու պարերգերը, ո՞վ չի հուզվել նրա քաղցրահինչուն երգերով ու նվագով: Ու՞ն հոգու խորքը չեն թափանցել նրա «Կաքավիկը», «Հորովելը», «Կռունկը»:

Դառն ու չարքաշ է եղել Կոմիտասի մանկությունը:

Տանը նրան կոչում էին Սողոմոն: Փոքրիկ Սողոմոնը մեծացավ առանց մոր գուրգուրանքի: Մի տարեկան էր նա, երբ մայրը մահացավ: Հայրը՝ կոշկակար Գևորգ Սողոմոնյանը, շատ սրտաբաց և ուրախ մարդ էր, սիրում էր երգել և նույնը սովորեցնում էր փոքրիկ Սողոմոնին:

Փոքրիկ, աշխույժ Սողոմոնն իր գվարթ ու զանգակի պես զոնգուն ձայնով ամեն երեկո կենդանացնում էր իրենց մութ ու խոնավ բնակարանը, ուր հավաքվում էին հոր ընկերներն ու հարևանները՝ ուստա Գևորգի ու նրա որդու սքանչելի երգերը լսելու:

Փոքրիկ Սողոմոնը շուտով զրկվեց նաև հորից՝ մնալով ծեր տատի խնամքին: Բարեկամներն ու բարի մարդիկ, աեսնելով Սողոմոնի սովորելու ձգտումն ու սերը, նրան բերեցին Էջմիածին և ընդունել տվեցին Գևորգյան ճեմարանը:

Սողոմոնը շատ էր սիրում երգն ու երաժշտությունը, ուստի մեծ եռանդով ուսումնասիրում էր դրանք. Ազատ Ժամերին նա շրջում էր գյուղից գյուղ և հաճույքով լսում հայ գյուղացու երգերն ու պարերգերը, հավաքում ու զրի առնում դրանք՝ հետագայում մշակելու և կատարելագործելու համար:

Ճեմարանն ավարտելուց հետո Սողոմոնը մեկնեց Եվրոպա՝ սովորելու: Ուսումը վերջացնելուց հետո նա վերադարձավ Հայաստան՝ իր սիրելի ժողովրդին ծառայելու, իր ուժն ու եռանդը նրան նվիրաբերելու:

Ըստ Ս. Ա. Գալստյանի, Գ. Լ. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

պարերգ плясовая песня
դառն ու չարքաշ горький и многострадальный
կոշկակար сапожник (կոշիկ туфля; обувь, կարել шить)
սրտաբաց с открытым сердцем
զրնգուն ձայն звонкий голос
Գևորգյան ճեմարան Геворкяновский лицей, училище
հետազայում մշակելու և կատարելագործելու համար для того, чтобы в
дальнейшем обрабатывать и совершенствовать
մեկնել протягивать; уезжать, убывать; комментировать, толковать
նվիրաբերել дарить, посвящать

22.

Պարույր Սևակ

**Նորից չեն սիրում,
Սիրում են կրկին**

Այդ ո՞վ է ասել՝ նորից են սիրում:
Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին՝...

Ու երբ մինչևիսկ այլուրից (դեռ տա՛ք)
Դու մու՛յն մարմինն ես հիշում բնագործ,
Երբ հոտն էլ սուրճի նրա՛ն հիշեցնում
Եվ քո գունագարդ քնի փոխարեն
Անբնությունն է փռում սպիտակ.
Երբ աստղերն իրենց կլորակ սանրով
Մազերդ են սանրում, իսկ դու վերստին
Շոյանքի սովոր քո մազերի մեջ
Նու՛յն հանգստարար մատներն ես զգում.
Երբ օտար մեկի շարժումի, դեմքի
Նմանությունը հեռու- մոտավոր
Ոտներդ է ասես դնում գիպսի մեջ,
Իսկ միտքդ բեկում այնպե՛ս կտրական,
Ինչպես լույսերի վետվետումներից
Երկաթգծերն են կարծես ջարդոտվում.
Երբ անձրևներից հողն ասես թթվում
Եվ ստիպում է ռունգո՛վ էլ զգալ,
Որ մենակ ես դու իբրև մի... Իգրեկ,
Իսկ ինչ-որ մի տեղ կամ հենց քո կողքին՝
Կա մի Իքս ուրիշ, առանց որի դու

Խնդիր չե՛ս կազմի, ո՛չ էլ կլուծես,–
Մի՛շտ, ամե՛ն անգամ պաշարում է քեզ
Նույն զգացումը անճեղք ու անդուռ,
Եվ հասկանում ես, որ մարդն, ի վերջո,
Նորի՛ց չի սիրում, սիրում է կրկի՛ն,
Քանզի կա մթին մի կախյալություն
Ջղի և արյան, հոգու և կրքի.
Քանզի նշանը հանման-գումարման
Այդ մե՛նք չենք դնում լուծվելիք խնդրում.
Բայց բա՛խտը,
Բա՛խտը,
Բա՛խտն է մեզ ընտրում...

Ուստի մինչևիսկ սիրառատ հոգին
Նորի՛ց չի սիրում, սիրում է կրկի՛ն...

Новые слова

նորից снова
կրկին опять, вновь
բնազդ инстинкт
շոյանք ласка
հանգուտաբար успокаивающий
կտրական решительный
վետվետում колыханиц, колебание
երկաթգիծ железная дорога
թթվել киснуть
ռուճ ուռչում ноздря
պաշարել осаждать, окружать
կախյալություն зависимость
ջիղ нерв, жила
կիրք страсть
սիրառատ любвеобильный

23.

Վահան Տերյան

Վարժես թե դարձել եմ ես տուն,
Բոլորն առաջվանն է կրկին.
Նորից դու հին տեղը նստում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին.
Մանում ու հերիաբ ես ասում,

Մանում ես անվերջ ու արագ,
 Միրում եմ պարզկա քո լեզուն,
 Չեռնևրդ մաշված ու բարակ:
 Նայում եմ, մինչև որ անգոր
 Գլուխըս ծնկիդ է թեքվում,
 Նորից ես մանուկ եմ այսօր,
 Դրախտ է նորից իմ հոգում:
 Արևը հանգչում է հեռվում,
 Գետից բարձրանում է մշուշ,
 Հեքիաթըդ անվերջ օրորում,
 Իլիկըդ խոսում է անուշ...

Новые слова и выражения

կարծես թե' словно, казалось бы
 առաջվանն է как прежде, раньше
 դու հին տեղը նստում (ես) ты на прежнем (старом) месте сидишь
 իլիկ веретено
 մանել прясть
 պարզկա ясный, чистый, простой
 մինչև որ до тех пор, как
 գլուխս ծնկիդ է թեքվում моя голова склоняется к тебе на колени

24.

Եղիշև Չարեկց

Այս շենքի վրա ամպերն են թառել

Այս շենքի վրա ամպերն են թառել,
 Զնել է քամին:
 Մեկը սենյակում կրակ է վառել
 Իրիկնաժամին.

Կրակ է վառել, իսկ ինքը չկա
 Դատարկ սենյակում
 Կախված է պատկերն օտար աղջկա:
 Լույսը չի հանգում:

Զնել է քամին: Ու ծառերը մունջ
 Նիրհել են մուժում:
 Իսկ կրակը դեռ վառվում է անխոնջ
 Ներսը – մշուշում:

Новые слова

բառելի садиться, восседать
իրիկնաժամ вечер
մունջ молча
նիրիել дремать
մուժ мгла, туман, дымка
անխոնջ неутомимый
մշուշ туман, пелена

25.

Հովհաննես Թումանյան Քառյակներ

* * *

Խայամն ասավ իր սիրուհուն. «Ոտքդ ըզգույշ դիր հողին,
ն'վ իմանա՝ որ սիրունի բիրն ես կոխում դու հիմի...»
Հե՛յ, ջա՛ն, մենք էլ ըզգույշ անցնենք, ո՛վ իմանա, թե հիմի
Լ՛ն սիրուհու բի՞թն ենք կոխում, թե հուր լեզուն Խայամի:

* * *

Հե՛յ ճամփաներ, ճամփաներ,
Անդարձ ու հին ճամփաներ,
Ովքե՞ր անցան ձեզանով,
Ու՞ր գնացին ճամփաներ:

Новые слова и выражения

ասավ *диал* = *лит* ասաց
սիրուհի любовница; *уст* возлюбленная, влюбленная
ոտքդ *нар* = *лит* ոտքդ твоя нога
դիր հողին ставь на землю
ո՛վ իմանա кто знает, как знать
կոխել наступать; совать, вонзать
հիմի *нар* = *лит* հիմա сейчас, теперь
հուր *выс* огонь, *зд*: огненный, пламенный

ՀԱՅ-ՌՈՒՄԵՐԵՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Ա

ազաի жадный; жадно
 ազաիաբար = ազաիարեն жадно
 ազաիա վорона
 ազաիա свободный; свободно, ազաи
 ազաиաիիր вольнослушатель
 ազաиաиիր знать, дворянство
 ազաиաиաиիր вольнолюбивый
 ազաиաել освободить
 ազգ нация
 ազգազրազիտ этнограф
 ազգաիաи родственный
 ազգաիգաи родственный
 ազգաիի национальный
 ազգաի стимул
 ազգել влиять, воздействовать
 ազգելգարյան влияние, воздействие
 ազգի волнующий, впечатляющий
 ազիի честный
 ազиիաи благородного
 происхождения; дворянин
 աբпн стул
 աբпнаириաи первопрестольный
 ալ алый, ярко-красный
 ալարել лениться
 ալարիաи ленивый, с ленцой
 ալաիաи алынский
 ալիր волна
 ալաиаи *выс* противник
 ածաиаи *грам* прилагательное
 ածել нести (яйца)
 ալ драгоценный камень; исток,
 колесо
 ալи мина
 ալиаиаиаи миномет
 ալиаиаиаи свидетель
 ալиаи ухо
 ալи исток; драгоценный камень;
уст око
 ալиаиаи значительный, видный,
 примечательный
 ալиаиаи очевидный; очевидно
 ալаиир исток, источник, *тж пер*

աի страх, ужас
 աիազի огромный, громадный
 աիաիաиիլ вот
 աիաиիր ужасный, страшный,
 жуткий
 աիարիи ужасающий, грозный
 աիել грозный, страшный
 ալ соль
 ալաиի голубь
 աիր мусор
 աիրաиаи мусорная свалка
 աիել лук (оружие)
 ալаиել шуметь
 ալаиել шум
 ալаиаи кирпич
 ալаиаиաи таблица
 ալарել молиться
 ալарիր молитва
 ալրիի девочка
 ալիаи лис(а)
 ալаиаи солончак(овый)
 ած рост, увеличение
 ածել расти, вырастать;
 увеличивагся
 ած *др* год
 ածաиի пустой, пустынный,
 безлюдный
 ածաиарյանі пустота
 ածаи посудина, миска, тарелка
 ածաիել стесняться
 ածաիаиаи стыдливый,
 стеснительный
 ածаи лето
 ածаиաиի летний
 ածրաиաиаи осуждать, обвинять,
 порицать
 ածրաиաиаиаи обвиняемый
 ածրիи кафедра
 ածրաиг весь
 ածրաигաиի полностью
 ածենу каждый, всякий
 ածենաиերիաи самый длинный
 ածենաиաи всемогущий, всесильный
 ածենաиաиаи самый дешевый

ամենամերթաւորն самый
 прощающий
 ամենաւիրուն самый красивый
 ամենիկն совсем, вовсе не
 ամիս месяц
 ամբр стыд
 ամբրիլ лечить, врачевать; утешать
 ամպ облако, ւս ամպ туча
 ամպրտ облачный
 ամրակ скрепка
 ամրակուն крепкий, несокрушимый
 ամրանալ укрепляться
 ամրացիլ укрепляться,
 закрепляться
 ամրացում укрепление, закрепление
 ամուսին муж, супруг
 ամուսանալ жениться, выходить
 замуж
 ամուստրոյն брак, супружество
 ամուր крепкий, прочный, твердый
 ամփոփիլ обобщать, заключать
 այրբնարան букварь, азбука
 այրուրեն алфавит
 այգի сад
 այդ ЭТОТ, ТОТ
 այլ другой, иной,
 այլարաներուն иносказание,
 аллегория
 աւաղաղան иноверный; иноверец
 աւագգի прил другой
 национальности
 աւաղգալ иноязычный
 աւաղանի инакомыслящий;
 диссидент
 աւաղաներուն инакомыслие,
 диссидентство
 աւաղանի инаке, а то, в противном
 случае
 այլընտրանք альтернатива
 աւանդաւաղային инопланетный;
 инопланетянин
 այլն также, но и, а также
 այլալ разные, различные
 այլու отныне, впредь
 այծ коза

այն тот, та, то
 այնինչ между тем как, же, тогда
 как
 այնպես так
 այնուամենայնիվ вместе с тем, тем
 не менее
 այսինչ такой-то
 այսինքն то есть
 այսպես так, այսպես ասած так
 сказать
 այսպիսով таким образом, итак
 այսօր сегодня
 այրել (с)жечь
 այց посещение, визит
 այցելիլ посещать
 այցելու посетитель
 անագ олово
 անագորոյն беспощадный,
 жестокий
 անագինիլ нечестный
 անաւանջ безухий
 անաւննալ неожиданый;
 неожиданность
 անաւունլ бесшумный; бесшумно
 անամբ бесстыдный; бесстыдно
 անամբ безутешный; безутешно
 անամպ безоблачный
 անանցանելի непроходимый
 անանուն безымянный
 անաւարա неоконченный,
 незавершенный
 անաւաւ беззубый
 անարաւ беспорочный,
 безупречный
 անարար несправедливый,
 несправедливо
 անարդունիլ безрезультатный
 անարմաւ не имеющий корня
 անբուժելի неизлечимый
 անգամ раз; даже
 անգոյն бесцветный
 անդանալի невозвратимый,
 необратимый
 անդաւանի верный, не предающий
 անդարձ безвозвратный

անընդ անпрерывно, неустанно
անել անделать
անեծք անпроклятиe
անեք անтесть
անգոռաց անсдержанный;
несдержанно
անտական անсущественный
անընդունելի անприемлимый
անիծել անпроклинать
անիծյալ անпроклятый
անիմանալի անпознаваемый,
непостижимый
անիմաստ անбессмысленный
անիշխանական անанархист
անիրավացի անнесправедливый;
несправедливо
անընդ անнеумолкаемый
անընդ անнесмолкаемый; несмолкаемо
անընդ անнеслышанный,
беспрецедентный
անծանր անнезнакомый
անծիր անбескрайний, անбезпредельный
անկախ անнезависимо от;
независимый
անկան անбезвольный; անбезвольно
անկաց անбессвязный; անбессвязно
անկասկած անнесомненно
անկարգ անнедисциплинированный
անկեղծ անискренний; անискренне
անկյուն անугол
անկողին անпостель
անհազ անнеутолимый; անнеутолимо
անհաղթ անнепобедимый
անհաղթի անнепричастный;
необщительный
անհանրեր անнетерпеливый;
нетерпеливо
անհաշտ անнепримиримый;
непримиримо
անհաս անнедостижимый,
недостигаемый
անհատ անличность, անиндивид
անհատակ անбездонный
անհատականընդ անиндивидуальность

անհասուն անнеиссякаемый,
неисчерпаемый
անհեռանդ անнедальновидный
անհետանալ անисчезать
անհիմն անнеобоснованный;
необоснованно
անհրաժեշտ անнеобходимый;
необходимо
անհրաժեշտություն անнеобходимость
անհույ անбезнадежный; անбезнадежно
անհուն անбезбрежный, անбезграничный
անհուսալի անбезнадежный;
безнадежно
անձ անлицо, անличность
անձրև անдождь
անձրևանոց անзонт (от дождя);
дождевик
անձրևոտ անдождливый
անմակարդակ անпри без должного
уровня
անմար անнегаснувший, անнегасимый
անմեղ անневинный; անневинно
անմիջառար ան= անմիջապես сразу,
немедленно
անմասաղեղ անбеспрецедентный
անմասընդ անнебывалый
անմաստ անнеблагоприятный
անմաստակ անбесцельный; անбесцельно
անշեջ անнеугасимый; անнеугасимо
անշունչ անконечно, անбеспорно
անք անсосуд
անքի անзап голодный, անнатошак
անքակ անнекачественный
անքընդ անнеопределенный;
неопределенно
անքանակ անнесомненно,
обязательно
անքանր անнегодный; անпротивный;
негодник
անքան անбесхвостый
անքան անнеколебимый,
непоколебимый
անքան անнескрываемый
անքան անбесстрашный; անбесстрашно
անքան անбесконечный; անбесконечно

անվերջությունն бесконечность
անվճար бесплатный; бесплатно
անտառ лес
անտարակույս несомненно,
обязательно
անտպա unpublished
անտուն бездомный
անրջանр = անրջ греза
անցյալ прошлый
անցնել проходить; переходить
անցվոր проходящий; *сущ* прохожий
անուժ бессильный; бессильно
անուն имя
անուշ милый, сладостный;
сладостно
անուրախ невеселый; невесело
անփորձ неопытный
անփոփոխ неизменный
անօգ беспомощный; беспомощно
անօգնական беспомощный;
беспомощно
անօգտագործելի неупотребляемый
անօգուտ бесполезный; бесполезно
անօրինակ беспримерный
աշակերտ ученик
աշակերտական ученический
աշխատանք работа
աշխատասիրությունն трудолюбие
աշխատավարձ зарплата
աշխատել работать; стараться
աշխատող работник
աշխարհ мир, свет, աշխարհի երեսն
на свете, աշխարհի վրա на этом
свете
աշտարակ башня
աշուն осень
աչք глаз, աչքի տակով исподлобья,
աչքից ընկնել потерять что-либо
расположение
աչառ то; потом; значит,
следовательно
աչազա будущий; будущее
աչազաշին антinationальный,
космополитичный

աչազաշիննա денационализироваться
աչաշարգ апостроф
աչալե стеклянный
աչալեդնն сделанный из стекла;
изделия из стекла
աչալեմարմն децентрализованный
աչալեմարմնացնել
децентрализовать
աչալեմարմնացում децентрализация
աչալի стекло
աչալյա стеклянный
աչաշխարանр покаянис, раскаяние
աչաշնրհ бездарный, неумелый
աչարդյուն безрезультатный,
тщетный
աչերախա неблагодарный
աչեցնել поражать, ошеломлять
աչրել жить
աչրի апрель
աչրուտ житье
աչրոք суп
աչորին非法ный,
противозаконный
աջ правый; направо
աջիկ правша
առ к, до; по; о, в том
առ առաջ по сей день
առ Աստված (к) Богу
առած пословица
առածանի сборник пословиц
առակ басня, притча
առականի сборник басен, притч
առանց без
առաջ вперед, раньше, прежде, до,
перед
առաջին первый, առաջին անգամ в
первый раз, առաջին հերթին в
первую очередь
առաջնորդ лидер, вождь
առասպել легенда
առաստաղ потолок
առավոտ утро
առավոտյան утром; утренний
առատ обильный, богатый

առաւելանի щедрый
առարել *выс* посылать
առարելական апостольский
առարհնորյուն добродетель,
честность
առարյալ апостол
անդժված загадка
աննել братъ, покупать
առողջ здоровый
առողջանալ выздоравливать
առողջարան здравница, санаторий
առողջարար оздоровительный,
целебный
առողյունը здоровье
առջև перед
առու ручей, канава
առուծախ *разг* торговля
առում взятие, захват
առյուծ лев
առրոյա повседневный, будничный
աւել сказать, говорить, аւելս
словно, казалось бы
աւաիճան ступень, степень; градус
աւաղ звезда
աւաղագետ астроном
աւաղադիտակ телескоп
Աւաղած Бог, Աւաղու սիրուն ради
Бога
աւալը изречение, афоризм
աւագ старший; староста
աւագանի знать, вельможи,
старейшины
աւագ песок
աւագնի песчаный, из песка
աւագուս песчаный, изобилующий
песком
աւանդաւառ вкладчик
աւանդել передавать, завещать
աւանդույր традиция
աւար добыча
աւարուել заканчивать, завершать
աւելի больше, более
աւեր разоренный
աւերակ развалины, руины;
разоренный

աւեր(վ)ել разрушать(ся),
разорять(ся)
աւաղճագործ плотник
աւառ зуб
աւել ненавидеть
աւելի ненавистный
աւելորյուն ненависть
աւլան инстанция
արագ быстрый, быстро
արագորեն быстро
արատ порок, изъян, дефект
արարած существо, создание, тварь
արարած *пер* опьяненный
արգանակ бульон
արգելական запретительный
արգելանգ заповедник
արգելել запрещать
արգելում запрещение
արգելք запрет
արդար справедливый; справедливо
արդարացնել оправдывать
արդարորյուն справедливость
արյուր ли (*вопр частица*)
արյունը результат
արուն бодрствующий
արիանալ мужаться
արիարուղ архалук (деревенская
одежда)
արժար серебро
արժարագործ серебряных дел мастер
արժարեղեն сделанный из серебра;
серебряные изделия
արժարի серебряный, сделанный из
серебра
արժիլ орел
արկած приключенис
արիավիր бедствие
արհեստ ремесло
արհեստանգ мастерская
(ремесленника)
արհեստավիր ремесленник
արձակ свободный, просторный;
проза
արձակագիր прозаик

արձակել освобождать; отпускать;
расстегивать
արձակարդ отпуск
արմատ корень, *в разн зн*
արջ медведь
արջուկ медвежонок
արջառ бычок
արվարձան пригород
արվեստ искусство
արվեստանոց мастерская
(художника)
արև нива
արևարեբել артикулировать
արևազարդ эмиграция, исход
արևազրել переписывать
արևադրանաս цех
արևարանք продукция, выработка
արևարելք производить, изготавливать
արևարդի mat множитель
արևարդյալ mat произведение
արևարդող производитель
արևարդուբյուս производство,
изготовление
արևակարգ чрезвычайный,
необычный
արևահայտել выражать,
высказывать
արևահայտիչ выразительный
արևահայտություն выражение
արևահանել вывозить,
экспортировать
արևանուսնական внебрачный
արևաշխարհ внешний мир
արևաշնչել выдыхать
արևասահման граница, зарубежье
արևասահմանյան заграничный,
зарубежный
արևասահմանցի иностранец
արևասանել произносить
արևասվարд необыкновенный,
необычный
արևատեր хозяин поля, угодий
արևատպել перепечатывать
արևարժույթ инвалюта

արևացույցի отражаться,
отображаться
արևարևուտ внешний
արևելք край поля
արևելքիք граница, зарубежье
արևելքիացի иностранец
արևելքիայտ заграничный,
зарубежный
արևույտ жаворонок
արմ самец; *прил* мужского пола
արքա король
ափ берег; ладонь
ափամերձ прибрежный
ափսու жаль
ափսուսալ жалеть
արար ссылка
արարական ссыльный, *тж суц*
արարել ссылать
արարյալ суц ссыльный

Բ

բարախել биться, колотиться
բարախյուն биснис
բարախանի бьющийся, *пер*
взволнованный
բալ утка, селезень
բալիլ уточка
բազմակետ многоточие
բաժանուր отделение
(административная единица)
բաժանարք подписчик, абонент
բաժանարդարել подписываться
բաժնի отдел
բալ вишня
բալնիլ вишневое дерево
բախտ счастье, удача, случай
բախտավարд счастливый
բալ двор
բալ лопата
բազմալ жаждать, мечтать
բազմաբք страстное желание, мечта
բաւրակ хлопок; вата
բաւրակեղեն хлопчатобумажный;
хлопчатобумажные изделия
բաւրակի хлопчатобумажный

րամբակյա = րամբակ
хлопчатобумажный
րամբասեր սլետնյա
րամբասել սлетничать
րայց но
րան дело; вещь; *др* слово, րանն այն
է, որ... дело в том, что...
րանալ *уст* открывать
րանակ армия
րանասեր филолог
րանգարանց огород
րանարկու наушник, интриган
րանа тюрма
րանարկել арестовывать
րանարկյալ заключенный, арестант
րաշխ(վ)ել распределять(ся)
րառ слово
րառաչ мычание
րառաչել мычать
րառաչում = րառաչոց = րառաչ
мычание
րառարան словарь
րանալ грузить
րավականին довольно, достаточно
րարակ тонкий; тонко
րарակիրան тонкостанный
րарарա диалект
րарарաи варвар
րарарանա осложниться,
усложниться
րарарումն сложность
րарерашարար к счастью
րарерашարումն счастье, удача
րарել здороваться
րарելիդб добросовестный
րарելան приятель, родственник
րарելեցիլ обеспеченный,
состоятельный, благополучный
րарելեցումն благосостояние,
благополучие
րарելան симпатичный
րарерар благотворитель;
благотворительный;
благотворный
րарակ стакан

րարի добрый
րараканալ сердиться
րаракցուն сердитый, вспыльчивый
րард подушка
րардр высокий
րардрահкш возвышенный, высокий
րардрарիր расположенный высоко
րардрանալ подниматься,
повышаться
րардрарում поднятие, повышение
րардрարումն высота
րардрեր высота, вершина
րарն' здравствуй!
րарарիլ исключительный
րарарել объяснять
րарарарումն объяснение
րарарահապես = րарарահարեն
исключительно
րарել открывать
րарի кроме
րելել разбить, *тж пер*
րեն сцена
րен груз, ноша
րенակիր носильщик
րенанар грузовой; грузовик
րенанард бетонщик
րեր крепость
րерել принести; привезти
րерларер отрада, восторг,
ликование
րерել приноситься
րер урожай
րշլаպես врач, врачеватель
րիր зрачок
րիր холмистый
րիր холм
րիահап область (деятельности,
знания)
րиар оригинал, подлинник
րиарарես текстолог
րиарарар = риарарен
инстинктивно, интуитивно
րиан естественный, натуральный
րиараран квартира
րиակել жилой

բնակիչ житель, жилец
բնակվել проживать, поселяться
բնանկար *иск* пейзаж
բնաշխարհ природа
բոլորովին совсем, абсолютно
բողոք протест
բողոքարկու жалующийся,
апеллирующий
բանան *нар* бахча, огород
բոց пламя
բոցե пламенный
բոցվումալ гореть, разгораться,
бушевать, *тж пер*
բոնակ ручка (двери и под.)
բոնել держать; ловить
բրդաուռ дающий шерсть
բրդեղեն шерстяной; изделия из
шерсти
բրդա = բրդե шерстяной
բրինձ рис
բրուտ гончар
բրուտանոց *суц* гончарная
բու сова
բուծակ фельдшер
բուծում лечение
բուծել лечить
բույս растение
բուն собственно
բուսակեր вегетарианец
բուսնել цвести
բուրգ пирамида
բուրդ шерсть
բնեռ полюс

գ.

գազ газ
գազանի зверь
գազանանոց зоопарк
գալ приходить
գալիք предстоящее, грядущее
գալուստ приход, пришествие
գահ трон, престол
գաղափար идея
գաղթ исход, эмиграция,
переселение

գաղթական изгнанник, беженец
գաղտնի тайком; тайный
գաղտնիք тайна, секрет
գալ волк
գան ягненок, барашек
գարեջրագործ пивовар
գարեջուր пиво
գարշելի отвратительный
գարուն весна
գեղագետ эстетик
գեղարվեստական художественный
գեղեցիկ красивый, прекрасный;
красиво, прекрасно
գետ река
գետին земля, почва
գեր толстый, полный (о человеке)
գերազնահաստել переоценивать
գերադասել предпочитать
գերազանց отлично; отличный
գերազանցապես преимущественно
գերակատարել перевыполнять
գերած перерост, гипертрофия
գերամուր сверхтвердый,
сверхпрочный
գերարագ сверхбыстрый,
сверхскоростной
գերբնական сверхъестественный
գերեզման могила
գերել пленить, *тж пер*
գերզգայուն сверхчувствительный
գերի пленный; пленник
գերկարճ ультракороткий
գերհզոր сверхмощный
գերհոգնածություն переутомление
գերմարդ сверхчеловек, супермен
գերմարդկային сверхчеловеческий
գերշահալյք сверхприбыль
գերսնել перекармливать
գերսնում усиленное питание
գիժ сумасшедший, безумный
գովել сходиться с ума
գիծ линия
գին цена
գինք серьга
գինգործ винодел

դաշտ поле
դաշտափարարյունі полеводство
դառնալ становиться; реже:
возвращаться
դաи урок; сословие, класс
դաиալիսи преподаватель, лектор
դաиաиити *разг* учитель(ница)
դաишришн класс (школьный)
դաиել причислять, относить
դаири՛կեր однокашник
դալ козни, интриги
դալադիր заговорщик,
заговорщический
դալադիրարյունі заговор, происки
դալանաներ вера, верование
դաи суд (процесс)
դաиալանі судебный
դаиաиաириելі осуждать,
приговаривать
դаиаиаириալալ приговоренный,
осужденный
դаиаиալир судья
դаиаиришн суд (инстанция)
դаиаири пустой
դаиել судить
դаиr век
դаириալ полка; ящик (стола)
դаириհն кузнец
դаириհոց кузница
դаириr горе, кручина, забота
դаириալալ снова, опять
դаириճել превращать
դаириհն корица
դаириաиաириալիճ коричневый,
каштановый
դելեուեմբեր декабрь
դել лекарство
դելաиитиճ аптека
դելիճ желтый
դելճ нерсик
դելճելիճ персиковое дерево
դելմր лицо; личность
դելալ по направлению к
դելալр случай, происшествие
դելп еще, пока

դելաишн послол
դելաишншанитиճ посольство
դեր роль
դերшашн актер
դերճալ портной
դերալիսи несчастный
դերալишришр к несчастью
դերհн недовольный
դերհել жаловаться, выражать
недовольство
դերհнририալиճ недовольство
դերուլիճ бледный, *тж пер*
դերալи неохотный; неохотно,
недовольно
դերիшп злобный, злонамеренный
դերաианեհ неподходящий
դերալр трудный
դիմալ маска
դիմանկար портрет
դիմել обращаться
դիմող обращающийся, заявитель
դիմորդ абитуриент
դիиալ подзорная труба
դիиալирալալ предумышленный;
предумышленно
դիելі смотреть, посмотреть
դիиորդ наблюдатель
դиририալանі чарующий, колдовской
դելі класть, ставить
դելուի вставной, приставной, դելուի
шнիририр приставная лестница
դաիр дьяк; псаломщик; писец;
книжник
դаирипг школа
դаирипгալանі школьный; школьник
դаишոп ставленник
դаишн деньги, название нац. валюты
РА
դриալոг отделка, орнамент; часть,
отрывок
դриաишанեր хвала, восхваление
դриаианել хвалить, восхвалять
դриаլр положение, тезис
դи ты
դип дверь

դմր, в сочетаниях: դմր գալ
нравиться, դմր չգալ не
нравиться
դմրս вне, вовне, դմրս գալ выходить
դմր вы

Ե

եթև если
ելակ клубника
ելնել выходить; всходить,
подниматься
ելնել вставать, подниматься
ելույթ выступление (речь)
եկեղեցի церковь
եղանակ погода; время года; способ;
мелодия; *грам* наклонение
եղեգն камыш, тростник
եղերական трагический, трагичный
եռակ кипеть
եռանդ энергия, рвение
եռանդու энергичный, задористый
եռանդուն энергичный, рьяный
եռանկյունի треугольник
եռուանի трехножный, треножник
ես я
երազ сон, сновидение
երագել мечтать
երագուն мечтательный
երաժիշտ музыкант
երաժշտական музыкальный
երաժշտություն музыка
երախտիք заслуга
երակ вена
երան стая, вереница
երանակ табун
երանգ оттенки
երանի, երանի թե хоть бы
երաշտ засуха; засушливый
երբ когда
երբեմն иногда
երբևէ когда-нибудь
երբևիցե когда-нибудь, когда-либо
երգ песня
երգարան песенник (книга)
երգել петь

երդվել клясться
երդվյալ поклявшийся; присяжный
երդուն клятва
երեխա ребенок
երեխա բերել рожать ребенка
երեկ вчера
երեկո вечер
երեկոյան вечером; вечерний
երեկույթ вечер, вечеринка
երես лицо
երեսուն тридцать
երեք три
երթալ *зап* идти
երևի видимо, наверное
երիտասարդ молодой; молодой
человек
երիտասարդություն молодежь;
молодость
երիցուկ ромашка
երկ произведение
երկար железо
երկարյա = երկաթե железный
երկար длинный
երկդեմ двуличный
երկդեմանի с двумя дверьми
երկերեսանի двуличный
երկրորդանք дилемма, альтернатива
երկիր страна, земля
երկկողմ двусторонний
երկշտ робкий, боязливый
երկրամաս край
երկրային земной
երկրպագել поклоняться,
боготворить
երկու два
երշիկ колбаса
երշիկեղեն колбасные изделия
երջանիկ счастливый; счастливо
երջանկահիշատակ блаженной
памяти, приснопамятный
երջանկություն счастье
երկնեռանգ пестрый,
многоцветный, переливчатый
երևակայություն фантазия,
воображение

երևույթ явление, факт
երևալ виднеться, появляться
եփել варить

Չ

զալրանալ злиться, гневаться
զալրացվուս гневный; гневно;
гневливый
զառանալ пожилой, старый
զատել отделять, обособлять,
отличать
զատվել выделяться
զարչ украшение
զարդարել украшать
զարդեղեն украшения, ювелирные
изделия
զարկել ударять
զարմանալ удивляться
զարմանալի удивительный
զարմանահրաշ чудесный,
потрясающий
զարմացնել удивлять
զրադված занятой, занят
զրադվել заниматься, заниматься
чем-л.
զրուսեր прогулка
զրուել гулять
զգալ чувствовать
զգալապես = զգալիորեն значительно
զգայուն чувствительный
զգեստ одежда, платье
զեկուցել докладывать, читать доклад
զեկուցող докладчик
զենք оружие
զինանոց оружейный склад, арсенал
զինվել вооружать(ся)
զինվորական воинский, военный,
тж суш
զիջել уступать
զննել (тщательно) осматривать
զոռել паять, сваривать
զոռող сварщик, паяльщик
զորակաչիկ призывник
զորանոց казарма
զորք войско

զապել сдерживать
զրկանք лишения
զրկվել лишиться(ся)
զրաշարել клеветать
զրոյց беседа
զրոյցարան разговорник, сборник
бесед
զրոյցել беседовать
զույգ пара
զուտ только, исключительно

Է

էակ существо, тварь
էական существенный, значимый
էգ самка; *прил* женского пола
էժան дешевой
էժանանալ дешеветь
է և; тоже, также; а
էշ осел
էշ страница
էտ обрезка веток

Ը

ընթիշ *спорт* борец
ընթանալու *спорт* борьба
ընթուս строптивый, непокорный
ընթունըл понять, постичь
ընթունում понимание, осознание
ընալել *выс* пить
ընալելիք напиток
ընդարձակ просторный, обширный
ընդարձակությունը широта
ընդդէմ против
ընդլայնում расширение
ընդհանրապես вообще
ընդունել принимать
ընթացք ход, течение, движение
ընթացքից на ходу, с ходу
ընթերցարան книга для чтения
ընթերցել *выс* читать
ընթերցող читатель
ընթրել ужинать
ընթրիք ужин
ընկեր друг, товарищ

ընկերությունը дружба; общество,
компания
ընկույզ орех
ընտիր отборный
ընտրանք выбор
ընտրել выбирать, избирать
ընտրյալ избранный, избранник
ընտրող избиратель
ըստ по, согласно
ըստ ամենայնի судя по всему
ըստ երևույթին по-видимому
ըստ էության в сущности, по
существу
ըստ հրամանի согласно приказу
ըստ ձեզ по-вашему, по вашему
мнению
ըստ վերջին տվյալների по последним
данным
ըստ ցանկության по желанию

Թ

թագ корона
թագադիր коронующий,
возлагающий корону
թագադրել короновать
թագափր царь, король
թախանձազին настоятельно
թախիծ грусть, тоска
թախծել тосковать, грустить
թախիծոս грустный, тоскливый
թանգարանային музейный
թանձր густой, плотный
թաշկինակ платок
թառ тар (струнный музыкальный
инструмент)
թատրոս театр
թարգմանել переводить
թարգմանիչ переводчик
թարգմանությունը перевод
թարս свежий
թաթ мокрый
թափանցել проникать,
просачиваться, пронизывать
թափանցիկ прозрачный,
проницаемый

թափառ бродяжнический
թափառալիկ бродяга, странник;
бродячий
թափառալիկ աշուղ бродячий ашуг
թափառել бродить, странствовать
թաքնվել прятаться
թաքնել прятать, скрывать
թե что, же
թե' ... թե' и ... и
թեթև легкий
թեթևորեն легко
թեթևապոկ легконогий, быстроногий
թել нитка; веревка
թեկնածու кандидат
թեկույզ хотя бы
թեյ чай
թեյարան *սույ* чайная
թեպետ хоть и
թերակառարել недовыполнять
թերակողի полуостров
թերակշռել недовешивать
թերախաղաղ недоворчивый
թերաճ недоразвитый
թերամաքուել не переваривать
թերալիք недожечь
թերեփ недозаренный
թերմարնել недопонять
թերթ лист (бумаги), газета
թերի неполный, недостаточный
թերխաշ недозаренный
թերևս впрочем, пожалуй
թերուս недоучившийся, недоучка
թերվել свернуть
թեև хотя и
թրփաթր сметана
թիթեռ бабочка
թիկնեղ широкоплечий
թիկնոց плащ, накидка, манто
թիկունք спина; тыл
թիմ команда
թիվ число, номер
թխալուս պասմուրный
թրթ, թրթաշ бумажный
թնդալ грохотать
թշնամի враг

բշխա՞ն несчастный, отверженный
բո՞ղ пусть, (от)пусти!
բըբըվա՞նք лепет
բըբըվե՞լ лепетать
բողնե՞լ оставить,(от)пускать
բոշա՞կ пенсия; стипендия
բոշա՞կա՞նու пенсионер
բո՞ւ внук, внучка
բովի՞ջ обворожительный, чарующий
բովա՞լիս обворожительный,
чарующий

բոի՞ք полет
բոշե՞լ летать, прыгать
բոշո՞ւն птица
բվարա՞նութիւն арифметика
բվա՞լիս числительное
բվարկութիւն летосчисление
բըբըր личинка, гусеница
բըխվա՞լ шлепнуться, трахнуться
բըխվո՞ց стук, бряканье, шлепанье
բըրա՞լ попугай
բուվա՞նալ слабеть
բուլա՞ւիրա՞ւ слабодушный
բուխ туча
բուր бумага
բուլ слабый
բուլ ալ разрешать
բուլա՞ւորե՞լ разрешать
բուլա՞լութիւն разрешение
բուլն яд
բունա՞վոր ядовитый
բուր настойка
բւ рука; крыло
բւա՞վոր крылатый

ժ

ժա՞մ час
ժամա՞գործ часовщик
ժամա՞նակա՞լից современник;
современный
ժամա՞ցույց часы
ժալ скала, утес
ժալո՞տ скалистый
ժանգ ржавчина
ժանգո՞ւ ржавый

ժանջա՞լ кружево
ժիր бойкий, резвый
ժխոր галдеж, гвалт
ժխոտե՞լ отрицать
ժխոտու՞մ отрицание
ժողովա՞ծու сборник
ժոխո՞ւ улыбка
ժոլո՞ւալ улыбаться
ժոլոտնո՞ւ улыбчивый; улычиво

Ի

ի во, от, к
ի բնե՞ от природы
ի գիտութիւն к сведению
ի դեպ кстати
ի լրութե՞ն ալ ավա՞ծի в дополнение к
сказанному
ի ծնե՞ от рождения
ի կատար ածե՞լ привести в
исполнение
ի կատարութե՞ն հրա՞մանի во
исполнение приказа
ի հշան բարեկա՞մութիւն в знак
дружбы
ի սեր Աստուծո՞ւ (Աստուծո՞ւ) ради Бога
ի սրտե՞ն ցանկա՞նալ от души (от всего
сердца) желать
ի վերջո՞ւ в конце концов
իզո՞ր зря, напрасно
իրբ как, в качестве
իլի՞կ веретено
լիա՞րկե՞ конечно
իմա՞նալ знать
իմաստ смысл
իմաստա՞վորե՞լ осмысливать
իմաստութիւն мудрость
լիմաստո՞ւն мудрый; мудрец
ինչ что, ինչ էլ լինի как бы не было
ինչ-ինչ какие-то (разные)
ինչ-որ какой-то
ինչչա՞ք в какой мере
ինչպե՞ս как
ինչպե՞ս և как и
ինչպիսի какой
ինչու՞ почему

ինչքան сколько, насколько
ինչևէ, ինչևիցե впрочем, ну
ինքնաաշխարհում
самообслуживание
ինքնություն сущность,
своеобычность
իշխան владыка, властелин, князь
իշխել властвовать
իջեցնել спускать, опускать
իջնել спускаться, опускаться
իսկ а
իսկապես действительно
իսկույն сразу, тотчас
իրադարձություն событие
իրավ действительно
իրավաբան юрист
իրավունք право
իրոք действительно

L

լալ плакать
լակու щенок; *тж пер* молокосос
լամպագործ ламповщик
լավ хороший, хорошо
լավագույն лучший
լավատես оптимист
լավիկ хорошенький, красивенький
լար струна; провод, проволока
լարային струнный
լացել плакать
լեզու язык
լեռ поляк
լեհերեն польский язык
լեռ гора
լեռնային горный
լեռնապատ горная страна
լեռնալի гористый
լիի-լեցուն переполненный
լի полный
լիալիսն полнолуние;
полнолунный
լիճ озеро
լինել быть
լիովին целиком
լիար литр

լիտրանոց литровый
լիրр полный, исполненный
լծակ рычаг
լիկի помидор
լիղ плавание
լիղալ плыть
լիղանալ купаться, мыться
լիղատնայալ ванная (комната)
լիղարան ванная
լիղրղ пловец
լիր перепел(ка)
լիրոտ уж
լոել молчать
լոեցնել заставить замолчать
լոիկ молча, тихо
լարան аудитория
լուել слушать
լուելի слышимый
լվանալ мыть, стирать
լվացարան раковина, умывальник
լվացվել умывагся
լցնել наливать, заполнять
լոժ ярмо; иго, гнет
լոծել решать (задачу и т.п.)
լոծուն решение (чего-либо)
լուս свет
լուռ молча
լուսանկար фотография
լուսանկարիչ фотограф
լուսանկարչություն фотография
(занятие)
լուսավոր светлый
լուսավորիչ просветитель
լուսին луна, месяц
լուր весть
լուրք серьезный, серьезно

Խ

խաբուսիկ обманчивый,
иллюзорный
խաղ игра
խաղ անել играть
խաղալ играть
խաղալիք игрушка
խաղաղ тихий, мирный

խաղաղվել успокоится,
умиротвориться
խաղախնիյակ комната для игр
խաղատոնн казино
խաղարկել разыгрывать
խաղացող играющий, игрок
խաղող виноград
խանրել блекнуть, линять
խայրել жалить
խանգարել мешать
խանդ ревность
խանդալալս вдохновенный;
вдохновенно
խանդել ревновать
խանդուս ревнивый
խանութ магазин
խաշ суп из голя, рубца
խաշարան *суц* хашная (где подают
хаш)
խաշել (про)варить, тушить
խաչ крест
խաչածնվել скрещиваться
խաչմերուկ перекресток
խաչքար камень с резным
изображением креста,
надгробный камень с крестом
խառնարան кратер; жерло; место
слияния (вод)
խառնվել смешаться, спутаться,
перемешаться
խափար мрак, тьма; мрачный,
темный
խափարել темнеть, меркнуть
խարախաշ русский, светловолосый
խելազար умалишенный, безумный
խելացի умный
խելք ум
խեցեգործ гончар
խեցեղին керамический, глиняный;
керамика
խեցի ракушка, черепок; панцирь
животных
խիզախ храбрый
խիզախություն храбрость
խիղճ совесть

խիստ строгий; строго
խիստ ընդգծված отчетливо
подчеркнутый
խլացնել заглушать
խուրդ крот
խղճալ жалеть, сострадать
խղճալի достойный жалости
խնդիր задача
խնդրանք просьба
խնդրեն՞ пожалуйста
խնդություն ликование, радость
խնձոր яблоко
խնջույք пир
խշխշալ шуршать, шелестеть
խշխշոց шелест, шуршание
խշշալ шуршагь, шелестеть, шуметь
խշշումն = խշոց шелест, шуршание,
шум
խոխոջալ журчать
խոխոջումն журчание
խոխոջուն журчащий
խոհ дума, раздумье, мысль
խոհանոց кухня
խոհարար повар
խոհարարական поваренный,
кулинарный
խոնավ влажный, сырой
խոնարհ смиренный, покорный
խոսել говорить
խոսելածն манера говорить
խոստում обещание
խոսք речь, слово
խոտ трава
խորանանլ хитрый
խորհրդական советник
խորհրդանիշ символ
խորհրդատու консультант
խորոված жареный; шашлык
խորովածանոց *суц* шашлычная
խորովել жарить
խորտիկ закуска
խորտկարան *суц* закусочная
խորք глубина
խոցված пронзенный, *тж пер*

խոսիարար мятежник, бунтарь;
мятежный, бунтарский
խոսվել волновать, тревожить;
ссориться, обижаться
խոսվորյուն бунт, мятеж
խրախուսած поощрение
խրախուսել поощрять
խրել втыкать, вонзать
խրխնջալ ржать
խրխնջյուն = խրխնջոց = խրխնջ
ржание
խրճիք изба
խուզարկու սыщик, ищейка;
сыскной
խույս տալ = խուսափել избегать

Ծ

ծագել происходить, брать начало
ծագում происхождение, генезис
ծախել *разг* продавать
ծակոտ *диал* хибара, нора, щель
ծաղիկ цветок, оспа
ծաղիանոց цветник
ծաղիկի цвести, расцветать
ծաղիկիումս букет цветов
ծաղկուն цветущий, *тж пер*
ծաղկունք цветение, расцвет
ծաղրածու шут, клоун, паяц
ծաղրել высмеивать, подтрунивать,
иронизировать
ծամել жевать
ծամնց жвачка
ծայր край, кончик
ծայր աննի брать начало
ծայրահեղորյուն крайность,
экстремизм
ծանր знакомый
ծանրանալ знакомиться
ծանրորյուն знакомство;
примечание, сноска
ծանր тяжелый, тяжело
ծանրոց багаж, груз
ծառ дерево
ծառս слуга
ծառայել служить

ծառայող служащий
ծառս իննել вставать на дыбы
ծառուղի аллея
ծալարվել распространяться,
расширяться, развешиваться
ծարավ жажда; испытывающий
жажду *тж пер*
ծես обряд, ритуал
ծեր старый (о человеке)
ծերություն старость
ծերուկ старик
ծերունի старик, старый (о мужчине)
ծիածան радуга
ծիծաղ смех
ծիծաղել смеяться
ծիծաղկոտ смешливый
ծիծեռնակ ласточка
ծիրան абрикос
ծիրանենի абрикосовое дерево
ծխախոտազործ табакоевод
ծխարան комната для курения
ծխել курить
ծխելիք курево
ծծակ соска
ծծել сосать
ծղոտ солома
ծնել рожать; породать
ծննդաբան родильный;
свидетельство о рождении
ծնող родитель
ծնոտ челюсть
ծնունդ рождение
ծոճրակ затылок
ծով море
ծովապալ адмирал
ծովանալար морской пейзаж
ծովանալարիչ маринист
ծոց пазуха; залив
ծովածոց морской залив
ծոցանոտр блокнот
ծրագիր программа
ծրագրել планировать
ծրար конверт
ծուլանալ лениться
ծուլորյուն лень

ծույլ ленивый
ծուկն ́ колено
ծփալ волноваться, плескаться,
колыхаться

Կ

կաթ молоко
կաթիլ капля
կաթնախոտ дающий молоко
կաթնեղեն молочные продукты
կախ ընկնել висеть, свисать
կախարան вешалка
կախարդիլ колдовать, околдовывать
կախել вешать
կակաչ мак
կաղնի дуб
կամ или, либо
կամ էլ или же
կամ քեի или же
կամալոր добровольно
կամար арка, свод
կամենալ хотеть, желать
կամուլիս добровольно
կամուրջ мост
կամր воля
կախարանաւերձ привокзальный
կայծ искра
կայծալ молния
կայծկլալ искриться, сверкать
կանաչ зеленый
կանգնել встать; стоять
կանգուն стоячий, стойкий,
неразрушенный
կանրեղ светильник, лампада, *пер*
свет, просвещение
կանոնալոր регулярный,
систематичный, правильный
կանչ зов, клич, крик, возглас
կանչել звать, вызвать
կանտալան кантианский; кантианец
կաշառակեր взяточник
կաշառախառն взятокодатель
կաշաղալ сорока
կապ связь
կապալ подряд, откуп, аренда

կապախառն откупщик, подрядчик
կապույտ синий
կառնել ухватываться, цепляться, *тж*
пер
կառնել держаться, хвататься, *тж*
пер
կառուցել строить
կաւաժ сомнение
կաւաժել сомневаться, подозревать
կաւաժառոտ сомневающийся,
подозревающий
կաւի глина
կալ глиняный
կալիճ мел
կալճառ покрытый, испачканный
мелом
կատակ шутка
կատարածույր юр исполнитель
կատարել выполнять, исполнять
կատարում выполнение; исполнение
կատու кот, кошка
կար шов, шитье
կարապ лебедь
կարասи кувшин
կարդալ читать
կարել шить
կարիք нужда, надобность
կարծել думать, полагать
կարծես словно, казалось бы
կարծես քեи словно, казалось бы
կարծիք мнение
կարկաչել журчать, *пер* щебетать
կարկաչուն журчание, *пер* щебет
կարկաչուն журчащий, *пер*
щебечущий
կարկառան չափադր, латка
կարկառել штопать, латать
կարճ короткий
կարճիկ коротенький
կարմիր красный
կարուանալ мочь
կարտա тоска (по ком-л.),
стосковавшийся
կարուսել карусель
կարապ куропатка

կեղծավոր притворщик; притворный
կեղծարար фальсификатор;
фальсификаторский
կեղծել подделывать,
фальсифицировать,
притворяться
կեղծիք подделка, фальшивка, ложь,
притворство
կեղտ грязь
կեղտոտ грязный
կենալ *уст* обитать, жить
կենարար животворный,
животворящий
կենդանանալ оживать
կենդանի живой, животное
կենսագրական биографический;
биография
կենսագրություն биография
կենսատու жизнетворный,
животворящий
կենսարար животворный,
животворящий
կենտրոն центр
կենտրոնացնել централизовать
կեռաս черешня
կեռասենի черешневое дерево
կես пол, половина
կեսգիշերին в полночь
կետ точка; пункт; кит
կերպ способ, вид
կեցցե՛ да здравствует!
կին женщина; жена
կինոսիրտ кинолюбитель
կիսատ половинный, половинчатый
կիսել делить
կիսով չափ наполовину
կիրառություն применение
կլոր круглый
կծան кусающий, кусачий
կծել кусать
կծու острый, горький (по вкусу и
пер)
կղզի остров
կյանք жизнь
կնճիք хобот(ок)

կնճիք морщина
կնճոտտ морщинистый
կշռել взвешивать
կոխել наступать; совать, вонзать
կոկորդ горло
կոհակ волна
կողակ кохак (рыба)
կողմնացույց компас
կողքին рядом
կոճկվել застегнуться
կոճի пень, обрубок
կոճարանատ корневище
կոշիկ обувь, туфли
կոշկեղեն *соб* обувь
կոչ(վ)ել называть(ся)
կոպիտ грубый
կով корова
կոտրատել разбить на мелкие куски
կոտրել сломать, разбить
կորել просо
կործանարար губительный
կործանել губить, разрушать
կորույл сила, духовная и физическая
стойкость
կորույի сильный, стойкий
կորցնել терять
կորուստ потерять
կոտակ догадываться
կոկոսայ каркать
կովարար драчун, задира;
драчливый, задиристый
կովել сражаться, драться
կտրատել понарезать, разрезать на
много кусков
կտրել резать
կտրուկ резкий
կրակ огонь
կրել нести
կրոնավոր церковный; церковник
կրուսեր младший
կույր слепой
կուչ գալ съезживаться, сжиматься
կուսակցական партийный; партиец
կուտակվել накапливаться
կուրծք грудь

հագնիսլ насыщаться,
 удовлетворяться
 հագնել одевать, надевать
 հագցնել одевать (кого-либо)
 հագուստ одежда
 հազվազյուստ редкий, редкостный
 հազվադեպ редко
 հակաբնական противоположный
 հակազգաց противогаз
 հակազրոհ контратака
 հակադիր противоположный,
 противостоящий
 հակադրել противопоставлять
 հակադրվել противопоставляться
 հակազդել противодействовать
 հակաբույժ противоядие
 հակակշիռ противовес
 հակակրթանք антипатия
 հակահարված контрудар
 հակահետախուզություն
 контрразведка
 հակահետախույժ контрразведчик
 հակահրդեհային противопожарный
 հակաճանել возражать
 հակամարդկային античеловеческий
 հակառակ наперекор, вопреки
 հակիրճ краткий
 հաղարջ смородина
 հաղարջենի куст смородины
 հաղթել побеждать
 հաճելի приятный; приятно
 հաճույք удовольствиe
 համեղ вкус (пищи)
 համալսարանական университетский
 համակրանք симпатия
 համահնչություն созвучность,
 гармония
 համաձայն по, согласно
 համապատասխան соответственный;
 в соответствии с
 համառ упорный, упрямый
 համառոտ краткий; кратко
 համասեռ однородный

համար для, ради; номер
 համարձակ смелый
 համարձակվել осмелиться
 համբույր поцелуй
 համբուրել целовать
 համբուրվել целоваться
 համեղ вкусный
 համենել приправлять, сдабрывать
 համենմանք приправа, специя
 համենայն դեպս во всяком случае
 համեստ скромный
 համընդհանուր всеобщий,
 универсальный
 համոզել убеждать
 համոզվել убеждаться
 համր немой
 հայ армянин; армянский, հայերս
 мы, армяне
 հայասեր любящий армян
 Հայաստան Армения
 հայերեն армянский язык; по-
 армянски
 հայոց армян, армянский
 հայոց լեզու армянский язык
 հայտնագործել открывать,
 изобретать
 հայտնի известный
 հայր отец
 հանգամանք обстоятельство
 հանգչել погасать, угасать, *ոչ քեր*
 հանգցնել гасить
 հանդարտ тихо, спокойно, ровно
 հանդեպ по отношению к
 հանդես представление, праздник
 հանդես գալ выступать
 հանդերձ вметe
 հանդիպում встреча
 հանդիսատես зритель
 հանդուզանք дерзкий
 հանելուկ загадка
 հանելուկային загадочный
 հանկարծ внезапно
 հանկարծակի գալ удивляться, быть
 застигнутым врасплох
 հանձնել в лице

hwiđhñi ðtq в вашем лице
hwiñhñiñ известный,
 общеизвестный
hwiñhñiñ общеизвестный,
 популярный
hwiñhñiñ популярный,
 общедоступный
hwiñg диал как, словно
hwiñmñ во имя
hwiñmñ мирный, дружный
hwiñmñ примиритель,
 миротворец; примирительный,
 миротворный
hwiñmñ примирять
hwiñmñ удачный; удачно
hwiñmñ удача, успех
hwiñmñ следующий
hwiñmñ стонать
hwiñmñ простой
hwiñmñ общество
hwiñmñ колос
hwiñmñ понимать
hwiñmñ понятный
hwiñmñ прийти, добраться, достичь
hwiñmñ толстый (но не о человеке)
hwiñmñ = hwiñmñ
 точно, наверняка
hwiñmñ толстенький
hwiñmñ доход, прибыль
hwiñmñ спелый, зрелый
hwiñmñ курица
hwiñmñ = hwiñmñ вероятно
hwiñmñ понравиться
hwiñmñ
 уравновешенность
hwiñmñ вера
hwiñmñ верить
hwiñmñ верующий
hwiñmñ коллекция, сборник,
 собрание
hwiñmñ уборщик, уборщица
hwiñmñ собирать; убирать,
 прибирать
hwiñmñ собираться
hwiñmñ сбор, сборище

hwiñmñ навсегда
hwiñmñ вечно, навечно
hwiñmñ штука
hwiñmñ mñ hñiñ редкие,
 малочисленные
hwiñmñ *уст* резать, разрезать,
 отделять; пересекать
hwiñmñ особенно, в
 особенности
hwiñmñ свойство
hwiñmñ том
hwiñmñ острый
hwiñmñ воздавать, расплачиваться
hwiñmñ mñ hñiñ очень схожий, близкий
hwiñmñ парадигма
hwiñmñ пьянеть
hwiñmñ уважение
hwiñmñ уважать
hwiñmñ ровный, гладкий
hwiñmñ площадка, платформа
hwiñmñ нивелир
hwiñmñ равнина
hwiñmñ плоскость
hwiñmñ налог; этаж
hwiñmñ налогоплательщик
hwiñmñ нападать
hwiñmñ нападение
hwiñmñ невестка
hwiñmñ вопрос
hwiñmñ спрашивать
hwiñmñ вызывать, зарождавать; *юр*
 возбуждать (дело)
hwiñmñ хлеб
hwiñmñ сосед; соседний
hwiñmñ жалкий, бедный, несчастный
hwiñmñ гегельянский; гегельянец
hwiñmñ ирония
hwiñmñ иронизировать
hwiñmñ всадник
hwiñmñ оседлать, садиться верхом
hwiñmñ революционный,
 революционер
hwiñmñ костыль; опора, подпорка
hwiñmñ опираться
hwiñmñ именно

hñig nr как только
hñawññuawñ бинокль
hñawññu телефон
hñawññu удаляться, отдаляться
hñawññu дальновидный;
дальнозоркий
hñawññu отдаление, удаление;
увольнение
hñawññu далеко, вдали
hñawññu далеко, далекий
hñawññu pñawññu дальний родственник
hñawññu pñawññu телезритель
hñawññu pñawññu телевизор
hñawññu pñawññu разведчик
hñawññu pñawññu интерес
hñawññu потом, после
hñawññu pñawññu послевоенный
hñawññu след
hñawññu pñawññu = hñawññu
следовательно
hñawññu пахать
hñawññu пахарь
hñawññu опровергать
hñawññu опровержение
hñawññu мощный, могучий
hñawññu восхитительный,
изумительный
hñawññu восхищени
hñawññu сейчас, теперь
hñawññu глупость
hñawññu нар = лит hñawññu сейчас, теперь
hñawññu основательный
hñawññu основоположник,
создатель; основополагающий,
фундаментальный
hñawññu основывать, создавать
hñawññu основательно
hñawññu основание, начало
hñawññu основа, основание, фундамент
hñawññu старый, древний
hñawññu пятитомный
hñawññu память (о чем-л.)
hñawññu воспоминания,
мемуары
hñawññu помнить.

hñawññu упомянутый
hñawññu больной; пациент
hñawññu болезненно
hñawññu (за)болеть
hñawññu больница
hñawññu болезненный,
предрасположенный к болезням
hñawññu очаровывать
hñawññu очарование, обаяние
hñawññu умелый, опытный
hñawññu северный
hñawññu сок
hñawññu сочный
hñawññu хибара
hñawññu хибарка
hñawññu консул
hñawññu плести, заплетать, вить
hñawññu столяр
hñawññu гость, hñawññu остаться в
гостях
hñawññu гастроль
hñawññu гостиница, отель
hñawññu археолог
hñawññu древний, старинный
hñawññu средство, прием, возможность
hñawññu возможность
hñawññu косить
hñawññu косарь
hñawññu печь
hñawññu звучать, раздаваться
hñawññu звук
hñawññu звучный, звонкий
hñawññu издавна
hñawññu межд ли, неужто
hñawññu юбилей
hñawññu юбилейный
hñawññu заботиться
hñawññu заботиться
hñawññu заботливый
hñawññu психолог
hñawññu луна
hñawññu уставший, устало
hñawññu усталость, утомление
hñawññu священнослужитель
hñawññu октябрь

ձյուն снег
ձր ущелье
ձրակ овраг
ձի яйцо
ձու рыба
ձև форма, вид

Ղ

ղեկ руль
ղեկավար руководитель
ղեկավարել руководить
ղեկաւահնակ бобслей
ղծոց визг
ղղանք звон (колокола)
ղղանքել звонить (о колоколе)

Ճ

ճագար кролик
ճակատ лоб
ճահիճ болото
ճահճոտ болотистый
ճաղատ лысый, плешивый
ճանաչել узнавать; признавать
ճանաչում признание, известность
ճանապարհ дорога, путь
ճանճ муха
ճաշ обед
ճաշատնայակ столовая (комната)
ճաշարան обеденный зал
ճաշարանի столовая (в городе,
учреждении)
ճաշել обедать
ճառ речь, выступление
ճառագայր луч
ճարճատել трещать, потрескивать
ճարճալումն – ճարճալուց треск,
потрескивание
ճարիկ ловкий; ловко
ճարտաւանի красноречивый человек,
оратор
ճարտար красноречивый, искусный
ճեղքել рассекать
ճեմարան фойе, вестибюль
ճեմարան академия, учебное
заведение

ճեմել ходить, прохаживаться
ճիշտ правильный; правильно
ճիչ крик, визг, вопль
ճիպոտ прут, хворостинка, розга
ճկվել гнуться, выгибаться
ճկել мять, давить, щемить
ճշգրիտ точный
ճշգրտել уточнять
ճոճանակ маятник
ճոպանաղի фуникулер, канатная
дорога
ճչալ кричать, визжать
ճչան крикливый, визгливый
ճովղել щебетать, чирикать
ճովղումն щебетанье, чириканье
ճովղումն щебечущий, чирикающий
ճուռ птенец
ճուռիկ птеничка

Ս

սագաղաք пергамент
սագաղաքի = սագաղաքիս
пергаментный
սագ волос
սակարդակ уровень
սահ смерть
սահախաւանանі некролог
սահաներճ находящийся при смерти
սաղ сито
սաղել просеивать, пер моросить
սաղճ желчь, тж пер
սանուտ мох
սայել бляеягь
սայիս май
սայր мать
սայրականі материнский
սայումն бляение
սանալանի тем более
սանալանի որ тем более, что
սանգաղ сери
սանել прясть
սանկանանі детский
սանկարումն детство
սանկուց с детства
սանր мелкий; мелочь

մանրադիտակ микроскоп
 մանրադրամ мелкая монета
 մանրանվար миниатюра (живопись)
 մանրանվարիչ миниатюрист
 մանրանվարչությունի մиниатюра (вид живописи)
 մանրէт микроб
 մանրուր мелочь, деталь
 մանուկ ребенок
 մանուշակ фиалка
 մաշել изнашивать, обтирать;
 разъедать, изнурять
 մասи часть
 մասրեցի куст шиповника
 մասունք реликвия, мощи
 մասուր шиповник
 մասпалец
 մասիտ карандаш
 մասյան журнал (в школе); Ժր книга
 մասնագույց ցել указывать,
 выявлять
 մասնել предавать, выдавать
 մասնիչ предатель
 մասնուց наперсток
 մասուցարան поднос
 մասուցել подавать, подносить,
 преподносить
 մասուցող официант
 մարգարե пророк
 մարգարիտ жемчуг
 մարդ человек
 մարդակեր людоед
 մարդասիր легковой (автомобиль)
 մարդիկ люди
 մարդկությունի человечество
 մարզել тренировать
 մարզիկ спортсмен
 մարզիչ тренер
 մարմար мрамор
 մարմարե = մարմարյա мраморный
 մարմին тело; орган (управления и под.)
 մարմնել полный, толстый
 մարուել переваривать (пищу)
 մարտ бой

մարտ март
 մարտիկ босц
 մարուր чистый
 մգանա темнеть
 մեխ гвоздь
 մեծ большой
 մեծարանք почитание, чествование
 մեծարել почитать, чествовать
 մեկ один
 մեկը кто-то, кто-нибудь
 մեկնակետ отправная, исходная
 точка (пункт)
 մեկնումեկը кто-нибудь, кто-либо
 մեկուսի уединившийся, одинокий
 մեղադրական обвинительный;
 обвинительное заключение
 մեղադրանք обвинение
 մեղադրել обвинять
 մեղադրյալ обвиняемый
 մեղադրող обвинитель
 մեղմ мягкий, тихий, нежный;
 мягко, тихо, нежно
 մեղու пчела
 մեռակ один, одни (без никого)
 մեք мы
 մեզ в (чем-л.)
 մեջուել середина
 մեջք спина, талия
 մեռնել умирать
 մեռցնել умерщвлять
 մետաղ металл
 մետաղագործ металлург
 մետաքս шелк
 մետաքսե = մետաքսյա шелковый
 մերք ... մերք ու...ու
 մերձակա близлежащий, ближний
 մերձավոր близкий, ближний (о человеке)
 մերձավորությունի близость, родство
 մերձարևադարձյան субтропический
 մերձափնյա прибрежный, береговой
 մերձարթյան прибалтийский
 մերձբևեռային приполюсный,
 приполярный
 մերձուսնային околосолнечный

մերձմուկույան подмосковный
մերձփույզյան приволжский
մերձքաղաքային пригородный
մերսել массировать
մերսող массажист
մերեմա машина, машинка
մերեմագրել печатать (на машинке)
մերեմագրուիի машинистка
մրերային продовольственный
մրերք продовольствие
մրեմած потемневший
մրելի темнеет (о дневном свете)
մի неопределенный артикль, *разг*
один
միթե неужели
միամիտ наивный
միայն только
միայն թե только бы
միացյալ объединенный
միզուցե может быть
միհշև до
միհշև (միհշ) до, по միհշև ևր до тех
пор, как
միհշևեռ между тем как
մշուց всегда, постоянно
միջազգային международный
միջամտել вмешиваться
միջամեկյալ промежуточный
միջանցք коридор
միջառ насекомое
միջին средний, срединный
միջնադար средневековье
միջնադարյան средневековый
միջնորդ посредник
միջև между
միտում тенденция, направленность
միտք мысль
միտք անել = մտածել думать,
размышлять
միրգ фрукты
մի քանի несколько
մի քանիսր некоторые
միսվել мякнать
միսվում = միսվոց мякнать
մնալ оставаться

մշակել обрабатывать, разрабатывать
մշակութային культурный
մշակույթ культура
մշտական постоянный
մշտապես = միշտ всегда, постоянно
մշտականա вечно горящий
մշուշ туман
մշուշոտ туманный
մոդայիկ модный
մուկեզին рьяно
մուի неистовый, рьяный;
фанатичный
մուր заблудившийся, заблудший
մուրակ планета
մուրվել заблудиться
մուխր пепел, зола
մուխրագույն серый
մոմ свеча
մոմակալ подсвечник
մոշ ежевика
մոշեմի куст ежевики
մոռանալ забыть, забывать
մոռացկոտ забывчивый
մոտակա близкий, ближайший
մոտակայքում поблизости
մոտեմալ приближаться, подходить
մոտիկ близкий
մորաքույր тетя (по матери)
մորթի кожа, шкура
մորի малина
մոսյլ хмурый, угрюмый,
пасмурный, сумрачный
մոսյլվել мрачность, хмуриться
մտառոտ дающий мясо
մտածել думать
մտածելակերպ стиль мышления
մտածելակն способ мышления
մտածումը дума, раздумье, забота
մտածող думающий; мыслитель
մտահաղոսում замысел, задумка
մտավորական интеллигент
մտերիմ задушевный, интимный
մտերմանալ сближаться, сдружаться
մտնել входить, заходить

մրգախառն богатый, изобилующий
фруктами
մրգախոտն фруктовый, дающий
фрукты
մրկառն законченный
մրկառելі закоптить, намазать сажу
մրկել мерзнуть
մրկիկ буря, ураган
մրգախար спортивный судья
մրցել соревноваться
մրցում соревнование
մուգ темный (о цвете)
մուծել уплачивать
մուկ мышь
մուռ жажда мести
մուտр вход
մութр копать, сажа

Յ

յուղ масло (топленое, техническое);
жир
յուղանկար масло (картина)
յուղոտ жирный
յուր свой
յուրացնել усвоить, присвоить

Ե

եա он, она, оно
եազանք грация, изящество
եաիրյան наирийский
եաիրուիք наирийка
եախարան предисловие
եախարեն авансцена
եախարենաշիքն предполярный
եախազահ председатель, президент
եախազահուրյան президиум;
председательство, президентство
եախազիք проект
եախադեպ precedent
եախադրյալ предпосылка
եախազգալ предчувствовать
եախազգուշացնել предупреждать,
предостерегать
եախազգուշացում предупреждение,
предостережение

եախալեզու праязык, язык-основа
եախալեռնաշիքն пред орный
եախածանց приставка, префикс
եախակրթական дошкольный,
предобразовательный
եախակրթարան дошкольное
заведение
եախահայր родоначальник, предок,
прародитель
եախահաշիվ смета
եախածեղնել предпринимать, быть
инициатором
եախածեղնուրյուն инициатива
եախածաշ завтрак
եախածաշել завтракать
եախամայր родоначальница,
прародительница
եախանձ зависть
եախանձել завидовать
եախանձուտ завистливый
եախանշան примета, симптом,
предзнаменование
եախանցյալ позапрошлый
եախաշեն преддверие, порог
եախապատերազանյան довоснный
եախապատճառն предпримина
եախապատրաստել готовить,
подготавливать
եախասենյակն передняя, прихожая
եախասկիզբ первоначало
եախասրահ вестибюль, фойе
եախատեսել предусматривать,
предвидеть, учитывать
եախատեղնական предпраздничный
եախարար министр
եախերգանք пролог, прелюдия,
увертюра
եախընթաց предыдущий,
предшествующий
եախընտրական предвыборный
եախընտրել предпочитать
եախենի предок
եախարան прежде чем, до того как
եախարան перед тем как
եանակ письмо

գնահատմանի собрание писем
նայած смотря
նայել смотреть
նայված(ք) взгляд
նապաստակ заяц
նավ корабль
նավագործ судостроитель
նավակ лодка
նավապետ командир корабля
նավաստի моряк, матрос
նավաստրո՛ւ флот
նավթաշրիչ керосинка
նարինջ апельсин
նարնջենի апельсинное дерево
նան (а) также
նեղ узкий; узко; тесный; тесно
նեհգուս коварный, вероломный
նետել бросать, швырять
ներազդել воздействовать
ներազդեցությունը воздействие
ներանձինի замкнутый,
необщительный
ներանձնի замкнутый, скрытый
ներաշխարհի внутренний мир
ներառել включать, охватывать
ներառյալ включительно, включая
ներարկել впрыскивать,
инъектировать, *пер* внушать
ներարկիչ шприц
ներբող ода
ներգաղբ иммиграция, репатриация
ներդնել вкладывать, инвестировать
ներդրող вкладчик, инвестор
ներդրումը вклад, инвестиция
ներերակայից внутривенный
ներկ краска
ներկայությունը присутствие
ներկարար красильщик, маляр
ներկել красить
ներմուծել ввозить, импортировать
ներշնչել вдыхать, вдохновлять,
внушать
ներշնչված вдохновленный
ներողմանությունը снисходительность
ներու՛ժ внутренняя сила, потенциал

ներում амнистия, прощение
ներրաշէլ втягивать, вовлекать
ներրին внутренний
ներրնակ тюфяк, матрац
ներրոհիշյալ нижеупомянутый
ներրուստ внутренне
նիհար худой
նիհարել худеть
նիհարիկ худенький
նիստուկաց быт, образ жизни
նկատարումը соображение
նկար рисунок, картина
նկարագիր описание, облик
նկարագրողը иллюстрировать,
украшать
նկարահանել снимать (камерой)
նկարել рисовать
նկարիչ художник
ննանկլ походить, уподобляться
ննու՛ր образец
նյարը нерв
նյութ материал
ննշաննյալ спальня
ննջել спать, дремать
նշան знак, мишень
նշանակել означать, обозначать;
назначать
նշանատու наводчик, стрелок
նշանավոր видный, известный
նոճի кипарис
նոյեմբեր ноябрь
նոր новый
նորաճույնը новолуние; новолунный
նորահարս молодая невестка,
новобрачная
նորարար новатор(ский)
նորեկ новичок, новоприбывший,
переселенец
նորու՛ց новый
նորու՛կ ремонтнирող, чинить,
обновлять
նորույր новизна, новинка
նպատակը цель
նպարեղեն бакалейные товары
նոնակ граната

հասարակ սкамья, скамейка; парта
հասարակց սидячая демонстрация
հստակ сидеть
նվազարակ музыкальный
инструмент
նվազել играть (на муз.
инструменте)
նվաճել завоевывать, достигать
նվաճում завоевание, достижение
նվեր подарок
նվիրատու дающий подарки
նվիրել дарить
նվիրյալ преданный, приверженный
նվիրվել быть преданным,
приверженным
նվնվալ ныть
նվնվոց ныть
նրբանոց переулок
նրբերչիկ сосиска
նույնիսկ даже
նուռ (օր նուն) гранат
նորր тонкий, утонченный

Շ

շարք неделя, суббота
շարքարթերր еженедельная газета
շահ выгода, прибыль
շահ шах (монарх)
շահալուստ выгодный, прибыльный
շահել выгадывать, выигрывать
շահույր прибыль
շաշել звенеть
շաշիկ сорочка, рубашка
շառաշել рокотать, реветь
շառաշում = շառաշ рокот, рев
շառաշումիլ рокошущий, ревуший
շառ очень; много
շառախուս болтун
շարժել двигать
շարժվել двигаться
շարժումիլ манера поведения
շարժում движение
շարժուն подвижный
շարունակ продолжительно, долго
շիկրիկ русый, белокурый

շեմ порог
շեմ благоустроенный,
обустроенный, богатый; поселок
շիւակաւ селянин, крестьянин;
сельский, деревенский
շիւարար строигель
շիւել строить
շիւծու надуманный,
несстественный, притворный
շիշ бутылка
շլացնել ослеплять, поражать
շղրա цепь
շնկշնկալ шелестеть, веять
շնկշնկաւ шелестящий, веящий
շնկշնկոց шелест, веяние
շնրհ милость
շնրհալալ благодарный, полезный
շնրհիլվ благодаря
շնրհը дар, дарование, умение
շնչալուսուր задыхаясь
շնչել дышать
շշնել оплшить, ошломиться
շշնալ шептать
շշնշումիլ = շշնոց = շշնեջ шепот
շոգ жаркий, жарко
շողալ сверкать, сиять, блистать
շոք *разг* одежда, платье; тряпка
շալ գудок, сирена, сигнал, свисток
շարուել отшвыривать
շալլ щедрый, расточительный
շիւնիլ грохот, лязг
շվշալ посвистывать
շվշոց свист
շրջան круг; район; период, эпоха
շրջումիլ странник, скиталец,
бродяга
շրջվել переворачиваться
շուի пес, собака
շուշան лилия
շուս ալի переворачивать
շուս быстро
շուսուլ скоро
շուրք вокруг
շուր роскошь
շիւրթել путать

շփռվել растеряться, смущаться
շքեղ роскошный

Ո

ոգի дух
ոգնի еж
ոլոռ горох
ոլոր крутой, извилистый; изгиб
ոլորոս сфера
ոխալալ злопамятный, мстительный
ոլրազին скорбно
ուրերգություն трагедия
ողջամիտ здравомыслящий
ողջույն приветствие, привет
ուղունել приветствовать
ոճ стиль
ուն некий, некто
ոնց разг как
ոչ нет, ոչ մեկին никого, ոչ միայն не
только
ոչնչանալ уничтожаться
ոչնչացում уничтожение
ուկեղեն изделия из золота
ուկի золото; золотой
ուկոր кость
ուկորոս костлявый, костистый
ուլլ чечевича
ուսիկան полицейский
ուսայուն прыжок, скачок
ուսունել прыгать, скакать
ուլ кто
ուտр нога
որ который
որ что
որ чтобы
որալ качество
որր сирота
որդ червь
ուրան կարմիր кошениль
որերորդ который (по счету)
որից հետո после чего
որմալիր каменщик, кладчик
որոշ определенный, некоторый,
известный
որոշել определять, решать

որոշում решение
որովհետև потому что
որիս как, в качестве
որիսպի чтобы, для того, чтобы
որիպի какой
որջ берлога
որս охота
որսորդ охотник
որտեղ где
որքան сколько, насколько,
поскольку
որև, որիցт какой-либо, какой-
нибудь

Չ

չալերոս кавычки
չաղիկ полненький (չաղ разг = *լիտ*
գեր, մարմնեղ)
չար злой
չարարաստիկ злополучный,
злосчастный
չարախոսել злословить
չարանալ озлобливаться
չարություն зло
չափ мера, размер
չափազանց слишком, чрезмерно
չրեր бесплодный
չեխ чех
չեխերեն чешский язык; по-чешски
չեղյալ недействительный
չեղյալ համարել считать
недействительным
չէ որ не так ли
չթեղեն ситцевый; изделия из ситца
չիք ситец
չկամ недоброжелательный;
неохотный, неохотно
չմշկորդ конькобежец
չմռշկ конек
չնայած несмотря на
չնչին незначительный, неважный,
жалкий, мелкий, ничтожный
չոր сухой
չորային засушливый
չորս четыре

չքրիւհարկանի четырехэтажный
չտես выскочка, ненасытный,
жадный
չրիւլալ шелкать, позвякивать
չրիւլոց шелканье, звякание,
постукивание
չրանիլ исчезнуть

Պ

պալարա косуля, козуля
պալաս менее
պահ миг, мгновение
պահակ сторож
պահանջ требование
պահանջարկ спрос
պահանջել требовать
պահարան шкаф
պահել держать, содержать, хранить
պահոց хранилище, архив
պահպանել оберегать, хранить,
соблюдать
պահպանողական консервативный,
консерватор
պաղ холодный, прохладный
պայրել взрываться, лопаться
պայրեցնել взрывать
պայրյունի взрыв
պայրանալարվածությունի договоренность
պայտ подкова
պայտասկ сумка, портфель
պայրար борьба
պայրարել бороться
պաշտոնի должность, пост
պաշտոնական официальный
պաշտոնավարում исполнение
должностных обязанностей
պապ дед
պապանձվել онеметь, замолчать
պալ стена
պալանհել случаться, произойти
պալանեկան юношеский
պալանի юноша
պալանախան ответ
պալանախանիտ ответственный

պատեհ подходящий
պատեհնալարվել покрыться
оболочкой, скорлупой
պատերազմ война
պատկանել принадлежать,
относиться
պատկեր картина
պատկերացում представление
պատճառ причина
պատմարան историк
պատմագիր историк, историограф
պատմել рассказывать
պատմելանձ стиль, манера
повествования, рассказа
պատմությունի история
պատյան ножны; кобура; оболочка;
футляр
պատշաճ подобающий, пристойный
պատույտարան кров, приют,
убежище
պատույտարվել приютиться,
укрываться
պատվեր заказ
պատվիրակ делегат, посланник
պատվիրան заповедь, завет
պատվիրել заказывать, поручать,
велеть
պատրանք иллюзия
պատրաստել готовить
պատուհան окно
պարան веревка
պարանց шея
պարբերական периодический;
периодическое издание
պարել танцевать
պարզ простой, ясный
պարզիս ясный, чистый, простой
պարիս стена, ограда
պարճանք гордость
պարկ мешок
պարոզ танцор
պարոն господин
պարտեզ сад
պարտիկ танцовщица
պեպեկ веснушка

սիւսինոս веснушчатый
սիւտր надобность
սիւտանի полезный; нужный
սիլինճ медь
սիլնճի медный
սիլելі отрывать
սիլոսելі поотрывать
սիլլլլլл сталь
սիլլլլլլլլլլլл сталевар
սիլ хвост
սիլլլլլлл плодоносящий
սիլոսելі вращать
սիլոսելլі крутиться, вертеться,
вращаться
սիլոսլ ягода, плод
սիլոսլսլк винт
սիլլրшլ сквер, роща

Ջ

ջահ светильник; факел; люстра
ջանալ стремиться, стараться
ջանր усилие
ջարդ избиение, резня
ջարդարար погромщик; погромный
ջարդել ломать
ջարդոսելі наломать
ջերմ теплый, тепло
ջերմազիմ горячо
ջիմս ясный, чистый
ջնջելі зачеркивать, вычеркивать,
стирать
ջնջոց резинка, тряпка
ջրանկար акварель
ջրելі поливать
ջրթալ скрипка
ջրթալահար скрипач
ջրր вода

Լ

լալլլլլլլլլ радиолобитель
լամիկ мужик, простолудин
լնրալլոճելі бомбить
լոսլр бомба
լոսլգ ноздря
լոսլ русский

ռուսալլլլլլ говорящий по-русски,
тж суц
ռուսազ լեզու русский язык
ռուսերեն русский язык; по-русски
ռուս-հայերեն русско-армянский

Ս

սալլր слива
սալլրենի сливовое дерево
սալլի чинара, платан
սալլի ուլ платановая ива
սալլայն однако
սալլալ мало, недостаточно
սալլալալլլլլ малоразговорчивый
սահելі скользнуть
սահնան граница
սահնանալլլր учредительный,
конституционный
սահնանալլրալան конституционный
սահնանալլրալլլլլ конституция
սահանі скользкий, плавный,
ровный, *тж пер*
սաղնլ Псалом
սաղնլսարան псалтырь
սալլ телега, воз
սալլլրղ возчик
սանդղար лестница
սանր расческа
սապալ горб
սապալալլլր горбатый
սառр холодный
սառնարան холодильник
սառոցալ ледовый, ледовитый
սալլառնալ самолет, лайнер
սալլանելі парить, реять, витать
սարլալ скворец
սարսալիելі ужасаться
սափրելі брить
սափրելլі бриться
սզալլր скорбящий
սեգ *бот* пырей
սեխ дыня
սենյալ комната
սեպտեմբեր сентябрь
սեռ пол (м/ж)

սեր любовь
 սեր пенка, сливки
 սերр серб
 սերրերն сербский язык; по-сербски
 սերնл давать жизнь, производить, происходить
 սերս семья
 սերսնարմոտրընн семеноводство
 սերսնл поколение
 սեփական собственный
 սեփականացնл присвоить, приватизировать
 սիրահարվել влюбляться
 սիրել любить
 սիրելի любимый
 սիրեցյաц возлюбленный
 սիրող любитель
 սիրտ сердце
 սիրտի любовница; *уст* возлюбленная, влюбленная
 սիրուն красивый; красиво
 սիրունիկ красивенький, смазливый
 սլանալ мчаться
 սխալվել ошибаться
 սկզբնпр принцип
 սկզբр начало
 սկսած начиная с
 սնել кормить, питать
 սննդարար питательный
 սնննл питание, пища
 սողալ ползти
 սողուն ползучий, пресмыкающееся
 սոճի сосна
 սուսի = սուսիյունн шелест, шуршание
 սուսիել шелестать, шуршать
 սովոր привыкший, привычный
 սովորել учиться, привыкать
 սովորույթ привычка, обычай
 սպասարկող обслуживающий
 սպիտակ белый
 ստախոս лжец, обманщик
 ստանձնել брать(ся) за

տաճարակն расписка (о получении), приобретенный, не природный, *грам* притяжательный
 տաղ лгать, врать
 տաղծարար созидающий
 տաղծել создавать
 տաղնր *уст* грудь (женская)
 տաղալած вынужденный, вынужденно
 տանտու кормилица (грудью)
 տարր подлый, низкий; *уст* нижний, низкий, низовой
 տարրահալիւլել подразделяться
 տարրահալումн подразделение
 տարրարар подло, низко
 տարրգրել подписывать(ся)
 տարրադաши нижестоящий, подчиненный
 տարրադաшиլ подчинять, ставить ниже
 տարրալիւտ запятая
 տարրանալ унижаться
 տարրացնл унижать
 տարրացուցիц унижительный
 տարրգետնյաц подземный
 տարրին нижний, низкий, низовой
 տարրծովյաц находящийся под водой, на дне моря
 տարրուа подножие, подгорье, подошва (горы)
 տարրըրյաц подводный
 տարրութրընн подлость, низость
 տալար толстый, объемистый, плотный
 տալարաթուրք картон
 տալեր тень
 տալերուа тенистый
 տալույգ точно, точный; достоверно; достоверный
 տրահ зал
 տրահ-իրш того-другого, всякого
 տրահակ священный; святейший (обращение к епископу)
 տրահկնցալ праведный
 տրահալիւեր икона

ւրրել чистить
ւրրիչ полотенце
ւրել точить, заострять
ւրիչ точилка
ւրճարան кафе
ւրտարան кардиолог
ւրտածնիլի душераздирающий,
жалобный, трогательный
ւտզիվ водолаз, ныряльщик; *зоол*
поганка
ւտզիլ погружаться, нырять
ւտա ложь, неправда
ւտա ատել говорить неправду
ւտաւաւան лжец, вран, *тж прил*
ւտր острый; меч, сабля
ւտրր святой
Մտրր Ծնունդ Святое Рождество
ւտրճ кофе
ւն черный
ւնտաղղ чернозем
ւնտզած почерневший

Վ

վազր тигр
վազել бежать
վազուլ бегущий
վազր бег
վախ страх
վախենալ бояться
վախեցնել пугать
վախւոտ трусливый; трус
վաղը завтра
վաղնգիւսն древний, стародавний
վաղըմ давно, издавна
վաճառիւսն торговец, купец;
торговый
վաճառել продавать
վաճառող продавец
վաճառք продажа
վախել пристойный, подобающий;
пристойно, подобающе
վաչր место, местность
վաչրագութիւն лютость, свирепость,
буйство, грубость

վաչրկենարար = վաչրկենարար
мгновенно
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять
վաշտ рота
վառ зажженный, яркий
վառարան печь
վառել жечь, сжигать, зажигать
վառելանյութ горючее
վառելափայտ дрова
վառելիք топливо
վատ плохой; плохо
վար вниз, внизу
վար похота, вспашка
վարանել колебаться, сомневаться,
робеть
վարանոտ колеблющийся,
сомневающийся, робеющий
վարարան обильный, полноводный
վարել вести; управлять; пахать
վարժ умело
վարժապետ *уст* педагог, наставник
վարժարան учебное заведение (не
высшее)
վարժել упряжняться, учиться
վարձ плата
վարձել нанимать
վարձու наемный
վարորդ водитель
վարաւփր парикмахер
վարաւփրանոց парикмахерская
վարվել вести (себя), поступать
վարվելալիքուց манера, стиль
поведения
վարունգ огурец
վեհ высокий, возвышенный,
величественный
վեհորեն высоко, возвышенно,
величественно
վեհարար великодушный
վեճ спор
վեպ роман
վեր вверх, навверх
վեր ելնել подниматься навверх
վեր բռնել подпрыгивать

վեր կենալ вставать, подниматься
վեր հանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
վեր նայել смотреть вверх
վերարաշի(վ)ել перераспределять(ся)
վերաբերել относиться, касаться
վերաբերմունք отношение
վերաբերյալ относительно, о
վերաբերվել относиться, обращаться
վերարճակեցնել переселять
վերարճակիչ переселенец
վերարճակչուհի переселенка
վերարճակվել переселяться
վերարճակութուն переселение
վերազնահատել переоценивать
վերազնահատում переоценка
վերազունել вновь обретать, находить
заново
վերագրել приписывать, относить
վերադառնալ возвращаться
վերադասи вышестоящий,
контролирующий
վերադարձ возвращение
վերադարձնել возвращать
վերազգային наднациональный
վերազին(վ)ել перевооружать(ся)
վերազինում перевооружение
վերաինտимալորել переосмысливать
վերախաղարկել переигрывать,
разыгрывать заново
վերածել превращать,
преобразовывать
վերածնունդ возрождение
վերակառուցել рестраивать,
реорганизовывать
վերակառուցում перестройка,
реорганизация
վերակենդանաց оживать,
воскресать; реанимироваться
վերակենդանացում оживление,
воскрешение; реанимация
վերահաս (неожиданно, внезапно)
надвигающийся, наступающий
վերահսկել контролировать,
надзирать

վերահսկիչ контролер, надзиратель;
контрольный
վերահսկողական контролирующий,
контрольный
վերահրատարակել переиздавать
վերանալ возноситься; уноситься,
отвлекаться; исчезать
վերանայել пересматривать
վերանկարահանել переснимать
վերանորոգել ремонтировать
վերավաճառել перепродавать
վերարկմ пальто
վերացնել ликвидировать,
упразднить, уничтожить
վերացնել переэкзменовать
վերացմութուն переэкзменовка
վերաքվարկել переголосовать
վերգետնյա надземный
վերելակ лифт
վերելք подъем, восхождение
վերընտրել переизбирать
վերլուծել анализировать
վերկացնել поднимать, будить
վերկենալ вставать, подниматься
վերհանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
վերնագիր заглавие
վերնազգեստ верхняя одежда
վերոհիշյալ вышеупомянутый
վերջ конец
վերջանալ кончатся
վերջնական окончательный
վերստին снова, опять
վերցնել брать
վերստս свыше
վերք рана
վերև наверх
վզգալ просвистеть (о пуле, плети);
визжать
վզգոց свист, визг
վզոնց ожерелье, колье; шарф,
кашне
վզվզալ посвистывать, повизгивать
վզվզոց посвистывание,
повизгивание

վրար авария
վրդ шея
վրբիւարի огромный, гигантский,
грандиозный, колоссальный
վրծակ состояние, положение
վրծել спорить
վրշապ дракон
վրշապ-րիւի смерч, вихрь
վրշու скорбь, горе
վրպակ повесть
վրպաւան романист
վկայական свидетельство (документ)
վկայել свидетельствовать
վկայութիւն свидетельство
վծարել платить
վծովականապես = վծովանորն
решительно
վնգուաւ скулить
վնգуաւ скуление
վշշալ монотонно, однозвучно
шуметь (о потоке, реки и т.п.)
վշշոգ монотонный, однозвучный
шум
վշվշալ постоянно, непрерывно
шуметь
վշվշոգ постоянный, непрерывный
шум
վշաւա горестный, скорбный
վոլտ вольт
վулфрам вольфрам
վեմ высокий, возвышенный
վաւահարչիւն доверие
վրան палатка, шатер
վրեմ месть
վրձիւն кисть, кисточка
վրնջալ ржать

S

սարաւ брюки
սալ давать
սակ под
սակաւազործ бондарь
սանել (у)нести, (у)вести, (у)везти;
пер выносить
սանելի выносимый, переносимый

սանձ груша
սանջաւր страдание, мука
սապիւնար надгробная плита,
камень
սաա буква
սաապաւր страдание
սաապել страдать
սաապալալ измученный,
исстрадавшийся; мученик,
страдалец
սաаааааа шрифт
սааа бабушка
սарազիր живущий на чужбине
сарածու գոնել распространяться
сарակուել сомневаться,
недоумевать
сарերիւլ дата
сарի год
сарին րուր круглый год
сар теплый
сар-сар тепленьким, свеженьким
սգել уродливый; уродливо
սգիւս невежественный; невежда
սեղ место
սեղ գրաւել занимать место
սեղահան անել снимать с места
սեղելատու справочник;
справочный
սեղիւն уместный
սեղյալ осведомленный
սենչալ жаждал
սենչաւր сильное желание,
стремление
սեսակ вид, сорт
սեսակցութիւն свидание
սեսակլիւն точка зрения
սեսիլ вид, зрелище; видение,
призрак, греза
սեսել видеть
սեսելել видеться
սեսур вид (внешний)
սեսур тетрадь
սեր хозяин, владелец
սեր րազավր царь-владыка
սериտիւազործ текстильщик

տիեզերք космос, вселенная
 տիկին госпожа, хозяйка
 տիպ тина, ил
 տիրել властвовать, овладевать
 տիրազին печально
 տիրել грустить
 տխուր грустный; грустно
 տխուրաշյու печальноокий
 տկար слабый, нездоровый, *тж пер*
 տկարանիս заболеть
 տհաճ неприятный
 տձև бесформенный
 տղմա илистый
 տմարդի бесчеловечный
 տնական домашний, домашнего
 изготовления
 տնային домашний
 տնկել сажать (растение)
 տնօրեն директор
 տնկալ крепиться, выдерживать,
 проявлять стойкость
 տնկուն стойкий, выносливый,
 неколебимый
 տող строка
 տոն праздник
 տպագրություն впечатление
 տպել печатать
 տրտնջալ роптать, сетовать
 տրտնջում = տրտնջոց = տրտնջ
 ропот, сетование
 տրտնջոց роптание, сетование
 տուն дом
 տունկ саженец, *бот* посадка
 տուփ коробка

Յ

ցախ хворост, сушняк, дрова
 ցախանոց дровяник, дровяной
 сарай
 ցախատուն дровяник, дровяной
 сарай
 ցածր низкий; низко
 ցածրադիր расположенный низко
 ցանկալ желать
 ցանկություն желание

ցալ боль
 ցավառ болевой, болезненный
 ցավոք, ցավոք արտի к сожалению
 ցատկել прыгать
 ցատկառել подпрыгивать
 ցեխ слякоть, грязь
 ցեխառ слякотный, грязный
 ցեղ род; племя; раса; порода
 ցնծություն ликование, восторг
 ցնորք греза, мечта; бред; фантазия
 ցոլալ сверкать, сиять
 ցոնտարում до свидания
 ցույց демонстрация
 ցույց տալ показывать
 ցուցաբերել проявлять
 ցուցակ список
 ցուցահանդես выставка
 ցուցամառ указательный палец
 ցուցանալ показушный; показушник
 ցուցանալություն хвастливость,
 показуха
 ցուցանալ указатель, вывеска
 ցուցանիշ показатель
 ցուցանում экспонат
 ցուցաբերալ демонстрационный зал
 ցուցաբերալ демонстрант
 ցուցափայլ указка
 ցուցափեղկ витрина
 ցուցումիք показание
 ցուցում указание

ՈՒ

ու и
 ուժ сила
 ուժեղ сильный
 ուլ козленок
 ուղեղ мозг
 ուղիղ прямой; прямо
 ուղղահայաց перпендикуляр(ный),
 вертикальный
 ուղղություն направление, *тж пер*
 ունկն уст ухо
 ունկնիր слушатель
 ունկնորել (внимательно) слушать
 ուշ поздно

ուշադիր внимательный;
 внимательно
 ուշադրություն внимание
 ուշանալ опаздывать
 ուշք внимание, сознание
 ուշք ու փիտք все внимание,
 помыслы
 աս плечо
 ասադիր погон
 ասանել учиться, обучаться
 ասանելի поучительный
 ասանող студент
 ասանողություն студентство
 ասում учеба
 ասումնարան училище, техникум
 ասուցիչ учитель
 ասուցանոց учительская (комната)
 ասել есть, кушать
 ասելիք еда, пища
 ար куда; где
 արախ веселый, радостный; весело,
 радостно
 արախանալ радоваться, веселиться
 արախանել радовать
 արեմն значит
 արիշ другой, иной
 արվական призрак, привидение,
 фантом
 արյուն особый, своеобразный

Փ

փա՛հ *межд* ну!
 փարարել оборачивать, завертывать
 փախչել убежать
 փախառախան беглый; беглец;
 беженец
 փախուսալ побег, бегство
 փակալ клапан; запор; засов
 փականազարծ слесарь
 փակել закрыть
 փայլ блеск, *тж пер*
 փայլել блестеть
 փայլուն блестящий
 փայտ дерево, древесина
 փայտազարծ плотник

փաստ факт
 փափուկ мягкий
 փեղկ створка (окна)
 փեշ подол; юбка
 փետրվար февраль
 փիղ слон
 փլատակ развалина
 փնտրել искать
 փնտրանել искать, выискивать
 փշրել разбить, размельчить
 փշրուել размельчить на множество
 кусков
 փոթորկուս бурный, *тж пер*
 փոխարրել переводить, перевозить
 փոխազդեցություն взаимовлияние
 փոխայց ответный визит
 փոխանցել передавать (кому-либо)
 փոխանել заимствовать
 փոխառյալ заимствованный
 փոխառություն заимствование
 փոխարքա вице-король
 փոխել менять
 փոխհատուցել возмещать
 փոխհարձակվել нападать друг на
 друга
 փոխյուշատու вице-консул
 փոխնախագահ заместитель
 председателя, вице-президент
 փոխնախարար заместитель
 министра
 փոխշահավետ взаимовыгодный
 փոխսայմանավորվածություն
 взаимодоговоренность
 փոխվստահություն взаимное доверие
 փոխսնորհն заместитель директора
 փոխօգնություն взаимопомощь
 փողոց улица
 փռշի пыль
 փռշուս пыльный
 փա яма
 փաստ почта
 փաստառու почтамт
 փորագրել гравировать, высекать
 փորձ опыт; попытка; ренетиция
 փորձառու опытный

փորձարար экспериментатор
փորձել пробовать, пытаться;
 примерять
փորձնական опытный, пробный
փափախաբյուժն изменение
փոքրիկ маленький
փշակ дупло
փշել дуть
փոթկալ прыскать, фыркать
փոնչալ фыркать
փոնչյուն = փոնչոց фырканые
փափսալ шептатъ, шептаться,
 шушукаться, *пер* нашептывать
փափսոց шепот; *пер* шушуканые
փրկարար спасатель; спасательный
փրկել спасать
փրփրել пениться; *пер* разъяриться
փրփրոց пенистый
փրփուր пена
փուլ զալ разрушиться, развалиться
փուլ пустой

Ք

քահանա священник
քաղաք город
քաղաքագետ политик; политолог
քաղաքակրթություն цивилизация
քաղաքամերձ пригородный
քաղաքավարություն вежливость,
 учтивость, корректность
քամաքրանք пренебрежение
քամի ветер
քայլ шаг
քանդակագործ скульптор
քանի сколько
քանի դեռ пока еще
քանի որ потому что
քանիերորդ который (по счету)
քանոն линейка
քաշել тянуть
քաշվել удаляться, отходить, *пер*
 стесняться
քաջ смелый; смельчак
քառանկյունի четырехугольник;
 четырёхугольный

քար камень
քարակերտ каменный, созданный
 (построенный) из камня
քարափ скалистый берег, скала
քարե каменный
քարոզ проповедь, нравоучение,
 назидание
քարոտ каменистый
քեմ затаенная злоба, жажда мести
քեռի дядя (по матери)
քերթել драть, сдирать
քիթ нос
քիմիագործ химик, работник
 химической промышленности
քինոս мстительный, злопамятный
քիչ мало
քծնանք лесть, заискивание
քնծիծալ усмешка
քնարերգություն лирика
քննադատ критик
քննել рассматривать, изучать,
 экзаменовать
քերուշ нежный
քո твоя
քողարկ лачуга, шалаш
քորել чесать
քսան двадцать
քվե голос (при голосовании)
քվեարկել голосовать
քրեական уголовный,
 криминальный
քրոնել потеть
քույր сестра
քույրիկ сестричка
քոն сон

Լ

և и
և՛ և՛ и...и

Օ

օգնական помощник;
 вспомогательный, подсобный
օգնել помогать
օգնություն помощь

УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ԵՇԱԿՆԵՐ

<i>бот</i> — ботанический	<i>нар-разг</i> — народно-разговорное
<i>буд вр</i> — будущее время	<i>наст вр</i> — настоящее время
<i>вин пад</i> — винительный падеж	<i>несов</i> — несовершенное
<i>в разн зн</i> — в разных значениях	<i>отл пад</i> — отложительный падеж
<i>выс</i> — высокий стиль	<i>пер</i> — переносное
<i>грам</i> — грамматическое	<i>поб накл</i> — побудительное наклонение
<i>дат пад</i> — дательный падеж	<i>полит</i> — политический
<i>диал</i> — диалектное	<i>прил</i> — прилагательное
<i>долж накл</i> — долженствовательное наклонение	<i>пр вр</i> — прошедшее время
<i>досл</i> — дословно	<i>разг</i> — разговорное
<i>др</i> — древнеармянское	<i>род пад</i> — родительный падеж
<i>ед ч</i> — единственное число	<i>см</i> — смотри
<i>зап</i> — западноармянское	<i>соб</i> — собирательное
<i>зд</i> — здесь	<i>сов</i> — совершенное
<i>зоол</i> — зоологический	<i>сосл накл</i> — сослагательное наклонение
<i>изъяв накл</i> — изъявительное наклонение	<i>спорт</i> — спортивный
<i>инстр пад</i> — инструментальный падеж	<i>спр</i> — сравни
<i>лингв</i> — лингвистический	<i>сущ</i> — существительное
<i>лит</i> — литературное	<i>тех</i> — технический
<i>мат</i> — математический	<i>тж пер</i> — также переносное значение
<i>межд</i> — междометие	<i>тж сущ</i> — также существительное
<i>мест пад</i> — местный падеж	<i>усл накл</i> — условное наклонение
<i>мн ч</i> — множественное число	<i>уст</i> — устаревшее
<i>нар</i> — народное	<i>церк</i> — церковное
<i>нареч</i> — наречие (часть речи)	<i>юр</i> — юридический
	<i>Ø</i> — ноль звука

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

- Աբրահամյան Ս. Գ., Պառնասյան Ն. Ա., Օհանյան Հ. Ա., Ժամանակակից հայոց լեզու, հ 2, Եր , 1974
- Աբրահամյան Ս. Գ., Ժամանակակից գրական հայերեն, Եր , 1981
- Աբրահամյան Ս. Գ., Հայոց լեզու ձևաբանություն, Եր , 2004:
- Առաքիլյան Վ., Ժամանակակից հայերենի հոլովների և հոլովական կապակցությունների իմաստային առումները, Եր., 1957:
- Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու Ձևաբանություն, Եր., 2002:
- Աֆրիկյան Ֆ., Աֆրիկաներ, Եր , 1997:
- Բարսեղյան Հ. Խ., Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն, Եր , 1953
- Գալստյան Ս. Ս., Ածանցումը և ածանցները ժամանակակից հայերենում, Եր , 1978:
- Գյուրջինյան Դ., Հեքեքյան Ն., Հայոց լեզու գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, Եր., 2002
- Խլղաթյան Ֆ., Տիոյան Ս., Ակնարկ հայերենի ուղղախոսության, Եր., 2005
- Մարգարյան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (բառակազմություն, դարձվածաբանություն, բառարանագրություն), Եր., 1990:
- Ջահուկյան Գ. Բ., Ժամանակակից հայոց լեզվի իմաստաբանություն և բառակազմություն, Եր , 1989:
- Սարգսյան Ս., Ժամանակակից հայերենի համառոտ ուղեգույց, Եր , 2004.
- Սուքիասյան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, բառակազմություն), Եր , 2004:
- Տիոյան Ս., Բառագիտություն (Հանրալեզվաբանություն), Պրակ Բ, Եր , 2002
- Պողոսյան Պ. Մ., Խոսքի մշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ (խոսքի տեսություն), գիրք առաջին, Եր , 1990
- Գուրգադյան Գ., Տիեզերքը ափի մեջ, Եր , 2005
- Գուրգադյան Գ., Որդիս Արարատի գագաթին, Եր , 2005 թ
- Բակունց Ակսել, Գրականության մասին, Եր , 1959:
- Դեմիրճյան Դ., Երկերի ժողովածու, հ XIV, Եր ,1987
- Տերտերյան Ա., Արովյանի ստեղծագործությունը, Եր , 1941.
- Երզնիձական մանրապատումներ, Եր., 1990.

СЛОВАРИ

- Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հ 1-4, Եր , ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ , 1969-1980.
- Աղայան Էդ., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Եր , 1976.
- Հայ-ռուսերեն բառարան, Եր , ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ , 1984.
- Ղարիբյան Ա. Ս., Ռուսերեն-հայերեն բառարան, Եր , 1982
- Բիդիկյան Պ. Ս., Ամմեդիկյան Դ. Ե., Ղարիբյան Ջ. Ս., Ռուսերեն-հայերեն, հայ-ռուսերեն բառարան, Եր , 1988
- Асланян С., Григорян О., Русско-армянский учебный словообразовательный словарь. Ер., 2000.

СОДЕРЖАНИЕ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Предисловие	5
Урок 1	10
Фонетика.	
Буквы: ш, п, р, ц, օ, Կ, դ, տ, բ, լ, ճ, և	
Словообразование.	
Префикс шб-.	
Грамматика.	
1. Окончание существительных в местном падеже: -ուի.	
2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.	
3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола տալ давать.	
4. Местоимения: դու ты, նա он, она, оно.	
5. Союзы ու и, կամ или.	
Пунктуация.	
1. Знак «'» (ударение).	
2. Знак «:» (точка).	
Урок 2	14
Фонетика.	
Буквы: ի, յ, շ, փ, ս, ֆ, ք, ց, ց, ց.	
Словообразование.	
1. Интерфикс -ս-.	
2. Префикс шб-.	
Грамматика.	
1. Указательные местоимения: այս этот, այդ тот, այն тот.	
2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что?	
3. Неопределенный артикль մի.	
4. Повелительное наклонение, единственное число. нестандартного глагола գալ приходить, прийти.	
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.	
Пунктуация.	
Вопросительный знак «?».	
Урок 3	20
Фонетика.	
1. ք – և	
2. Соединительный звук [լ].	
Словообразование.	
1. Префикс մալ-.	

Грамматика.

Повелительное наклонение глагола, единственное число.

Урок 8 53

Фонетика.

1. [p].

2. Чередования.

Словообразование.

1. Сложные слова с -րիւն, -գիր, -ուի.

2. Суффиксы -աշին и -(ա)կան, ք.

Грамматика.

1. Личные местоимения (множественное число).

2. Вспомогательный глагол է (множественное число).

3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.

4. Нестандартные глаголы կամ (я есть), գիտնմ (я знаю), ունեմ (я имею), արժեմ (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.

Урок 9 61

Фонетика.

1. [p].

2. Чередования.

Словообразование.

Суффиксы -յա, -ե, -որ, -արում.

Грамматика.

Повелительное наклонение, множественное число.

Урок 10 67

Фонетика. [á], [ð].

Словообразование.

1. Сложные и производные слова.

2. Суффикс -(ա)վոր.

Грамматика. Չ-նշականներն հոգնակի թվը (множественное число существительных).

Урок 11 75

Фонетика.

1. [z].

2. [s].

Словообразование.

Суффиксы -անի, -ակ, -իկ: Антонимы.

Грамматика. Փակծառակն արյր (каузативные глаголы).

Урок 12 84

Фонетика.

Сочетания гласных.

Словообразование.

1. Суффикс -արիւն.

2. Сложные слова.

Грамматика.

Падежи.

Урок 13	92
Словообразование.	
1. Суффиксы -пнѣ, -пшп.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Личные местоимения.	
Урок 14	97
Словообразование.	
Суффиксы -пѣ, -пѣр.	
Грамматика.	
1. Глагольные времена: давнопрошедшее I, давнопрошедшее II.	
2. Отрицательные предложения.	
Урок 15	103
Словообразование.	
Слова с компонентом гнцг.	
Грамматика.	
Прошедшее совершенное время.	
Урок 16	108
Словообразование	
Суффикс -шѣр.	
Грамматика.	
Количественные порядковые и распределительные числительные.	
Урок 17	113
Словообразование.	
Суффикс -шѣ.	
Грамматика.	
Образование форм родительного падежа.	
Урок 18	118
Словообразование.	
Суффиксы -ѣр, -ѣрѣѣ	
Грамматика.	
1. Составные глаголы	
2. Залог глагола	
Глаголы страдательного залога	
Урок 19	124
Словообразование.	
Суффикс -шрѣѣ.	
Грамматика.	
Указательные местоимения.	
Урок 20	131
Словообразование.	
Суффикс -шрѣѣ (продолжение)	

Грамматика.
Склонение указательных местоимений.

Урок 21137

Словообразование.
Суффиксы **-ւնց / -նց / -ոց, -աճի.**

Грамматика.
Повелительное наклонение глагола.

Урок 22145

Словообразование.
Суффиксы **-ելի, -ալի.**

Грамматика.
Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.

Пунктуация.
Интонационные (просодические) знаки
Знаки «» (շեշտ) и «^» (բացակա նշան (նշան)).

Урок 23 154

Словообразование.
Сложные слова.
Грамматика.
Безличные формы глагола.

Урок 24160

Словообразование.
1. Префикс **փոխ(ա)-**
2 Сложные слова.
Грамматика.
Безличные формы глагола (продолжение).

Урок 25 166

Словообразование.
1. Суффикс **-ու.**
2. Производные и сложные слова с основой **դն//դր//դիր.**
Грамматика.
Безличные формы глагола (продолжение).

Урок 26 172

Словообразование.
1. Суффикс **-ոլ.**
2. Сложные слова.
Грамматика.
Безличные формы глагола (продолжение).

Урок 27176

Грамматика.
Безличные формы глагола. результативное причастие.

Урок 28182

Словообразование.

Суффиксы -рр, -р.

Грамматика.

Безличные формы глагола (окончание).

Пунктуация.

Знак «,» (umpruŕŕun).

Урок 29187

Словообразование.

Префикс шри(ш)-.

Грамматика.

Изъявительное наклонение: настоящее результативное, прошедшее результативное времена.

Урок 30193

Словообразование.

Префикс биш(ш)-.

Грамматика.

Взаимно-возвратные местоимения.

Урок 31197

Словообразование.

1. Префикс һш(ш)-.

2. Слова с основой рншд//рншд//ршд.

Грамматика.

Определительные и отрицательные местоимения.

Урок 32202

Словообразование.

1. Отрицательный префикс шд-.

2. Суффикс -шшш.

Грамматика.

Неопределенные местоимения.

Урок 33208

Словообразование.

1. Суффикс -(ш)шшш.

2. Сложные слова.

Грамматика.

Прилагательное.

Урок 34213

Словообразование.

Отрицательный префикс шш-.

Грамматика.

Сослагательное наклонение. Будущее время

Урок 35220

Словообразование.

Отрицательный префикс шш-.

Грамматика.

Сослагательное наклонение Прошедшее время.

Урок 36226
Словообразование.	
Суффикс -ѣ.	
Грамматика.	
Условное наклонение. Будущее время.	
Урок 37231
Словообразование.	
Суффикс -шѣр.	
Грамматика.	
Условное наклонение. Прошедшее время.	
Урок 38235
Словообразование.	
Отрицательный префиксы љ-, и-.	
Грамматика.	
Долженствовательное наклонение. Будущее время. Прошедшее время.	
Урок 39241
Словообразование.	
1. Суффикс -ѣщ.	
2. Основа ѣвѣд близкий, близ.	
Грамматика.	
Залог глагола.	
Урок 40247
Словообразование.	
Суффиксы -ѣѣ, -ѣѣѣ.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения.	
Урок 41251
Словообразование.	
Префиксы ѣвѣр-, ѣвѣр(ш)-.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения (продолжение).	
Урок 42257
Словообразование	
Префиксы ѣвѣр(ш)-, ѣвѣрр(ш)-.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения (окончание).	
Урок 43263
Словообразование.	
1. Суффикс -шѣршѣ	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Предлог – послелог.	

Армяно-русский словарь341
Հայ-ռուսերէն բառարան

Условные обозначения381
Պայմանական նշաններ

Использованная литература382
Օգտագործված գրականություն